Claude MAZAURIC

BABEUF ȘI CONSPIRAȚIA PENTRU EGALITATE

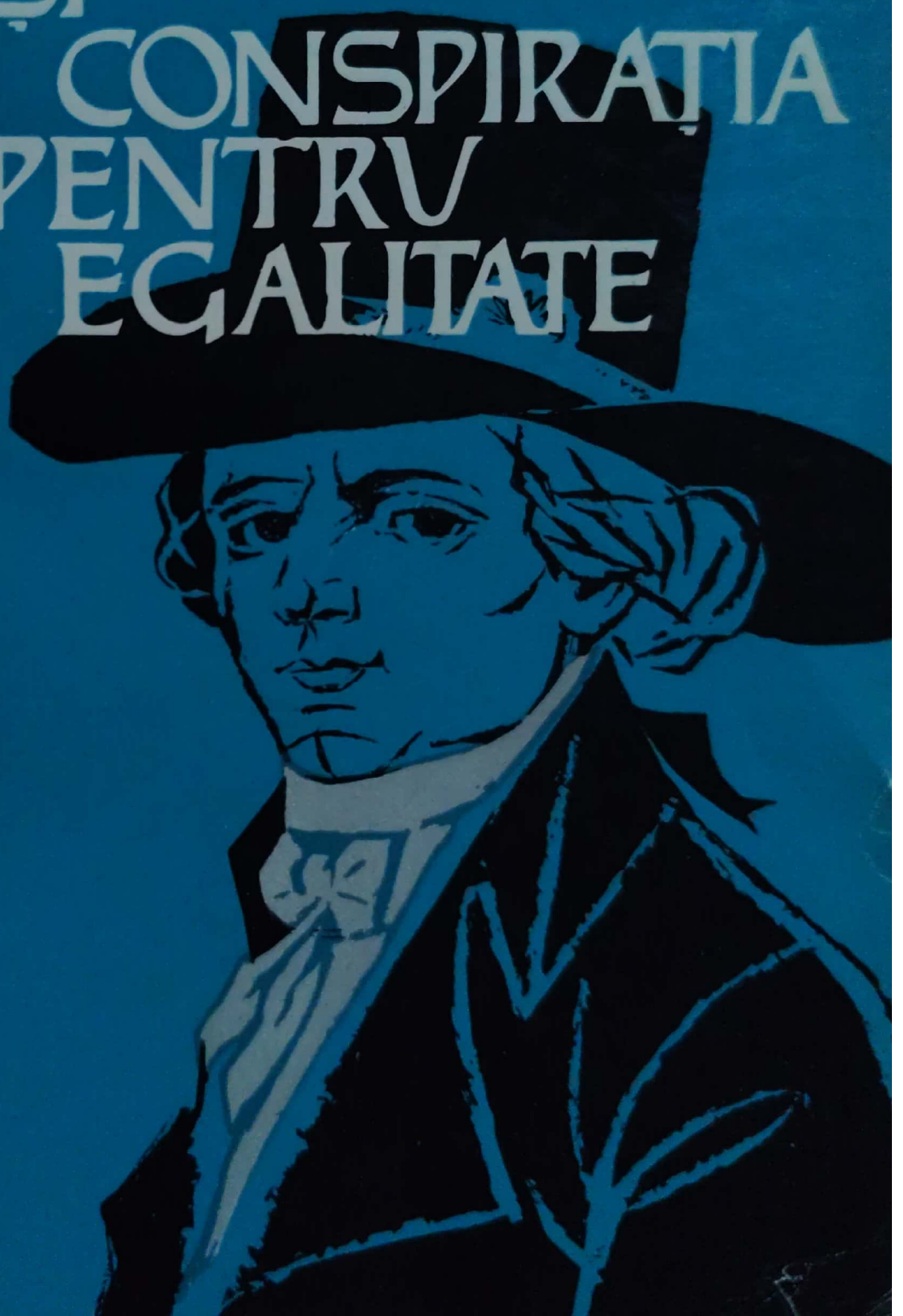

CLAUDE MAZAURIC
Profesor agregat

BABEUF ŞI CONSPIRAŢIA PENTRU EGALITATE

EDITURA POLITICĂ ● BUCUREŞTI 1964

Scanned with OKEN Scanner

PRINCIPIUL EGALITAR ŞI REVOLUŢIA FRANCEZĂ

Conspiraţia Egalilor s-a cristalizat, întru totul, în jurul conceptului de egalitate socială. De aici provine şi prestigiul ei.

În lumea contemporană puţine cuvinte au atîta răsunet ca acesta : *Egalitate*. El constituie azi o temă fundamentală a idealului democratic. Totuşi n-au trecut nici două secole de cînd noţiunea de egalitate socială s-a asociat, fără substrat religios, ideii de dreptate.

Cînd burghezia, bogată şi cultivată, a devenit pe deplin conştientă de capacitatea ei de a conduce societatea a găsit că e nedrept să fie exclusă de la această conducere în numele istoriei, care ar fi instituit, spunea ea, prin graţia divină inegalitatea între oameni : pentru unii dreptul de a domina, ca un privilegiu cuvenit prin naştere, iar pentru ceilalţi datoria de a se supune ordinii stabilite. Împotriva acestei istorii, menită să justifice o lume intangibilă ca fiind de factură divină, filozofii umanişti din secolul al XVIII-lea au căutat în istoria oamenilor, în istoria reală şi nu în cea orientată de dogmele religioase, instrumentul capabil să distrugă temelia inegalităţii din societăţile omeneşti. Noţiunea de drept natural a fost opusă privilegiului din naştere. Revendicarea egalităţii în drepturi, dată de la natură, surpa prestigiul inegalităţii de fapt, statornicită de istorie. Puţine sînt şi azi operele care mai păstrează atîta spirit revoluţionar ca opera lui Rousseau. Ea va păstra acest spirit atîta vreme cît vor dura revendicarea egalităţii şi aspiraţia oamenilor către fericire.

Scanned with OKEN Scanner

Rousseau şi materialiştii din secolul al XVIII-lea nu puseseră limite teoretice demonstrării egalităţii naturale, care şi-a păstrat întotdeauna o sferă mai largă decît aceea, îngrădită, pe care înţelegea să i-o atribuie burghezia, prima beneficiară a acestei revoluţii ideologice. Revoluţia franceză din 1789 a fost o revoluţie socială care încredinţa burgheziei conducerea societăţii şi a statului. Singura şansă pentru ea de a-şi garanta stabilitatea puterii împotriva oricărei reveniri ofensive din partea societăţii bazate pe privilegiu era aceea de a pune la temelia lumii principiul egalităţii în drepturi. Rezistenţa opusă de privilegiaţi a obligat burghezia să caute sprijinul poporului. Dar în ceea ce-l privea pe acesta burghezia înţelegea să reducă egalitatea numai la afirmarea egalităţii în faţa legii. Toată dreptatea se reducea numai la egalitatea în faţa instanţelor judecătoreşti ! Abia ajunsă la putere, această clasă, care afirmase şi revendicase împotriva vechiului regim principiul egalităţii naturale dintre oameni, ţinea să limiteze această egalitate în folosul ei. Ea a respins nu numai egalitatea socială, contrară intereselor sale de clasă, ci şi egalitatea politică, pentru a nu risca o îngrădire a puterii sale. Cu toate acestea, afirmînd că „oamenii se nasc şi rămîn liberi şi egali în drepturi", ea nu putea să împiedice masele populare, de la care ceruse şi apoi acceptase cu greu ajutorul necesar, să revendice o egalitate mai cuprinzătoare. Burghezia n-a mai fost unanimă atunci cînd a trebuit să acorde drepturi politice, votul universal, ea a fost însă absolut unită ca clasă atunci cînd a trebuit să se opună revendicării populare de egalitate socială. Cuvîntul *egalitate* conţinea în el mai multă căldură şi capacitate revoluţionară decît îşi închipuiseră aceia care l-au proclamat pentru prima dată.

> Din clipa în care a fost formulată revendicarea burgheză a desfiinţării *privilegiilor* de clasă, acesteia i se alătură revendicarea proletară a desfiinţării *claselor înseşi*... Proletarii se agaţă de cuvîntul spus de burghezie : egalitatea să nu fie numai aparentă, să nu fie înfăptuită numai în domeniul statului, ci să fie înfăpuită realmente

> și în domeniul social și economic,... iar egalitatea a devenit strigătul de luptă în special al proletariatului francez [1].

Încă în timpul revoluției franceze, cînd proletariatul, după părerea lui Engels, era ca și inexistent, revendicarea de egalitate socială a fost, începînd din 1792, motorul mișcărilor populare. Era greu de conceput că egalitatea în drepturi nu va deschide calea spre o egalitate reală. Cei mai înaintați revoluționari burghezi, cei mai radicali, au înțeles această problemă — nu numai „profetul" Marat [2], care a fost conștient de ea încă din 1789, ci și montagnarzi ca Robespierre sau Saint-Just. Robespierre, om al evenimentelor din 1789, fusese inițiatorul democrației politice în numele egalității în drepturi și al apărării patriotice, iar gîndirea sa evolua, fără îndoială, în cursul anului II, către ideea de egalitate socială. Cît despre Saint-Just, acesta proclama: „Să nu tolerați ca în stat să existe vreun nefericit sau vreun sărac".

Plebei, sanchiloți, mici burghezi sau oameni ai muncii fără avere proprie, indiferent cum s-ar numi, n-au considerat niciodată că revoluția trebuie să se limiteze numai la cucerirea egalității civile. Atîtea sacrificii, atît devotament pentru atît de puțin? Ei voiau o continuare a revoluției, continuare menită să ducă la izbucnirea revoluției săracilor din această revoluție a bogaților, care garantase inegalitatea de fapt, cu toate că distrusese principiul inegalității în drepturi. Într-un cuvînt, ei cereau „dreptul egal la bucuriile vieții". Pentru ei această concluzie se desprindea la fel de firesc cum se desprind, vara, fructele coapte din pom.

Vara însă n-a mai venit. Cu căderea lui Robespierre, la 9 thermidor, a fost distrusă însăși democrația politică. Revoluția franceză, salvată prin acțiunea populară, se transforma într-un apanaj al „aristocrației averilor", categorie alcătuită din burghezi vechi și din parveniți. Burghezia de-

---

[1] *F. Engels.* „Anti-Dühring", București, E.S.P.L.P. 1955, ed. a III-a, p. 121.

[2] „Pentru a distruge privilegiul nobililor, plebeii au folosit marele argument, argumentul irezistibil că oamenii, fiind toți egali, au toți aceleași drepturi. Pentru a distruge prerogativele bogaților, cei săraci vor folosi același argument" *(Marat).* Citat de *J. Massin.* „Marat", Club français du livre, 1960, p. 107.

venea principalul obstacol în calea realizării *egalităţii*. Împotriva ei se va ridica de aici înainte, cu o conştiinţă din ce în ce mai clară, „starea a patra". Încercarea lui Gracchus Babeuf şi a tovarăşilor săi a fost primul episod al acestei lungi istorii care duce la o societate a egalilor ; ea a fost totodată şi ultimul act al mişcării populare din timpul revoluţiei franceze. Dar nu numai atît : înrădăcinat în această revoluţie, babuvismul o depăşeşte, pentru că nu-şi propune numai obiectivul elementar al „dreptului egal la bucuriile vieţii", ci deschide perspectiva unei puneri în comun a „bunurilor şi a muncii" : revendicarea unei egalităţi adevărate, izvorîtă din revoluţia burgheză, se unea cu străvechea năzuinţă spre o societate comunistă.

Istoria Conspiraţiei pentru egalitate, denumită a lui Babeuf, n-a încetat niciodată să stea în atenţia militanţilor revoluţionari, stîrnind deopotrivă interesul istoricilor. Perioada împlinirii a două secole de la naşterea lui Gracchus Babeuf (1960) şi a lui Buonarroti (1961) a fost bogată în manifestări omagiale în cinstea acestora ; istorici din numeroase ţări au ţinut să facă cunoscut rodul cercetărilor lor personale asupra naturii ideologiei babuviste şi asupra originilor comunismului lui Babeuf şi al lui Buonarroti. De fapt, de mai mulţi ani, Conspiraţia pentru egalitate se află din nou pe primul plan al cercetării istorice. Desigur, nu este o întîmplare. Forţa mereu crescîndă a comunismului ca ideologie şi ca experienţă umană, părerea din ce în ce mai răspîndită că socialismul constituie adevărata rezolvare a problemei sociale au contribuit la sporirea interesului pentru gîndirea socială veche. Restul a fost îndeplinit de curiozitatea cercetătorilor.

Conspiraţia lui Babeuf depăşeşte revendicarea elementară a „dreptului egal la bucuriile vieţii", de altfel foarte diferită de sistemele egalitare şi de utopiile anterioare, constituind astfel o încercare cu caracter real, şi nu o pură speculaţie a spiritului. De aici şi imensul ei prestigiu. Gînditorii comunişti din secolele anterioare se mulţumeau numai cu descrierea sistemului lor, pe care-l prezentau ca pe un vis irealizabil. Ba chiar ei înmulţeau complicaţiile materiale care-l făceau de neînfăptuit. Răspîndeau visul, dezvăluiau realitatea şi natura nedreptăţii sociale, dar în cele din urmă

Scanned with OKEN Scanner

nu se angajau într-o acțiune revoluționară hotărîtoare. De la Campanella, Münzer, Morus, Morelly și atîția alții au rămas numai niște străfulgerări de sisteme de gîndire, căutarea mai mult sau mai puțin ideală a unei societăți a dreptății, căutare care atestă imensa sete de progres care i-a însuflețit întotdeauna pe oameni. Între visul lor și realitate exista o discordanță. Societatea lor comunistă era cu atît mai perfectă și mai coerentă cu cît era mai utopică. Existau temeiuri pentru aceasta : născute în sînul orînduirilor bazate pe piramida privilegiilor, în care egalitatea în drepturi era necunoscută, marile utopii ale epocii moderne nu puteau revendica adevărata egalitate decît pornind de la o poziție umanistă în privința egalității naturale a oamenilor. Ele nu cunoșteau lupta de clasă, pîrghie a acțiunii revoluționare. Punctul lor de plecare era moral sau metafizic și nu reflecta întru nimic experiența acelora cărora le erau destinate atîtea binefaceri. Sistemele lor porneau mai puțin de la o critică a raporturilor de forțe din lumea reală decît de la un postulat moral sau religios. Reflectare ideologică a împărțirii societății în clase, utopia era ruptă în practică de lupta de clasă. Lumea nu era încă pregătită să nască o societate bazată pe egalitatea de fapt ; cel mult, tema umanistă a egalității naturale ducea la victoria egalității juridice, adică la victoria burgheziei, care în acest fel se emancipa de sub tutela „feudală".

Cu babuvismul lucrurile s-au desfășurat însă altfel. Născut din utopia de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, conturat mai precis în timpul revoluției franceze, în contact cu acțiunea populară, programul Egalilor era alimentat de experiența populară dobîndită în cursul a 6 ani de revoluție democratică. El lua partea acelora cărora revoluția nu le adusese decît speranțe deșarte. Gîndirea Egalilor se asocia deci cu „critica în politică", dovedindu-se legată de însăși lupta maselor populare. Babuvismul se fixa astfel temeinic în lumea reală. Din cer, comunismul cobora pe pămînt și devenea o luare de poziție, modificînd, de altfel, prin aceasta tematica tradițională. Iată de ce babuvismul nu poate fi separat de revoluția franceză ; după expresia lui Jaurès, el a fost „fiorul ei cel mai fierbinte". Dacă obiectivul final al Egalilor făcea parte din gîndirea teo-

retică a secolului al XVIII-lea, nu trebuie uitat nici ceea ce datorează el revoluţiei din 1789. Din acest punct de vedere este sigur că azi putem aprecia mai bine natura comunismului lui Babeuf, în măsura în care a înaintat şi cunoaşterea ştiinţifică a revoluţiei franceze. Urmîndu-i pe Albert Mathiez şi Georges Lefebvre, istoricii contemporani abordează revoluţia franceză de jos, de la nivelul maselor populare de la sate şi oraşe. Sîntem astfel mai bine pregătiţi pentru a sesiza geneza ideologiei comuniste din 1796, ştiind care sînt aspiraţiile populare şi structurile sociale de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea. Ne putem da seama astfel cît de mult era legată gîndirea lui Babeuf de epoca sa. Revendicarea sa privitoare la comunizarea bunurilor depăşea însă pe cea sanchilotă a „dreptului la bucuriile vieţii" ; ea presupunea o transformare radicală a societăţii.

Dublul caracter al Conspiraţiei Egalilor — fiică a utopiei, maturizată însă în timpul perioadei revoluţionare — se regăseşte în sentimentele pe care ea le-a inspirat generaţiilor următoare. Conspiraţia constituie astfel una dintre ultimele încercări democratice ale revoluţiei franceze după eşecul definitiv al republicii anului II ; ea s-a afirmat în acelaşi timp ca o încercare categoric nouă. Născută dintr-un izvor ce aparţinea deja trecutului, ea anunţa, cu toate acestea, în secolul al XIX-lea revoluţia socialistă. Nu e mai puţin adevărat că diferiţi autori au reţinut doar cîte una dintre aceste trăsături, riscînd ca, prin separarea uneia de celelalte, să transforme ansamblul în ceva de neînţeles. Albert Mathiez, în admiraţia sa vibrantă faţă de anul II, nu vedea în conspiraţia lui Babeuf decît o încercare iacobină extremă. Alţii, influenţaţi de prezent, n-au văzut în ea decît comunismul, asimilînd cu această ocazie bolşevismul cu babuvismul şi, fără nici o mediaţie cronologică, dictatura proletariatului cu guvernul revoluţionar prevăzut de Comitetul insurecţional din anul IV.

Măreţia încercării lui Babeuf constă în nemijlocita sa participare la conflictele reale ale timpului său ; el a ştiut să înţeleagă nevoile poporului, afirmate cu strălucire în 1793 şi 1794 şi să preconizeze o nouă societate, în care mizeria, ignoranţa şi foamea vor dispărea. Egalii au lăsat moştenire mai mult decît un program etern de revoluţie so-

Scanned with OKEN Scanner

cială ; ei au lăsat exemplul lor, preamărit de sacrificiul vieții a doi dintre ei ; este exemplul credinței lor. Babeuf nu s-a înșelat scriind soției sale în ajunul morții : „Singurul bun ce-ți va rămîne de la mine va fi reputația mea".

Dorim ca această scurtă povestire, care urmărește să înfățișeze cît mai simplu cu putință conspirația babuvistă și desfășurarea ei, să fie o mărturie a măreției acestor precursori.

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL I

DE LA ÎNFRÎNGEREA SANCHILOŢILOR LA CONSPIRAŢIA EGALILOR

Primele adunări clandestine din care avea să ia naştere Conspiraţia pentru egalitate datează din toamna anului 1795 şi sînt deci contemporane cu începutul Directoratului. Buonarroti, a cărui lucrare[1] constituie o mărturie fundamentală, descrie amănunţit aceste adunări convocate cu neregularitate şi care se ţineau ba la unul, ba la altul, în cafenele sau grădini. Dintre oamenii care participau la aceste şedinţe, unii tocmai se eliberaseră din închisoare, unde ideile lor deveniseră mai precise. Ei fuseseră deţinuţi, ca Babeuf şi Buonarroti, începînd din primăvara anului 1795, cînd triumfase reacţiunea politică şi socială care a urmat după 9 thermidor.

Alţii au ajuns acolo în urma răscoalelor populare din germinal şi prairial anul III (2 aprilie şi 20 mai 1795), care au pecetluit înfrîngerea sanchiloţilor ; alţii, în sfîrşit, îi precedaseră după căderea lui Robespierre. Martor şi participant la aceste adunări, Buonarroti ne împărtăşeşte ideile dezbătute acolo :

> După eliberarea lor, patrioţii şi mai ales Egalii, îngrijoraţi de soarta libertăţii, căutau să se adune şi să se înţeleagă pentru a ridica un dig puternic în faţa valului crescînd al noii tiranii. Se adunau adesea în cafenele, grădini sau prin pieţe, dar, cum totul era tratat cu o extremă şi indispensabilă prudenţă, discuţiile generale asupra

[1] *Buonarroti.* „Conspiration pour l'égalité, dite de Babeuf". Edition Albert Soboul-Robert Brécy, préface de Georges Lefebvre, Editions sociales : „Les Classiques du Peuple", 1957, vol. I, p. 70 şi 75.

Scanned with OKEN Scanner

stărilor de lucruri nu permiteau să se întrevadă nici un rezultat apropiat şi hotărîtor în favoarea cauzei comune. Înainte de toate, spuneau ei, trebuie să corectăm ideile multora dintre patrioţi, să-i ajutăm să cîştige din nou stima poporului şi să-i redăm acestuia vechiul sentiment al drepturilor şi forţei sale.

Gîndirea lor de viitori conspiratori se îndrepta deci în două direcţii ; ea tindea, pe de o parte, să precizeze natura exactă a reacţiunii politice şi sociale pentru a trasa noi obiective acţiunii populare, iar pe de altă parte să tragă toate învăţămintele din eşecul celor două încercări insurecţionale, mai mult sau mai puţin spontane, de la 13 germinal (2 aprilie) şi 1 prairial anul III (20 mai 1795), în vederea găsirii unei forme de luptă care să le asigure succesul. Acţiunea lor era întru totul realistă. Prea des au fost prezentaţi autorii Conspiraţiei pentru egalitate ca nişte spirite utopice, puţin preocupate de a ţine seama de condiţiile reale ale acţiunii lor ca să nu reacţionăm aici împotriva acestei idei false. Idee falsă, pentru că ar fi fost de neînţeles ca nişte oameni care, cu toţii — de la Babeuf şi Buonarroti pînă la cel mai modest dintre militanţii conspiraţiei —, luaseră parte în mod efectiv la luptele populare ale revoluţiei franceze să fi putut face abstracţie, înainte de a începe această încercare cu totul nouă, de vechea lor luptă şi de înfrîngerea suferită. Faptul că unii, printre care şi Babeuf, precizaseră ideile esenţiale ale viitorului program al Egalilor înainte de începerea conspiraţiei nu ne poate face să uităm că aceste idei au fost propuse şi acceptate de majoritatea celorlalţi abia în cursul discuţiilor purtate în închisori şi în toamna anului 1795. Aderarea la babuvism a unor foşti iacobini şi burghezi înstăriţi ca Buonarroti sau Lepeletier şi Antonelle decurge dintr-o critică adîncită a însăşi naturii revoluţiei şi din eşecul unei democraţii politice de care ei îşi legaseră toate nădejdile, eşec survenit după dezarmarea cartierelor populare ale Parisului.

Atît din citirea atentă a cărţii lui Buonarroti, cît şi din studierea publicaţiei „Tribunul poporului“ a lui Babeuf reiese că situaţia politică şi socială din momentul în care a început să se contureze conspiraţia a constituit o preocupare

Scanned with OKEN Scanner

permanentă a lor. Buonarroti consacră aproape un sfert din lucrarea sa analizei succinte a modului cum a evoluat revoluția franceză înainte de conspirație. El ajunge la concluzia că „noua aristocrație" (prin care trebuie să înțelegem burghezia) a răpit poporului o revoluție al cărei autor principal fusese chiar el. Buonarroti și-a scris cartea în 1828, dar totul atestă că asupra acestui punct ideile esențiale existau încă din 1795, deoarece Babeuf, în „Tribunul poporului", făcuse considerații analoge.

Acești oameni nu dispuneau de mijloacele de analiză pe care le au istoricii de azi. Angajați în acțiune, ei nu știau totul, iar, ca oameni formați în spiritul ideilor secolului al XVIII-lea, atenția lor era atrasă în mod inegal de diferitele elemente ale situației. Au reușit însă cel puțin să înțeleagă în esență caracterele crizei sociale, economice și politice care însoțea consolidarea puterii notabililor și, prin aceasta, noile condiții ale luptei populare.

Cu puțin înainte de a pune bazele conspirației lor, la granița dintre anul III și anul IV (la sfîrșitul anului 1795), Egalii căutau să descifreze semnificația epocii lor. Cititorul este invitat să facă același lucru.

I. MIȘCAREA POPULARĂ ȘI REACȚIUNEA BURGHEZĂ

Contrar unei opinii frecvente, 9 thermidor (27 iulie 1794) a fost primit cel puțin cu indiferență de populația pariziană și, desigur, cu bucurie de toți notabilii, aristocrații, burghezii, negustorii și țăranii bogați din Franța.

Căderea lui Robespierre și a tovarășilor săi din marele Comitet al salvării publice care asiguraseră victoria revoluționară însemna în ochii celor mai mulți sfîrșitul terorii. Numeroasele scrisori primite de Convenție după 10 thermidor stau mărturie satisfacției provocate de căderea „tiranului". Masele populare din Paris, ca și cele din provincie, muncitori salariați, meșteșugari, zileri de la sate, se îndepărtaseră treptat de guvernul revoluționar. În messidor și thermidor din anul II (iunie—iulie 1794) avuseseră loc greve revendicative în atelierele care lucrau pentru apărarea na-

ţională, precum şi greve ale oamenilor angajaţi pentru strîngerea recoltei ; la aceste greve, Comitetul salvării publice a răspuns cu brutalitate. La 5 thermidor (23 iulie), municipalitatea pariziană stabilise un nou plafon de salarii, dezavantajos pentru salariaţi. Albert Soboul a arătat însă că ruptura dintre masele populare şi Comitetul salvării publice, atît de vizibilă la 9 thermidor, decurgea din conflicte mai ample şi mai vechi [1].

Sanchiloţii, elementul motor al revoluţiei, începuseră să se îndepărteze de guvernul revoluţionar după represiunea împotriva hébertiştilor din ventôse anul II (martie 1794). Epuraţia Comunei hébertiste şi executarea capilor Clubului cordelierilor, care se bucurau de încrederea sanchiloţilor, făcîndu-se adesea purtătorii lor de cuvînt, săpaseră o prăpastie de neînţelegere, şi chiar de ură, între guvern şi masele populare.

În secţiile din Paris şi în societăţile populare, protestele împotriva „despotismului" comisarilor revoluţionari aleşi de Comitetul salvării publice nu încetară cu toate represiunile. Sanchiloţii aprobau măsurile aspre împotriva „indulgenţilor" şi suspecţilor, cămătarilor si speculanţilor ; din acest punct de vedere, legea Marii terori din 22 prairial (10 iunie 1794) fusese bine primită. Ei nu admiteau însă ca represiunea să se abată cu aceeaşi asprime şi asupra stîngii. Dictatura iacobină fusese o încercare de compromis între interesele contradictorii ale burgheziei revoluţionare şi cele ale maselor populare din suburbii şi de la sate. Ea urmărea să realizeze unanimitatea revoluţionară necesară unei victorii externe şi zdrobirii contrarevoluţiei aristocraţilor. În acest compromis însă, burghezia, care dorea succesul revoluţiei, făcea, neavînd încotro, doar nişte sacrificii materiale şi morale — grele, desigur, dar pe care ea le ştia că sînt trecătoare. În acelaşi timp, maselor li se cerea însă să renunţe la revoluţia socială, care trebuia, după convingerea lor, să realizeze „dreptul egal la bucuriile vieţii" şi o conducere populară.

Dacă în mintea celor mai buni iacobini şi a oamenilor cinstiţi din Comitetul salvării publice şi din Convenţie regimul anului II fusese o etapă, o perioadă de iniţiere în democraţia socială, nu e mai puţin adevărat că sanchiloţii

[1] *A. Soboul,* „Les sans-culottes parisiens en l'an II", Paris, 1958, p. 1 154 şi urm.

Scanned with OKEN Scanner

fuseseră înșelați în nădejdile lor pentru viitorul imediat. Cînd a trecut căruța care-l ducea pe Robespierre la execuție, au fost oameni din popor care au strigat, luîndu-l în derîdere : „Maximalul s-a curățat !". Părăsit de dreapta, Comitetul salvării publice nu a fost de loc susținut de stînga.

9 thermidor nu a fost totuși o victorie a poporului. Conducătorii săi au fost „ticăloșii", acele elemente veroase ale Convenției care aveau personal toate motivele să se teamă de severitatea Incoruptibilului. Ei au știut să se sprijine cu dibăcie pe Convenție, sătulă de a fi ținută în chingi, pe burghezie în general și pe acea parte a noii clase de îmbogățiți care profitase de revoluție pentru a acapara bunuri naționale și a realiza profituri ilicite. Victoria notabililor a fost cu atît mai ușoară cu cît succesul armatelor republicii împotriva coaliției aristocratice (Fleurus a fost la 26 iunie 1794) nu mai impunea burgheziei sacrificiile îndurate în timpul terorii. Un asemenea sacrificiu, și nu dintre cele mai neînsemnate, fusese pentru burghezie acceptarea dominației acelor mic-burghezi care altădată erau dependenți economicește de ea.

În orice caz, în thermidor domnea confuzia [1]. Fiecare fracțiune socială și politică spera să profite de căderea guvernului revoluționar pentru a-și realiza aspirațiile ascunse. Suspecții erau eliberați în masă, atît cei bănuiți de moderație, cît și „sărmanii sanchiloți care gemeau în lanțuri" [2].

Eliberînd însă forțe sociale și politice frînate timp de un an, Thermidorul ducea la conflicte politice ascuțite. Trei grupe încercară să profite de noua situație.

„Moderații" care ieșiseră din umbră sau din închisoare erau partizanii unui guvern al notabililor („oamenii cumsecade"), fie ei monarhiști sau nu. Ei dispuneau de o presă politică, se sprijineau pe oameni de șoc în slujba lor, pe „tineret" — tineri burghezi ai cartierelor din centru sau din vest, nesupuși sau dezertori. Acești „muscadini", acest „tineret aurit", a cărui modă excentrică era semnul cel mai

[1] Vezi *K. Tonnesson*. „La Défaite des sans-culottes", Oslo-Paris, 1959.

[2] Adresa către Convenție a secției Panthéonului din 22 thermidor, anul II (9 august 1794).

izbitor al spiritului lor înapoiat, constituiau de fapt o organizaţie de bătăuşi în slujba reacţiunii politice şi sociale. Înarmaţi cu bastoane şi arme albe, ei atacau pe străzi sau în sălile de adunări pe iacobini sau pe militanţii populari. Ei puseră stăpînire pe Paris cu începere din fructidor anul II (august—septembrie 1794), nu fără a primi uneori riposte violente la agresiunile lor.

Iacobinii, care mai dispuneau încă de clubul lor, ar fi voit să menţină unitatea guvernului revoluţionar, dar nu îndrăzneau să se afirme ca discipoli ai lui Robespierre. Recrutaţi din mica burghezie, dintr-o categorie situată la limita dintre sanchiloţi şi burghezia înstărită, ei socoteau incomplete revoluţia şi victoria militară. Discreditaţi în scurtă vreme, iacobinii, această „coadă a lui Robespierre“ [1], au împărtăşit acelaşi oprobriu ca şi guvernul căzut atît din partea reacţionarilor, cît şi — cel puţin la început — din partea sanchiloţilor.

În sfîrşit, mai exista şi Clubul electoral, care cerea revenirea la Constituţia din 1793, înlăturată mai înainte, şi care reafirma revendicările tradiţionale ale sanchiloţilor ; el n-a avut însă niciodată autoritatea mişcării populare din 1793. Masele erau dezorientate de urmările Thermidorului. Revendicările Clubului electoral satisfăceau totuşi pe sanchiloţi, deoarece în ele se cerea alegerea organelor municipale ale Parisului, pe aceea a funcţionarilor şi, ca remediu general, revenirea la Constituţia din 1793 ; toate aceste măsuri corespundeau năzuinţelor populare către o democraţie directă. Conducătorii Clubului electoral erau foşti „turbaţi“, ca Varlet, sau foşti hébertişti, ca Bodson, pe care-i vom regăsi în Conspiraţia Egalilor, sau Legray (conducător al secţiei Muséum, unul dintre cuceritorii Bastiliei, membru al Comunei din 10 august 1792, fost comisar revoluţionar, arestat înainte de 9 thermidor pentru vina de a fi cerut revenirea la Constituţia din 1793), precum şi Babeuf personal.

Clubul electoral a avut oarecare succes în secţiile din mahalalele Antoine şi Marcel, în cîteva cartiere (secţia din Gravilliers îi oferi o sală de adunări), precum şi în rîndurile

[1] Expresia aparţine ziaristului reacţionar Méhée de La Touche.

Scanned with OKEN Scanner

societăţilor populare. Organul său de presă era în primul rînd ziarul lui Babeuf „Tribunul poporului".

Atitudinea lui Babeuf reflectă destul de exact evoluţia şi şovăielile mişcării populare în faţa crizei postthermidoriene [1].

Evoluţia lui Babeuf

După 9 thermidor, Babeuf, ieşit din închisoare, condamnă împreună cu thermidorienii regimul anului II. „De acum încolo nu trebuie să mai socotim cinci ani, ci numai o lună şi cîteva zile de la începerea revoluţiei" — scria el în primul număr al publicaţiei sale „Ziarul libertăţii presei" la 19 fructidor anul II (5 septembrie 1794). Pentru el anul II fusese o perioadă de contrarevoluţie care dusese la izgonirea poporului de pe scena politică pe care acesta îşi făcuse apariţia la 10 august 1792. Nu fără naivitate, Babeuf apreciază că 9 thermidor deschide calea spre victoria populară, al cărei prim act va trebui să fie aplicarea Constituţiei democratice din 1793, care proclama „fericirea generală" ca scop al oricărei societăţi.

Astfel, Babeuf împărtăşea părerea populară care atribuia Constituţiei din 1793 toate meritele. Pînă una-alta, el cerea alegerea municipalităţii Parisului, Comuna, care susţinuse agitaţia revoluţionară înaintea înlăturării hébertiştilor.

În atacurile sale violente la adresa guvernului revoluţionar, Babeuf se apropia de unii reacţionari de dreapta, ca Tallien sau Fréron, care puseseră la cale căderea lui Robespierre. De altfel, Fréron, din demagogie, predica neîncetat suveranitatea poporului şi ataca plafonarea salariilor. Babeuf, cu toată sinceritatea, se înşelă în privinţa lor ; dar dacă i s-a întîmplat să-l elogieze pe Tallien sau pe Fréron el n-a făcut în nici un caz elogiul reacţiunii burgheze. Lui Babeuf i s-a reproşat adesea această apropiere de cei mai răi dintre „ticăloşi". S-a insistat asupra faptului că editorul lui Babeuf era, la început, bogătaşul Guffroy, fost terorist, prieten al lui Fréron şi reacţionar camuflat, care, fără îndoială, i-a finanţat ziarul. Este adevărat că aşa s-a întîmplat, însă nu

[1] *K. Tonnesson.* „La Défaite des sans-culottes" şi „L'an III dans la formation du babouvisme" A.H.R.F., 1960, nr. 4, p. 111 (A.H.R.F. — „Annales historiques de la Révolution française").

Scanned with OKEN Scanner

se subliniază suficient faptul că atitudinea lui Babeuf era aproape dictată de o poziție de principiu. Astfel, la 1 vendémiaire anul III (22 septembrie 1794), el distingea în republică două tabere, una favorabilă guvernului lui Robespierre (iacobinii), iar cealaltă „sprijinită exclusiv pe drepturile eterne ale omului". Dacă acest fel de a vedea era greșit sau chiar aproape ridicol, sinceritatea lui Babeuf însă nu poate fi pusă la îndoială. De altfel, pierzîndu-și repede încrederea în thermidorieni, el își spori rezervele și apoi atacurile împotriva acelora pe care-i elogiase la început, mai ales împotriva lui Fréron. Aceasta îi aduse dușmănia lui Guffroy, care de la 22 vendémiaire (13 octombrie) refuză să mai tipărească „Tribunul poporului".

Este de necontestat totuși că miopia lui Babeuf, atitudinea ziarului său și a Clubului electoral în totalitatea sa au reușit să dezorienteze masele populare. Clubul electoral ajunsese chiar pînă acolo încît în vendémiaire anul III, atunci cînd reacțiunea se reafirma cu tărie, a cerut libertatea comerțului sub pretextul — inspirat de presa burgheză — că rechizițiile scoteau alimentele de pe piață și provocau foamete. Babeuf se îndepărtă de o asemenea atitudine, fapt care marchează începutul unui reviriment salutar în gîndirea lui. Între timp, la fel ca și conducătorii mișcării populare, el a acceptat pasiv, dacă nu chiar cu bucurie, dizolvarea Clubului iacobinilor, în brumar, iar într-o anumită măsură a și pregătit-o, opunîndu-se propagandei duse de marele club revoluționar. Uniți în acest scop cu reacțiunea, conducătorii mișcării populare au deschis calea unei reacțiuni și mai desfășurate, privîndu-se astfel de unii aliați posibili atunci cînd Convenția thermidoriană și moderații s-au ridicat împotriva lor. Lecția însă nu va fi de loc uitată; Egalii, după stabilirea planului conspirației lor, încercară, în anul IV, prin numeroase convorbiri, să reînnoade legăturile cu democrații, succesori ai anului II. Interdicția aplicată iacobinilor n-a întîrziat să provoace — în special lui Babeuf — îngrijorări cu atît mai vii cu cît criza de alimente și dezorientarea maselor populare scoteau la iveală toate perspectivele Thermidorului.

Desființarea Clubului iacobinilor a înlesnit în adevăr ofensiva moderaților, care se desfășura atunci fățiș. Cu dibăcie, moderații au știut să cîștige poziții în secțiile din

Paris şi să ia conducerea lor. Unii democraţi, speriaţi sau dezgustaţi, părăseau adunările generale, iar alţii îşi schimbau vechile convingeri. Dreptei, scăpată de iacobini, nu-i mai rămînea decît să desfiinţeze opoziţia neohébertistă. Cele cîteva secţii credincioase Clubului electoral : Muséum, Lombards, Montreuil şi Gravilliers, care continuau să ceară o democraţie sanchilotă, au devenit curînd ţinta ofensivei reacţiunii. În pluviôse, ele au fost, în parte, cucerite de aceasta.

Treptat, Babeuf, exprimînd neliniştea maselor populare, îşi revizui poziţia. După ce Guffroy îi tăie subvenţia, el citi la Clubul electoral, în ziua de 3 brumar anul III (24 octombrie 1794), numărul 17 al ziarului „Tribunul poporului". Clubul aprobă articolul său. S-a propus întocmirea unei scrisori care urma să fie adresată Convenţiei. În ea se cerea alegerea Comunei şi aplicarea Constituţiei din 1793. Această petiţie a avut un oarecare succes în cartierele populare din partea de est a Parisului, dar ea a servit mai ales guvernului drept pretext pentru a lansa un mandat de arestare împotriva conducerii clubului şi a-l întemniţa pe Babeuf. Convenţia tocmai votase o lege care interzicea petiţiile colective. Babeuf rămase închis pînă la 28 frimaire anul III (18 decembrie 1794). În acest timp, secţiile rămase credincioase Clubului electoral, mai ales cele din foburguri, fuseseră reduse la tăcere de către reacţiune.

Astfel, în toamna anului 1795, Babeuf începuse să facă o cotitură politică, iar iluziile sale thermidoriene erau pe cale de a se spulbera. Desigur, el nu mergea pînă la reabilitarea lui Robespierre. Ca dovadă, cîteva săptămîni mai tîrziu, publică un pamflet scris mai demult, „Despre sistemul de depopulare", susţinînd că politica lui Robespierre avusese ca scop reducerea populaţiei prin teroare şi ghilotină pentru a face ca numărul oamenilor să corespundă nivelului cantităţii de produse alimentare disponibile. Babeuf îşi dădea totuşi seama, ca şi majoritatea conducătorilor populari, de confuzia serioasă provocată de Thermidor, care deschisese calea puterii exclusive a burgheziei. În discursul care a dus la arestarea sa, el denunţa reacţiunea. Închisoarea avea să aducă cu sine şi maturizarea ideilor lui.

La ieşirea din închisoare, Babeuf a apreciat cu luciditate situaţia : reacţiunea victorioasă apărea acum în adevărata ei lumină. Ea ataca nu numai pe „terorist" în persoana

Scanned with OKEN Scanner

„vampirului", ci şi întregul sistem al valorilor republicane. Era de fapt „proscrierea sanchilotismului şi a tuturor atributelor lui", după cum spunea K. Tonnesson. Reacţiunea politică deschidea drumul celei mai odioase reacţiuni sociale. În decurs de o lună, conştiinţa lui Babeuf cunoscu o evoluţie rapidă.

După brumar anul III (octombrie—noiembrie 1794), sub pretextul unei represiuni antiteroriste, se desfăşură de fapt „desanchilotizarea" regimului. La început moderată, mişcarea se acceleră în urma suprimării indemnizaţiei de 40 de sous cuvenite celor care participau la adunările secţiei şi în urma fixării unei ore de adunare care nu convenea muncitorilor. Curînd, austeritatea care caracteriza viaţa de societate în anul II dispăru ; luxul tineretului burghez şi al femeilor la modă deveni izbitor, ca şi risipa făcută la seratele galante care se înmulţiseră, în timp ce foametea chinuia poporul. Cei ce se întorceau de la bal puteau vedea, după spusele unui martor, „cozile deja formate la uşile brutăriilor". Cenuşa lui Marat. care fusese mutată cu evlavie la Panthéon cu cîteva luni în urmă, în pluviôse (ianuarie 1795), a fost scoasă de acolo sub presiunea „tineretului aurit", care devenea din ce în ce mai arogant. Acest fapt era nu numai un sacrilegiu (Marat fiind considerat aproape un sfînt), ci şi o declaraţie de război împotriva sanchiloţilor. În acelaşi timp, cei 73 de deputaţi girondini proscrişi la 2 iunie 1793 au fost reintegraţi în Convenţie.

Reîncepînd să scrie, la 28 frimaire anul III (18 decembrie 1794), Babeuf, pe care evenimentele şi meditaţiile lui din timpul captivităţii îl făcuseră să înţeleagă cum stau lucrurile, strigă : „Iau din nou în mînă trăsnetul adevărului". El şi-a făcut în mod public o adevărată autocritică a poziţiei sale cu privire la Robespierre şi la iacobini :

> Cînd eu, printre primii, m-am pronunţat cu vehemenţă împotriva monstruosului sistem al lui Robespierre... eram departe de a prevedea... că aceasta va servi la săparea temeliilor Republicii.

Babeuf părăsi vechea sa poziţie de hébertist sectar faţă de iacobini ; lăuda ziarele lor şi nu scăpa ocazia de a se apropia de ei De aici încolo, Babeuf nu mai vede nici o

Scanned with OKEN Scanner

adversitate, ca în fructidor (august 1794), între partizanii sistemului lui Robespierre și „apărătorii drepturilor omului". El își revizuiește atitudinea cu sinceritate și curaj. Dar această cotitură n-a fost atît de totală cum se spune uneori [1]. De fapt, dacă Babeuf a recunoscut atunci unele merite guvernului lui Robespierre, aceasta se explică, în parte, și prin faptul că, în acea perioadă de reacțiune și scumpire a traiului, anul II era idealizat, prin contrast, în mentalitatea maselor populare. Astfel, Babeuf se limită în cele din urmă să ceară nu reîntoarcerea la guvernul revoluționar, ci Constituția din 1793.

Totuși, principala lui acțiune a fost demascarea vehementă a reacțiunii burgheze, care era un obstacol în calea înfăptuirii egalității sociale. În numărul 29 al ziarului „Tribunul poporului", el a făcut, în măsura în care-i permiteau condițiile sociale de atunci, o adevărată analiză a luptei de clasă :

> Disting două grupări diametral opuse ca sistem și ca plan al administrării publice. Sînt destul de convins că ambele doresc republica, dar fiecare o vrea în felul ei. Una o dorește burgheză și aristocratică ; cealaltă e de părere că ea a creat-o și că republica trebuie să rămînă în întregime populară și democratică. Una vrea republica unui singur milion care a fost întotdeauna dușmanul, dominatorul, asupritorul, opresorul, lipitoarea care a supt sîngele celorlalte douăzeci și patru de milioane, acel milion care de secole huzurește în trîndăvie pe seama sudorii și muncii noastre. Cealaltă grupare dorește republica în folosul celor douăzeci și patru de milioane care i-au pus temeliile și le-au cimentat cu sîngele lor, care hrănesc, susțin patria și fac față tuturor nevoilor acesteia, o apără și mor pentru siguranța și gloria ei. Prima grupare vrea ca în republică să existe patricieni și plebei... Cealaltă vrea pen-

[1] Vezi *A. Mathiez* în „Babeuf et Robespierre" („Annales révolutionnaires", mai 1917).

> tru toţi nu numai egalitatea în drepturi, egalitatea în livre, ci şi o bunăstare cinstită, satisfacerea garantată prin lege a tuturor nevoilor fizice, asigurarea tuturor avantajelor sociale, ca o dreaptă şi indispensabilă răsplată a părţii de muncă cu care contribuie fiecare la sarcina comună [1].

Făcîndu-se ecoul nemulţumirilor populare, Babeuf atacă frontal Convenţia şi pe thermidorieni şi se străduieşte să demonstreze că ei organizaseră foametea. El vesteşte o răscoală a maselor dornice de răzbunare. La 4 pluviôse (23 ianuarie 1795), Babeuf declară că poporul este gata să ducă un război civil împotriva reacţiunii, care-l împinge la aceasta. La 9 pluviôse (28 ianuarie) cheamă poporul să se împotrivească asupririi sale de către cei de teapa „lui Fréron, Tallien şi a clicii lor",

---

[1] Trebuie precizat aici că niciodată Babeuf, nici Egalii şi nici altcineva înaintea lor, n-a înţeles o altă contradicţie de clasă decît aceea dintre bogaţi, „burţile aurite", şi săraci, „burţile goale". În această privinţă, Babeuf rămînea credincios ideilor lui Marat, de pildă, sau ale filozofilor celor mai înaintaţi de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea. Marx a subliniat slăbiciunea acestei accepţii elementare a luptei de clasă atunci cînd, în perioada marii industrii, a analizat o lume în care structura socială era mai limpede, iar procesele economice ale exploatării omului de către om erau mai distincte („Burghezi şi proletari" în „Manifestul Partidului Comunist" din 1847). Concepţia babuvistă a luptei de clasă poate părea „vulgară". Dar trebuie să admitem că la sfîrşitul secolului al XVIII-lea proletariatul era în stare embrionară şi, de altfel, fără conştiinţă de clasă. Exista o gradaţie socială infinită între mizerie şi cea mai mare bogăţie. În afară de aceasta, acapararea de mijloace de producţie puternice şi scumpe de către o minoritate de capitalişti era rară. Pentru epoca aceea, cînd cu unealta meşteşugărească, pe care fiecare putea nădăjdui s-o aibă, se producea majoritatea produselor de consum, este explicabilă şi simplicitatea modului cum concepe Babeuf conflictele sociale. Concepţia lui, simplistă în aparenţă, reflecta infinita complexitate de amănunt a structurilor sociale din vechea Franţă. De altfel, inegalitatea socială, mai ales în această perioadă de criză, nu apărea la nivelul posesiunii uneltelor, ci la nivelul consumului de produse alimentare, de unde şi expresiile „burţi aurite" şi „burţi goale" ; în această din urmă categorie puteau fi văzuţi laolaltă, reduşi la aceeaşi mizerie, meşteşugarul sărac, prăvăliaşul cu clientelă slabă, ca şi muncitorul manual. Se vede deci că babuvismul, departe de a fi atît de primitiv cum este considerat cîteodată, dovedea o viziune realistă, dacă nu exactă, a contradicţiilor de clasă din epoca sa.

Scanned with OKEN Scanner

să se opună pașnic, sigur de succesul maselor populare, căci el este constant... și, chiar dacă partidul poporului dispune de forțe puține, el trebuie să fie, așa cum am spus, susținut în mod neîndoielnic de popor, iar superioritatea puternică a adevărului și a rațiunii va triumfa întotdeauna.

Babeuf a dus această campanie ca un adevărat conducător popular ; ziarul său era foarte căutat. Un număr a fost tras în două mii de exemplare, cifră remarcabilă pentru epoca aceea. Agravarea crizei economice făcea ca propaganda ofensivă pe care o desfășura „Tribunul poporului" să fie și mai eficientă. În plus, apropierea dintre Babeuf, conducătorii mișcării neohébertiste și iacobini (ziarul lui Lebois, „Prietenul poporului", ducea o campanie paralelă) insufla din nou încredere sanchiloților. Întreaga opoziție revendica Constituția din 1793, urmărind atît evitarea oricărei modificări, cît și aplicarea ei.

Devenit periculos pentru regim, Babeuf fu din nou arestat la 19 pluviôse (7 februarie 1795) după ce, la fel ca Marat odinioară, se ascunsese timp de 10 zile. El a fost trimis la închisoarea Orties sub acuzația că ar fi incitat la „rebeliune" și la „dizolvarea reprezentanței naționale". Dar această scurtă campanie îi asigura o autoritate reală asupra maselor populare ale Parisului. Babeuf înțelesese că de acum încolo conflictul se va desfășura între „plebei" și oligarhia avuției, grupată în jurul Convenției. El formulase cu hotărîre un program de luptă. Experiența thermidoriană pe care o făcuse îl convinsese definitiv de necesitatea unei noi revoluții cu caracter net social. Campania lui Babeuf și a ziarelor de opoziție nu a rămas fără ecou. Guvernul n-a putut să împiedice consfătuirile secrete, activitățile clandestine care pregăteau o acțiune populară. Chiar în cadrul Convenției, criza politică izbucnise fățiș prin opoziția ultimilor montagnarzi, „Creasta". Dar mai ales agravarea foametei și greutățile de aprovizionare ale populației Parisului făceau aproape necesară măsurarea puterii maselor populare și reacțiunii burgheze.

Scanned with OKEN Scanner

II. SITUAȚIA ECONOMICĂ ȘI SOCIALĂ A MASELOR POPULARE ÎN AJUNUL CONSPIRAȚIEI EGALILOR

Criza economică, mai mult sau mai puțin permanentă de la începutul revoluției, a atins punctul culminant în perioada cuprinsă între iarna anului 1794 și vara anului 1796. Ea a agravat simțitor inegalitatea socială. Belșugul era ceva rar chiar în păturile înstărite, dar consumatorii săraci au avut de îndurat o adevărată foamete. Răscoalele din 13 germinal (2 aprilie) și 1 prairial din anul III (20 mai 1795), care au amenințat Convenția thermidoriană, își aveau cauzele în mizeria îngrozitoare ce se abătuse asupra maselor populare. Dar aceste izbucniri n-au schimbat nimic din evoluția situației în ansamblul ei. În primăvara anului 1795, lipsurile atinseseră culmea, și această situație s-a mai menținut încă un an.

Această criză rezulta dintr-o serie întreagă de factori. Unii dintre aceștia au fost abia întrevăzuți de contemporani, dar alții au fost sesizați cu claritate. Astfel, foarte curînd a fost criticată renunțarea la prețurile maximale, intervenită după 9 thermidor, ca și înlăturarea legislației revoluționare și a măsurilor politice de constrîngere. Prețul maximal, adică fixarea prețurilor, făcuse cu putință într-o oarecare măsură satisfacerea nevoilor populației și echilibrul economic în anul II. În anul III, autoritățile se temeau să renunțe cu totul la prețurile maximale ; cum însă, practic, nu mai erau de loc respectate și pentru că burghezia nutrea dorința profundă de a reveni la o economie liberală, ele au fost suprimate, în cele din urmă, la 4 nivôse anul III (24 decembrie 1794). Cîtă vreme prețurile maximale fuseseră în principiu menținute, consumatorii puțin avuți, care nu se puteau aproviziona decît de pe piața oficială, avuseseră de suferit, în timp ce pe piața paralelă, tolerată ilegal de guvernul thermidorian, domnea belșugul. După desființarea reglementării însă, o foamete cumplită lovi poporul sărac de la orașe și sate. Întoarcerea la comerțul liber a fost însoțită de o speculă deșănțată, de o lipsă a produselor principale ale alimentației zilnice (în special pîinea) furnizate de serviciile publice, în timp ce clasele avute se aprovizionau fără nici o dificultate de pe piața liberă. Obișnuiții patiseriilor din centrul

Parisului și ai saloanelor „lumii bune" se ghiftuiau, în vreme ce în foburgul Antoine oamenii mureau de foame. Inegalitatea dintre bogați și săraci în fața suferinței era însoțită de excluderea sanchiloților din rîndul cetățenilor cu drepturi depline. Această foamete unilaterală explică cotitura antithermidoriană făcută de Babeuf în pluviôse. Ea a fost catalizatorul deșteptării conștiinței lui, ca și a poporului din foburguri, care în curînd se ridică împotriva reacțiunii burgheze.

În primăvara anului 1795, prețurile crescuseră în proporții înspăimîntătoare[1]. În decurs de 6 luni, situația se înrăutăți și mai mult. Cauzei sociale a mizeriei — întoarcerea totală la liberalism, de care profita numai burghezia — i se adăugau și alte elemente de agravare, dintre care unele au fost mai puțin înțelese de contemporani, fără ca acest lucru să le facă să fie mai puțin reale. Este vorba în primul rînd de subproducția cerealelor și a celorlalte alimente în 1794 și 1795, plus devalorizarea hîrtiei-monedă, a asignațiilor.

Înfometarea dramatică a maselor populare nu se explică numai prin întoarcerea la liberalism. Aceasta este, fără îndoială, prima cauză, dar ea nu explică nici durata, nici profunzimea depresiunii. Recolta din 1793 fusese tocmai suficientă, avînd în vedere reglementarea ; cele din 1794 și 1795 au fost însă complet deficitare din cauza verii ploioase. Asprimea celor două ierni, din 1795 și 1796, a îngreuiat treierișul și transportul grînelor. Or, o parte dintre francezi — țăranii producători și armata, care, deși prost echipată, era totuși privilegiată — aveau un consum aproape constant. Între 1795 și 1796, specula cu mărfurile alimentare era favorizată de subproducție, întrucît stocările, întîrzierea treierișului și acapararea grînelor îndreptățeau speranța unei vînzări sigure și la preț ridicat în momentul critic dintre cele două recolte. Vara din 1795 a fost din acest punct de vedere dramatică pentru consumatori și plină de profituri pentru speculanți.

[1] După *Harris* („The Assignats", Harvard, 1930), luînd ca bază indicele 100 la prețurile din 1790, se ajunge la 580 în ianuarie 1795 și la 900 în aprilie 1795. Aceasta în timp ce masa salariilor și a veniturilor mijlocii nu mai creștea de loc, iar șomajul sporise din cauza lipsei de materii prime, a închiderii atelierelor de stat, precum și din cauza iernii îngrozitoare din 1795 (în ianuarie, Sena a fost blocată de sloiuri).

Scanned with OKEN Scanner

Pentru a înţelege în ce măsură tragică putea subproducţia agricolă să afecteze consumul, trebuie să ne închipuim Franţa de atunci, rurală în proporţie de 80% şi cu foarte slabe surplusuri alimentare destinate pieţei. Lipsind surplusurile, criza se făcea imediat simţită, scumpetea bîntuia în oraşe şi reducea la foamete populaţia urbană lipsită de pămînt. Pe de altă parte, agricultorii cumpărînd mai puţin, şomajul atingea meşteşugarii şi manufacturile. Acestor elemente clasice ale tuturor crizelor din vechiul regim economic li se adăugau şi factorii specifici perioadei revoluţionare : lipsa de mînă de lucru la ţară din cauza războiului, stocările şi specula cu mărfurile alimentare, precum şi căutarea unor domenii de investiţii care să asigure profituri mai ridicate, în detrimentul culturilor agroalimentare, supuse regimului de preţuri maximale cu începere din 1793. În faţa unei asemenea situaţii, statul ar fi putut găsi soluţii prin fixarea preţurilor şi efectuarea de rechiziţii ca în anul II, aşa cum cereau democraţii. Dar reacţiunea burgheză din anul III — cu toată teama pe care i-o inspirau înainte de evenimentele din 1795 manifestaţiile populare, iar după acestea chiar şi numai amintirea revoltei din foburguri — refuză să renunţe la liberalismul economic, din care-şi făcuse o dogmă. Ea menţinu libertatea comerţului, deşi în conjunctura de atunci aceasta ducea la mizeria celor mulţi. Şi în 1792 notabilii refuzaseră fixarea preţurilor şi rechiziţiile, dar fuseseră măturaţi de mişcarea populară. După victoria în exterior şi dezarmarea foburgurilor care urmă după prairial anul III, „burţile aurite" se simţeau încă ameninţate ; trăind însă din plin simţămîntul victoriei, erau dispuse mai puţin ca oricînd să-şi pună din nou în discuţie principiile. Totuşi, menţinerea comerţului liber însemna condamnarea bancnotelor la o devalorizare constantă în raport cu valoarea alimentelor şi a volumului circulaţiei de numerar.

Devalorizarea bancnotelor, neîntreruptă de la 9 thermidor, se acceleră începînd din primăvara anului 1795. Francezii nu prea plătiseră impozite în anul II, iar cele prevăzute cu efect retroactiv de thermidorieni nu procurau suficiente resurse statului. În instituţii s-a încercat realizarea de economii prin concedierea unor funcţionari, dar nu s-a putut evita o sporire a salariilor celor rămaşi în slujbe ; de altfel, chiar membrii Convenţiei au dat exemplu, dublîndu-şi indemnizaţia zilnică.

Scanned with OKEN Scanner

Bancnotele se devalorizau treptat, iar statul nu avea altă resursă decît inflația. Iată de ce bancnotele nu puteau fi retrase din circulație fără a provoca o gravă deflație care ar fi blocat toată activitatea economică, ruinînd statul, ajuns astfel la discreția financiarilor și a speculanților ; de aceea, un mare număr dintre membrii Convenției n-au fost de acord cu o asemenea măsură. Pentru a se acoperi cheltuielile statului se mări emisiunea de monedă, prevăzîndu-se garantarea acesteia prin accelerarea vărsămintelor datorate de cei ce achiziționaseră bunuri naționale (în ianuarie și februarie 1795). Se urmărea astfel retragerea bancnotelor din circulație pe măsura încasărilor și consolidarea în acest mod a emisiunii. Inflația însă mergea prea repede, iar deprecierea hîrtiei continua în mod vertiginos. Firește, întrucît deținătorii de bancnote căutau să scape cît mai repede de ele, prăbușirea a fost și mai brutală. În thermidor anul II, înainte de căderea lui Robespierre (iulie 1794), bancnota de 100 de livre valora în medie 34 de livre ; ea scăzu la 18 livre la sfîrșitul anului 1794 și la 3 livre în iulie 1795. În primăvara anului 1796 era egală cu zero. Acest dezastru rezulta, evident, din faptul că statul mărea cantitatea de hîrtie-monedă pentru a face față nevoilor sale ; se constată însă că ritmul deprecierii îl depășea pe cel al inflației ; astfel, din noiembrie 1794 pînă în mai 1795, circulația a crescut cu 42,5%, în timp ce valoarea hîrtiei-monedă a scăzut cu 68% în raport cu numerarul. Bancnotele fiind refuzate aproape peste tot, masa de hîrtie pusă în circulație părea cu atît mai mare.

Trebuie totuși să nuanțăm această imagine. Ceea ce interesează pentru a aprecia amploarea crizei este deprecierea reală a monedei de hîrtie nu în raport cu schimbul sau cu metalul prețios, ci în raport cu prețul alimentelor și cu cantitatea în care acestea erau oferite pe piață. Luîndu-se drept 100 indicele de preț din 1790, prețul alimentelor atinge indicele de 819 în aprilie 1795 și depășește 1 200 la sfîrșitul aceluiași an. Dar în aceeași perioadă bancnotele nu scăzuseră în același ritm, astfel încît „prețul" alimentelor crescuse și mai repede decît se depreciaseră asignațiile. Această creștere a prețului real al alimentelor era foarte inegală și varia după regiune ; ea era mai mare la frontiere, în sud, unde producția era de obicei deficitară, și la orașe. Specula și transportul clandestin reduceau aprovizionarea pieței, atît a celei regle-

mentate, cît şi a celei libere, condamnînd în curînd la foamete masa consumatorilor, chiar dacă dispuneau de o oarecare bunăstare.

Prăbuşirea bancnotelor însemna mărturisirea eşecului măsurilor economice ale revoluţiei. Inflaţia bancnotelor, devenită impracticabilă chiar şi pentru stat, încetă în martie 1796, cînd consiliile hotărîră suprimarea acestui mijloc de plată. Ele n-au suprimat însă decît un cadavru, deoarece bancnotele erau refuzate peste tot, deşi se aflau în masă pe piaţă. Ele nu mai aveau nici o valoare recunoscută (valoarea nominală a bancnotelor nu rambursa nici măcar preţul hîrtiei pe care erau tipărite). Din acel moment, fie că Directoratul ar fi recurs la un împrumut forţat, îndepărtîndu-şi astfel o parte a burgheziei, fie că ar fi continuat delapidarea bunurilor naţionale în favoarea notabililor, creînd *mandatul teritorial*, care nici el nu mai valora nimic în ianuarie 1797, aceste măsuri nu puteau să mai influenţeze întru nimic criza profundă care zguduia Franţa. De voie, de nevoie se revenise la moneda metalică, la piaţa liberă. Poporul plătise scump această întoarcere la o economie liberală. De altfel, din aprilie 1795, tranzacţiile se făceau adesea în monedă metalică, iar salariile se calculau frecvent în alimente.

S-a ajuns la unele practici ale economiei de troc, deoarece masa monedei metalice aflate în circulaţie în Franţa fusese topită în timpul revoluţiei. Bancherii evaluau la 300 000 000 de livre numerarul metalic care circula în Franţa în 1796, adică o şesime a cifrei din 1789. Deflaţia, foametea monetară atît de temută, a urmat inflaţiei de hîrtii, provocînd salariaţilor şi persoanelor cu venituri fixe dificultăţi extrem de grave.

Efectele crizei la Paris şi în departamente

Efectele crizei fură tragice în întreaga Franţă, dar, contrar aparenţelor, provincia a suferit, fără îndoială, şi mai mult decît Parisul. Într-adevăr, Parisul beneficia de un regim deosebit, ca şi în anul II ; „teama socială“ a făcut ca acest regim de favoare să fie menţinut şi de thermidorieni. Revolta foburgurilor în germinal şi prairial anul III se explică mai ales prin faptul că guvernul şi organele de aprovizionare, din

cauza acaparatorilor și speculanților și în condițiile în care se pusese capăt oricărei reglementări, n-au putut procura alimentele la prețul fixat, în timp ce pe piața liberă majoritatea produselor principale se găseau, însă la un preț inaccesibil marii mase a consumatorilor. Așadar, inegalitatea socială se accentua la nivelul consumului. Prețul pîinii fusese fixat în cele din urmă la 4 sous livra în loc de 3, cît era înainte, și se făgăduia o livră pentru fiecare locuitor și o livră și jumătate pentru cei cu muncă grea. Dar nici aceste măsuri n-au putut fi aplicate. După explozia de mînie din primăvara anului III, în pofida anumitor promisiuni ale guvernului, situația se agravă atît de mult încît foametea cuprinse majoritatea populației Parisului. Brutăriile erau mai prost aprovizionate ca înainte, iar așteptarea la cozile din fața prăvăliilor nu garanta consumatorului nici măcar posibilitatea de a cumpăra pîinea. Pe piața liberă, aprovizionarea era bună, însă creșterea vertiginoasă a prețurilor lovea chiar și în consumatorii din rîndurile burgheziei mijlocii. Așadar, revolta foburgurilor din anul III era o consecință atît a sacrificiilor impuse și a mizeriei, cît și a conștiinței inegalității în fața suferinței. Ura împotriva bogaților canaliza mînia generată de foamete. Pîinea a ajuns pe piața liberă la 25 de sous în martie 1795, iar în mai la 16 livre [1], în timp ce salariul cel mai ridicat nu trecea de 8 livre pe zi. La alte alimente scumpirea a fost și mai exagerată. Iată de ce ulterior, în desenele contrarevoluționare care urmăreau să-i sperie pe „oamenii cumsecade", fizionomia mizeriei apărea sub forma caricaturii răsculatului din prairial, înfățișîndu-l cu privirea pierdută, slăbit, acoperit de zdrențe, deoarece își vînduse îmbrăcămintea și tot ce avea pentru a supraviețui.

Insurecția din prairial n-a schimbat cu nimic evoluția situației. Dimpotrivă, guvernul victorios intenționa să desființeze de fapt aprovizionarea la prețuri fixate. Parisul era cuprins de foamete. Totuși nici thermidorienii și nici, mai tîrziu, Directoratul n-au cutezat să desființeze dintr-o dată măsurile cu privire la alimentație, deoarece devalorizarea bancnotelor era atît de mare încît livra de pîine plătită în hîrtie costa 50 de franci în decembrie 1795, față de 16 în mai, ceea ce însemna, în comparație cu prețul fixat, o creștere nominală de peste 5 000 de ori. După spusele lui Buonarroti,

[1] O livră = un franc = 20 de sous.

în septembrie 1795, de dimineața pînă seara prețurile se dublau. Este adevărat totuși că bancnotele fiind refuzate, deseori schimburile se făceau în natură. În toamna anului III, livra de pîine costa 7 sous în numerar, în timp ce în 1789, în toiul crizei, ea nu depășise prețul de 4 sous ; moneda metalică era însă rară în pungile salariaților.

Pentru a hrăni Parisul, Directoratul a introdus plata în grîu a jumătate din cuantumul impozitului funciar, ceea ce a permis continuarea distribuirii pîinii la preț scăzut. Ca un semn definitiv al dezorganizării economice, vedem că în noul proiect de constituție salariile consilierilor și ale membrilor Directoratului au fost stabilite în cantități de grîu. Cu un împrumut acordat de bancheri, plătit, de altfel, foarte scump, guvernul reușì să importe cereale, destinate cu prioritate capitalei. Totuși asprimea iernii 1795—1796 și dezorganizarea transporturilor au sporit greutățile de aprovizionare. Directoratul, în principiu, menținea rația de o livră de pîine pe zi la prețul de 4 sous, dar de fapt nu reușea să asigure decît o șesime, și aceasta era doar un amestec mizerabil de făină cu orez înmuiat, mai mult crud. Aceste măsuri costau statul foarte scump ; în consecință, Directoratul a hotărît să le desființeze cu începere de la 1 ventôse (20 februarie 1796). Dacă ne gîndim că în același timp renăștea opoziția iacobină și se pregătea conspirația babuvistă, pericolul unei asemenea măsuri devine limpede. Livrările au mai continuat deci cîtva timp, apoi s-a constatat că situația nu prea se ameliorase (la data de 23 martie 1796 exista rezervă de alimente numai pentru 5 zile) ; în plus, ostilitatea împotriva guvernului nu slăbea. De aceea, la 26 martie 1796, Directoratul luă hotărîrea de a nu mai acorda rații cu preț redus decît celor incapabili de muncă și funcționarilor ; aceștia trăiau, desigur, în mizerie, dar trebuiau să fie menținuți credincioși regimului. În aprilie-mai, livrările încetară. Este adevărat că prevederea unei recolte bune, precum și o oarecare ameliorare în circuitul monetar dădeau speranța că această situație de foamete va lua sfîrșit.

Consecințele acestei crize la Paris le găsim reflectate de nenumărate ori în rapoartele poliției și în mărturiile epocii [1].

[1] Vezi *A. Aulard*. „Paris sous la Réaction thermidorienne et sous le Directoire". Culegere de documente, vol. I, Paris, 1898—1902.
— *E. Tarle*. „Germinal et Prairial", Editions en langues étrangères, Moscova, 1958.
— *K. Tonnesson*. „La Défaite des sans-culottes", cap. IV.

Scanned with OKEN Scanner

O imagine cumplită a deznădejdii şi a mizeriei : la 23 germinal anul III (12 aprilie 1795), 5 sau 6 cetăţeni lipsiţi de orice mijloace se aruncă în Sena ; la 22 floréal (11 mai) în timpul marii foamete, poliţia semnalează că mai multe persoane, neputînd obţine pîine, s-au sinucis ; la 23 floréal (12 mai), o femeie se aruncă într-un puţ împreună cu copilul său. Zilnic se înregistrau tot mai multe sinucideri, şi numărul lor n-a scăzut nici în 1796 ; sleiţi de puteri, oamenii cădeau pe străzi ; serviciile de înmormîntare erau suprasolicitate. Într-un ziar guvernamental, „Gazeta franceză", din floréal anul III, citim :

> Două uncii de pîine de persoană ; mii de speculanţi care mişună la Palais Royal ;... cadavre ce se pescuiesc zilnic din rîu ; un lux inexplicabil peste tot, chiar şi în foburguri ; o tăcere posomorîtă şi dureroasă ce domneşte în toate prăvăliile negustorilor cu amănuntul. Iată care este situaţia astăzi în Paris [1].

În anul IV, Parisul a cunoscut o mortalitate cu 10 000 de persoane mai ridicată decît în anii normali ; această mortalitate a fost masivă mai cu seamă în timpul iernii geroase. În sfîrşit, trebuie semnalată existenţa acelor bande de parizieni vagabonzi denumiţi „rătăcitorii", care părăsiseră oraşul pentru a încerca să-şi asigure hrana culegînd spicele pe cîmp sau jefuind regiunile apropiate, de exemplu Beauce, unde vreo 500 dintre ei au fost arestaţi. Pe de altă parte, oameni sărmani de la ţară veneau la oraş, încercînd să beneficieze de raţii alimentare. Ca urmare avea loc o permanentă mişcare a populaţiei, iar familiile destrămate se numărau cu miile. Mulţi copii erau părăsiţi pe stradă, cum s-a întîmplat la Abbeville.

Conspiraţia babuviştilor luă naştere la Paris, fiindcă Parisul era de la 1789 inima revoluţiei. Obiectivele conspiraţiei depăşeau însă cadrul parizian. Este adevărat, aşa cum s-a spus, că ideologia lor purta în special pecetea mizeriei sociale de după 9 thermidor a locuitorilor capitalei, singura pe care babuviştii au cunoscut-o cu adevărat. Mai tîrziu, în propaganda lor, Egalii nu par să fi fost prea mult preocupaţi de

[1] Citat de *K. Tonnesson*, op. cit., p. 236.

situaţia din restul Franţei ; ei aşteptau aproape totul de la cercurile sanchiloţilor parizieni, cele mai înaintate politiceşte şi cele mai experimentate. Cu toate acestea, populaţia rurală şi cea urbană din departamente suferea de o foamete tot atît de tragică. În unele regiuni, criza economică era şi mai gravă decît la Paris, deşi adesea acest lucru era mai puţin vizibil. Democraţilor le erau cunoscute aceste suferinţe, care le apăreau ca un ecou al dificultăţilor din Paris. Întreaga Franţă era chinuită de lipsuri. Picardul Babeuf, oricîtă importanţă ar fi acordat Parisului în proiectele sale, ştia probabil că în Picardia ţăranii săraci mureau de foame.

Pentru oricine analiza situaţia nu exista nici o discordanţă între Paris şi departamente : subconsumul maselor apărea nu numai ca un fenomen de durată, ci ca o realitate răspîndită pe tot teritoriul republicii. Şi pentru Babeuf mizeria satelor şi a oraşelor franceze, despre care auzea vorbindu-se, completa viziunea lui despre fenomenele din Paris. Totul ducea la confirmarea punctului său de vedere.

Într-adevăr, criza a fost adeseori mai grea în provincie decît la Paris. La Paris, cel puţin, distribuirea raţiilor, fără care majoritatea parizienilor ar fi murit de foame, atenua periodic foametea. La ţară însă, foametea a făcut să reapară un spectacol comparabil cu cel descris de La Bruyère în secolul al XVII-lea : oameni scormonind pămîntul în căutare de rădăcini şi de ghindă. Cazul a fost semnalat în special în Normandia şi Picardia, regiuni caracterizate printr-o mare producţie de grîu [1]. Peste tot municipalităţile, delegaţii guvernului, agenţii naţionali au trebuit să intervină, însă mijloacele lor de acţiune erau slabe, iar rechiziţiile erau destinate cu precădere Parisului şi armatei. Serviciile publice din regiunile situate în apropierea frontierelor nu erau în stare să importe grîne, deoarece catastrofa financiară lăsase administraţia într-o asemenea lipsă de monedă metalică — singura

[1] În legătură cu diferitele aspecte ale crizei în provincie, a se vedea *M. Reinhard.* „Le Directoire" (C.D.U.), vol. I, p. 39 şi urm., care foloseşte o bibliografie originală şi cercetări inedite, aruncînd o lumină nouă asupra acestei probleme ; *G. Lefebvre.* „Les Thermidoriens et Le Directoire" ; *Rudé* şi *Cobb.* „Les Journées de Germinal et de Prairial, an III", în „Revue historique", 1955, p. 250 şi urm. ; *R.C. Cobb.* „Disette et mortalité : la crise de l'an III et de l'an IV à Rouen" („Annales de Normandie", octombrie-decembrie 1956).

Scanned with OKEN Scanner

monedă acceptată în străinătate începînd din 1795 — încît nu se puteau încheia nici un fel de tranzacții.

Criza a fost resimțită cu deosebire în împrejurimile Parisului, regiune caracterizată totuși printr-o agricultură remarcabilă. Recolta fusese aici foarte slabă, iar prioritatea livrărilor destinate Parisului și armatei restrîngea partea consumului local. La Amiens situația era tragică, iar reprezentantul guvernului în departamentul Somme scria (în martie 1795) că nu putea să aprovizioneze orașul decît în detrimentul Parisului. Au avut loc tulburări, iar un reprezentant al poporului a fost linșat de mulțime. Mai aproape de Paris, la Mantes, la Saint-Germain-en-Laye, rațiile distribuite, cu începere din primăvara anului 1795 nu erau mai mari de 260 de grame de pîine pe zi. Oamenii înfometați turbau de mînie văzînd cum circulă grîul pe Sena de la Vexin înspre Paris ; ca un ecou al insurecțiilor pariziene, izbucniră și aici răzmerițe. În estul Bazinului parizian, în Champagne, unde recolta nu fusese niciodată bogată, populația a fost cuprinsă de neliniște în timpul iernii 1795—1796, la sosirea comisarilor parizieni. Foametea se întinsese la sate în perioada dintre cele două recolte. La Chaumont, administrația municipală de tendință democratică fixă prețul pîinii, instituí o contribuție specială pentru hrana săracilor și împărți populația în categorii care plăteau pîinea distribuită la prețuri proporționale cu veniturile fiecăruia. Muncitorii din întreprinderile metalurgice își primeau salariul în făină. În Nord, vecinătatea armatelor pustiise cu desăvîrșire piețele. Țăranii îi primeau cu pușca în mînă pe cei care veneau pentru rechiziții, iar în timpul iernii anului IV au avut loc răscoale. Pe piața din Bourbourg (arondismentul Dunkerque), studiată de Georges Lefebvre, prețul chintalului de grîu era în brumar anul III (octombrie 1795) de 1 000 de franci, la 18 ianuarie de 5 920 de franci, la 25 ianuarie de 8 000 de franci, sau 15 franci și 5 sous în numerar ; cum însă nu mai exista numerar, piața încetă să mai fie aprovizionată, iar tranzacțiile se încheiau direct la ferme. În iulie se semnalau prețuri mai mari în numerar decît cele care fuseseră fixate cu plata în bancnote pe vremea prețurilor maximale. Sînt destul de bine cunoscute efectele crizei la Rouen sau în Sena-Inferioară. La Rouen, din 84 000 de locuitori, 54 000 erau săraci care beneficiau

Scanned with OKEN Scanner

de ajutor, muncitori textilişti sau zileri de la ţară veniţi la oraş. Au avut loc cazuri de jefuire a şlepurilor încărcate cu grîu destinat Parisului. Administraţia municipală făgăduia orez, dar încărcăturile debarcate la Havre erau îndreptate mai ales spre Paris. La Rouen livrările însumau cel mult 40% din consumul anilor precedenţi. Existau nenumăraţi oameni „în zdrenţe, aproape goi, muritori de foame". Cartierele muncitoreşti, ca, bunăoară, Martainville, au fost zguduite de răscoale pînă-n primăvara anului 1796. La Havre — port prin care se importau mărfuri —, situaţia era mai puţin tragică, deşi în foburguri suferinţa era tot atît de mare.

La Strasbourg, puterea de cumpărare a salariului mediu, care fusese acceptabilă în timpul anului II, scăzu la zero în iarna anului IV. În vest, în vecinătatea Vendeei răsculate, oraşele erau cuprinse de foamete, legăturile lor cu sursele de aprovizionare de la sate fiind tăiate ; numeroşi orăşeni înfometaţi, plecaţi în căutare de hrană, au fost asasinaţi de şuani. În regiunea oraşului Mans, salariul muncitorilor textilişti nu ajungea nici pentru hrana cea mai elementară. Ca un paradox, Sudul, deficitar prin natura sa, a trecut printr-o criză mai puţin violentă ; aceasta nu era decît ascuţirea unei stări de mizerie aproape cronică.

Barometrul acestei crize din anii 1795 şi 1796 este mortalitatea, care s-a dublat în comparaţie cu anii normali în cea mai mare parte a Franţei, ca şi la Paris. Criza a doborît în unele cazuri 8% din populaţie, iar în unele regiuni mortalitatea a atins 400‰. La Rouen, numai în luna brumar anul IV (octombrie-noiembrie 1795), s-au înregistrat 900 de decese ; în cursul anului III, 4 479 şi în anul IV 5 720, adică de două şi de trei ori mai mult decît în anii normali. La Ingouville, o mahala din Havre, în anul IV au avut loc 1 500 de decese la o populaţie de 10 000 de persoane, în special în timpul iernii şi primăverii. Populaţia din Aubepierre (Marna-Superioară), care număra 700 de locuitori, a avut în 1794 o mortalitate de 450‰, în 1795 de 357‰ şi în 1796 de 200‰. În Nord, în districtul Saint-Pol, mortalitatea a atins 289‰ în anul III şi 214‰ în anul IV. Nu se poate stabili în cifre exacte întinderea acestui dezastru uman pricinuit de foamete ; e de ajuns aici să-i semnalăm amploarea, căci asemenea cifre de mortalitate, cum nu se mai pomeniseră, poate, de la sfîrşitul domniei lui Ludovic al XIV-lea,

Scanned with OKEN Scanner

dau cea mai elocventă imagine a jalnicei situații din Franța de după 9 thermidor.

Se poate înțelege astfel de ce prima problemă care-i preocupa pe oameni a fost aceea a consumului. Profunzimea, întinderea și durata acestei crize, și mai ales inegalitatea cu care lovea în diferitele categorii sociale, inexistența perspectivei certe a unei prosperități în viitor nu puteau să nu imprime gîndirii sociale un fond pesimist. Față de o asemenea dezorganizare materială se puteau concepe două atitudini: una optimistă — criza e trecătoare; cealaltă atitudine, pesimistă, considera depresiunea ca permanentă, omul părînd să fie condamnat la mediocritate materială (problema consta pe atunci în a egaliza socialmente alimentația). Cei care adoptaseră prima atitudine se scandalizau poate de inegalitatea suferințelor, dar căutau înainte de toate elementele unei îmbunătățiri în jocul liber al forțelor economice; așadar — o atitudine burgheză. Șomajul, speculațiile parazitare îi impresionau mai mult decît subconsumul maselor, socotit ca un element obiectiv și aproape inevitabil; aceasta era atitudinea Directoratului. Cealaltă atitudine, dimpotrivă, se limitează la mizeria socială, pune în discuție sistemul de organizare a schimburilor și raporturile sociale, dar acceptă în cele din urmă sărăcia resurselor, căutînd să rezolve mai curînd problema inegalității în repartiția bunurilor decît pe cea a măririi disponibilităților. Conspirația lui Babeuf și a tovarășilor săi poartă această pecete adîncă a depresiunii economice.

În 1795, cînd viitorii Egali, aflați în închisoare, analizau situația concretă, își dădeau seama de mizeria maselor populare și de greutatea suferințelor lor. Gîndirea lor nu era înclinată spre optimism, căci nu prea vedeau germenii unei înnoiri. Credincioși felului lor de a interpreta situația economică, ei nu considerau foametea decît ca pe o ascuțire a unei crize care mocnea încă din 1792, dacă nu chiar mai de mult. Ceea ce vedeau ei nu erau șansele unui belșug viitor, ci numai lipsa prezentă. Erau la fel de indignați de mizeria celor mulți, ca și de bogăția unei minorități. Sub acest aspect erau apropiați de starea de spirit a sanchiloților din perioadele anterioare. Ca și ei, nu țineau atît să promită belșugul, mulțumindu-se cu o „mediocritate cinstită", cît să

asigure împărţirea egală a bunurilor de consum. În mijlocul unei asemenea mizerii, a lua poziţie împotriva inegalităţii posesiunii însemna, de fapt, a milita pentru o nivelare alimentară, garantînd tuturora un consum modest ; satisfacţia morală a egalităţii astfel obţinute trebuia să inspire un sentiment de fericire, pe care inaccesibila abundenţă materială nu putea să-l insufle. Această năzuinţă spre o societate care să nu cunoască luxul şi abundenţa mergea oarecum în sensul idealului ascetic al lui Rousseau şi al comunismului primitiv, de la care se inspirase gîndirea eroilor conspiraţiei. De altfel, era oare într-adevăr cu putinţă să-şi închipuie cineva în 1796 o abundenţă de produse ? Nu este oare acest pesimism încă o trăsătură a realismului babuviştilor ?

Abia cu Saint-Simon, ca urmare a unui relativ belşug de bunuri, a folosirii relativ depline a forţelor de muncă şi a preţului scăzut al alimentelor după 1800, a putut apărea ideea că secretul prosperităţii constă în dezvoltarea forţelor de producţie şi că acesta este un element al rezolvării problemei sociale. În 1795 şi 1796, conjunctura a inspirat celor Egali ideea că fără împărţirea pe bază egalitară a bunurilor pămîntului nu poate exista dreptate socială. Pornind de la această constatare, în armonie cu concluziile lor mai vechi, ei şi-au precizat sistemul, şi anume un comunism de repartizare şi de control al producţiei, bazat pe desfiinţarea proprietăţii private. Buonarroti afirmă categoric scopul final al conspiratorilor :

> El (Directoratul secret) voia să reia opera curmată la 9 thermidor şi, urmînd exemplul victimelor acestei zile funeste, să adauge revoluţiei noi puteri şi măriri, inclusiv aceea, incomparabil mai dreaptă, care avea ca rezultat final o imparţială distribuţie a bunurilor materiale şi culturale [1].

A semnala acest pesimism care străbate gîndirea egalitară a Egalilor înseamnă a arăta condiţiile genezei ideilor lor. Din analiza acelor evenimente din perioada postthermidoriană au decurs şi alte concluzii care au influenţat în mod esenţial concepţia babuvistă despre revoluţie.

[1] *Buonarroti*. „Conspiration...", vol. I, p. 100.

III. MIȘCAREA POPULARĂ DE LA 13 GERMINAL (2 APRILIE) ȘI 1 PRAIRIAL ANUL III (20 MAI 1795). ÎNVĂȚĂMINTELE ÎNFRÎNGERII

Insurecție și mișcare populară

Sanchiloții parizieni ridicaseră armele împotriva Convenției thermidoriene, acuzată pe bună dreptate că a lăsat să se întindă foametea la Paris și în întreaga Franță, dar și că a consfințit reacțiunea politică, eliminînd masele populare de la conducerea politică a țării. Poporul care a invadat Adunarea cerea „pîine și Constituția din 1793". Conștiința populară stabilea o legătură de cauză și efect între agravarea mizeriei și regresul politic al revoluției după 9 thermidor. Această poziție, pe care o împărtășea și Babeuf, a străbătut gîndirea celor Egali. Insurecția populară părea justificată. Întrucît guvernanții lăsaseră poporul în ghearele mizeriei, acesta cerea revocarea drepturilor pe care le acordase unor reprezentanți trădători. Potrivit ideii rousseauiste că poporul este singurul suveran, Egalii au arătat fără menajamente că puterea trebuia să se încline în fața poporului răsculat și înarmat. Militanții populari învățaseră în ședințele de secție, pe vremea cînd ele erau dominate de sanchiloți, după 1792, primele noțiuni ale unei doctrine politice inspirate de Rousseau și trăseseră concluzia că insurecția este expresia cea mai pură a suveranității poporului. Reprezentanții cărora le fusese încredințată prin alegeri această suveranitate nu puteau fi superiori poporului, care s-a ridicat pentru a-și relua drepturile sale imprescriptibile. Răsculații din secția Luxembourg au declarat în noaptea de 1 spre 2 prairial (20—21 mai), la propunerea tunarilor secției, că, „fiind în insurecție, nu recunoșteau legile"[1]. Poporul întrunit în adunare generală își relua exercitarea drepturilor sale : nimic nu putea limita exercitarea suveranității sale. Era, desigur, o ideologie insurecțională abstractă, inspirată din „Contractul social" ; după toate indiciile, ea a fost larg răspîndită în popor, iar sanchiloții au experimentat-o pe scară largă și în mod concret în cursul revoluției democratice.

Atributul esențial al cetățeanului care își exercita părticica de suveranitate ce-i aparținea în sens propriu era portul

[1] *K. Tonnesson.* „La Défaite des sans-culottes...", p. 350.

armelor. Suliţa, arma săracului, deveni astfel semnul concret al accesului său la puterea politică, expresie a demnităţii sale de om ; cetăţeanul este un om înarmat. A-l dezarma însemna a-l umili din punct de vedere civic.

Astfel îşi impusese poporul din Paris, cel puţin în parte, punctul de vedere în 1789 — la 14 iulie şi în zilele din octombrie —, în 1792 — la 10 august —, în 1793 — de la 31 mai pînă la 2 iunie, cînd au fost izgoniţi girondinii. Insurecţia era o temă ideologică, dar şi un fapt de experienţă efectivă. În germinal şi prairial, tentativa insurecţională era alimentată de aceeaşi idee şi încrederea răsculaţilor şi a patrioţilor din închisori era la fel de reală ca şi în perioada de ascensiune a revoluţiei.

Ca şi cum condiţiile politice şi sociale ar fi fost aceleaşi ca în 1793, ei erau convinşi că „insurecţia paşnică“, simpla prezentare a poporului „ridicat şi înarmat“ în faţa Convenţiei ar fi fost de ajuns pentru a schimba cursul reacţionar al politicii urmate cu începere de la 9 thermidor. Thermidorienii de dreapta — gîndeau ei — vor fi părăsiţi de masa deputaţilor, ca la 2 iunie 1793, iar voinţa poporului, exprimată în mod direct, va fi respectată. Babeuf şi viitorii săi tovarăşi, aflaţi pe atunci în închisoare, gîndeau tot astfel. Babeuf, urmărit de poliţie, preconiza în „Tribunul poporului“, la 9 pluviôse anul III (28 ianuarie 1795), o insurecţie paşnică. În „Opinia lui Democrit“, una dintre broşurile cu cea mai mare influenţă asupra insurgenţilor, patriotul Brutus Magnier, pe atunci în închisoare, propunea ca sanchiloţii să se prezinte la Convenţie cu armele şi cu tunurile şi să înconjure Palatul naţional, unde îşi avea sediul Convenţia ; el socotea că, imobilizînd comitetele guvernului, sanchiloţii vor reuşi să impună, prin simpla lor prezenţă, izolarea „într-un singur colţ“ a oamenilor reacţiunii. În pamfletul „Insurecţia poporului“, publicat la 30 floréal (19 mai 1795), ale cărui teme au fost reluate de răsculaţii de la 1 prairial, se afirma de asemenea :

> Cetăţenii şi cetăţenele din toate secţiile, fără deosebire, vor pleca din toate direcţiile într-o dezordine frăţească şi fără să aştepte mişcarea sec-

Scanned with OKEN Scanner

> țiilor vecine, pe care le vor determina să li se alăture, pentru ca guvernul viclean și perfid să nu mai poată, ca de obicei, să pună botniță poporului și să-l mîne ca pe o turmă cu ajutorul unor conducători vînduți, care ne înșală [1].

După cum se vede, era vorba mai mult de a manifesta decît de a răsturna regimul, armele nefiind destinate decît pentru a se apăra. Măreția poporului, ea singură, trebuia să fie suficientă pentru asigurarea victoriei. Această concepție și formă de insurecție ducea la înfrîngere, pentru că, spre deosebire de 1793, sanchiloții nu mai puteau conta nici pe secțiile care scăpaseră de sub influența lor, nici pe sprijinul unui mare număr de membri ai Convenției, gata altădată să determine majoritatea deputaților să accepte concesii cu privire la revendicările democratice în schimbul ajutorului popular necesar victoriei revoluției burgheze însăși.

Condițiile obiective erau altele în 1793. Prima coaliție a forțelor aristocratice amenința revoluția burgheză și putea restaura vechiul regim, fapt pentru care burghezia, îngrijorată de viitorul său, a primit, nu fără rezerve, ajutorul poporului. În primăvara anului 1795, sanchiloții erau singuri. În Convenție, „Creasta", rămășița montagnarzilor, era izolată și, nemaidispunînd de acel instrument de prestigiu și conducere politică a opiniei publice care fusese Clubul iacobinilor, era ținta dușmăniei majorității, care nu aștepta decît un prilej pentru a o elimina ; de aceea, nu mai putea juca rolul pe care l-au avut montagnarzii în 1793. Nu mai asistăm în germinal și prairial la reconstituirea acelui larg „front popular" (Georges Lefebvre) al burgheziei democrate și al sanchiloților care fusese irezistibil pînă în 1794.

De altfel, burghezia nu mai avea nevoie de această alianță socială și politică a săracilor cu cei bogați. Armatele erau victorioase. Pacea se întrezărea — ea a fost semnată în timpul insurecției din prairial —, iar dacă era vorba să se ceară cu acest prilej ajutorul poporului se înțelege că ajutorul urma să aibă fixate anumite limite.

Întreaga concepție tradițională asupra insurecției populare care îi însufleța pe sanchiloți și pe viitorii conspiratori din anul IV trebuia revizuită. Împrejurările o cereau. Așa cum

[1] Vezi *K. Tonnesson*, op. cit., p. 251.

Babeuf părăsise în pluviôse iluziile sale thermidoriene, tot astfel el şi tovarăşii lui, după germinal şi prairial, au părăsit ideea că insurecţia spontană a poporului ar fi fost suficientă. Lupta „săracilor" împotriva „bogaţilor" avea nevoie de noi metode de acţiune, şi anume organizarea mişcării şi luarea puterii de către insurgenţi.

Despre conducerea mişcării populare

Epilogul „zilelor" din germinal şi prairial l-a constituit înfrîngerea sanchiloţilor. Cei care îşi puseseră atîtea speranţe în insurecţie n-au întîrziat să tragă învăţăminte din înfrîngere. Brutus Magnier a declarat în messidor anul III (iunie 1795) că insurecţia paşnică, „acţiune măreaţă a poporului care spune mandatarilor săi : faceţi astfel pentru că aşa vreau", devenise insuficientă. Evenimentele din germinal şi prairial au fost episodul cel mai remarcabil, poate, din întreaga revoluţie franceză în cadrul luptei „săracilor" împotriva „bogaţilor", a sanchiloţilor împotriva notabililor, a maselor plebeiene din Paris împotriva acestor noi privilegiaţi ai regimului : „aristocraţia averilor". Pentru acest conflict social nou ar fi fost nevoie de noi mijloace de luptă. Babeuf a priceput aceasta după prairial. El a pierdut încrederea într-o mişcare spontană a poporului care să poată influenţa o adunare compusă în majoritatea ei din notabili. Chiar de la primele discuţii ale Egalilor apăru o idee nouă : un complot care să distrugă printr-o lovitură puternică şi eficace organismele puterii instituite de adversar.

> Cei care compuneau comitetul întrunit la Amar considerau în unanimitate că guvernul instaurat în urma Constituţiei anului III era nelegitim prin originea sa, asupritor prin spiritul său şi tiranic prin intenţiile pe care le avea ; toţi erau de acord că salvarea republicii şi a libertăţii cerea imperios *distrugerea* lui [1] (subliniat de noi).

Aceasta a fost cea mai importantă învăţătură trasă din înfrîngerea din prairial. Nu se mai putea conta pe eficacita-

[1] *Buonarroti.* „Conspiration...", vol. I, p. 78.

Scanned with OKEN Scanner

tea unei mari manifestații pentru a impune ceva unei adunări burgheze stăpîne pe situație.

Babuviștii au tras și alte concluzii din eșecurile mișcării populare din anul III : mișcarea spontană a poporului „răzvrătit", dar lipsit de conducători pregătiți să preia puterea, așa cum fusese cazul în prairial, trebuia înlocuită cu o conducere secretă, însă efectivă, a insurecției. Rolul acestui organ conducător trebuia să fie acela de a mobiliza poporul răsculat și de a organiza, după victorie, dictatura populară.

Patrioții din închisori își dădeau într-adevăr seama că poporul răsculat fusese lăsat în voia soartei. Studii recente par să confirme astăzi faptul că n-a existat un centru de conducere unică a insurecției din prairial [1]. Oamenii reacțiunii, grăbiți să scape de opoziția „Crestei" din Convenție, n-au pierdut ocazia de a profita de evenimentele din germinal și prairial. Ei îi denunțară drept conducători ai mișcării subversive pe deputații care propuseseră Convenției, în timpul ocupării Palatului național de către sanchiloții înarmați, măsuri favorabile revendicărilor acestora. Este sigur că, în caz de succes, ultimii montagnarzi ar fi beneficiat de această împrejurare, dar tot atît de sigur este și faptul că ei nu au participat nici la organizarea și nici la conducerea mișcării. Mai mult încă, cea mai mare parte a deputaților „Crestei" erau necunoscuți insurgenților, iar Convenția, luată în bloc, era asociată în spiritul multora dintre acești deputați cu dușmanii declarați ai mișcării populare. Levasseur de la Sarthe, membru al Convenției, menționează aceasta în memoriile sale, nu pentru a fugi de răspundere, ci din dragoste pentru adevărul istoric.

> Am conspirat mai tîrziu și o voi spune fără ocol, întrucît cred că am procedat bine, dar n-am conspirat de loc de la 9 thermidor și pînă în momentul arestării mele [2].

Chiar în timpul insurecției de la 1 prairial, montagnarzii au luat cuvîntul la tribună foarte tîrziu, și numai la invitația specială a președintelui adunării, care căuta să-i compro-

[1] Vezi *K. Tonnesson.* „La Défaite des sans-culottes", și „L'An III dans la formation du babouvisme", A.H.R.F., 1960, nr. 4.
[2] Vezi *Levasseur de la Sarthe.* „Mémoires", vol. V, p. 205—208.

Scanned with OKEN Scanner

mită. Istoricul sovietic E. Tarle insistă pe drept cuvînt asupra acestei pasivităţi a „Crestei", care nu se gîndea să susţină mişcarea decît dacă se arăta irezistibilă [1].

Conducătorii populari care au acţionat nu erau decît cadre subalterne: foşti militanţi care exercitaseră diferite funcţii în timpul Terorii şi fuseseră înlăturaţi după 9 thermidor, ca, de exemplu, Van Eck din secţia Cité. El comandase forţa armată de acolo înainte de 9 thermidor şi a fost unul dintre protagoniştii mişcării de la 13 germinal. Îl vom regăsi mai mult sau mai puţin legat de conspiraţia lui Babeuf, în grupul patrioţilor „apţi de a comanda". Din cauza convingerilor sale republicane, el a fost deportat de către primul-consul după atentatul din strada Saint-Nicaise. Alţi conducători de importanţă secundară au fost recrutaţi dintre sanchiloţii militanţi care au ieşit din inactivitatea lor forţată de după 9 thermidor; unul dintre aceştia a fost meşterul cizmar Geoffroy din secţia Gravilliers, o secţie cu o populaţie numeroasă. În lucrarea sa, istoricul Tonnesson dă multe exemple de astfel de conducători improvizaţi, singurii cunoscuţi pînă la urmă, întrucît au fost urmăriţi după dezarmarea cartierului Saint-Antoine, începută la 4 prairial. Se pare totuşi că numai puţini dintre vechii comisari revoluţionari ai anului II (aproximativ 800 la Paris) au jucat un rol conducător. Mai ameninţaţi decît alţii din cauza participării lor la Teroare, mulţi dintre ei, dezgustaţi de urmările lui 9 thermidor, discreditaţi adesea în ochii sanchiloţilor prin participarea lor la represiunea împotriva hébertiştilor, ei au rămas, pe cît se pare, străini de insurecţiile din anul III. Faptul acesta este cu atît mai explicabil, cu cît ei, exercitînd funcţii remunerate, se îndepărtaseră adesea de oamenii de jos ai foburgurilor revoluţionare [2]. Acelaşi lucru s-a petrecut şi cu vechile cadre iacobine, care nu mai dispuneau de adevărate mijloace de acţiune.

Prin urmare, în realitate nu a existat un centru de conducere a insurecţiei. Guvernul, pentru a justifica extinderea represiunii, avea interes să născocească acest mit al unei organizări precise a insurecţiei în înţelegere cu deputaţii de

[1] *E. Tarle.* „Germinal et Prairial", p. 181.

[2] *A. Soboul,* în „Les sans-culottes parisiens en l'an II", insistă asupra acestei înstrăinări treptate a cadrelor revoluţionare de mişcarea populară începînd din germinal anul II (martie 1794).

stînga din Convenție. S-a mers pînă acolo încît să se afirme că ar fi existat o legătură organizată între răscoalele din Paris și cele care au izbucnit paralel pe valea Senei sau la Toulon, ca și cum foametea și reacțiunea n-ar fi fost suficiente pentru a explica răscularea poporului! De altfel, răsculații, dezorientați, după ce au ocupat Palatul național, atît la 13 germinal, cît și la 1 prairial, nu au fost în stare să ducă mai departe acțiunea. Ei s-au lăsat influențați de vorbele frumoase ale șefilor unui serviciu de ordine foarte șovăitor, precum și de simulacrul de fraternizare al unora dintre membrii Convenției. În cele din urmă, ei s-au îndreptat, din proprie inițiativă, spre casele lor. La 3 prairial, ei încă mai șovăiau să se angajeze într-o încercare a forțelor din care, fără îndoială, ar fi ieșit învingători. De aceea, căutarea unui centru de conducere în această insurecție nereușită pare zadarnică, și devine de înțeles faptul că babuviștii, pe baza acestei experiențe, au încercat mai tîrziu să organizeze sistematic centralizarea conducerii insurecției.

Este totuși evident că în cursul săptămînilor care au precedat răscoala foburgurilor a existat o propagandă eficace, atît prin viu grai, cît și prin scris, al cărei rezultat a fost mobilizarea maselor populare. Desigur, la 13 germinal, mișcarea a fost mai mult spontană și s-a întins din cartier în cartier. Dar ea a fost declanșată de o campanie de pamflete, inclusiv broșura „Popor, deșteaptă-te!", care a constituit un fel de program. În prairial, începutul insurecției a fost general și sincronizat și pînă la ocupărea Convenției de către sanchiloți a dat impresia că urmează un plan dinainte stabilit: acela care fusese difuzat pretutindeni în ajun, la 30 floréal (19 mai), sub titlul: „Insurecția poporului". Așadar, la originea acțiunii a existat un grup de oameni. Jullian, șeful „muscadinilor" și omul de încredere al burgheziei din cartierele centrale ale Parisului, observă foarte just în „Memoriile" sale:

> Această mulțime de oameni, condusă de șefi lipsiți de pricepere, care nu-i dăduseră decît un impuls general, nu avea o pregătire deosebită pentru a acționa potrivit împrejurărilor [1]...

[1] Citat în notă de către *Tarle* în „Germinal...", p. 368.

Planul insurecţiei care a fost difuzat propunea, în nouă puncte, un fel de răzvrătire paşnică, „cea mai sfîntă dintre datorii". În el se cereau pîine, desfiinţarea formei existente de guvernămînt, Constituţia din 1793, arestarea guvernului şi convocarea adunărilor primare electorale ; planul prevedea unele măsuri pentru evitarea jafului şi respect faţă de Convenţie. Nu se prevedea nimic pentru eventualitatea că guvernul ar fi rezistat şi se poate pune întrebarea dacă aceia care elaboraseră planul s-au gîndit serios la posibilitatea unei asemenea împotriviri. De fapt, în momentul cînd lozincile lor au eşuat, răsculaţii n-au mai avut nici o soluţie de rezervă. Este greu de conceput că şefii unei insurecţii, văzînd la faţa locului profunzimea mişcării, ar fi lăsat poporul fără o îndrumare precisă. Aceasta îl face pe K. Tonnesson să creadă, potrivit mărturiei lui Buonarroti, că planul insurecţiei fusese întocmit de oameni care erau în afara mişcării propriu-zise *pentru că se găseau în închisori.* Buonarroti scrie :

> Închisorile Parisului, şi în special Plessis şi Quatre-Nations, erau pe atunci focarele unei mari fierberi revoluţionare. Acolo s-au întîlnit principalii autori ai conspiraţiei a cărei desfăşurare mi-am propus s-o descriu... (el îi citează pe Babeuf, Bodson, Germain etc., pe care-i vom regăsi)... Mulţi alţi democraţi din toate departamentele erau deţinuţi la închisoarea Plessis în luna floréal anul III. Din aceste locuri de suferinţă au ţîşnit scînteile electrice care au făcut să pălească de atîtea ori noua tiranie... Ştiu, fără nici o îndoială, că insurecţia de la 1 prairial anul III a fost în mare parte opera mai multor cetăţeni deţinuţi la Plessis, printre care era menţionat cu deosebire Leblanc, ulterior comisar al Directoratului la Saint-Domingue, precum şi Claude Figuet [1].

Această afirmaţie a lui Buonarroti pare să corespundă realităţii. În primul rînd, ea este plauzibilă, căci în timpul revoluţiei închisorile n-au fost niciodată izolate de exterior.

[1] *Buonarroti.* „Conspiration pour l'égalité", vol. I, p. 59.

Scanned with OKEN Scanner

Părerea că un complot aristocratic a fost motorul psihologic al mișcării populare dinainte de 9 thermidor era confirmată în spiritul maselor revoluționare de ușurința cu care suspecții se consfătuiau în închisori și comunicau cu cei din afară. În sens invers, în anul III se dezbăteau în închisori problemele politice și sociale și se citeau ziare patriotice. Cei întemnițați menținеau legături cu lumea din afară și se așteptau să fie eliberați după manifestația de a doua zi. După înfrîngerea din 13 germinal, un grup de patrioți aflați în libertate a pus la punct planul evadării celor închiși, dar acest plan nu s-a realizat. Eliberarea deținuților nu putea fi realizată decît printr-o insurecție populară victorioasă, și în acest scop unii dintre ei au chemat poporul la răzvrătire redactînd faimoasa broșură „Insurecția poporului", care a slujit drept program răsculaților din prairial. Cum a ajuns acest text să fie cunoscut în foburguri ? Referindu-se la Buonarroti, K. Tonnesson îi atribuie lui Claude Figuet, arhitect și fost administrator de poliție în anul II, care trecea drept „terorist" în ochii „notabililor" din Valence, unde locuise înainte de a veni la Paris, tipărirea și difuzarea planului de insurecție. Figuet fusese eliberat în floréal. El ar fi fost în legătură cu Leblanc, omul de încredere al sanchiloților din secția Gravilliers.

Dacă această ipoteză este exactă, se poate înțelege mai bine de ce lucrarea lui Brutus Magnier „Opinia lui Democrit despre necesitatea insurecției pentru salvarea patriei" prezintă atîtea puncte comune cu programul propriu-zis al insurecției. În floréal, Brutus Magnier, fost președinte al unei comisii militare însărcinate cu judecarea vendeenilor, se afla la Plessis. Asemănarea dintre planul lui Brutus Magnier și planul anonim al insurecției era atît de vizibilă încît comisia militară care i-a judecat pe răsculații din prairial l-a acuzat pe Magnier de a fi inspiratorul răscoalei. Magnier a admis la început această teză, apoi a retractat-o, declarînd că dacă exista o astfel de asemănare aceasta nu dovedea decît că *mai erau și alții de părerea lui.*

Această digresiune, care s-ar părea că-l îndepărtează pe cititor de conspirația lui Babeuf, demonstrează că în realitate încercările insurecționale din anul III au luat naștere,

Scanned with OKEN Scanner

fără îndoială, în închisorile Parisului, unde se aflau viitorii babuvişti. Tot acolo a fost elaborată şi concepţia lor despre cucerirea puterii. Aşadar, cel puţin pentru unii dintre viitorii participanţi la conspiraţie — e greu de precizat cîţi anume —, germinalul şi prairialul au constituit, în parte, o operă personală. Nu se putea ca din eşecul acestei încercări ei să nu tragă anumite învăţăminte. În închisoarea Plessis erau închişi în floréal anul III mulţi dintre aceia care aveau să fie incluşi în conspiraţia lui Babeuf ; astfel, după mărturia lui Buonarroti, erau acolo

> Debon, Julien de la Drôme, Bertrand, fost primar al Lyonului..., Simon Duplay, Bodson..., Massart, Bouin, Moroy, Trinchard... Buonarroti, membrii Comisiei populare din Orange... precum şi mulţi alţi democraţi din toate departamentele [1]...

Babeuf şi Germain fuseseră mutaţi la închisoarea din Arras. Ca şi Babeuf, conspiratorii din anul IV au înţeles, după prairial, că poporul, manifestînd pentru propriile sale revendicări, nu mai putea spera să influenţeze o adunare de notabili. Este, de asemenea, neîndoielnic faptul că Babeuf şi tovarăşii săi au admis că în fruntea unei mişcări insurecţionale trebuie să se afle un aparat conducător eficace, secret, ferit de orice represalii, care să conducă dictatorial acţiunea maselor chiar la locul acţiunii, fiind gata ca după victorie să ia în mînă conducerea statului. Acestea sînt trăsăturile esenţiale care, printre altele, vor defini în anul IV organizarea Comitetului insurecţional babuvist. Astfel, de la o mişcare maiestuoasă, dar anarhică a poporului s-a ajuns la ideea unui fel de „partid“ revoluţionar, al cărui rol trebuia să fie de a conduce lupta pentru luarea puterii şi de a întemeia noua societate. Astfel, în închisorile anului III s-au precizat metodele unei acţiuni al cărei obiectiv depăşea cadrul unei simple revoluţii politice.

[1] *Buonarroti*, op. cit., vol. I, p. 59. — Am reţinut numele celor mai de seamă dintre Egali.

Scanned with OKEN Scanner

Aprecierea democraților asupra regimului Directoratului (începutul anului IV — toamna anului 1795)

Instituțiile noului regim legalizau de fapt reacțiunea thermidoriană. Noul sistem politic era diferit de cel care stătuse la baza actelor Convenției thermidoriene, dar cu adevărat hotărîtor era faptul că nu se schimbaseră nici oamenii, nici principiile. Organizarea puterii și exercitarea suveranității, așa cum le-au voit thermidorienii, trebuiau să ofere guvernului o asigurare eficace împotriva oricărei amenințări regaliste, dar mai presus de toate să împiedice orice revenire ofensivă a iacobinismului și sanchilotismului. Constituția anului III, redactată după insurecția din prairial, purta pecetea fricii sociale generate la notabili de răzvrătirea foburgurilor. „Fericirea comună", stabilită ca obiectiv al oricărei organizări politice în Constituția din 1793, înceta de a mai fi idealul care trebuia să însuflețească acțiunea puterilor constituite. Suveranitatea nu mai aparținea poporului nici măcar formal. Boissy d'Anglas, supranumit de sanchiloți „Boissy-foamete" în timpul iernii 1794—1795, a exprimat bine de la tribună gîndirea autorilor noii constituții atunci cînd a propus eliminarea din corpurile politice a celor fără avere („căci, în general, sărăcia presupune lipsa de ocupație și lenea") în favoarea celor care, posedînd o proprietate, erau „cei mai interesați în menținerea legilor". Oligarhia celor avuți era deci singura care profita de pe urma noului regim. În cele din urmă, aproximativ 30 000 de alegători au numit pe membrii adunărilor legislative (consiliile), pe administratorii locali, pe judecători, adică pe toți cei care dețineau vreo părticică a autorității publice. Pentru a pune consiliile la adăpost de presiunea poporului, petițiile au fost interzise, și se înțelege de la sine că dreptul de răzvrătire împotriva tiraniei, drept care dădea Constituției din 1793 caracterul ei eminamente democratic, a fost și el suprimat. Puterea executivă era încredințată unui număr de cinci directori, care, împreună, formau Directoratul, bucurîndu-se de largi puteri ; dar frica de un regim prea tare, capabil să împiedice libera administrare a Franței de către notabili, îi determină pe cei din Convenție să pună o limită posibilităților de acțiune ale puterii executive.

Scanned with OKEN Scanner

Democraţii din închisoare au apreciat cu multă exactitate esenţa naturii regimului directorial. Să-l ascultăm pe Buonarroti :

> Ei au examinat toate dispoziţiile [Constituţiei anului III] cu mai multă maturitate decît în orice adunare primară [1].

Din meditaţiile lor, cei mai înaintaţi au tras concluzia că această constituţie urmărea să „menţină bogăţia şi mizeria" şi că, în acest fel, regimul directorial devenea principala piedică în calea realizării „fericirii comune". Consfinţind împărţirea societăţii în bogaţi şi săraci, Constituţia anului III, care asigura „bogaţilor" întreaga putere, îşi făcu numeroşi duşmani în rîndurile unor revoluţionari autentici — foşti iacobini, tot atît de legaţi de democraţia politică ca şi de forma republicană a statului, fără a fi „nivelatori" sau „anarhişti". Fără îndoială că pentru anumiţi oameni, ca Amar, fost membru al Comitetului pentru siguranţa generală şi adversar al lui Robespierre la 9 thermidor, şi mai ales Antonelle sau bancherul Félix Lepeletier, fratele unui membru al Convenţiei asasinat în ianuarie 1793, care au protestat împotriva acestei constituţii, aceasta a constituit punctul de plecare al simpatiei lor faţă de sistemul egalitarist al lui Babeuf. Pentru Babeuf totul era lămurit : Constituţia anului III era „codul milionului de aur" ; din acel moment, atacurile lui Babeuf împotriva Directoratului, caracterizat de el ca un regim de „tiranie în cinci" n-au mai contenit.

Totuşi, deşi thermidorienii şi epigonii lor din Directorat şi-au îndreptat loviturile în primul rînd împotriva democraţilor, ei nu admiteau ca reacţiunea să ajungă din nou în situaţia de a pune în discuţie înseşi principiile revoluţiei burgheze, şi în special egalitatea în faţa legii potrivit căreia „oamenii de merit" sau „cei mai buni" (în sensul înţeles de Boissy d'Anglas) erau administratorii avuţiei franceze, ca şi ai avuţiei lor. Cum regaliştii profitaseră de zdrobirea democraţilor în primăvara anului 1795 pentru a-şi înteţi ba atacurile împotriva republicanilor — bunăoară în Sud —, ba propaganda lor perfidă sub masca de oameni ai păcii şi

[1] *Buonarroti*. „Conspiration...", vol. I, p. 63.

prosperității, Convenția a suprimat orice șanse de restaurare a vechiului regim, fie chiar pe cale pașnică, hotărînd ca consiliile Directoratului să fie alcătuite din aceiași oameni care semnaseră actul de naștere al noului sistem. Cu acel ascuțit simț al realității pe care experiența politică de după 1789 îl inspirase acestor burghezi neoconservatori, s-a hotărît, la 5 și 13 fructidor anul III (22 și 30 august 1795), ca două treimi din totalul membrilor viitoarelor consilii ale Directoratului să fie recrutați dintre membrii Convenției cărora le expira mandatul. Aceasta însemna năruirea speranțelor regaliștilor, care se acomodaseră mai mult sau mai puțin cu noua constituție, gîndindu-se că, la urma urmelor, numai aplicarea ei putea hotărî ce va fi în viitor. La 11 vendémiaire anul IV (24 septembrie 1795), secțiile burgheze din Paris dominate de regaliști — în frunte cu secția Lepeletier, secția bancherilor, cum o numea Mathiez, din actualul cartier al Bursei —, puternic înarmate și susținute de slujbași, bucurîndu-se de simpatia anumitor cadre nerepublicanizate din armată (generalul Menou), au încercat un puci împotriva Convenției. La 12 vendémiaire, generalul Menou se dovedi incapabil de a acționa (și nu fără motiv !). La 13, generalul Bonaparte, cunoscut pentru vechile sale simpatii iacobine, dar pe care ambiția îl făcea să se arate devotat guvernului, a fost însărcinat de către Barras, căruia i se încredințase misiunea de a apăra statul, să înăbușe insurecția regalistă. Acest lucru a fost făcut cu mare repeziciune.

Tentativa regalistă atrăsese totuși atenția membrilor Convenției asupra pericolelor care puteau decurge pentru ei și pentru regimul lor dintr-o prea mare îngăduință față de forțele de dreapta, precum și dintr-o represiune prea puternică împotriva stîngii. De aceea, ei au revocat decretul care interzicea înarmarea „teroriștilor" și au acceptat ajutorul celor 1 500 de „patrioți de la '89" înarmați.

La 22 vendémiaire (14 octombrie 1795), judecățile provizorii și acțiunile judiciare deschise împotriva patrioților au fost anulate. La 4 brumar (26 octombrie), deținuții au fost eliberați ; printre ei se găseau și membrii Convenției arestați după prairial, cărora nu li s-a redat însă dreptul de a fi aleși, fapt care arată limitele acestui liberalism ocazional. Numeroși ofițeri destituiți pentru opiniile lor de-

Scanned with OKEN Scanner

mocratice au fost reintegraţi în armată. Paralel, legislaţia revoluţionară împotriva preoţilor refractari şi a emigraţilor reveniţi în ţară, care fusese făcută uitată timp de mai bine de un an, a fost repusă în vigoare. Rudele emigraţilor nu erau admise în funcţii publice şi se punea capăt „terorii albe" din Sud.

Era oare acesta un act de măreţie şi generozitate din partea acestor republicani thermidorieni? Era vorba de o întoarcere la iacobinism? Firește că nu. Notabilii îşi dădeau seama că viitorul regim nu se va putea menţine decît delimitîndu-se atît la stînga, cît şi la dreapta; la unii îşi făcea poate drum ideea unei împăcări sub steagul republicii burgheze, aşa cum o lăsase să se întrevadă spiritul Constituţiei din anul III. Cei mai mulţi însă ţineau să păstreze echilibrul între democraţie şi contrarevoluţie, pentru a le utiliza la nevoie pe una împotriva celeilalte, speriindu-i pe bogătaşi cu spectrul anarhiei, şi pentru a predica alianţa cu democraţii, invocînd ameninţarea regalistă. Unii dintre vechii revoluţionari amnistiaţi s-au lăsat prinşi în jocul cercurilor guvernante, însă cei pe care-i putem denumi de acum încolo Egalii se arătară circumspecţi:

> Ei şi-au datorat libertatea — scrie Buonarroti — nu triumfului cauzei populare, ci politicii laşe a duşmanilor ei. Ieşind din temniţele unde avuseseră prilejul să vadă cît de adînc e răul de care sufereau treburile publice, ei îi ameninţau pe trădătorii care le sfărîmaseră lanţurile [1].

Pentru moment, membrii Convenţiei, dintre care cei mai mulţi aveau să facă parte din consiliile Directoratului, erau pentru o atitudine orientată spre stînga. Nelăsîndu-se înduioşat de sirenele de dreapta, Consiliul celor cinci sute supuse votului Consiliului celor vechi o listă a directorilor posibili, în care se impuneau cinci nume: La Revellière, Letourneur, Reubell, Sieyes şi Barras. Sieyes, speriat, refuză, şi în locul său fu numit Carnot. Toţi erau consideraţi ca fiind devotaţi formei de stat republicane, şi toţi aprobaseră mai mult sau mai puţin măsurile necesare victoriei revoluţiei, în afară de La Revellière, care era un fost girondin.

[1] *Buonarotti.* „Conspiration...", vol. I, p. 69.

Scanned with OKEN Scanner

De asemenea, cu toții erau thermidorieni și reprezentau o imagine destul de fidelă a regimului care se instaura, a majorității oamenilor care ocupau locurile din consilii și a principiilor care îi călăuzeau pe cei aflați la putere.

Cu toate acestea, în brumar anul IV (octombrie 1795) se conturau noi posibilități ale unei redeșteptări a opoziției de stînga, iar propaganda democratică putea să renască. Zdrobirea tentativei contrarevoluționare dăduse din nou curaj partizanilor democrației politice, iar porțile închisorilor fuseseră deschise. Dintre cei amnistiați, unii, numiți de Buonarroti „patrioți de la '89", s-au raliat Directoratului, mulți nu fără anumite rezerve, și au primit locurile care le erau oferite în administrație sau în politică. Alții, cei mai fermi sau cei mai compromiși prin activitatea lor din trecut, printre care și majoritatea celor Egali, se pregăteau pentru lupte de o mai mare amploare, în sensul celor gîndite de ei în timpul detenției. Într-adevăr, evenimentele recente și întreruperea forțată a activității lor în timpul detenției le îngăduiseră să formuleze destul de limpede anumite noțiuni care aveau să stea la baza Conspirației pentru egalitate. În primul rînd, ei vedeau ca obiectiv ultim al luptei sociale începute instaurarea „unui comunism" ale cărui teze generale, sub forma în care îl cunoaștem în anul IV, fuseseră dezbătute, pare-se, în închisoare. Apoi mijloacele lor de luptă fuseseră clarificate printr-o revizuire totală a vechilor lor concepții despre natura guvernului revoluționar, a dictaturii populare. Ei își pierduseră multe iluzii și au înțeles că „ori guvernul, ori sanchiloții trebuiau să piară" (Babeuf). Speranțele lor de transformare socială radicală erau legate într-un fel de folosirea unor noi forme de agitație, de insurecție și de guvernare, altele decît acelea pe care și le închipuiseră odinioară.

În sfîrșit, departe de a considera că revoluția celor săraci putea să se desfășoare în etape, printr-o serie de reforme evolutive, care de fapt nu puteau fi altceva decît o cîrpire a regimului de opresiune, Babeuf și tovarășii săi au ajuns la noțiunea unei ofensive revoluționare definitive, totale, hotărîte, care să atragă masele populare sub conducerea unui fel de „partid" ; acesta, preluînd puterea politică după

victoria insurecţiei, trebuia să păşească la transformarea totală a societăţii. Astfel, în urma experienţei lor din perioada thermidoriană, aceia dintre Egali care încă nu fuseseră destul de convinşi şi-au dat seama că soluţia democratică a problemei sociale era o condiţie necesară a egalităţii politice.

Această radicalizare a gîndirii lor a fost rezultatul participării lor rodnice la conflictele din anul III :

> Astfel, năzuinţa către o ţintă îndepărtată s-a transformat într-o voinţă de acţiune imediată. Ideile lui Babeuf se închegaseră de multă vreme, dar numai evenimentele din anul III şi începutul anului IV au dus la exprimarea lor. Credem că nu micşorăm interesul pentru babuvism dacă spunem că încercarea Egalilor a fost rodul desperării — al desperării provocate de reacţiunea thermidoriană [1].

S-ar putea discuta despre natura acestei „desperări", însă un lucru rămîne neîndoielnic, şi anume că conspiraţia, ca eveniment istoric, este consecinţa reacţiunii thermidoriene şi a înfrîngerii maselor populare din anul III.

[1] *K. Tonnesson.* „L'An III dans la formation du babouvisme", p. 424.

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL AL II-LEA

FORMAREA OAMENILOR

Conspiraţia pentru egalitate se explică prin condiţiile generale, sociale, economice şi politice ale republicii în anii III şi IV.

Ea este însă şi rezultatul unei hotărîri deliberate şi voluntare a unui grup de oameni, care i-au imprimat o marcă de origine reflectînd fidel personalitatea lor. Babeuf, Buonarroti şi tovarăşii lor au pus în această încercare întregul rod al experienţei lor personale, al capacităţii lor de a judeca critic faptele, precum şi al temperamentului lor. Încercarea comunistă şi egalitară din anul IV devine de neînţeles dacă nu se ţine seama de indivizi ca atare, ca şi de mişcarea forţelor sociale.

I. GRACCHUS BABEUF

Picard, specialist în drept feudal şi filozof: Babeuf înainte de 1789

François-Noël Babeuf s-a născut în 1760, la Saint-Quentin, în ziua de 24 noiembrie. Originile familiei sale sînt destul de puţin cunoscute şi chiar data naşterii lui a fost multă vreme discutată. Se ştie că familia lui era săracă şi că mijloacele ei de trai erau adesea nesigure. Tatăl său, Claude Babeuf, născut în 1716, fusese soldat. După ce dezertase în 1738, el a beneficiat de o amnistie care i-a permis, după un lung exil în Germania, să revină în Franţa în 1755. Claude Babeuf avea o oarecare cultură — e posibil

Scanned with OKEN Scanner

ca el să fi fost preceptorul viitorului împărat Josef al II-lea de Habsburg — dar era vorba, în orice caz, de o cultură de autodidact. El l-a învăţat pe tînărul François-Noël noţiunile principale de franceză, latină, germană şi i-a predat — nu fără a-l brutaliza la nevoie — unele cunoştinţe de matematică şi geometrie. Modest funcţionar fiscal, el îşi pierdu slujba din motive care nu se ştiu şi poate nu se mărturisesc, astfel încît la 15 ani fiul său, cel mai mare dintr-o familie numeroasă, a trebuit să-şi cîştige existenţa şi să contribuie la cheltuielile casei. Avînd o oarecare pregătire şi anumite cunoştinţe, dobîndite de la tatăl său, în materie de documente fiscale, el fu angajat ca secretar la un comisar cadastral. În 1777 îl găsim în slujba unui nobil, domnul de Bracquemont, aproape de Roye-en-Santerre; era folosit probabil ca ucenic în cercetări referitoare la drepturile feudale, dar situaţia lui trebuie să fi fost destul de proastă, căci în martie 1779 apare ca funcţionar la un grefier dintr-o mică aşezare de provincie, Flixecourt. Acolo primeşte un salariu de 3 livre pe lună, după ce timp de un an nu căpătase decît mîncare şi îmbrăcăminte — un rînd de haine şi o pereche de ghete. Totuşi el consideră situaţia lui ca fiind bună în comparaţie cu cea a restului familiei sale. În 1780 tatăl său moare, şi lui François-Noël îi revine sarcina de a-şi hrăni fraţii şi surorile, precum şi pe mama sa, căreia îi poartă o caldă afecţiune pînă la sfîrşitul zilelor sale. La 13 noiembrie 1782 se căsătoreşte cu Marie-Anne-Victoire Langlet, fostă jupîneasă a doamnei de Bracquemont. În tot timpul vieţii, Babeuf va purta soţiei sale o dragoste nemărginită.

Fără îndoială că în timpul acestei lungi ucenicii el şi-a perfecţionat practica şi cunoştinţele sale în domeniul dreptului feudal, căci în 1784 se stabileşte la Roye ca topograf, profesiune pe care o completează cu aceea de comisar cadastral. Datorită acestei profesiuni, pînă în 1790 el se va bucura de o relativă asigurare materială, după o tinereţe plină de lipsuri, cu perspective limitate şi avînd parte de toate greutăţile materiale ale vieţii şi de toate umilinţele rezervate celor săraci. Pentru a avea un termen de comparaţie, să ne gîndim că în acelaşi timp Robespierre, tipul revoluţionarului iacobin, cu toate că era sărac, se înscrisese în baroul din Arras, după terminarea studiilor la colegiul

Scanned with OKEN Scanner

regal „Louis-le-Grand". Încă de la intrarea în viaţă, experienţa individuală îi orienta pe oamenii ca Robespierre — cel puţin la început — către speculaţii filozofice pe tema egalităţii, iar pe alţii, ca Babeuf, spre revendicarea înflăcărată a egalităţii în fapt. Dar chiar din aceşti primi ani ai lui Babeuf sînt demne de reţinut mai multe lucruri pentru a înţelege formarea personalităţii sale : Babeuf este picard şi specialist în drept feudal. Tot ce a văzut el din lume pînă la vîrsta de 24 de ani sînt cîmpiile picarde, iar profesiunea sa îi dă perspectiva necesară unei profunde înţelegeri a sistemului agrar.

Ce era un comisar cadastral ? Un specialist însărcinat de proprietarul unei seniorii (ansamblu de pămînturi asupra cărora existau drepturi feudale) să caute în arhive învoieli şi hrisoave, orice drepturi vechi sau recente, ocazionale sau permanente, uneori căzute în desuetudine, adesea uitate, pe care seniorul le mai putea revendica de la ţărani în virtutea autorităţii sale asupra pămîntului şi a oamenilor.

> Condica drepturilor senioriale — spune Babeuf — era o evidenţă enumerativă a bunurilor domeniale feudale şi censuale ale unui pămînt şi, în general, a tuturor drepturilor şi obligaţiilor care depindeau de acest pămînt.

Funcţia lui Babeuf era deci de a căuta să menţină şi să regăsească drepturi senioriale asupra pămîntului, „pentru a evita prescripţiile şi înstrăinările". Prin profesiunea sa, Babeuf era situat în miezul vieţii lumii rurale picarde. El era în situaţia de a-şi da seama de contradicţiile dintre cultivatorii săraci sau înstăriţi, solidari în comunitatea rurală, şi aristocraţia funciară de origine nobilă sau burgheză, pe care evoluţia economică o făcea să devină şi mai lacomă. Aşa după cum au arătat Albert Mathiez şi Georges Lefebvre, perioada care a precedat revoluţia din 1789 a fost caracterizată printr-o *reacţiune feudală*. Suferind de pe urma concurenţei burgheziei comerciale şi manufacturiere, nobilimea, a cărei bogăţie consta în pămînturi, vedea cum situaţia ei economică se înrăutăţeşte. Obligată să dea ascultare monarhiei de la Ludovic al XIV-lea încoace, deşi rolul său politic crescuse într-o oarecare măsură în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, nobilimea suferea de pe urma con-

Scanned with OKEN Scanner

juncturii marcate de creşterea preţurilor ; veniturile capitalului funciar creşteau mai încet decît veniturile mobiliare. Suferind de pe urma acestei degradări a situaţiei lor sociale, unii nobili, denumiţi liberali, căutau să-şi menţină situaţia printr-o mai bună exploatare tehnică a domeniului lor şi prin investiţii. Mulţi dintre ei însă, neţinînd seama de progresul economic şi tehnic, nu căutau soluţia decît în repunerea în vigoare şi în lărgirea vechilor forme de exploatare feudală [1]. Ei încredinţau unor burghezi mai capabili sarcina de a ţine socotelile, grija de a-i face pe ţărani să plătească morăritul, censul şi zeciuiala. Această stare de spirit retrogradă a nobilimii şi lenea ei au prezentat cel puţin avantajul că i-au deschis lui Babeuf uşile arhivelor şi ale sipetelor cu condici, permiţîndu-i să cunoască amănunţit exploatarea omului de către om în regimul feudal. Mai tîrziu, în 1795, el va spune : „În praful arhivelor senioriale am descoperit tainele jafului exercitat de casta nobilă“ [2].

Tot astfel, profesiunea sa îl punea pe Babeuf în contact cu economia ţărănească. Printre diversele forme regionale de exploatare a pămîntului, Picardia îi oferea un teren de studiu deosebit de interesant. La sfîrşitul secolului al XVIII-lea, provincia lui era, ca şi azi, un ţinut de mari culturi. Profesînd la Roye-en-Santerre, regiune mocirloasă situată la sud de Somme şi la apus de Oise, Babeuf cunoştea în linii mari toată Picardia răsăriteană, grînar care furniza Parisului o mare parte a hranei lui. Structura agrară şi metodele de exploatare a pămîntului, mai ales în Santerre, erau destul de tipice pentru aceste regiuni din nordul şi răsăritul Franţei, unde comunitatea rurală şi tradiţiile colective se menţineau încă foarte puternice, deşi apăruseră unele metode de exploatare de tip capitalist, luate din practica engleză. Fizionomia agrară a ţinutului picard, regiune de cîmpii deschise şi localităţi cu populaţie concentrată, era destul de bine cunoscută. Pămînturile cultivabile, înconjurate de terenuri în paragină şi păşuni naturale, erau împărţite în trei tarlale, cultivate fiecare cu grîu un an din trei ; grîului îi urmau în al doilea an cerealele de primăvară (ovăz şi orz),

[1] Vezi *H. Methivier.* „L'Ancien Régime“, în „Que sais-je ?“, P.U.F., 1961, cap. V.

[2] „Le Tribun du peuple“ nr. 29 (decembrie 1795).

Scanned with OKEN Scanner

iar în al treilea an ogorul era lăsat în pîrloagă, ceea ce permitea pămîntului să se odihnească. Pămîntul necultivat, pădurile, păşunile, crîngurile, fîneţele, bălţile, cu toate că aparţineau comunei sau erau arendate, erau folosite în colectiv de cireada comunei, care avea drept de „liberă trecere" şi „păşunat gratuit" pe toate pămînturile necultivate. Se înţelege de la sine că acest sistem nu era posibil decît cu condiţia ca pămînturile individuale să nu fie nici înţărcuite, nici cultivate în afara regulilor fixate de comunitatea locală, căci aceasta ar fi însemnat încetarea vagabondajului cirezilor şi, prin acest fapt însuşi, mizeria pentru majoritatea ţăranilor, lipsiţi de veniturile suplimentare ale creşterii vitelor şi spicuirii.

Or, în special după 1750, restricţiile aplicate vechilor obiceiuri colective se înmulţeau, cel puţin de fapt, dacă nu şi de drept, pe toate pămînturile. În plus, cei săraci, zilerii fără pămînt, ţăranii cu venituri insuficiente, care găseau în păşunile şi bunurile comunale o completare de cîştiguri pe lîngă micul lor venit de argaţi sau de dijmaşi, erau foarte hotărîţi să apere practicile comunitare. Comunitatea ţărănească, deşi din punct de vedere social era foarte diferenţiată, veghea cu străşnicie la menţinerea rînduielilor intrate în uz, deoarece ele îngrădeau intervenţia seniorului în folosirea pămîntului. Cu începere însă de pe la 1750, nobilimea şi burghezia funciară, în faţa scăderii relative a rentei pămîntului, căutau cele mai eficace mijloace pentru a-şi întări puterea economică. Am văzut reînvierea revendicărilor feudale asupra pămîntului, procedeu absolut primitiv ; trebuie însă să semnalăm că numeroşi mari proprietari, mai receptivi la cunoştinţele moderne transmise de fiziocraţi şi dornici să imite exemplul de prestigiu al „landlorzilor" englezi, căutau în progresul economic o soluţie pentru dificultăţile lor. Numeroşi „mari fermieri" care arendaseră mai multe pămînturi erau înclinaţi să folosească metode potrivite pentru aceste mari exploatări. Babeuf nu putea să nu fie sensibil la aceste tendinţe noi ; îl vom vedea astfel participînd, în iunie 1785, la un concurs instituit de Academia din Arras cu privire la avantajele şi inconvenientele fermelor mari. Este posibil ca acest om cu spiritul deschis să fi auzit vorbindu-se de ducele de la Rochefoucauld-Liancourt, mare senior liberal, unul dintre primii care au introdus în

Scanned with OKEN Scanner

exploatările din Picardia cultura plantelor furajere şi plivite în asolament, desfiinţînd astfel pîrloagele.

În ansamblul regiunilor mocirloase din Bazinul parizian, seniorii căutau adesea să ia înapoi pămînturile pe care le dăduseră în arendă sau în dijmă unor mici cultivatori, pentru a le încredinţa marilor fermieri, bogaţi şi bine utilaţi, cultivînd mari întinderi, fără a ţine seama de rînduielile uzuale colective. Era acesta un progres ? Fără îndoială că da dacă privim numai pe plan economic ; din punct de vedere social însă, această evoluţie era retrogradă şi dezastruoasă, căci condamna mica ţărănime să vegeteze, să trăiască îngrămădită pe un pămînt bogat. Chiar şi bunurile comunale erau ameninţate de nobilime, care încerca să recupereze o parte din ele în virtutea „dreptului de triaj".

Populaţia satelor crescuse fără întrerupere de la începutul secolului al XVIII-lea, iar numărul ţăranilor fără pămînt sporea în acelaşi ritm. Industria, aflată abia la începuturile ei, nu putea absorbi surplusul de oameni, iar munca la domiciliu nu putea fi decît o completare a veniturilor procurate de pămînt. Astfel că la sfîrşitul secolului al XVIII-lea situaţia de la sate atinsese un punct critic.

Să nu ne închipuim că ţăranii asistau cu braţele încrucişate la jafurile aristocraţiei funciare, mai cu seamă în Picardia, provincie cu o vie tradiţie revoluţionară. Aici a luat naştere marea răscoală ţărănească din 1355, iar în timpul vechiului regim revolta agrară devenise o stare endemică. Comunitatea rurală bazată pe proprietatea mijlocie şi pe mica exploatare agricolă, în a cărei masă activă erau cuprinşi zilerii şi ţăranii fără pămînt, rămînea puternică şi reacţiona la toate ameninţările nobilimii sau ale marilor proprietari[1]. Era de ajuns ca un fermier bogat să ia în arendă, în afara celorlalte exploatări ale sale, un pămînt recuperat de proprietar de la un cultivator mijlociu sau sărac pentru ca reacţia să se producă rapid : se puneau la cale tot felul de atentate, mai întîi asupra avutului marelui fermier şi apoi asupra propriei lui persoane dacă nu părăsea pămîntul luat pe nedrept. Acelaşi regim aspru se aplica, potrivit mărturiei lui Georges Lefebvre, şi plugarului care

[1] Vezi *Pierre Deyon*. „Quelques remarques sur l'évolution du régime seigneurial en Picardie (XVIe–XVIIIe siècle)", în Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine", vol. VIII, p. 271—281.

Scanned with OKEN Scanner

primea pămîntul unui fermier izgonit. Aşa se întîmplau lucrurile începînd încă din secolul al XVI-lea.

Pe de o parte, lupta de clasă necruţătoare împotriva nobilimii, considerată ca jefuitoare sistematică, şi împotriva „agricultorilor bogaţi" ; pe de altă parte, solidaritate şi spirit colectiv al ţăranilor — iată învăţătura fundamentală pe care Babeuf a putut s-o capete din experienţa sa de specialist în dreptul feudal. În timpul conspiraţiei, Babeuf a fost singurul care cunoştea cu adevărat viaţa ţăranilor, ca şi cum ar fi trăit-o. Chiar dacă învăţătura lui a fost comunistă şi înainte de 1789, se poate spune cel puţin că seva sa egalitaristă şi-a tras-o din cunoaşterea vieţii de fiecare zi a ţăranilor picarzi. Dar viziunea lui Babeuf s-a putut îmbogăţi şi prin reflecţiile pe care i le prilejuiau cărţile citite de el.

Începînd din 1785, gîndirea lui Babeuf şi principalele tendinţe ale personalităţii lui ne sînt mai bine cunoscute din corespondenţa pe care a purtat-o de la Roye, din iunie 1785 pînă-n martie 1788, cu secretarul permanent al Academiei din Arras, Dubois de Fosseux. Această corespondenţă ni-l arată pe Babeuf dornic de cunoştinţe, lucrător plin de elan, cu spirit receptiv în multiple probleme, interlocutor dinamic şi constant pînă în 1787 şi mai ales discipol al filozofilor, atras cu adevărat de preocupările intelectuale de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea. Nu se poate spune, desigur, că linia gîndirii sale dinainte de 1789 ar fi fost de o claritate indiscutabilă ! Există părţi umbroase, mai ales în ceea ce priveşte izvoarele teoretice ale comunismului său utopic şi ale aderării sale la sistemele comuniste ale epocii. Se poate distinge totuşi direcţia dezvoltării sale intelectuale, şi pentru cele ce urmează numai aceasta interesează.

Academia din Arras era o societate ştiinţifică aşa cum erau multe la sfîrşitul secolului al XVIII-lea. Ea organiza reuniuni la care se făceau uneori comunicări importante, iar reputaţia ei de instituţie serioasă era bine stabilită. Secretarul ei permanent, bogatul Dubois de Fosseux, era un om care ducea o viaţă nobilă, fiind un personaj foarte activ şi cu preocupări intelectuale. El întreţinea o corespondenţă bogată cu prietenii societăţii care locuiau departe de Arras, fapt înlesnit şi de scutirea de taxe poştale de care se bucura academia, datorită sprijinului acordat de Calonne, intendentul din Lille. În afară de aceasta, Dubois de Fosseux era

Scanned with OKEN Scanner

un om informat, deşi nu lipsit de limite, în ceea ce priveşte problema socială ; era corespondent al Muzeului din Paris şi viitor reprezentant al stării a treia în Adunarea provincială din Artois a reprezentanţilor stărilor. Locuind cînd la castelul Fosseux, cînd la Arras, unde fusese ales consilier municipal, el îşi consacra întreaga energie propagării cunoştinţelor ştiinţifice şi administrării moşiilor sale. El deveni un fel de îndrumător al cunoştinţelor enciclopedice pentru „intelectualii" din Artois şi Picardia.

Academiile din provincie, ca şi aceea din Paris, aveau obiceiul să organizeze concursuri cu subiecte fie de ordin general, fie de actualitate. La un asemenea concurs, ţinut la Dijon, Rousseau răspunsese prin celebrul său „Discurs asupra originii şi fundamentelor inegalităţii dintre oameni". Academia din Arras propuse în 1785 un subiect privitor la „împărţirea marilor ferme" şi „avantajele şi inconvenientele unei asemenea măsuri". Babeuf a fost, desigur, atras de un subiect atît de apropiat de preocupările sale profesionale. Răspunsul său, sosit după expirarea termenului, a fost o lungă disertaţie, care nu ne-a fost păstrată ; acesta a fost însă pentru el prilejul de a lua contact cu societatea ştiinţifică din Arras, cu secretarul ei permanent şi cu ideile filozofice şi sociale în circulaţie la sfîrşitul secolului al XVIII-lea. Cu începere de la această dată, corespondenţa dintre Dubois de Fosseux din Arras şi Babeuf din Roye continuă pînă-n primăvara anului 1788. Ne închipuim lesne ce perspectivă asupra lumii putea să-i deschidă lui Babeuf această legătură epistolară dintre el, modestul topograf din Roye, şi impunătorul personaj din Arras, strălucit şi fecund propagandist oficial al ideilor moderne în acea regiune. Timp de 2 ani, Babeuf a primit de la neobositul Dubois de Fosseux scrisori, propuneri de lucrări şi cercetări locale. Acesta îi trimitea lucrări în proză, poezii şi scrieri diverse tratînd istoria, dreptul, agricultura şi problema alimentaţiei. Babeuf, cu o fidelitate exemplară, încerca să satisfacă exigenţele secretarului permanent, citind lucrările trimise de acesta, răspunzînd celor mai diferite întrebări, şi susţinea că „nu vrea să piardă nimic". Totuşi, după un timp (în 1787), îl cuprinse oboseala, căci această avalanşă de scrisori şi de propuneri îi cerea prea mult timp, iar Babeuf avea familie şi muncă profesională, nu ca Dubois de Fosseux,

Scanned with OKEN Scanner

căruia bogăţia îi îngăduia să trăiască fără greutăţi în lumea ideilor. De aceea, în iunie 1787, Babeuf hotărî să înceteze această corespondenţă, negăsind un interes egal în tot ceea ce primea şi apreciind ca nevaloros obiectul anumitor anchete, căci el era preocupat mai ales de problema socială. În 1787 el fu copleşit de pierderea fetiţei sale, moartă în urma unui accident. Curînd după aceasta, el a întrerupt legătura cu secretarul permanent al Academiei din Arras (în aprilie 1788).

De fapt, între Babeuf şi Dubois de Fosseux exista o adevărată „prăpastie" (M. Reinhard) ideologică şi socială. Babeuf, care credea în vocaţia sa de reformator, suporta din ce în ce mai greu superficialitatea corespondentului său şi ghiveciul de idei din scrisorile lui. Dubois de Fosseux, oricît de liberal ar fi fost el, era îngrijorat de seriozitatea corespondentului său şi de voinţa acestuia, afirmată cu hotărîre, de a schimba lumea.

Scrisorile primite de Babeuf sînt atît de multe, încît te întrebi care sînt cauzele care l-au determinat o vreme pe bogatul Dubois de Fosseux să cultive astfel de relaţii epistolare cu micul topograf din Roye. S-a observat că Babeuf lua drept scrisori personale — şi ulterior biografii săi au procedat la fel — unele scrisori care de fapt nu erau decît circulare identice cu alte scrisori trimise diferiţilor corespondenţi cu care avea legături Academia din Arras [1]. Dar unii cercetători, începînd cu Advielle, care a publicat în 1884 o mare parte din această corespondenţă, consideră că Babeuf a primit scrisori cu un caracter foarte personal de la Dubois de Fosseux. Acestea sînt totuşi mai puţin numeroase. În orice caz, rămîne cert faptul să secretarul onorabilei societăţi ştiinţifice a fost impresionat de înflăcărarea de neofit a corespondentului din Roye, ceea ce, în orice caz, onorează Academia din Arras. Cu toate acestea, trebuie să constatăm că Babeuf n-a primit de la el nici un ajutor practic în proiectele sale de reformator [2].

[1] „Correspondance de Babeuf avec l'Académie d'Arras (1785—1788)", publicată sub îngrijirea lui Marcel Reinhard, profesor la Sorbona, P.U.F., 1961 (vezi Introducere, p. 5—10).

[2] Vezi *C. Mazauric*. „La Correspondance de Babeuf", în „La Pensée", decembrie 1961, nr. 100, p. 96—101.

Scanned with OKEN Scanner

Este de netăgăduit că aceste legături i-au fost de folos lui Babeuf. Nu este cunoscută lista lucrărilor din biblioteca lui, cu toate că Babeuf o ţinea la zi personal ; dar în scrisorile lui se regăseşte ecoul lecturilor sale, mai ales al acelora care-l pasionau. Printre acestea, lucrările lui Rousseau, Helvétius, Mably şi Morelly i-au oferit în esenţă teme pentru meditaţii filozofice. De altfel, Babeuf, deşi „nu voia să piardă nimic", nu se putea interesa de toate.

El scria la 16 noiembrie 1786 :

> ...În scrisorile dv. este vorba adesea de lucruri foarte îndepărtate de sfera mea. Vă rog să nu mi-o luaţi în nume de rău dacă nu vorbesc despre ele [1].

Sfera lui este ceea ce numim noi „ştiinţele sociale", cărora el nu le vede altă menire decît aceea de a găsi pentru oameni cea mai mare fericire şi cele mai bune condiţii de dezvoltare. Cultura lui Babeuf este aceea a unui autodidact, fără disciplină şi fără metodă, totuşi este o cultură însuşită pe larg, critică şi creatoare.

Babeuf se afirmă, în general, ca un discipol al lui Rousseau şi un partizan al filozofiei privite în sensul secolului al XVIII-lea, ca o căutare a fericirii pe pămînt. El este partizanul educării copiilor după învăţăturile din „Emile", fapt pentru care i-a dat fiului său, Robert, şi numele de Emile. El critică totuşi sistemul de educaţie preconizat de Jean-Jacques, socotind că învăţătura copiilor trebuie să fie, încă de la cea mai fragedă vîrstă, o preocupare pentru părinţi. Ca şi Rousseau, dar nu fără rezerve, el pune faţă-n faţă pe „bunul sălbatic", liber şi spontan uman, cu omul strivit de greutatea „civilizaţiei" şi a „superstiţiilor". Totuşi el nu consideră această „vîrstă de aur" a vremurilor trecute ca pe un fel de ideal. La urma urmei, toată gîndirea sa în acest domeniu era foarte banală

[1] În afară de locurile unde se indică altfel, toate textele citate care-l privesc pe Babeuf sînt alese cu prioritate din culegerea de „Textes choisis de Babeuf", publicată de M. Dommanget în colecţia „Les Classiques de la Révolution française", A. Colin, 1935. Extrasele din scrisori sînt scoase din culegeri tradiţionale, deoarece „Correspondance de Babeuf avec l'Académie d'Arras", publicată sub îngrijirea lui M. Reinhard, a apărut după redactarea acestei lucrări. (Vezi *Bibliografia*, § 2.)

Scanned with OKEN Scanner

pe atunci. Mai originale şi mai hotărîtoare sînt preocupările lui sociale. Începînd din 1785, şi în mai multe rînduri după aceea, este interesat de problemele teoretice privind proprietatea şi exploatarea pămîntului. În tratatul trimis în 1785 juriului Academiei din Arras, cu care luase contact, îl vedem preocupat de problema „fermelor mari". Babeuf este într-adevăr în stare, pe baza propriei sale experienţe, să vină cu idei originale, dar cel mai izbitor este faptul că-l vedem cerînd interlocutorilor săi un efort de înţelegere al cărui punct de plecare trebuia să fie o reformă totală a societăţii.

Istoricul sovietic V. M. Dalin, într-o comunicare recentă [1], a scos la iveală un document din 1786, un concept de scrisoare din iunie 1786 către Dubois de Fosseux „Despre împărţirea fermelor mari", care însă nu a fost expediată niciodată. Acest document, care n-a mai fost citat în lucrările precedente despre Babeuf, dar care se află păstrat în arhivele Institutului de marxism-leninism din Moscova, constituie una dintre primele piese ale corespondenţei cu Dubois de Fosseux. Era, într-un fel, părerea lui Babeuf asupra rezultatului concursului din 1785 al Academiei din Arras, care primise prea tîrziu comunicarea sa şi premiase pe un partizan al fermelor mari. Meditînd asupra problemei fermelor mari, Babeuf constată că acestea riscă să provoace un şomaj rural şi să agraveze mizeria ţăranilor ; el se situa astfel în opoziţie cu alţi corespondenţi ai academiei şi în general cu economiştii secolului al XVIII-lea, care preconizau gruparea exploatărilor în mîna marilor fermieri, devenind astfel teoreticienii agriculturii capitaliste. Profesiunea sa îl punea în situaţia de a se gîndi la aceasta, şi trebuie semnalat că încă de pe atunci el luase în mod hotărît poziţie în favoarea celor mai dezmoşteniţi dintre oameni :

> Dacă, într-o comunitate, 3 sau 4 cultivatori fruntaşi deţin toată exploatarea teritoriului şi reuşesc să efectueze toate muncile cu un mic număr

[1] *V. M. Dalin.* „Les Idées sociales de Babeuf à la veille de la Révolution", comunicare la colocviul „Babeuf" al Congresului de ştiinţe istorice, Stockholm (august 1960). „Actes du colloque sur Babeuf", „Babeuf et les problèmes du babouvisme", Paris, Editions sociales, 1963, p. 54 şi urm.

Scanned with OKEN Scanner

> de braţe plătite, devine evident că toţi ceilalţi locuitori nu pot găsi loc de muncă nici ca angajaţi la alţii... Marile ferme sînt accesibile numai cultivatorilor bogaţi.

Dar, presimţind avantajul economic al marilor exploatări, care, între altele, suprimau şi pîrloagele, Babeuf nu propune dezmembrarea parcelelor, „pulverizarea" lor, ci preconizează lucrarea în colectiv a marilor pămînturi.

> Dacă 50, 40, 30, 20 de indivizi ar trăi ca întovărăşiţi în această fermă, în jurul căreia înainte, izolaţi fiind, au trăit într-o neagră mizerie, ei ar ajunge repede la bunăstare.

Babeuf prevede în continuare munca în comun şi împărţirea egalitară a produselor muncii. Ca şi în alte texte din aceeaşi perioadă, Babeuf pune în discuţie proprietatea privată ca rădăcină a inegalităţii sociale. Se poate socoti că el preconiza, în mod virtual, o dată cu exploatarea în colectiv, şi însuşirea colectivă a bunurilor ; acest lucru nu apare însă explicit în scrisoarea din 1786, dată la iveală de V. Dalin, care în această chestiune procedează prin inducţie.

Gîndire deosebit de înaintată, cu adevărat revoluţionară, într-o vreme cînd individualismul ridicat în slăvi de numeroşi filozofi garanta dinainte emanciparea socială a burgheziei ! Totuşi trebuie se semnalăm că ulterior Babeuf nu va mai vorbi niciodată despre aceste concepţii colectiviste din primii săi ani. Să fi uitat el oare ideile de atunci ? Mai curînd este vorba de teama de a se situa prea mult înaintea aspiraţiilor profunde ale maselor ţărăneşti, cărora el li se adresa, depăşind astfel această dorinţă instinctivă a ţăranilor cu mici gospodării de a avea un petic de pămînt exploatat în familie, sub tutela comunităţii săteşti. Se poate, tot atît de bine, ca Babeuf să fi folosit numai o dialectică verbală, fără să se fi gîndit la o aplicare practică. În orice caz, nu este lipsit de interes să semnalăm aici această anticipare a comunismului modern la Babeuf, precum şi luarea unei poziţii hotărîte în favoarea bunăstării sociale a săracilor, care constituie preocuparea întregii sale vieţi. Aşadar, încă din 1786, la vîrsta de 26 de ani, Babeuf era frămîntat de problemele esenţiale ale organizării sociale.

Scanned with OKEN Scanner

Ceva mai tîrziu, el redactă în acelaşi spirit un al doilea memoriu pentru Academia din Arras, tratînd despre avantajele reducerii drumurilor în Artois, regiune cu cîmpii întinse, străbătute de numeroase drumuri. Tratatul său nu a fost însă luat în consideraţie. Babeuf, răspunzînd în martie 1787 la invitaţia lui Dubois de Fosseux, propuse Academiei din Arras unele subiecte de concurs, ca : reducerea pămînturilor necultivate, înfiinţarea unui cadastru permanent (întocmind un proiect în acest sens cu începere din 1787), precum şi problema comunităţii bunurilor, afirmînd că el ar putea trata aceste probleme. Propunerile lui Babeuf nu au fost însă acceptate de Academia din Arras, tot aşa cum în 1754 nu fusese premiat de Academia din Dijon „Discursul asupra originii şi fundamentelor inegalităţii dintre oameni" al lui J.-J. Rousseau [1].

După cum vedem, preocupările majore ale lui Babeuf aveau un caracter social şi, mai ales, agrar. Totul îl îndemna la aceasta : originea sa ţărănească şi picardă, profesiunea de specialist în dreptul feudal, precum şi compătimirea pentru suferinţele celor mai săraci compatrioţi ai lui de la sate. Cel mai bine reiese acest lucru din scrisorile scrise de el din octombrie 1786 pînă la 21 iunie 1787 ; ele scot în evidenţă tendinţe de fapt mai mult egalitariste decît colectiviste.

Dubois de Fosseux îl înştiinţase despre iminenta apariţie la Orléans a unei lucrări al cărei prospect se intitula : *„Prevestitorul schimbării întregii lumi prin bunăstare, prin bună educaţie şi prin prosperitatea generală a tuturor oamenilor, sau Prospectul unui memoriu patriotic asupra cauzelor marii mizerii ce domneşte peste tot, precum şi asupra mijloacelor de a o înlătura cu desăvîrşire"*.

Prin circulare succesive, trimise din martie pînă-n iunie 1787, secretarul permanent a comunicat corespondenţilor săi, deci şi lui Babeuf, care era încunoştinţat de acesta, o serie de propuneri asupra acestei noi Salente, inspirată din „Codul naturii" al lui Morelly. Corespondenţa dintre Babeuf şi Dubois de Fosseux a încetat curînd după ce Babeuf a luat

[1] În legătură cu „Discursul asupra originii şi fundamentelor inegalităţii dintre oameni", J.-J. Rousseau scrie : „Discursul fusese alcătuit pentru a concura la un premiu : l-am trimis deci, fiind însă sigur dinainte că nu voi cîştiga şi ştiind bine că nu pentru asemenea lucrări sînt făcute premiile instituite de academii". (*Rousseau*. „Discurs asupra inegalităţii dintre oameni", Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1958, p. 34.)

Scanned with OKEN Scanner

cunoştinţă de conţinutul *Prospectului*. Poate că el n-a mai socotit necesar să continue să întreţină legături care nu-i mai puteau aduce nici un vis nou, superior celui menţionat.

Între forma de organizare socială bazată pe desfiinţarea proprietăţii private, aşa cum era concepută în *Prospect*, şi aceea a unei societăţi, desigur bine organizate, dar care nu făcea decît să consolideze proprietatea privată, aşa cum preconiza acel „Cod Frederic" — codul lui Frederic al II-lea al Prusiei —, inspirat de filozofi, Babeuf alege fără ezitare, după cum se vede limpede din scrisoarea sa din 8 iulie 1787 :

> „Ambele" [sistemul de reformă aşa cum era conceput de „Codul Frederic" şi sistemul comunist al reformatorului general] par să tindă spre binele comun [1]. Dar între aceste visuri şi paradoxuri eu nu prea ştiu căruia dintre cei doi gînditori să-i acord preferinţa mea. Apostolul din Codul universal pare că vrea să acorde oamenilor din fiecare stat aceleaşi drepturi în toate ţările în ce priveşte moştenirea ; *aceasta ar fi foarte bine*. Reformatorul general însă doreşte să procure tuturor indivizilor, fără nici o deosebire, o porţie absolut egală din toate bunurile şi avantajele de care se poate bucura cineva pe această lume ; *aceasta mi se pare că ar fi cu mult mai bine...* Cît de mult îl iubesc pe reformatorul general ! Păcat însă că nu ne indică şi mijloacele cu care să realizăm toate acestea [2].

Babeuf compară ideile lui Rousseau cu acelea ale autorului *Prospectului* ; el vede că atît unul, cît şi celălalt vi-

[1] Babeuf va preciza întotdeauna că „binele comun" este suprema sa ţintă, „comunitatea de bunuri" nefiind decît mijlocul de a ajunge la acesta (scrisorile către Germain, la Arras în 1795). Iată de ce el va face mai tîrziu mare caz de Constituţia din 1793, în care „fericirea comună", piatră unghiulară a legendarului său vis despre „binele comun", era preconizată ca scop al oricărei societăţi. Punctul de plecare teoretic al lui Babeuf este deci utopic şi moral.

[2] Această căutare, practică şi utopică în acelaşi timp, ne arată ce om de acţiune în germene era Babeuf încă înainte de revoluţie. De-a lungul vieţii sale, Babeuf nu s-a dăruit niciodată în întregime unui vis care nu se putea realiza. Se poate aprecia astfel cît de mare era prăpastia ideologică dintre Babeuf şi Dubois de Fosseux.

Scanned with OKEN Scanner

seazã o societate egalitarã ; Rousseau însã nu şi-a pãrãsit niciodatã visul sãu pesimist despre egalitatea primitivã, pe cînd celãlalt

> ne oferă 4 mese bune pe zi, ne îmbracă foarte elegant şi dă fiecăruia dintre noi care este cap de familie cîte o casă încîntătoare de 1 000 de ludovici. Iată ce înseamnă să ştii să împaci avantajele vieţii sociale cu cele ale unei vieţi naturale şi lipsite de complicaţii [1].

În această nouă republică, al cărei partizan entuziast se declară, Babeuf e de părere ca veniturile tuturor cetăţenilor să fie riguros egale. Pentru el diviziunea muncii nu poate justifica o ierarhie între diferitele profesiuni :

> Este oare vina acestuia [„a bietului lucrător"] dacă la naştere n-a fost mai bine înzestrat ? Trebuie el oare, din acest motiv, să se bucure de mai puţine avantaje decît acelea pe care le-ar fi avut dacă soarta i-ar fi permis să poată sta în fruntea întregii republici ? N-a învăţat decît să tricoteze ? Foarte bine ! Va face ciorapi pentru plugari, bucătari, podgoreni, fabricanţii de stofe, cizmari, frizeri, tîmplari, magistraţi etc. ; în schimb, aceştia îi vor asigura pîinea, o mîncare gustoasă, vinul, îmbrăcămintea, încălţămintea, tunsul, locuinţa şi apărarea în general a tuturor drepturilor sale. Pentru toate profesiunile lucrurile se vor întîmpla astfel în mod reciproc, şi sper ca în acest fel fiecare să fie perfect mulţumit.

[1] În acea vreme, Babeuf visa o societate nouă, fără s-o conceapă însă ca pe o reîntoarcere la străvechea egalitate primitivă, care lasă omul dezarmat în faţa forţelor naturale dezlănţuite. Idealul lui, aşa cum reiese din acest text, era de a folosi „civilizaţia" pentru a asigura fiecăruia o îndestulare mijlocie, însă cumpătată. Se pare că el nu-şi dădea seama de posibilităţile de a asigura oamenilor o bogăţie de bunuri, deoarece pe acea vreme, ca şi mai tîrziu, în timpul Conspiraţiei Egalilor, nu cunoştea industria de tip nou, care, după el, nu era în stare să asigure „binele comun". Totuşi această scrisoare din 1787 sună altfel decît articolele din „Tribunul poporului" din 1795 şi 1796. Ea face dovada unui anumit optimism economic pe care criza de alimentaţie din timpul revoluţiei franceze avea să-l reducă la zero. Se vede astfel cît de mult poate influenţa situaţia economică concretă asupra ideologiei.

Scanned with OKEN Scanner

Egalitarismul era deci la Babeuf cheia de boltă a convingerilor sale sociale.

În ultimele scrisori adresate lui Dubois de Fosseux, Babeuf se pronunţă împotriva moştenirii ; el socotea că bunurile împărţite în mod egal între oameni trebuiau să revină întotdeauna din nou societăţii, pentru o nouă redistribuire, independent de numărul copiilor unei familii, care, dacă este numeroasă, îi lasă pe ultimii născuţi fără nici un fel de mijloace. La fel, constatînd din citirea unei expuneri despre istoria romană cît de mare este numărul invenţiilor părăsite, el socoteşte că descoperirile ar trebui predate societăţii ca răsplată pentru serviciile primite, cu obligaţia ca aceasta să nu le lase nefolosite. De asemenea, în altă parte, după obiceiul reformatorilor din secolul al XVIII-lea, el protestează împotriva luxului, pe care-l priveşte ca pe o manifestare a descompunerii moravurilor. El nu propune desfiinţarea industriei obiectelor de lux, căci aceasta ar însemna şomaj pentru numeroşi muncitori ; se pare însă că, fiind limitat de experienţa sa ţărănească, el nu poate concepe cum acest lux, cu care erau asimilate orice încercări noi în tehnică sau în metodele de producţie, ar putea fi pentru oameni izvorul unei mari bunăstări. Inegalitatea stridentă dintre categoriile sociale dă un caracter scandalos atît etalării luxului, cît şi nesatisfacerii celor mai elementare nevoi la sate. Pentru Babeuf industriile de lux par să se dezvolte în detrimentul avuţiei satelor, provocînd evaziunea spre oraş a numeroase venituri ale pămîntului. El binecuvîntează cerul pentru că ţăranii mai sînt în stare să se mulţumească cu meşteşugarul din sat. În nici o perioadă a vieţii sale Babeuf nu s-a debarasat cu adevărat de aceste concepţii pesimiste şi retrograde asupra vieţii economice.

Se pare astfel că, încă înainte de 1789, Babeuf îşi dăduse adeziunea la temele comunismului egalitar şi utopic al secolului al XVIII-lea. Fără îndoială că principalul inspirator al gîndirii lui a fost Morelly, al cărui „Cod al naturii" era atribuit în secolul al XVIII-lea lui Diderot. Desigur că şi Mably, care vedea în proprietatea privată izvorul tuturor relelor, trebuie să fi influenţat puternic gîndirea viitorului conducător al Conspiraţiei Egalilor. De la Mably a moştenit el ideea că reforma socială trebuie să aducă după sine în cele din urmă schimbarea formei statului. La Babeuf, ca şi la utopiştii secolului al XVIII-lea, această reformă socială nu-şi găsea sensul

decît dacă ducea şi la o schimbare a moravurilor.. Punctul de plecare al aspiraţiilor lui înainte de 1789 se dovedea a fi deci, înainte de toate, un punct de vedere moral ; era vorba de a acţiona împotriva umilinţei şi inculturii maselor, provocate de proprietatea privată. Gîndirea sa era însufleţită în acelaşi timp de un fel de voinţă raţională şi de o credinţă aproape religioasă în progresul social. Cu toate acestea, scrisorile lui Babeuf către Dubois de Fosseux sînt departe de a putea lămuri complet convingerile sale dinainte de 1789. Unii au negat că Babeuf ar fi fost comunist înainte de 1789, spunînd că el ar fi aderat numai teoretic la anumite idei la modă pe la sfîrşitul veacului al XVIII-lea. Babeuf s-ar fi arătat partizanul împărţirii proprietăţilor (sau cel puţin al unei repartizări egale a pămînturilor date în arendă) numai după ce constatase lipsurile revoluţiei burgheze. În sfîrşit, în 1795, Babeuf ar fi ajuns, printr-o gîndire experimentală, să conceapă „comunitatea bunurilor".

Este adevărat că Babeuf nu foloseşte aproape niciodată în scrisorile sale termenul „comunitatea bunurilor", şi chiar dacă în 1785 a lăsat să se întrevadă posibilitatea exploatării în colectiv a pămînturilor comunismul nu era încă pentru el decît o temă de reflecţii. În acea epocă, el nu vorbeşte decît despre „binele comun" înţeles în sens moral şi ca un obiectiv lipsit încă de mijloace de realizare. Pe de altă parte, activitatea sa de la revoluţia franceză şi pînă în 1795 nu pare să fi fost inspirată de ideea unei puneri în comun a mijloacelor de producţie sau a bunurilor de consum, ceea ce ar fi fost caracteristic pentru o doctrină comunistă. Totuşi nu putem presupune că Babeuf n-ar fi fost în mod intuitiv favorabil unui ideal comunist, chiar dacă el n-o afirmă cu claritate, şi aceasta din două motive. Primul motiv este acela că ideea comunităţii îi era familiară datorită experienţei directe a solidarităţii ţărăneşti din comunităţile rurale, pe care le considera victime ale jafului seniorial. Al doilea motiv : Babeuf, atunci cînd se preocupă de reforma societăţii, nu reproşează decît unui singur autor de a „nu fi indicat mijloacele de realizare" ; este vorba de autorul lucrării anunţate la Orléans şi ale cărei teze, după cum arată *Prospectul,* erau inspirate de comunistul Morelly. Înfierbîntat — potrivit propriilor sale cuvinte — de citirea *Prospectului,* el era convins de necesi-

tatea de a acţiona, fapt care presupunea cel puţin o aderare intelectuală la sistemul propus în *Prospect*. Totuşi numai revoluţia franceză i-a permis să cunoască mijloacele de acţiune şi să-şi precizeze ideea. Reiese deci că, încă înainte de 1789, Babeuf nu separa preocupările sale intelectuale de voinţa practică de a acţiona.

Dacă Babeuf nu este întotdeauna foarte explicit în afirmarea convingerilor sale înainte de 1789, aceasta se datoreşte în parte condiţiilor istorice care, pe cît se pare, nu impuneau luarea unei hotărîri definitive. De altfel, numeroase scrisori, infinit mai convingătoare cu privire la aspiraţiile sale revoluţionare, n-au părăsit niciodată masa lui de scris. Dubois de Fosseux n-a aflat, desigur, niciodată de ideile lui cele mai îndrăzneţe, cum a fost, de pildă, schiţa din 1786 cu privire la fermele colective. Trebuie reţinut totuşi faptul că aspiraţiile revoluţionare ale lui Babeuf înainte de revoluţie erau acelea ale unui om care profesa optimismul filozofic ; în acest sens trebuie înţeleasă aderarea lui la francmasonerie, în care el vedea o asociaţie de tip filantropic în stare să propage acea educaţie morală şi frăţească atît de necesară înfăptuirii „binelui comun".

Militant şi partizan al revoluţiei sociale : Babeuf în timpul revoluţiei

Activitatea lui Babeuf în timpul revoluţiei a fost aceea a unui militant destul de necunoscut în Franţa, dar care se bucura de mult prestigiu în provincia sa. Zguduirile revoluţionare care au început în 1789 l-au transformat pe Babeuf într-un agitator local şi într-un conducător revoluţionar apropiat de popor. El a fost antrenat în curente de gîndire şi de acţiune, cel mai adesea neiniţiate de el ; în contact cu acestea însă, el şi-a adîncit gîndirea şi şi-a afirmat personalitatea. Experienţa revoluţionară a îmbogăţit doctrina egalitară a lui Babeuf aşa cum avea să se afirme ea mai tîrziu şi i-a permis să-şi manifeste temperamentul de luptător. Totuşi, pînă la conspiraţie, nu se poate spune că totul este limpede în evoluţia ideologică a viitorului tribun al poporului. O problemă

rămîne nelămurită : Babeuf şi-a făcut cunoscute ideile sale despre „comunitatea bunurilor" şi a pornit în practică o acţiune în această direcţie sau, dimpotrivă, a fost convins de alţii, a aprobat şi apoi a propagat această revendicare elementară, destul de îndepărtată de comunism, pe care o constituia împărţirea pămînturilor sau *„legea agrară"* ? Mai tîrziu, în timpul conspiraţiei, el va nega că ar fi aprobat vreodată împărţirea pămînturilor, soluţie impracticabilă şi fără viitor. Cu toate acestea Babeuf, atît în alegerea prieteniilor sale politice, cît şi în activitatea desfăşurată în Picardia între 1790 şi 1794, pare să încline către aceia care nu concep revoluţia socială, ca ultima treaptă a revoluţiei drepturilor începută în 1789, decît ca o nivelare socială care să ia surplusul de la bogaţi şi să-l dea săracilor. Simplul fapt că şi-a luat numele de Gracchus în 1794, ca un omagiu adus eroilor din antichitatea romană care preconizaseră împărţirea bunurilor statului, pare să dovedească că el a aprobat legea agrară. A avut el oare, aşa cum se crede uneori, conştiinţa caracterului prea înaintat al ideilor sale comuniste — presupunînd că el le-a formulat cu claritate — chiar în raport cu cei mai „turbaţi" revoluţionari ? A simţit el oare că aceste idei nu corespundeau cerinţelor şi nivelului de conştiinţă al celor mai dezmoşteniţi dintre sanchiloţi ? Poate că Babeuf a socotit necesar să păstreze pentru sine fondul gîndirii lui, nefiind ascultat de masele populare ca Marat sau ca „turbatul" Jacques Roux. Nu este cu neputinţă de crezut — dacă se acceptă întrucîtva ideea că Babeuf n-avea în 1789 o ideologie prea coerentă — că el s-a angajat în acţiune fără a poseda tot armamentul ideologic cu care şi-a făcut apariţia pe scena istoriei în anul III şi în anul IV.

Un fapt rămîne însă neîndoielnic, şi anume angrenarea practică a lui Babeuf în cele mai democratice mişcări ale revoluţiei franceze. Babeuf se găsea la Roye cînd a aflat de convocarea Statelor generale. El n-a putut să obţină includerea propunerilor lui în Caietele de revendicări. Totuşi, aflînd vestea cuceririi Bastiliei, el şi-a dat seama de întreaga importanţă a evenimentului. Aflîndu-se la Paris la 17 iulie, el a asistat la clocotul popular de atunci şi la execuţia grabnică a lui Foulon şi a ginerelui său, Bertier de Sauvigny, socotiţi răspunzători de foametea care bîntuia. Agitaţia din Paris îl

copleşeşte într-atîta încît abia la 27 iulie 1789 îi scrie prima scrisoare soţiei sale, rămasă la Roye pentru a îngriji de cabinetul său de specialist în drept feudal. Scrisoarea este uimitoare, destul de naivă şi relevă un anumit şoc în faţa uriaşei mişcări populare. Babeuf este impresionat de executarea celor responsabili de aprovizionare, dar descrie cu perspicacitate şi indignare tentativele contrarevoluţionare ale aristocraţiei. El se încadrează printre cei ce merg înainte. Totuşi prezenţa sa la Paris se datorează unor treburi personale importante : punerea la punct şi publicarea unei lucrări începute în 1787, în momentul convocării adunărilor provinciale ale notabililor. Această lucrare relua unele idei formulate în scrisoarea din 21 martie 1787 către Dubois de Fosseux, prin care îi propunea acestuia subiecte de concurs pentru Academia din Arras. Şederea lui Babeuf la Paris a durat pînă la 5 octombrie 1789, şi el şi-a folosit timpul urmărind evenimentele şi elaborîndu-şi lucrarea. Evoluţia conflictelor revoluţionare îl interesează în mod deosebit ; el face o analiză a situaţiei cu ocazia unei corespondenţe trimise unui ziar din Londra [1]. Mai puţin înclinat decît Marat să ceară accentuarea luptei într-o direcţie democratică, el dă dovadă în scrierile sale de mai multă perspicacitate în problema aprovizionării, ceea ce îl duce la abordarea unui nou aspect al realităţii, pe care nici nu-l bănuise vreodată la Roye : problema aprovizionării unui oraş atît de mare ca Parisul. Cartea sa, scrisă în colaborare cu un geometru care nu-i împărtăşea toate ideile, dar de care era legat prin contract, apăru curînd, sub titlul de „*Cadastrul permanent*".

Din toate scrierile lui Babeuf, poate tocmai aceasta, deşi nu era legată de vreo acţiune concretă, a fost lucrarea cea mai gîndită, cea mai critică privind situaţia din acea epocă. „Cadastrul permanent" era precedat de un „discurs preliminar", în care aspiraţiile umaniste ale lui Babeuf apar cu claritate. El ia poziţie în favoarea „celui oprimat" ; el îl concepe pe „cel oprimat" ca pe omul care, fiind în trecut membru al colectivităţii posesoare de pămînturi în comun, s-a

[1] *V. M. Dalin.* „Babeuf et Marat", A.H.R.F., 1958, nr. 1, p. 16. După ce lucrarea de faţă a fost redactată, *V. M. Dalin* şi-a formulat teza care schimbă complet cunoştinţele noastre despre Babeuf înainte de 1794 (vezi *Bibliografia*).

văzut deposedat de partea lui legitimă prin puterea „legilor sociale". Totul derivă aici direct din lucrarea lui Rousseau „Discurs asupra inegalității". Babeuf merge însă mai departe, căci el nu consideră sacrosancta proprietate privată ca pe o realitate intangibilă, și ia categoric poziție în favoarea acțiunii maselor populare, al căror rol a fost hotărîtor în vara anului 1789. El strecoară ideea că dreptatea naturală, respectarea calității de om a celor săraci impun, dacă nu întoarcerea la „egalitatea primitivă", cel puțin „ajutoare onorabile și date în așa fel încît să poată fi considerate acceptabile pentru niște egali". Reiese însă limpede că împărțirea pămînturilor îi apare ca singura soluție dreaptă. Era oare acesta un pas înapoi față de adeziunea dată sistemului reformator din 1787, care preconiza nu împărțirea, ci colectivizarea pămînturilor? Noi credem mai degrabă că, pornind de la analizele lui Rousseau, privite ca adevăruri necontestate în acea epocă, Babeuf trage doar o primă concluzie logică, și nu una practică sau definitivă. Reluînd premisele lui Mably, el caută să stabilească în ce fel poporul, care reprezintă numărul, deci și puterea (acestea sînt scrise după 14 iulie și după Marea spaimă), s-a lăsat deposedat de drepturile sale legitime de către minoritatea care posedă totul. Babeuf, pe linia materialismului său critic inspirat din filozofia secolului al XVIII-lea, ignorînd procesele economice, cum au făcut, mai tîrziu, Blanqui și în general cei mai buni democrați ai revoluției franceze, caută explicația acestei spolieri în lipsa de educație a poporului. El e de părere că prejudecățile înrădăcinate și ignoranța în care cei bogați îi mențin pe cei dezmoșteniți îi fac pe aceștia din urmă să nu-și cunoască drepturile. Deci, pentru a asigura libertatea și egalitatea, trebuie mai întîi învățat poporul, și numai națiunea își poate asuma sarcina de a-și instrui copiii; pentru a plăti pe învățători, ea trebuie să secularizeze averile clerului:

> Dacă oamenii ar fi avut întotdeauna o educație egală, dacă n-ar fi fost înrobiți prejudecăților stupide care i-au împiedicat atîta vreme să știe ce sînt și cît prețuiesc, niciodată cei mulți nu ar fi îngăduit ca cei puțini să cuteze să le impună lanțuri dezonorante, cărora timpul le-a mai micșorat greutatea, dar nu le-a șters cu desăvîrșire urmele.

Acestea sînt idei tipice materialismului din secolul al XVIII-lea, dar ele ridică aici probleme de alt ordin : Babeuf, în căutarea progresivă a unei societăţi egalitare pe care o întreprinde, nu vede originea economică a inegalităţii sociale, ci o consideră ca pe un rezultat al relei-voinţe şi intrigilor celor puternici, precum şi al ignoranţei maselor. El merge pînă acolo încît nu întrevede alte soluţii revoluţionare decît răspîndirea ştiinţelor. În această direcţie, el se dovedeşte un discipol al celor mai înaintaţi dintre revoluţionarii de la 1789, ca Nicolas de Bonneville şi prietenii lui din Cercul social. Ca şi cum ar fi de ajuns să proclami adevărul pentru ca el să pătrundă în conştiinţa oamenilor ! Fără a renega principiile afirmate la acea dată, Babeuf, în practică, va căuta în istoria vremii sale, ca şi în argumente istorice mai mult sau mai puţin fanteziste, alte păreri. În special, rezistenţa celor privilegiaţi prin rang şi avere îl va face să înţeleagă, în 1794 şi 1795, că revoluţia politică şi socială precede în mod necesar răspîndirea ştiinţelor. Aceasta nu schimbă faptul că ideile din „Cadastrul permanent" constituie fondul ideologic din care-şi va extrage ulterior tezele de bază ale egalitarismului său, precum şi anumite trăsături ale idealului său comunitar din 1796.

La 5 octombrie 1789, Babeuf revine în Picardia. Însufleţit de acţiunea revoluţionară a parizienilor, el se întoarce acasă complet schimbat. Situaţia sa materială devenise dramatică între timp, căci profesiunea sa de specialist în drept feudal îi punea destule probleme de existenţă într-o perioadă de revoluţie antifeudală. Pe Babeuf însă, cu bunătatea sa şi cu devotamentul său faţă de principii, îl bucură faptul că este constrîns să-şi schimbe profesiunea. De altfel, el speră că noile vremuri vor aduce noi mijloace de subzistenţă pentru oamenii ca el, plini de talent şi devotaţi cauzei revoluţiei. De aceea, se avîntă din toată inima în curentul revoluţionar din Picardia. Nu poate fi vorba de a consemna în amănunţime fiecare pas al său din Picardia sau de la Paris pînă la 9 thermidor [1]. Toate acţiunile lui par să se axeze în jurul unui principiu care îl călăuzeşte de la întoarcerea sa în Picardia, în 1789 : revoluţia liberală este insuficientă. Pentru Babeuf, ca şi pentru Marat, egalitatea în drepturi trebuie să ducă la egalitatea de fapt, iar pentru început suprimarea regimului feudal

[1] În legătură cu această problemă, vezi *Bibliografia.*

trebuie să ducă la desființarea tuturor atributelor regimului răsturnat.

Viața de revoluționar a lui Babeuf din această perioadă îl prezintă sub două aspecte : mai întîi ca pe un luptător popular, iar apoi ca pe un teoretician revoluționar.

Recunoscut de masele largi ale țăranilor din Picardia ca apărător al lor, el și-a dobîndit, în contact cu ei, vocația de tribun. Ales membru al Consiliului general din Roye cu începere de la 14 noiembrie 1790, administrator al departamentului Somme după 10 august 1792, ziarist plin de zel patriotic la „Corespondentul picard", iar mai tîrziu funcționar al administrației pentru aprovizionarea Parisului, în 1793, Babeuf se situează în toate perioadele vieții sale de militant pe culmea cea mai înaltă a mișcării, și numai parcurgînd acest drum și-a putut preciza el gîndirea socială. Ceea ce face ca personalitatea lui Babeuf să fie atît de impresionantă este tocmai această convingere a lui că ideile nu trebuie să fie niciodată despărțite de acțiune. Așadar, numai printr-un artificiu formal poate fi separată acțiunea lui practică de gîndirea lui teoretică.

Primul lucru limpede pentru Babeuf este că o egalitate care nu implică și egalitatea politică și socială, este doar o egalitate iluzorie, iar revoluția care proclamă o asemenea egalitate este o înșelăciune. În această privință, el nu se deosebește de numeroșii democrați viitori montagnarzi și nici de capii mișcării sanchiloților ; originalitatea lui rezidă însă în acțiunea practică pe care o întreprinde ca agitator popular pentru a face să se înfăptuiască această opinie afirmată limpede de la începutul revoluției. În 1790 el încurajează și apoi organizează la Roye lupta împotriva plății impozitelor indirecte, moștenite de la vechiul regim (taxe asupra băuturilor). 800 de comune din Picardia și Artois aprobă memoriul lui împotriva plății odioaselor impozite, căci în mentalitatea poporului (căruia Babeuf nu vrea să-i înșele speranțele) ce rost ar mai avea revoluția dacă vechile impozite ar dăinui ? Acuzat că ar propaga anarhia, el este arestat și transferat la închisoarea Conciergerie din Paris, de unde este eliberat datorită sprijinului acordat de cîțiva nobili liberali, dar mai ales în urma vehementului protest al lui Marat apărut în „Prietenul poporului". Datorită faimei căpătate, pe tot dru-

Scanned with OKEN Scanner

mul de la Paris la Roye este purtat în triumf de populaţia locală, ca un erou căruia i se cuvine recunoştinţa celor săraci. Această acţiune energică a făcut din Babeuf un adevărat conducător popular. Ajuns la Roye, el începe să scoată ziarul său, „Corespondentul picard", pe care visează să-l transforme în organul coordonator al luptelor populare din Picardia împotriva drepturilor feudale, tot aşa cum mai tîrziu, în anul III, va căuta să facă din „Tribunul poporului" organul de luptă al sanchiloţilor parizieni. Poate că această idee, că ziarul este cel mai eficace mijloc de agitaţie populară, el a dedus-o din exemplul dat de „Prietenul poporului", ziarul lui Marat.

Este cert că acţiunea lui Babeuf în Picardia a repurtat succese remarcabile şi că faima lui a cuprins toate oraşele şi satele acestei provincii ; în mai 1791, el îndeamnă poporul să pornească asaltul împotriva castelelor şi drepturilor feudale şi determină pe săracii din mahalaua Saint-Gilles din Roye, unde locuia şi el, să se opună pretenţiilor călugărilor de a dispune de bunurile comunale ; ziarul său difuzează peste tot lozinci ale acţiunii populare. Toate acestea nu întîrzie să atragă asupra sa ura notabililor, şi în special aceea a lui Longuecamp, primarul din Roye, a cărui vrăjmăşie, aşa cum vom vedea mai tîrziu, va fi şi mai periculoasă. Arestat din nou, Babeuf este pus în libertate în mod triumfal. El face uz de prestigiul său pentru a demasca împotrivirea aristocraţiei, intrigile curţii şi şovăielile burgheziei atunci cînd era vorba de a proclama egalitatea politică. La Noyon, după fuga regelui, el propune o moţiune cerînd abolirea monarhiei şi proclamarea republicii, convins fiind că schimbarea instituţiilor politice constituie o etapă necesară în eliberarea progresivă a poporului. Alegerile pentru Adunarea legislativă i s-au părut că oferă condiţii favorabile acestei revoluţii sociale la care aspira el. Babeuf a susţinut candidatura lui Coupé, preot democrat din Sermaize, localitate situată între Roye şi Noyon.

Coupé era prietenul său, iar Babeuf vedea în el un democrat convins, devotat în întregime cauzei poporului. La început Coupé a fost, fără îndoială, de acord cu acţiunea practică a lui Babeuf şi s-a abonat la „Corespondentul picard". Legăturile dintre Babeuf şi Coupé de l'Oise sînt atît

Scanned with OKEN Scanner

de importante în istoria ideologiei babuviste, încît va trebui să mai revenim asupra lor. Să reţinem numai că Coupé a fost ales deputat în Adunarea legislativă, dar că, după aceea, cu toate scrisorile stăruitoare ale lui Babeuf, el a încetat orice relaţii cu conducătorul luptelor populare din Picardia. Este evident că propunerile militantului Babeuf au avut darul să-l sperie pe deputat.

Ba, mai mult, Coupé n-a făcut nimic pentru a-i obţine lui Babeuf vreo slujbă, fie chiar aceea de secretar personal.

Babeuf nu se descurajează ; el continuă acţiunea sa practică fără a-şi face iluzii asupra stării de spirit a unei adunări dominate de bogătaşi gata de orice compromisuri (Brissotins şi Feuillants). Ales administrator al departamentului Somme la 17 septembrie 1792 de către ţăranii săraci pe care, de bună-seamă, i-a atras de partea ideilor sale egalitare, Babeuf — care nădăjduise totuşi să ajungă deputat în Convenţie — se arată foarte vigilent. El face o anchetă la Péronne asupra unei trădări a regaliştilor, care plănuiseră să predea duşmanilor oraşul lor mai înainte ca victoria de la Valmy să le zădărnicească intenţiile. Numit membru al Directoratului din districtul Montdidier, el se dovedeşte un administrator priceput şi demn de încredere, încercînd, cel puţin la început, să determine încasarea impozitelor.

Victoria revoluţionară de la frontiere şi alegerea Convenţiei îl entuziasmaseră. Dar el îşi dă repede seama că speranţele sale într-o transformare radicală se mai izbeau încă de o rezistenţă puternică din partea privilegiaţilor şi a celor bogaţi. Continuînd munca de agitator şi utilizînd în acest scop posibilităţile pe care i le oferea postul său de răspundere, el nu întîrzie să-şi atragă duşmănia notabililor din Montdidier şi din întreaga regiune. Începînd din 1790, îşi făcu atîţia duşmani, încît deveni ţinta tuturor acelora pe care evoluţia democratică a evenimentelor nu-i satisfăcea. Longuecamp, care reprezenta un tip destul de remarcabil de notabil conservator, fusese ales procuror-sindic al districtului Montdidier ; lui i se datorase arestarea lui Babeuf atunci cînd cîrciumarii din Roye refuzaseră să plătească impozitul. În iunie 1792, Babeuf a demascat municipalitatea din Roye, condusă de Longuecamp, ca jefuitoare a bunului public, iar la 14 iulie, din nou, ca „aristocrată şi moderată". Avea deci

toate motivele să se aştepte la orice revanşă din partea unui personaj atît de influent ca Longuecamp. Totuşi Babeuf va pune el însuşi la îndemîna adversarilor săi un mijloc de a se scăpa de el : cu o totală naivitate, el şterge, de altfel în faţa unor martori, un nume de pe un act de adjudecare a unor bunuri naţionale (la 30 ianuarie 1793) şi-l înlocuieşte cu acela al unui sanchilot sărac. Această afacere de fals, în care, fără a intra în amănunte, toată lumea este azi de acord că Babeuf a acţionat cu o naivă bună-credinţă, a permis reacţiunii locale să obţină destituirea lui din toate funcţiile şi apoi condamnarea lui la 20 de ani de muncă silnică. Babeuf a trebuit să se refugieze la Paris, de fapt complet lipsit de mijloace şi fără lucru. Situaţia economică a lui Babeuf şi a familiei sale era şi aşa foarte proastă. Soţia lui vîndu bruma de avere pe care o aveau şi plecă şi ea la Paris.

Din acel moment, baza sa de operaţii, Picardia, se închise pentru Babeuf. Rolul său activ dinainte de 9 thermidor se termină. La Paris fu un timp funcţionar la administraţia aprovizionării cu alimente. Această împrejurare a avut o însemnătate esenţială în formarea gîndirii sale, deoarece i-a permis să pătrundă chiar în miezul unei probleme pe care nici n-o întrevăzuse în 1789 : grava problemă a aprovizionării cu alimente a acestui oraş cu mai mult de 600 000 de locuitori. Deci o nouă experienţă şi o nouă luare de poziţie. Babeuf ajunse treptat să se alăture celor mai înaintaţi revoluţionari, hébertiştii. Cu toate acestea, Babeuf nu era la Paris decît un militant aproape anonim, în parte discreditat, tot timpul pradă hărţuielilor judiciare pentru afacerea cu falsul, ba arestat, ba liber, obligat să se justifice fără încetare în aşteptarea rezolvării urmăririi sale judiciare. Eliberat din închisoare la 30 messidor anul II (18 iulie 1794), el plecă la Laon, unde află ştirea căderii lui Robespierre.

Nu putem să credem că izgonirea lui Babeuf din viaţa politică activă din Picardia a fost rezultatul unei simple întîmplări. Desigur, stîngăcia lui Babeuf în afacerea cu falsul este o realitate, dar trebuie să admitem că ea n-a fost decît un pretext. Destituirea îi viza mai puţin pe administratorul incorect decît pe omul mişcării populare picarde. Babeuf devenise supărător nu numai pentru moderaţii din districtul Montdidier, ci în curînd chiar şi pentru guvernul revoluţio-

Scanned with OKEN Scanner

nar, deoarece erau cunoscute şi legăturile sale de idei cu „turbaţii", şi propaganda sa din Picardia în favoarea legii agrare. Astfel putem înţelege mai bine ostilitatea lui Babeuf după 9 thermidor împotriva „tiranilor robespierrişti" din anul II şi împotriva politicii iacobine a Comitetului salvării publice. În fond exista între Babeuf şi oamenii de genul lui, pe de o parte, şi burghezia luată în ansamblul ei, pe de altă parte, o incompatibilitate ideologică şi socială apărută, treptat, de-a lungul întregii perioade în care Babeuf s-a afirmat ca revoluţionar militant.

Din 1789 pînă în 1794, în Picardia sau la Paris, Babeuf a căutat să se situeze tot timpul pe poziţiile cele mai înaintate ale mişcării populare. Aşa cum am spune azi, devenise conştient de forţa irezistibilă a „mişcării de masă". În fruntea luptelor populare, el a fost organizatorul vigilent şi perseverent al luptei împotriva aristocraţiei şi, în consecinţă, împotriva tuturor celor bogaţi ; în acest sens, el apare ca unul dintre aceia care, în obscura lor provincie, au încarnat idealul democratic al anului II. Ne aflăm în prezenţa unui fel de cavaler al revoluţiei, care şi-a sacrificat situaţia sa personală cauzei pe care o apără [1]. Curajos, om cu un caracter integru, incapabil de compromisuri, el nu se tocmeşte pentru scopurile pe care şi le-a fixat, chiar dacă din motive tactice mai reduce uneori din violenţa gîndirii sale : acesta este Babeuf. Îndrăzneala caracterului său face ca Babeuf să fie unul dintre oamenii pe care nu ni-i putem închipui apărînd decît în timpul revoluţiei, cînd viitorul individual pare indisolubil legat de mişcarea generală, nefiind decît o mărturie exemplară a acesteia. Un temperament de foc, iată ce este, în esenţă, întregul personaj [2].

Furat de acţiune, Babeuf pare uneori a-şi părăsi convingerile comuniste dinainte de 1789. În nici unul dintre documentele rămase de la el din perioada revoluţionară nu-l vedem vreodată fixîndu-şi ca obiectiv final al luptei sale

[1] Înainte de 1789, Babeuf avusese în subordine pînă la 20 de funcţionari, iar bunăstarea lui era certă. În 1793 rămîne sărac : profesiunea lui a devenit impracticabilă, iar activitatea sa revoluţionară îl făcuse să părăsească orice altă muncă. Mai mult, chiar şi banii pe care-i avea de primit pentru cercetările sale anterioare nu i-au mai fost niciodată plătiţi, nici înainte şi nici după 1789.

[2] „Le Tempérament de Babeuf", comunicarea lui M. Dommanget la Societatea de studii robespierriste (noiembrie 1960).

Scanned with OKEN Scanner

„comunitatea bunurilor şi a muncilor". Mai mult chiar, el a devenit fără îndoială protagonistul în Picardia al legii agrare pe care în anul IV o va califica drept o utopie periculoasă. Oare neclintitul Babeuf îşi renega principiile din tinereţe, idealul său comunitar din primii ani pentru a urma fără rezistenţă, dar cu toată energia, cea mai elementară şi mai înflăcărată dintre revendicările populare, aceea a unei împărţiri egale a proprietăţilor ? Voia Babeuf ca, în acest fel, să renunţe de a mai fi conducătorul care luminează calea şi să devină un agitator care ştie să simtă dincotro bate vîntul pentru a fi ales şi a se face ecoul aspiraţiilor adesea demagogice ale cîtorva căpetenii populare ? Această problemă merită să fie îndeaproape cercetată.

Pentru a ne face o părere, avem la dispoziţie mai multe elemente : în primul rînd, chiar cîteva articole ale lui Babeuf din „Corespondentul picard" ; apoi scrisorile adresate lui Coupé înainte de alegerea acestuia ca deputat în Adunarea legislativă ; în sfîrşit, o scrisoare trimisă lui Chaumette, procuror al Comunei din Paris. În afară de acestea au mai ajuns pînă la noi unele ecouri ale propagandei orale desfăşurate de Babeuf în Picardia, în special prin actul de acuzare şi interogatoriul abatelui Croissy din Etalon, districtul Montdidier, în faţa tribunalului revoluţionar în floréal anul II (aprilie-mai 1794) [1].

Din toate aceste documente reiese în mod neîndoielnic că Babeuf a fost partizanul unei fărîmiţări a proprietăţii funciare. Pînă în 1794 el credea că această împărţire va da ţăranilor peticul de pămînt care le va asigura hrana lor şi familiei lor. Trebuie să ştim însă în ce fel privea Babeuf legea agrară şi, dacă nu este posibil, să integrăm această revendicare a împărţirii pămînturilor într-o concepţie mai largă a revoluţiei sociale, deoarece în acest caz legea agrară s-ar prezenta nu ca un pas înapoi, ci ca o îmbogăţire a teoriei comuniste. Problema trebuie reluată de la punctul ei de plecare. Babeuf, aşa cum am mai văzut, în momentul izbucnirii revoluţiei schiţase deja o soluţie comunistă pentru problema inegalităţii sociale. El se afirmase, fără a o spune cu hotă-

[1] *G. Lefebvre.* „Où il est question de Babeuf". „Etudes sur la Révolution française" P.U.F., 1954, p. 298.

rîre, ca partizan al unui sistem comparabil cu cel al lui Morelly, preconizînd o societate egalitară în care „pămîntul n-ar aparţine nimănui, deşi totul ar fi comun, chiar şi produsele tuturor ramurilor industriale". În „Cadastrul permanent" însă, Babeuf, care se pare că pierduse din vedere ideea fermelor colective din 1785, înclina către o redistribuire egalitară a loturilor de pămînt.

Georges Lefèbvre căuta să împace contradicţia existentă între această noţiune de proprietate colectivă naţională asupra bunurilor şi aceea a repartiţiei fărîmiţate a mijloacelor de producţie, presupunînd că în mintea lui Babeuf s-ar fi menţinut exploatarea individuală cu toată confirmarea unei proprietăţi superioare a colectivităţii naţionale. Acest lucru i l-ar fi putut sugera lui Babeuf chiar forma de muncă agricolă din provincia lui, unde se mai menţineau foarte puternice tradiţiile obşteşti şi, privind mai în general, tradiţiile juridice moştenite de la feudalitate care făceau o distincţie între posesiunea utilă a unui bun şi proprietatea superioară a seniorului.

Totuşi nu se poate uita că Babeuf se gîndise încă în 1786 şi 1787 la comunitatea muncilor, şi pare puţin probabil ca el să fi considerat exploatarea individuală a unui petic de pămînt ca fiind cea mai bună soluţie economică. De fapt, dacă punem în balanţă gîndirea şi experienţa sa, se pare că imaginea care i s-a întipărit lui Babeuf din experienţa sa picardă trebuia să fi fost aceea a crizei agrare : simplul fapt că jumătate din totalul ţăranilor nu aveau de loc pămînt sau aveau pămînt neîndestulător. Revoluţia şi activitatea lui personală de militant nu puteau decît să-l întărească în ideea unei revoluţii care să desfiinţeze acapararea pămînturilor. Indiferent ce formă ar fi luat această măsură, ea trebuia să stea la baza oricărei transformări radicale a societăţii. „Cadastrul permanent" insista mai mult asupra inegalităţii proprietăţii funciare decît asupra metodelor care trebuiau folosite pentru a rezolva criza socială permanentă de la sate. Indiscutabil, evenimentele au fost cel mai bun ghid al doctrinei babuviste pe cale de a se afirma.

În 1791 Babeuf are deja în urma sa doi ani de revoluţie. El asistă la rezistenţa opusă egalităţii în drepturi, la şovăielile burgheziei de a extinde concepţia despre egalitate, precum şi la vînzarea bunurilor naţionale. Pentru democraţi,

Scanned with OKEN Scanner

aspectul cel mai scandalos al acestor vînzări consta în faptul că, departe de a-i împroprietări pe cei mai dezmoşteniţi, sistemul adoptat îi îmbogăţea pe cei „înstăriţi", pe „grangurii satelor", burghezia sătească, care era singura în stare să urmărească licitaţiile şi să facă speculă cu asignaţii. Revendicarea poporului deveni atunci, şi aceasta pînă în 1794 (decretele din ventôse anul II — februarie 1794), realizarea unei metode democratice de distribuire a bunurilor naţionale şi a bunurilor emigranţilor. Este uşor de ghicit că adevărata problemă era mai puţin de a desfiinţa proprietatea şi exploatarea privată a pămîntului, cît de a distribui mai lesne pămîntul disponibil celor care erau lipsiţi de el. Din acest motiv, din dorinţa de a fi înţeles, este posibil ca Babeuf, fără a părăsi cu desăvîrşire idealul său comunist, să-l fi ţinut în rezervă pentru mai tîrziu ; „binele comun" presupunea mai întîi realizarea măsurilor imediate, care erau cel mai uşor de înfăptuit. În acest spirit putem înţelege mai bine faimoasa sa scrisoare către Coupé de l'Oise, scrisă la Beauvais la 30 septembrie 1795. În ea se cerea generalizarea legală a revendicărilor populare încă înguste şi abia formulate. Ea răspunde astfel, luîndu-i-o întrucîtva înainte, năzuinţei aproape instinctive a săracilor spre „dreptul egal la bucuriile vieţii" :

> Ceea ce-ţi spun cu glas tare ţie, fratelui meu, nu voi îndrăzni s-o spun atît de curînd altora nici în şoaptă : această lege agrară, temută şi presimţită de cei bogaţi şi la care încă nu se gîndesc de loc majoritatea dezmoşteniţilor, adică 98% din neamul omenesc, care totuşi vor pieri pînă la ultimul în decurs de cel mult două generaţii dacă această lege nu va fi aplicată... Dacă-ţi mai aminteşti, e legea invocată de Mably în jurămintele lui cele mai înfocate, lege care nu apare la orizontul secolelor decît în împrejurări ca acelea în care ne aflăm acum — adică în momentele cînd extremele se ating în mod absolut, cînd proprietăţile funciare, singurele bogăţii adevărate, se află numai în cîteva mîini şi cînd neputinţa universală de a astîmpăra această foame îngrozitoare îi împinge pe cei mai mulţi să revendice marele do-

meniu al Lumii, în care creatorul a vrut ca fiecare ființă să posede bucata de pămînt necesară existenței sale...

Astfel, Babeuf în precuvîntarea la „Cadastrul permanent", în 1791, se pronunță pentru împărțirea egalitară a bunurilor funciare. Împărțirea pămînturilor devenea pentru el țelul practic cel mai necesar al revoluției ; el era însă conștient de brutalitatea unui astfel de program, care, deși orientat în sensul evoluției, era încă foarte puțin accesibil conștiinței maselor celor mai largi. De aceea, în scrisoarea sa din 10 septembrie 1791, el recomandă deputatului Coupé să promoveze legea agrară ca pe un obiectiv secret, procedînd totodată, în văzul tuturor, prin măsuri de tranziție.

Cu toate acestea Babeuf însuși, în propaganda desfășurată de el, nu vorbea despre legea agrară în șoaptă, chiar dacă prevedea și unele măsuri de tranziție. În floréal anul II, preotul din Etalon, Croissy, fiind acuzat, între altele, că ar fi preconizat împreună cu Babeuf legea agrară în timpul alegerilor pentru Convenție, nu a recunoscut acest lucru în fața Tribunalului revoluționar. El a declarat că nu ceruse decît împărțirea marilor ferme — aspectul cel mai evident al acaparării pămînturilor în Picardia —, pretinzînd însă că Babeuf preconizase fățiș o lege agrară adevărată, care atingea proprietatea funciară. Poate că Babeuf nu propagase decît ideea împărțirii bunurilor comunale și a marilor ferme, așa cum o concepeau, probabil, țăranii săraci din Picardia. Dar scrisoarea către Coupé, mai veche cu un an, atestă în orice caz intențiile profunde ale fostului uricar din Roye. De altfel, situația de după 10 august 1792 părea să ofere condiții favorabile pentru realizarea idealului „nivelator" al lui Babeuf. În același timp cu el, cordelierul [1] Momoro din Evreux și abatele Dolivier din Mauchamp susțineau puncte de vedere similare [2].

După cum a presupus G. Lefebvre, Babeuf era pe atunci, ca să folosim un termen care a circulat mai tîrziu, în 1848, un „adept al împărțirii", și nu un comunist. Se pare totuși

[1] Membru al Clubului cordelierilor, fondat de Danton, Marat și Camille Desmoulins în fosta mănăstire a călugărilor cordelieri, în 1790. Acest club a fuzionat curînd cu clubul iacobinilor. — *Nota trad.*

[2] Este semnificativ faptul că între hîrtiile confiscate la Babeuf după eșecul conspirației a fost găsită și lucrarea lui *Dolivier*. „Essai sur la justice primitive".

Scanned with OKEN Scanner

că legea agrară nu-l satisfăcea în întregime, chiar dacă în aparenţă ea corespundea în mod logic idealului social ultim al sanchiloţilor. Babeuf nu putea să nu ştie că numeroşi conducători ai mişcărilor celor mai extremiste, ca Vincent, Varlet şi mai tîrziu Hébert, în „Père Duchesne", respingeau legea agrară considerînd-o ineficace, periculoasă şi efemeră. Ineficace şi periculoasă — pentru că pămîntul, dacă rămînea alienabil după împărţirea proprietăţilor, s-ar fi concentrat din nou în cîteva mîini ; efemeră — pentru că, prin însuşi acest fapt, ea n-ar fi durat decît o zi. Desigur, în „Cadastrul permanent", Babeuf condamnase moştenirea. Dar ar fi existat oare o concordanţă între numărul oamenilor şi acela al parcelelor de pămînt ? Dacă vînzarea produselor rămînea liberă n-avea să se producă oare o acumulare de bani la unii proprietari ? Şi, în acest caz, n-ar fi apărut o nouă inegalitate ? Şi cum s-ar fi putut alimenta oraşele şi muncitorii de la oraşe fără a ruraliza întreaga Franţă (inclusiv Parisul) ? Babeuf, care luase contact cu viaţa pariziană, nu putea să nu ştie toate acestea. Este foarte probabil că într-o formă sau alta el şi-a pus toate aceste probleme. Iată de ce sîntem obligaţi să credem că în mintea lui legea agrară nu constituia decît o viziune parţială dintr-un orizont revoluţionar de mai mare amploare, care însă trebuia să se manifeste mai tîrziu, cînd evenimentele aveau să impună soluţii noi, mai radicale.

Babeuf a învăţat multe la Paris, chiar dacă aici rolul lui a fost incomparabil mai mic decît în Picardia. În decursul unei lungi perioade din viaţa sa, Babeuf nu-şi închipuise niciodată alt gen de mizerie decît acela al zilerului agricol şi un alt mod de spoliere decît acela la care era supus ţăranul lipsit de pămînt. La Paris, în primăvara anului 1793, Babeuf, ca funcţionar în administraţia aprovizionării oraşului, a avut prilejul să analizeze mizeria oamenilor muncii de la oraş. El a fost exasperat de cele văzute şi puse pe primul plan în mintea lui problema asigurării hranei celor mulţi, a sutelor de mii de săraci din marele oraş. Era evident că legea agrară, care părea să se potrivească situaţiei de la sate, nu putea ea singură să rezolve nimic din greutăţile unui oraş cu 600 000 de locuitori. Tonul tragic al scrisorii lui Babeuf din 7 mai către Chaumette atestă, după toate probabilităţile, o schimbare ideologică. El este de acord cu Co-

muna, care se declarase „în revoluţie atîta vreme cît hrana nu va fi asigurată“, şi scrie :

> Nu mai este vorba decît de a întări fundamentul şi de a continua construirea acestei frumoase opere ! A venit ziua cînd Comuna din Paris trebuie să arate că nu în zadar a luat asupra sa apărarea drepturilor poporului. Aţi văzut acel articol din declaraţia aşa-ziselor drepturi ale omului, care defineşte proprietatea : „dreptul de a dispune *după plac* de bunurile sale, de veniturile sale, de capitalurile şi de industria sa“. Drepturi naturale imprescriptibile ! Sînteţi încălcate în mod criminal ! ! ! Acaparatori !... Voi toţi care sînteţi în situaţia de a secătui care mai de care sursele vitale ale marii mase a poporului ! Bucuraţi-vă, numai drepturile voastre oribile sînt consfinţite.

Babeuf, ca şi toţi sanchiloţii, consumatori aflaţi în mizerie, vedea exploatarea săracilor de către bogaţi la nivelul vînzării produselor (în acest sens vorbeşte despre „secătuire“) ; el merge însă mai departe prin faptul că asociază în acelaşi protest dreptul de proprietate şi subconsumul maselor. De aici încolo îi apare, fără îndoială, mai limpede că nu poate fi înlăturată foametea la Paris şi în restul Franţei prin mărirea numărului de proprietari de pămînt. Ca soluţie imediată el preconizează stabilirea de preţuri maximale „limitate la un plafon accesibil tuturor“. Dar în viitor ? Fără îndoială că începe să încolţească în mintea lui ideea unei repartizări generale a bunurilor de consum, administrată în colectiv. Economia dirijată din anul II, ca şi organizarea livrărilor necesare armatei au avut darul să-l întărească în această convingere. El îşi va formula din ce în ce mai puţin confuz proiectul unui sistem colectivist în distribuirea produselor şi în acelaşi timp individual în producerea acestora, nerenegînd cu nimic campaniile precedente în favoarea legii agrare. Avem de-a face aici cu două trăsături esenţiale ale babuvismului aşa cum se va manifesta el în momentul conspiraţiei.

Putem să ne dăm destul de bine seama că politica Comitetului salvării publice putea să-i apară lui Babeuf ca un an-

Scanned with OKEN Scanner

samblu de jumătăţi de măsuri. După 9 thermidor, însăşi renunţarea la reglementare, reîntoarcerea la un regim de libertate economică şi criza care a urmat l-au determinat pe Babeuf să-şi exprime pe deplin ideea privitoare la un comunism orientat spre repartizarea egalitară a bunurilor. Astfel, Babeuf, în 1794 şi din ce în ce mai hotărît după aceea, în perioada thermidoriană, îşi regăsea idealul său comunist dinainte de 1789, dar extrem de transformat, adaptat unei situaţii concrete şi îmbogăţit cu toate datele experienţei.

O astfel de revizuire a concepţiei sale a mers mînă-n mînă cu noţiuni din ce în ce mai complete asupra mijloacelor revoluţiei sociale. Credincios optimismului filozofic din 1789, pînă în 1792, Babeuf considera că răspîndirea ştiinţei şi o filozofie sănătoasă puteau constitui condiţia fundamentală pentru stabilirea egalităţii sociale. Totuşi cînd, în iulie 1787, reproşase reformatorului general că „nu indica mijloacele de realizare" se simţea deja nemulţumirea lui faţă de această metodă idealistă. În tot timpul revoluţiei franceze, pînă în 1793 (scrisorile către Coupé), el a considerat că puterea politică constituită (bunăoară Adunările) ar putea construi treptat societatea nouă. Dar în 1793 el nu mai vede altă ieşire decît lupta necruţătoare a „săracilor" împotriva „bogaţilor". Această idee fusese deja emisă de el, dar într-o formă destul de teoretică, în „Corespondentul picard" din noiembrie 1790, atunci cînd îşi dezvoltase parabola „patarzilor" (clasa nevoiaşă, a cetăţenilor pasivi, lipsiţi de dreptul de vot), care cereau egalitate politică cu cetăţenii „marcanţi" (cei eligibili), cu sprijinul categoriilor deţinătoare de aur (activii neeligibili). La sfîrşitul anului 1791, constatînd rezistenţa opusă de burghezia revoluţionară faţă de extinderea principiilor din 1789, Babeuf începe să nu mai vadă altă soluţie decît lupta deschisă împotriva notabililor. Ca şi Marat în aceeaşi epocă, el este desperat de pasivitatea maselor populare şi de confuzia spiritelor ; aceasta ar explica faptul că şi-a pus speranţele în „legislator" (ca şi Marat în „dictatură"). Scrisorile-program semiclandestine trimise lui Coupé de l'Oise, precum şi încercările de a fi ales deputat pot avea aceeaşi explicaţie. Dar în 1793 şi în timpul perioadei de „reacţie defensivă" a poporului care a urmat după invazia străină dezvoltarea mişcării sanchiloţilor la Paris şi în restul Franţei i-a arătat că şansele revoluţiei sociale către care aspira el se pu-

Scanned with OKEN Scanner

teau realiza numai prin acţiunea maselor sărace. Cum ar fi putut să nu tragă această concluzie cînd sanchiloţii parizieni, în secţiile lor, intensificau manifestaţiile şi petiţiile pentru stabilirea preţurilor fixe, apărarea revoluţiei etc.? Cînd în toată Franţa lua din nou avînt agitaţia ţărănească împotriva ultimelor rămăşiţe ale drepturilor feudale? Cînd legea agrară, revendicată cînd de unii, cînd de alţii, devenea obsesia proprietarilor uniţi cu toţii împotriva ei? În scrisoarea către Chaumette, adresîndu-se aceluia care era considerat drept conducător al mişcării populare din Paris, îl somează pur şi simplu să ia iniţiativa unei vaste acţiuni împotriva bogătaşilor acaparatori, masiv reprezentaţi în Convenţie. Dacă înainte de 2 iunie 1793 el dorea un guvern condus de Robespierre, aceasta se explică prin faptul că Robespierre socotea ca o datorie naţională limitarea exercitării dreptului de proprietate[1]. Nu e mai puţin adevărat că, încă de pe atunci, el nu mai spera într-un succes decît prin insurecţia populară, care să forţeze pe oamenii de stat să hotărască cele mai extreme măsuri. El credea încă — pînă la eşecul din prairial anul III — în insurecţia spontană şi victorioasă a poporului. Îşi făcea însă puţine iluzii cu privire la „puterea" centrală şi nu credea de loc într-o pătrundere progresivă a bunelor principii în activitatea guvernamentală fără presiunea maselor. De aceea, după înlăturarea conducătorilor mişcării populare de către Comitetul salvării publice, el condamnă dictatura revoluţionară, acordînd încredere numai forţei spontane a maselor populare răsculate. Noi am văzut cum ultima etapă a acestui drum către concepţia conspirativă şi organizatorică din anul IV a rezultat din deziluziile thermidoriene ale lui Babeuf. De altfel, nu este cazul să vedem în aceasta un pas înapoi sau o pierdere a încrederii în mişcarea populară. Dimpotrivă, este vorba de o îmbogăţire a teoriei insurecţiei, căci centrul de conducere unic şi dictatorial al mişcării maselor nu urmărea în concepţia lui să înlocuiască insurecţia populară, unicul motor al revoluţiei celor săraci; dimpotrivă, el trebuia să dea un cap unui trup care era, desigur, stîngaci, dar era singurul deţinător legitim al puterii şi al suveranităţii.

Astfel, în ajunul Conspiraţiei Egalilor, şase ani de revoluţie şi lupte populare, de drame personale şi întrebări

[1] *V. M. Dalin.* „Danton et Robespierre vus par Babeuf", A.H.R.F., 1960, p. 388.

Scanned with OKEN Scanner

asupra naturii lucrurilor îl transformaseră realmente pe Babeuf. În închisoarea din Paris şi apoi în aceea din Arras, unde l-au dus articolele sale antithermidoriene din ventôse anul III (februarie-martie 1795), Babeuf, indignat de reacţiunea thermidoriană, se maturizează intelectualiceşte şi-şi precizează concepţiile. El are în primul rînd un scop pe care începe să-l definească cu claritate: să întroneze egalitatea socială cu ajutorul unui sistem care să asigure egalitatea de consum a oamenilor, desfiinţînd, în acelaşi timp, proprietatea asupra bunurilor, apoi, o metodă revoluţionară, insurecţia organizată a „săracilor" împotriva „bogaţilor", şi, în sfîrşit, un mijloc de a duce poporul la victorie, dîndu-i un creier care să-i conducă acţiunea. Putem presupune că rolul lui Babeuf nu s-a limitat numai la formularea acestor concluzii teoretice. Babeuf, om de acţiune, a fost sufletul Conspiraţiei pentru egalitate şi în noul cadru politic de la începutul Directoratului a încetat să mai fie un erou provincial şi aproape solitar.

Vom şti noi vreodată ce se datorează propriei lui energii şi care este partea lui Buonarroti şi a celorlalţi conjuraţi? Fără îndoială că el a fost învăţătorul celor mai mulţi dintre conjuraţi, primul propagandist pentru egalitate, omul cel mai efectiv angajat în această acţiune, dar conspiraţia în ansamblul ei a fost o operă colectivă. De aceea, ar fi contrariu adevărului istoric să-l despărţim pe Babeuf de tovarăşii săi în momentul în care ia fiinţă conspiraţia. Trebuie să încetăm de a ne ocupa de individ ca atare, urmîndu-l în inima mişcării babuviste. Acţiunea personală a tribunului poporului trebuie repusă în cadrul discuţiilor politice începute în închisori şi continuate la Paris după amnistia din brumar anul IV (octombrie 1795).

Totuşi acesta este momentul în care am vrea să-l cunoaştem pe om. Babeuf n-are decît 35 de ani, dar experienţa şi maturitatea sa par mai bogate decît acelea ale unui om în vîrstă. Desenele ni-l arată foarte îngrijit, cu favoriţi care-i încadrează obrazul; acest obraz este deschis, pasionat, iar ochii sînt plini de duioşie; pana-i este foarte ascuţită; tonul vorbirii sale este aproape desperat, agresiv şi, cu toate acestea, dă dovadă de o deplină încredere în elanul poporului.

Scanned with OKEN Scanner

Babeuf se regăseşte în întregime în revoluţia pentru egalitate, face corp cu idealul său şi-i sacrifică totul. Totuşi el nu încetează niciodată de a-i privi cu multă tandreţe pe soţia şi copiii săi, cărora devotamentul lui pentru cauza revoluţiei le provoacă cele mai mari lipsuri. Grijuliu să scoată în evidenţă ideile şi actele lui, biograful uită cîteodată să arate legăturile afectuoase care-l uneau pe Babeuf cu soţia şi copiii săi, precum şi preocupările educative ale părintelui. Babeuf, avîntat în revoluţie, n-a pierdut niciodată simţul obligaţiilor sale familiale şi morale ; dimpotrivă, el le-a considerat ca fiind legate de propriul său destin de revoluţionar. Niciodată nu se gîndea la el personal ; ca şi Robespierre altădată, el acceptă să-şi sacrifice viaţa dacă fidelitatea faţă de idealul lui o cere, dar nu vrea un martiriu fără rost ; Babeuf este prea legat de viaţă, prea activ pentru a prefera moartea ; dar, dacă ea ar servi la ceva, ar accepta-o, căci îi este mai scump viitorul milioanelor de oameni decît viaţa sa, pe care le-a consacrat-o. Pasiunea şi devotamentul, acestea sînt trăsăturile majore ale revoluţionarului legendar, căci numai revoluţia poate să subordoneze atît de total pe individ cauzei pentru care şi-a dezvoltat din plin posibilităţile. Astfel s-a făurit sufletul eroului care în pragul morţii va scrie :

> Cred că am motive să fiu mulţumit de felul în care m-am purtat în timpul procesului. Cu toată tulburarea care mă cuprinde, simt că pînă-n ultima clipă nu voi face nimic care ar dezonora memoria unui om cinstit. Adio. („Scrisoare către Lepeletier“ — 5 prairial anul V.)

II. FILIPPO BUONARROTI

Babeuf a simţit toată viaţa vibrînd în el fibra plebeiană. Buonarroti, dimpotrivă, n-a trecut prin aceeaşi experienţă populară şi era de altă origine socială. Pornind însă de la un înalt ideal filozofic, a ajuns la lupta revoluţionară şi, în cele din urmă, la comunism printr-un efort de gîndire sistematică asupra lucrurilor şi evenimentelor,

Scanned with OKEN Scanner

De la filozofia iluministă la lupta revoluţionară

Filippo Buonarroti s-a născut la Pisa în 1761. Originea lui, în primul rînd toscană şi în al doilea rînd italiană, are o foarte mare importanţă în înţelegerea genezei ideilor sale. Familia sa era înstărită şi de viţă nobilă ; se spune că printr-o ramură colaterală cobora din Michel Angelo. O copilărie fericită şi uşoară, o educaţie îngrijită, studii sistematice într-un mediu cultivat. Ce contrast în comparaţie cu greutăţile din tinereţea lui Babeuf, şlefuit pe plan intelectual de un tată autodidact ! Esenţialul însă în formarea lui Buonarroti este prezenţa sa la Toscana tocmai la vîrsta cînd se formează ideile. Istoricii în general şi biografii lui Buonarroti au insistat totdeauna, şi pe drept cuvînt, asupra tinereţii sale florentine. Într-adevăr, Toscana sub domnia marelui duce Leopold, suveran luminat, cunoştea o reînflorire economică şi culturală care nu se oprea la suprafaţă şi putea fi observată în tot nordul peninsulei, cu excepţia sudului Italiei în general şi a statelor papale. Desigur, meseriile atît de înfloritoare în evul mediu suferiseră o decădere iremediabilă, însă conjunctura îi împingea pe proprietarii funciari să îmbunătăţească randamentul pămînturilor dînd ţăranilor ceva mai multă bunăstare şi înlesniri, pentru a le stimula iniţiativa. În Lombardia unii funcţionari, atraşi de ideile iluministe şi de teoriile fiziocraţilor, au suprimat arendarea impozitelor, au desfiinţat hotarele interioare şi au micşorat simţitor puterile bisericii, forţă ideologică şi mare proprietar funciar, principalul sprijin al mişcărilor retrograde. În Toscana, Leopold, urmînd ideile la modă în acea epocă, a secularizat cu hotărîre bunuri ale bisericii şi a desfiinţat ordinul iezuiţilor ; el a iniţiat mari reforme economice, reducînd sarcinile senioriale care apăsau asupra bunurilor arendate ţăranilor, şi a simplificat colectarea impozitelor. El însuşi dădea exemplu folosirii noilor metode în agricultură. Tînărul Buonarroti evolua deci într-o lume în care înflorea ideea generală de progres.

La 17 ani, după serioase studii secundare de matematică şi filozofie, el s-a înscris la Universitatea din Pisa ca student în drept, însă numai filozofia îl pasiona cu adevărat. În acest domeniu, Universitatea din Pisa i-a deschis vastele ori-

Scanned with OKEN Scanner

zonturi ale materialismului secolului al XVIII-lea şi ale teoriilor sociale care-şi croiau drum. El a urmat cursurile lui Sarti şi Lampredi, cărora le-a adus omagii mai tîrziu, la procesul babuviştilor. Sarti se preocupa de psihologie, pe care o studia de pe poziţiile filozofilor materialişti de tipul lui Condillac ; Lampredi, reluînd tezele lui Jean-Jacques Rousseau, Locke şi Mably, îşi axa lecţiile pe temele puterii şi suveranităţii, devenite clasice în această a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Datorită acestor profesori, Buonarroti a putut cunoaşte filozofia iluministă. Printre autorii care l-au influenţat cel mai profund se numără în primul rînd Helvétius, Rousseau, Mably şi Morelly, şi din scrierile acestora şi-a extras el bazele esenţiale ale formaţiei sale teoretice [1]. De la Helvétius el a reţinut ideea că supremul scop al vieţii omeneşti este căutarea fericirii pe pămînt şi că fericirea individuală nu poate fi despărţită de fericirea celorlalţi („fericirea comună", revendicată mai tîrziu de babuvişti) ; că morala, care înseamnă subordonarea intereselor personale celor generale, nu poate fi separată din această cauză de politică şi „legislaţie" (vezi „Despre spirit"). Aşadar, morala nu poate fi realizată decît printr-o „legislaţie" care ar desfiinţa simultan mizeria majorităţii şi bogăţia unei minorităţi, singura condiţie care ar permite să se asigure tuturor o instrucţiune egală, element de bază al fericirii. Zece ani mai tîrziu, Buonarroti va susţine această idee, luată de la Helvétius, că schimbarea moravurilor trebuie să înceapă prin schimbarea legilor şi în acest sens el va acorda, ca şi Babeuf, o mare preţuire educării poporului. Totuşi influenţa predominantă este cea a lui Jean-Jacques Rousseau din „Discurs asupra inegalităţii" şi din „Contractul social". Buonarroti şi-a hrănit gîndirea cu ideile lui Rousseau despre suveranitatea poporului şi de la el a preluat condamnarea luxului şi a vieţii din marile oraşe, precum şi neclintitul său ataşament faţă de credinţa într-o „fiinţă supremă", spre deosebire de Babeuf, care se pare că n-a nutrit niciodată vreo credinţă în viaţa de apoi. Totuşi, la fel ca Babeuf, care-i reproşa lui Rousseau că este orientat spre trecut, tînărul Buonarroti şi-a extins gîndirea, căutînd în „Codul naturii" al lui Morelly idealul unei societăţi comunitare, în care viaţa economică şi socială să fie re-

[1] *A. Galante-Garrone.* „Buonarroti e Babeuf", Torino, 1948, p. 50.

glementată, iar proprietatea privată suprimată, realizîndu-se în acest fel egalitatea naturală. Mably, care în „Dialogurile lui Phocion" scria că

> proprietatea împarte societatea în două clase, săracii şi bogaţii, şi stabileşte între ei asemenea relaţii de dependenţă, încît nu rezultă decît vicii, abrutizare şi corupţie,

le-a oferit lui Buonarroti şi Babeuf fundamentarea criticii lor sociale. În toate perioadele vieţii lor de revoluţionari, vom regăsi această idee ca un leit-motiv.

Cel mai important lucru totuşi nu constă atît în faptul că Buonarroti a luat astfel contact cu filozofia, ba chiar cu reprezentanţii ei cei mai radicali de după 1760, cît în faptul că, pornind de la acest punct, el s-a angajat fără rezervă în lupta pentru înfăptuirea speranţelor filozofiei. Esenţială este luarea lui de poziţie.

> Dogmele despre egalitate şi despre suveranitatea poporului mi-au înflăcărat spiritul. Din acel moment am avut profunda convingere că este de datoria oricărui om de bine să ajute la răsturnarea sistemului social care a asuprit Europa civilizată, pentru a-l înlocui cu o orînduire care să apere demnitatea şi fericirea tuturor [1].

În 1782 Buonarroti şi-a terminat studiile de drept, însă nu prea îl atrăgea meseria de avocat, căreia nu-i înţelegea utilitatea. Cea mai mare parte din timp şi-o petrecea frecventînd societăţile secrete şi cercurile filozofice. El a fost în contact, poate, cu tendinţa raţionalistă a mişcării iluministe şi a intrat în francmasonerie, de unde a luat atîtea metode de informare şi legătură folosite de el mai tîrziu. A publicat pamflete, a scris articole de presă împotriva regimului feudal şi a despotismului, în aşa fel încît „bunul guvern" al marelui duce de Toscana se nelinişti, cu toate veleităţile lui progresiste ; un „despot", chiar „luminat", este totuşi un monarh absolut, care, după exemplul bunului păstor, trebuie

[1] „Débat du procès instruit par la Haute-Cour de justice" séante à Vendôme, vol. IV, p. 211.

să izgonească oaia cea rîioasă. În cursul unei percheziţii făcute la Buonarroti în 1786 a fost confiscată lucrarea „Sistemul naturii" a baronului d'Holbach, carte condamnată la Florenţa ca fiind duşmănoasă bisericii şi clerului.

Marele eveniment care i-a permis lui Buonarroti, cuprins deja de febra revoluţionară, să-şi dea întreaga lui măsură a fost vestea izbucnirii revoluţiei franceze. Ca şi atîtor altora în Europa, ştirea căderii Bastiliei, preambulurile şi urmările ei, i-a produs lui Buonarroti un entuziasm care a revelat din ce în ce mai mult tendinţele profunde ale personalităţii lui :

> Va începe cu adevărat domnia dreptăţii ? Aşteptam de atîta vreme apariţia ei ; semnalul a fost dat, cîteva articole din prima declaraţie a drepturilor omului şi cetăţeanului au confirmat speranţele mele şi au desăvîrşit înflăcărarea mea [1].

Hotărît să pună în mod practic persoana sa în slujba ideilor noi, Buonarroti plecă în noiembrie 1789 în Corsica, insulă devenită franceză din 1768. Viitorul va arăta că el nu se lepădase de Italia, dar, în spiritul cosmopolit al secolului al XVIII-lea, el considera ca primă patrie a sa ţara în care se stabilea domnia Dreptăţii şi a Libertăţii. Aceasta fără îndoială cu atît mai mult cu cît fusese aproape obligat să părăsească Toscana din cauza activităţii lui. De altfel, din Corsica el purta în secret corespondenţă cu prietenii rămaşi în Toscana şi în restul Italiei, încercînd să aprindă ici-colo în peninsulă focare revoluţionare. Scopul pe care şi-l propusese publicaţia sa „Ziarul patriotic din Corsica" era agitaţia revoluţionară în Italia ; în acest ziar, tipărit în Corsica, dar scris în limba italiană, care a început să apară în 1790, el ataca papalitatea, clerul şi nobilimea [2]. La sfîrşitul anului 1790, patrioţii înaintaţi din Corsica îi încredinţară o responsabilitate în conducerea Biroului pentru problema clerului şi administrarea bunurilor naţionale din Corsica. Aceasta îi atrase ura clericalilor din Bastia, care se sprijineau pe profundul sentiment religios al poporului corsican. În afară de aceasta, originea lui italiană nu se putea să nu-i atragă anu-

[1] Ibid.

[2] „Le Journal patriotique de Corse" se păstrează la biblioteca Institutului Feltrinelli din Milano.

Scanned with OKEN Scanner

mite adversităţi pe insulă. Cînd Adunarea constituantă a votat statutul civil al clerului, Bastia se răsculă, iar Buonarroti, aproape linşat de mulţime ca „duşman al lui Cristos", fu expediat în lanţuri la Livorno pentru a fi predat marelui duce. A fost nevoie de o intervenţie directă a Adunării naţionale franceze pentru ca Leopold, care nu voia o ruptură imediată cu Franţa revoluţionară, să-l pună în libertate pe Buonarroti. El a putut deci să revină în Corsica, de astă dată însă la Corte, unde şi-a reluat în mod firesc locul în administraţia revoluţionară. Membru al societăţii patriotice locale, el apare ca un patriot înaintat, preocupat înainte de orice de problemele de învăţămînt public, care interesau cercurile revoluţionare din toată Franţa în acea perioadă de la sfîrşitul anului 1791. Ştiind bine că nu se putea întoarce în Italia atîta vreme cît acolo avea să se menţină vechiul regim, el a cerut naturalizarea ca francez ; ar fi însă o greşeală dacă am lua aceasta drept o îndepărtare de ţara sa de baştină tocmai în momentul în care încolţea concepţia sa despre unitatea naţională italiană şi căile ei de realizare. Toată activitatea sa ulterioară pledează împotriva interpretării potrivit căreia Buonarroti s-ar fi îndepărtat de patria sa, Italia. Scurt timp după emigrare, publicîndu-şi ziarul, Buonarroti se prezenta deja drept un exilat politic italian. În gîndirea sa însă, chiar din această perioadă, se opera o adevărată contopire între problema unităţii naţionale italiene şi victoria principiilor revoluţionare în Franţa. Iată de ce cererea sa de naturalizare ca francez îi va apărea ca un mijloc de a contribui şi mai bine la succesul obiectivelor sale naţionale propriu-zise [1]. Consiliul general al Corsicii a aprobat cererea sa de naturalizare, care totuşi nu a fost confirmată decît un an mai tîrziu. Între timp a avut loc acţiunea politică esenţială a lui Buonarroti din această primă perioadă, aceea care avea să-i aducă recunoştinţa naţiunii.

În martie 1792, el a reuşit să facă o scurtă vizită în Toscana pentru a-şi rezolva diferite probleme familiale şi de moştenire, după cum se spunea, dar a avut neplăceri cu poliţia marelui duce. Actele i-au fost confiscate, bunurile sechestrate, iar el a fost nevoit să călătorească sub un nume

[1] *A. Lehning*, în „Les Sociétés secrètes internationales de Buonarroti" (vezi *Bibliografia*), îl consideră pe Buonarroti drept primul emigrant politic italian.

fals. Aceasta pentru că în primăvara anului 1792 situaţia internaţională se schimbase radical, iar războiul bătea la uşă. Este uşor de înţeles că acest „funcţionar principal al administraţiei“ [1] revoluţionare din Corsica şi care, în plus, era şi un înflăcărat propagandist nu putea fi primit cu toate onorurile de administraţia florentină ! Două luni mai tîrziu, înapoiat în Corsica, Buonarroti şi-a reluat funcţiile. Dar şi aici situaţia se schimbase între timp. Patriotul corsican Paoli se găsea în fruntea unui întreg partid ostil revoluţiei franceze şi, folosind autoritatea sa, încerca să rupă Corsica de Franţa, care era în război de la 20 aprilie 1792. Numit în octombrie comisar naţional pe lîngă Tribunalul districtual din Corte, Buonarroti reuşi să se opună cu eficacitate administraţiei departamentale care se afla sub influenţa lui Paoli.

Foarte entuziasmat, ca cea mai mare parte a emigranţilor politici europeni, de „cruciada pentru libertate“ şi războiul revoluţionar, el a susţinut politica expansionistă a Adunării legislative şi apoi a Convenţiei girondine ; de aceea, Societatea populară din Corte l-a trimis ca „apostol al libertăţii“ în Sardinia.

El plecă în Sardinia la 17 decembrie 1792, primind numeroase încurajări, printre care şi acelea ale familiei Bonaparte, ostilă lui Paoli. El a trimis atunci Convenţiei o scrisoare de admirabil devotament revoluţionar, pe care o încheia cu aceste cuvinte tipice pentru adeziunea lui la revoluţia franceză şi pentru speranţele sale naţionale : „Europa să fie liberă, şi eu voi muri mulţumit“. El nu a putut totuşi să acosteze în Sardinia din cauza intrigilor lui Paoli şi a debarcat pe insula Saint-Pierre, viitoarea „insulă a libertăţii“. După cum se spune, el a redactat pentru locuitorii insulei o constituţie „model de înţelepciune“, dar al cărei text nu l-am putut găsi. Locuitorii din Saint-Pierre l-au împuternicit să meargă la Paris pentru a le susţine cererea de realipire la Franţa. În acest fel sosi Buonarroti, în martie 1793, pentru prima dată în Franţa continentală. El a fost primit cu entuziasm de patrioţii din Toulon, care i-au acordat o diplomă de civism. La Paris a sosit în toiul fierberii populare din zilele care au precedat căderii girondinilor. La 29 mai 1793 a obţinut naturalizarea. La Paris intră în legătură cu grupu-

[1] Expresie folosită de Consiliul general al Corsicii în sprijinul cererii de naturalizare a lui Buonarroti.

Scanned with OKEN Scanner

rile montagnarde cele mai hotărîte de a primi ajutorul poporului. Acest patriot italian emigrant politic, care avusese de suferit chiar de la intrarea sa în arena politică de pe urma manevrelor „aristocraţilor" şi moderaţilor, nu putea să treacă decît de partea iacobinilor. Aceasta cu atît mai mult cu cît o profundă înrudire de idei, apărută pe un fond rousseauist, îl împingea către Robespierre şi prietenii săi.

Primul bilanţ

Ajunşi la acest punct al schiţei biografice a lui Buonarroti, se pune o întrebare. Cum a profitat de experienţa corsicană acest om pătruns de principiile filozofice egalitare, fundamental angajat în conflictele politice, sociale şi naţionale cu începere din 1789 ? În primul rînd, şi aceasta se înţelege de la sine, el a dobîndit o mare maturitate politică şi a descoperit greutăţile, nebănuite de filozofie, cu care se putea realiza „domnia dreptăţii". Apoi a dobîndit o formaţie de luptător energic, conştient de dificultăţile concrete ale unui guvern popular ; dar, mai presus de orice, el, descendent al unei familii nobile şi bogate, a putut să intre în contact cu poporul şi problemele sociale nu aşa cum erau expuse în cartea lui Mably, ci aşa cum viaţa le dezvăluia oamenilor cărora entuziasmul revoluţionar le deschidea ochii asupra lumii. A. Galante-Garrone, biograful cel mai familiarizat cu această perioadă a vieţii lui Buonarroti, a putut să scrie :

> Experienţa revoluţionară a lui Buonarroti în Corsica a fost mai importantă decît se crede îndeobşte, nu numai pentru gîndirea sa politică şi socială ; ea a fost un pas decisiv către poziţiile lui egalitare şi comuniste exprimate mai tîrziu [1].

Şi Georges Lefebvre a găsit de cuviinţă să insiste asupra acestei afirmaţii.

Buonarroti n-a hotărît la întîmplare plecarea sa în Corsica. El pleca în insula unde credea că se va putea realiza

[1] *A. Galante-Garrone.* „Buonarroti e Babeuf", Da Silva, Torino, 1948, p. 52.

acea cetate egalitară la care-l făcuseră să viseze Morelly şi Mably [1]. Atît pentru Buonarroti, cît şi pentru Babeuf, cetatea dreptăţii nu se putea mulţumi cu o simplă afirmare a egalităţii în drepturi. Corsica era o insulă, iar curajosul ei popor era numeros pe vremea aceea. Particularismul corsicanilor părea să ofere condiţii favorabile pentru încercarea unor experienţe politice şi sociale într-un mediu restrîns. Se prezenta astfel prilejul pentru o experimentare a filozofiei, ceea ce atestă că Buonarroti n-a rupt convingerile sale filozofice de voinţa de a acţiona nici la Pisa sau Florenţa, înainte de 1789, nici mai tîrziu, în timpul Conspiraţiei Egalilor. Ceea ce Buonarroti a descoperit în Corsica nu putea să-l lase indiferent, fiind vorba de o ţară în care economia patriarhală precapitalistă fusese deosebit de bine conservată ; pămîntul era fărîmiţat la infinit şi fiecare cultivator putea pretinde să beneficieze de un petic de pămînt. Nivelul de trai era scăzut, dar exista o oarecare egalitate în consumul produselor. Pentru că nu exista, ca în Franţa continentală, o masă enormă de zileri agricoli (în Franţa numărul lor varia între 15 şi 50%, după regiune), nu se putea observa aceeaşi brutală deosebire în repartiţia bunurilor materiale ca acolo. În plus, dată fiind întinderea proprietăţilor comunale (mărăcinişuri, păşuni, bălţi), acestea aduceau venituri suplimentare ţăranilor, a căror austeritate, devenită obicei, nu putea decît să satisfacă idealul rousseauist al lui Buonarroti, aşa cum l-a încîntat şi pe Rousseau însuşi. Buonarroti se referă în mod explicit la această situaţie socială, lăudînd-o într-un articol din „Ziarul patriotic din Corsica“ din septembrie 1790, atunci cînd compară „numărul mare şi cvasiegalitatea proprietăţilor funciare în Corsica“ cu izbitoarea inegalitate care domnea între bogaţi şi săraci pe continent, mai ales în Italia, deoarece încă nu cunoştea Franţa. El vedea deci în acest tip de economie realizarea unui fel de ideal spartan, care se potrivea destul de bine cu convingerile pe care şi le formase

[1] *J. J. Rousseau*, în „Contractul social“ (cartea a II-a, cap. X), considera poporul corsican ca pe un popor nou, care nu fusese încă uzat de legislaţie. De aceea, unii patrioţi corsicani, printre care şi Paoli, îi propuseseră în 1764 să elaboreze un „plan de sistem politic“ pentru Corsica. Rousseau se gîndea foarte serios să se stabilească în insulă. Se vede deci destul de bine ce l-a determinat pe Buonarroti să-şi fixeze alegerea asupra Corsicii şi cărui exemplu i se dovedea credincios.

Scanned with OKEN Scanner

din lecturi. Egalitarismul său filozofic îşi găsea aici aplicaţia, şi nu era departe de a socoti că era destul să instaurezi în Corsica o administraţie bună pentru ca totul să se desfăşoare cum nu se poate mai bine ; de aceeaşi părere fusese şi Rousseau, cu toate că nu pusese niciodată piciorul pe insulă. Trebuiau doar frînate încercările fostului guvern regal, care, de la realipire, căutase să pună puţină ordine în structura proprietăţii funciare, să introducă forme de economie mai modernă prin împrejmuirea parcelelor şi suprimarea drepturilor colective, deoarece aceste măsuri ar fi dus la o structură socială bazată pe inegalitate. Dar dacă Buonarroti a făcut în Corsica o experienţă care-i putea întări concepţiile egalitariste, acestea erau încă destul de departe de comunismul în distribuţia produselor, proclamat de el în 1795 şi 1796, în timpul conspiraţiei, chiar dacă acest comunism rămînea în fond legat de ideea unei „moleculariziri" a producţiei. Se vede că chiar în momentul în care Babeuf îşi desfăşura în Picardia acţiunea de propagandă în favoarea legii agrare, Buonarroti în Corsica, „mutatis mutandis", era preocupat de aceleaşi probleme. Şi unul şi celălalt erau atenţi la problemele sociale şi considerau încă pe atunci că revoluţia nu se putea termina decît prin rezolvarea acestor probleme. Cu toate acestea, nu încape îndoială că, după o matură chibzuinţă, Buonarroti, la fel ca şi Babeuf, nu s-ar mai fi mulţumit numai cu egalitarismul la nivelul producţiei, deoarece acesta nu ducea la adevăratul „bun comun", la emanciparea oamenilor. Din acest punct de vedere, el n-a întîrziat să constate profunda incultură a poporului corsican — nu exista nici o bibliotecă publică în toată insula —, precum şi brutalitatea obiceiurilor şi egoismul familiilor. El putea să-şi dea seama că mica proprietate funciară, economia închisă pieţei şi folosirea bunurilor comunale nu atenuau cu nimic spiritul de proprietate şi toate obstacolele ridicate de acesta în calea unei adevărate fraternităţi umane. Este cu putinţă ca în mintea lui Buonarroti să fi luat atunci naştere, printr-o adevărată proiectare a realităţilor comunitare ale ţăranilor corsicani pe un plan mai general, ideea unei proprietăţi superioare asupra pămîntului, şi anume aceea a colectivităţii întregi care ar lăsa oamenilor doar exploatarea individuală şi administraţia locală, în sensul analizelor lui Morelly. De asemenea, fără a pierde nimic din ceea ce era pozitiv în

Scanned with OKEN Scanner

Corsica din punctul de vedere al egalităţii reale, Buonarroti, din cauza unei relative dezamăgiri, era pregătit să tragă noile învăţăminte pe care evenimentele aveau să i le ofere.

La Paris el a fost primit cu simpatie de iacobini, care ajunseseră la putere, după înlăturarea girondinilor, la 2 iulie 1793. În cercurile montagnarde cele mai înaintate, el se împrieteni cu unii membri ai Convenţiei, ca : Ricord, Vadier, Laignelot, cu care a reînnoit apoi relaţiile în timpul conspiraţiei. Dar mai mult ca orice l-a impresionat personalitatea lui Robespierre ; este greu de spus dacă a fost sau nu bun prieten cu Incoruptibilul. S-a spus că frecventa familia Duplay, la care locuia Robespierre, şi că acolo interpreta la pian muzică de compozitori italieni. În orice caz, în contact cu Maximilien, în afară de o admiraţie trainică şi fără limite pentru om, Buonarroti a dobîndit o anumită concepţie despre evenimentele politice şi, în acelaşi timp, un spirit de fidelitate faţă de principii spre care, de altfel, înclina în mod firesc. În aceeaşi vreme s-a confirmat la el şi metafizica raţionalistă a credinţei într-o fiinţă supremă. Tot astfel teoriile despre educaţie expuse de Rousseau în „Emile“ îl preocupau în primul rînd, într-o epocă cînd problema învăţămîntului public, socotită ca una dintre bazele democraţiei, atrăgea cele mai luminate minţi — de pildă, pe Condorcet în trecut, cît şi pe Lepeletier, membru al Convenţiei, asasinat în ianuarie 1793, care depusese un proiect de lege în acest domeniu. Dar la Paris, ca şi Babeuf, care se găsea în capitală prin forţa împrejurărilor, Buonarroti a fost pus în faţa crizei de alimente, a greutăţilor în aprovizionarea armatei şi populaţiei civile, precum şi a măsurilor de dirijare a economiei luate treptat de guvernul revoluţionar sub presiunea sanchiloţilor. El a descoperit astfel ceea ce n-ar fi putut vedea niciodată în Corsica : o masă de oameni angajaţi în acţiunea revoluţionară, rupţi de producţia agricolă şi al căror prim gînd era cum să-şi procure hrană. Deşi fidel lui Robespierre, el n-a rămas probabil pasiv faţă de revendicările „turbaţilor“ referitoare la fixarea preţurilor şi la rechiziţionare şi a fost de acord cu măsurile luate în septembrie 1793 pentru stabilirea unui maximum. După părerea lui A. Galante-Garrone [1], această poziţie l-a determinat, ţinînd

[1] *A. Galante-Garrone*, Op. cit., p. 69.

seama de experienţa sa corsicană anterioară şi de cunoştinţele sale în problemele agrare, să conceapă o transformare radicală a societăţii care să asigure în acelaşi timp egalitatea la nivelul producţiei, necesitatea unei emancipări morale a oamenilor, precum şi egala repartiţie a produselor. Este probabil ca votarea Constituţiei din 1793, care indica „fericirea comună" ca obiectiv al instituţiilor politice, să-l fi satisfăcut. Vedem deci că, în acelaşi timp cu Babeuf şi din motive identice, Buonarroti a trebuit să-şi completeze sistemul de idei, înlăturînd lacunele aspiraţiilor sale sociale anterioare.

Totuşi acţiunea politică îşi avea cerinţele ei. Activitatea sa din Corsica făcu să fie remarcat de guvern şi el era francez prin adopţiune. Complet ruinat — dădea lecţii particulare pentru a-şi cîştiga existenţa —, Buonarroti primi la 7 iunie 1793, la propunerea a doi deputaţi montagnarzi corsicani, un post de comisar civil în insulă. Acest post îi revenea de drept, cu atît mai mult cu cît el fusese acela care preconizase măsuri radicale pentru rezolvarea defecţiunii corsicane în plin război de apărare. Călătoria lui ratată spre Corsica a fost plină de peripeţii [1]. Buonarroti a fost arestat la Lyon, care trecuse de partea insurecţiei federaliste, a trebuit să treacă Alpii pentru a evita valea Ronului, aflată în plină răscoală, şi, ajungînd în faţa Toulonului, blocat de escadra engleză, a aflat că toţi comisarii civili erau chemaţi la Paris ; el reveni în capitală, împrumutînd de-a lungul călătoriei cele necesare existenţei (din fericire, drumul la întoarcere a fost direct !). Sosi la Paris în octombrie 1793, după primele victorii revoluţionare, tocmai în momentul cînd Comitetul salvării publice luase marile măsuri politice şi economice. La Paris însă, duşmanii pe care şi-i făcuse în Corsica, profitînd de faptul că străinii puteau fi uşor suspectaţi în această cetate asediată care era Franţa, au încercat să-l prezinte ca pe un agent al marelui duce de Toscana. Buonarroti dădu un răspuns energic, la începutul lui decembrie, prin broşura sa : „Demascarea completă a conspiraţiei din Corsica". Broşura îl demasca pe Paoli — care propusese ca insula să fie cedată lui George al III-lea al Angliei — şi demonstra existenţa unei comunităţi de interese între „bogaţii egoişti" şi „aristocraţi", precum

[1] *Dowd.* „Les Missions de Buonarroti en Corse" (Dare de seamă în A.H.R.F., 1956, p. 400).

Scanned with OKEN Scanner

şi între toţi aceştia şi englezi. În această broşură, ca şi în rapoartele trimise ministrului de interne în legătură cu starea de spirit publică din departamentele pe care le străbătuse în timpul verii, el insista în mod deosebit asupra măsurilor sociale care trebuiau luate pentru a atrage micul popor corsican de partea revoluţiei; el regreta că nu se acţionase destul „pentru ca poporul să poată simţi deosebirea dintre noul guvern şi acela sub care trăise[1]" şi propunea să se folosească „mari mijloace", ceea ce, în concepţia lui, implica în acelaşi timp vaste măsuri sociale de împărţire a pămîntului, accentuarea reglementării preţurilor, dezvoltarea învăţămîntului public şi acţiuni de agitaţie patriotică. De altfel, prin acestea el nu se îndepărta, cel puţin în aparenţă, de ideile dezvoltate de Robespierre şi, mai ales, de Saint-Just. Devotamentul său faţă de Comitetul salvării publice făcu să i se încredinţeze din nou o misiune în Corsica, la recomandarea a doi deputaţi, Casabianca şi Moltedo. Recomandarea celor doi deputaţi corsicani era însoţită de vii elogii; ei propuneau, în plus, să i se dea lui Buonarroti toate mijloacele de acţiune, în special mijloace băneşti, şi mai cereau ca, în cazul că el n-ar putea ajunge în Corsica, să fie împuternicit şi pentru departamentul Alpii-Maritimi, unde el era „foarte apreciat" şi unde existau „multe lucruri bune de făcut", exprimîndu-şi „certitudinea că el se va dovedi foarte folositor"[2]. Ajuns la Toulon, Buonarroti nu putu decît să constate că mările erau stăpînite de englezi, ceea ce-i zădărnicea orice şansă de a ajunge în insulă. Atunci, cu sprijinul şi încurajările delegaţilor în misiune Albitte, Salicetti şi Robespierre cel tînăr — pe Salicetti poate că-l cunoscuse la Pisa —, el a îndeplinit diferite sarcini în Sud şi în Alpii-Maritimi. Marele eveniment s-a produs în primăvara lui 1794, cînd armatele franceze au trecut frontiera. Pe baza convingerilor revoluţionare, a originii italiene şi a prestigiului de care se bucura Buonarroti printre patrioţii italieni, Salicetti îl numi comisar revoluţionar pentru toate teritoriile cucerite în regatul Pie-

[1] *Pierre Caron.* „Rapport des agents du ministère de l'Intérieur dans les départements", Paris, 1913, p. 114—120. Citat de *Bernstein.* „F. Buonarroti", éditions „Hier et Aujourd'hui", 1948, p. 34.

[2] Citat de *E. Michel.* „Vicende de F. Buonarroti in Corsica", Archivio Storico in Corsica, 1933, p. 47.

Scanned with OKEN Scanner

mont, la răsărit de Menton. Cunoscînd nemijlocit problemele de guvernare, şi aflîndu-se în Italia, Buonarroti începu o nouă ucenicie în reşedinţa sa de la Oneglia (la 50 km de Menton). Cititorul îşi va da seama prin comparaţie că Babeuf, urmărit de justiţie şi împiedicat materialmente să-şi facă cunoscut programul, nu putea avea despre Comitetul salvării publice aceeaşi părere ca Buonarroti, robespierrist fidel, căruia i se ofereau într-adevăr toate posibilităţile de a-şi manifesta personalitatea.

De la proconsulatul din Oneglia la originile Conspiraţiei Egalilor

Buonarroti a rămas la Oneglia 11 luni, de la 22 aprilie 1794 pînă la 15 martie 1795 (5 ventôse anul III). Nu e lipsit de interes faptul că a fost menţinut în funcţia sa încă 7 luni după căderea lui Robespierre la 9 thermidor. Trebuie să ne gîndim însă că Oneglia era departe de Paris şi că, aşa cum arată K. Tonnesson, a fost nevoie să se aştepte iarna anului 1795 pentru a se risipi orice echivoc în privinţa evenimentelor de la 9 thermidor şi a se desfăşura reacţiunea generală pe care o conţinea în germene căderea lui Robespierre.

În timpul şederii sale la Oneglia, învestit cu largi împuterniciri, Buonarroti a urmărit un dublu scop: să stabilească, pe cît posibil, un guvern aşa cum aspira el în teritoriul aflat sub jurisdicţia sa şi, în al doilea rînd, să facă din Oneglia centrul unei vaste propagande revoluţionare şi de unitate naţională pentru toată Italia. În acest fel, el îmbina de fapt revoluţia socială cu realizarea practică a aspiraţiilor naţionale ale italienilor[1]. Într-o anumită măsură, încă din această epocă se afirmă concepţia lui Buonarroti de a contopi într-un singur tot emanciparea naţională şi transformarea societăţii. Aşa cum a demonstrat A. Saitta, datorită lui Buonarroti şi iacobinilor italieni adunaţi în jurul lui la Oneglia, ideea unităţii Italiei a trecut pentru

[1] Vezi *Pia Onnis.* „F. Buonarroti e i patrioti italiani dal 1794 al 1796", în *Nuova rivista italiana,* 1937, p. 36—85; „Buonarroti, commissario rivoluzionaio a Oneglia", 1939, p. 353—379 şi p. 477—500; „Ancora su Buonarroti", în *Nuova rivista storica,* 1955, fasc. 3.

Scanned with OKEN Scanner

prima dată din stadiul de generalizare abstractă la nivelul unei încercări experimentale. Curînd ei au ajuns să nu mai poată deosebi obiectivele lor patriotice propriu-zise de convingerile lor sociale egalitare ; sau, cel puţin, ei nu-şi mai închipuiau că ar fi posibilă realizarea unităţii ţării lor fără ca în Franţa şi în ţările ocupate de armatele revoluţionare să fie mai întîi asigurate în mod ferm bazele democraţiei. În prima sa proclamaţie de comisar revoluţionar, Buonarroti a declarat :

> Revoluţia franceză este mîntuirea genului uman prezisă de evanghelie şi îndeplinită prin legea binefăcătoare a „senza-calzoni"-lor. [Italia era o ţară catolică foarte credincioasă în marea ei majoritate şi lui Buonarroti i se părea foarte potrivit să se insiste asupra „sanchilotismului" lui Isus, de care, de altfel, spre deosebire de Babeuf, a fost convins pînă la moarte].

Această apologie a revoluţiei franceze mergea mînă-n mînă cu făgăduinţa emancipării sociale : „Nu trebuie să mai existe nici un nefericit pe pămîntul libertăţii", „Divinitatea i-a creat pe toţi oamenii egali şi pentru a fi fericiţi". În Italia el a adunat în jurul său zeci de patrioţi italieni care veneau la Oneglia să caute un refugiu politic sub ocrotirea soldaţilor din anul II şi totodată o bază de pornire pentru acţiunea lor patriotică. Încă de la sosirea sa, faptele urmînd imediat vorbelor, Buonarroti a organizat distribuirea de alimente la preţ scăzut, vînzarea bunurilor celor emigraţi şi ajutorarea celor săraci şi infirmi. Cu sprijinul patrioţilor italieni piemontezi şi napolitani refugiaţi, el înfiinţă un comitet de învăţămînt public şi o societate populară menită să obţină aprobarea opiniei publice pentru diferitele măsuri revoluţionare. La Oneglia au fost deschise şcoli, iar un buletin periodic lămurea populaţia asupra hotărîrilor luate. Această idee de a asocia masele populare la hotărîrile sale printr-un ziar este un element constant în activitatea lui Buonarroti ; anterior îi propusese lui Barrère, membru în Comitetul salvării publice, să editeze un ziar pentru Corsica. Pornind de la toate aceste măsuri revoluţionare, el voia să se folosească de emigrarea nobililor şi bogătaşilor pentru a stabili treptat „o fericită egalitate a condiţiilor economice". Dar în această privinţă

Scanned with OKEN Scanner

el se izbea de împotrivirea bogaţilor neguţători genovezi şi a aristocraţilor localnici din interior. După 9 thermidor, el a fost, fără îndoială, constrîns să mai atenueze, dacă nu chiar propaganda politică destinată întregii Italii, cel puţin perspectivele sale sociale. Aceasta cu atît mai mult cu cît perspectivele i se păreau mai puţin clare decît îşi închipuise înainte de a fi ales într-un post de răspundere. Pia Onnis constată dificultatea întîmpinată de Buonarroti în a împăca problema întreţinerii armatei franceze pe teritoriul italian, întreţinere care cădea în sarcina maselor populare, cu idealul său de împărţire egalitară a bunurilor pentru a asigura hrana familiilor. (De altfel, Buonarroti s-a ridicat adesea împotriva pretenţiilor furnizorilor.) Pia Onnis presupune pe drept cuvînt că Buonarroti a trebuit să treacă prin grele momente de vreme ce a fost nevoit să împace mobilitatea necesară aprovizionării cu principiul împărţirii egalitare a pămînturilor. Aceasta ar indica un fel de criză ideologică la Buonarroti şi fără îndoială că nevoia de a reflecta îl determină să ceară rechemarea lui, în 1795, pentru a medita, după cum spunea el, „asupra altor căi de a ajuta cauza lumii".

Cu toate acestea, încă la 25 brumar anul III (15 noiembrie 1794), decretul lui Buonarroti asupra învăţămîntului secundar dovedise adînca lui convingere în ceea ce priveşte rolul educaţiei naţionale ca mijloc de emancipare a oamenilor. Această idee va rămîne, de altfel, una dintre trăsăturile de bază ale babuvismului, aşa cum a exprimat-o Buonarroti în scrierile sale. El punea pe primul plan studierea dreptului natural, a dreptului public, a constituţiei franceze, a teoriei guvernării revoluţionare şi a istoriei revoluţiei franceze, considerată de el ca bază a oricărei educaţii cetăţeneşti. În timp ce guvernul din Oneglia rămînea popular, Convenţia thermidoriană aluneca însă, în mod treptat, spre o reacţiune din ce în ce mai vizibilă. În ianuarie 1795, ultimul act al lui Buonarroti a fost acela de a-i determina pe cei aflaţi sub jurisdicţia lui să voteze realipirea la Franţa ; aceasta ridică o întrebare : Buonarroti pierduse orice speranţă de a vedea realizîndu-se independenţa şi unitatea Italiei ? Fără îndoială că el îşi dădea deja seama că singura cale de a nu pierde această bază de propagandă patriotică — teritoriul din Oneglia — era de a o realipi la Republica Franceză. Faptul

Scanned with OKEN Scanner

dovedeşte o dată în plus că el nu înţelegea să rupă viitorul naţional al ţării sale de succesul revoluţiei franceze în interior ca şi la frontiere.

Ecourile acţiunii sale au ajuns pînă la Paris datorită plîngerii unui nobil genovez ale cărui pămînturi fuseseră confiscate. La 15 martie 1795 (25 ventôse anul III), Buonarroti a fost rechemat la Paris, iar convingerile sale l-au dus repede la închisoarea Plessis, unde i-a găsit întemniţaţi laolaltă pe foştii iacobini şi pe foştii hébertişti.

Perioada petrecută la proconsulatul din Oneglia, care a urmat după şederea în Corsica, şi participarea sa la cluburile revoluţionare pariziene i-au întărit lui Buonarroti convingerea că nu trebuia încheiată revoluţia înainte de a se realiza speranţele pe care le purta în el conţinutul cuvîntului egalitate. Buonarroti a fost, desigur, deznădăjduit de evenimentele de la 9 thermidor şi de eşecul încercărilor democratice din anul II. În închisoare el a avut timp să mediteze asupra cauzelor acestui eşec şi a ajuns la o concepţie mai radicală asupra mijloacelor cu care trebuia înfăptuită revoluţia socială.

Cititorul îşi reaminteşte de rolul excepţional jucat de închisoarea Plessis în pregătirea insurecţiei foburgurilor din germinal şi prairial anul III. Buonarroti, care în cartea sa nu spune aproape nimic despre rolul jucat de el, devine elocvent atunci cînd vorbeşte de agitaţia şi fierberea intelectuală care domneau în închisoare. Acolo i-a cunoscut, mai cu seamă, pe Debon, care „scrisese împotriva proprietăţii", pe hébertistul Bodson şi pe prietenii lui Babeuf. Ne putem deci închipui că aceasta este perioada în care Bounarroti, rămînînd totodată fidel memoriei lui Robespierre, şi-a dat adeziunea la principiile babuviste. Avînd însă experienţa propriei sale vieţi, a celor citite şi a contactelor sale cu realitatea, el nu a aderat la babuvism în mod pasiv ; dimpotrivă, spiritul său raţionalist şi limpede i-a permis să nuanţeze şi să precizeze ceea ce putea fi confuz în doctrina lui Babeuf şi insuficient cizelat în ideologia sanchilotă. În afară de aceasta, el este, fără îndoială, unul dintre cei care i-au făcut pe mulţi adversari ai politicii de unitate revoluţionară a Comitetului salvării publice să aprecieze într-un mod mai just rolul lui Robespierre şi al guvernului revoluţionar. Se poate vedea — fără a fi posibilă o precizare exactă a amănuntelor acestor discuţii din lipsă de documente — că Buonarroti a avut, fără

Scanned with OKEN Scanner

îndoială, o influenţă majoră în elaborarea a ceea ce se cuvine să fie numit babuvism.

Din nefericire, nu se ştie nimic precis despre întîlnirea dintre Babeuf şi Buonarroti după eliberare, şi totuşi ce interesantă ar fi putut să fie o relatare a acestui eveniment ! Pe de o parte Babeuf, antirobespierristul pe cale de pocăire, iar pe de alta Buonarroti, robespierristul credincios, care într-o anumită măsură atribuie Incoruptibilului propriile sale aspiraţii sociale şi politice. Unul e picardul fremătînd de nerăbdare, plebeul autodidact, obsedat de problema dreptăţii sociale, iar celălalt, italianul elegant şi rafinat, instruit după cele mai bune metode, cu mintea metodică şi ageră, fiind preocupat totodată, cu o pasiune stăpînită, de problema naţională şi de cea socială ; de o parte tribunul meditînd asupra victoriei „milionului de aur", împotriva căruia el tunase şi fulgerase, iar de altă parte fostul comisar revoluţionar făcînd un fel de bilanţ al guvernării sale de la Oneglia şi al greutăţilor de care se izbise în cele 11 luni de exercitare a puterii ; Buonarroti — o minte foarte înclinată spre teorie, speculaţie filozofică şi analiză ; Babeuf — poate mai confuz, dar clocotind de indignare şi mînie. Neasemănători, desigur, cel puţin la chip şi înfăţişare, amîndoi erau însufleţiţi de acelaşi devotament entuziast faţă de popor, de aceeaşi flacără revoluţionară ; ei erau făcuţi mai curînd pentru a se completa decît pentru a-şi înăbuşi reciproc personalitatea. De altfel, nopţile lor albe au fost ocupate de aceleaşi probleme. Ca toţi ceilalţi patrioţi închişi şi apoi eliberaţi, ei priveau revoluţia franceză cu ochi critici. Revoluţia întreruptă la 9 thermidor avea nevoie de o completare, astfel ca „egalitatea reală", suprema lor aspiraţie, să asigure însuşi fundamentul acelei democraţii politice promise de Constituţia din 1793 şi schiţate sub o formă dictatorială de către Comitetul salvării publice. Din acest punct de vedere, ideile lor apăreau ca o încununare a speranţelor din anul II. Această voinţă de a realiza adevărata egalitate între oameni presupunea transformarea radicală şi violentă — dată fiind victoria reacţiunii — a unei lumi în care existenţa bogăţiei şi a sărăciei făcea iluzorie orice reformă. Experienţa dăduse acestor oameni învăţăminte neasemuite ; ţinînd seama de aceste învăţăminte, ei puteau găsi noi mijloace de acţiune. Cugetările lor inspirate din

filozofie — cugetări revizuite şi corectate chiar în cursul evenimentelor — le permiteau să concretizeze visul lor cu privire la cetatea ideală. Din acest punct de vedere, oricare ar fi fost aportul primordial al lui Babeuf şi Buonarroti, babuvismul ca teorie şi practică este o operă colectivă, şi de aceea este necesar să ţinem mereu seama şi de ceilalţi Egali.

Buonarroti, şi mai călit prin experienţa detenţiunii, a ieşit din închisoarea Plessis în octombrie 1795. Din acel moment, el a participat în cea mai mare măsură la acea renaştere a opiniei democratice din care avea să se nască Conspiraţia Egalilor. În timp ce se pregătea campania din Italia, el a reluat contactul cu patrioţii italieni emigraţi în Franţa. De atunci, rolul său în toate domeniile se confundă cu însăşi istoria conspiraţiei.

III. CÎTEVA FIGURI ALE CONSPIRAŢIEI EGALILOR

Antonelle

Născut la Arles, Pierre-Antoine marchiz de Antonelle s-a remarcat încă în ultima perioadă a vechiului regim prin entuziasmul său faţă de ideile revoluţionare. Deşi de origine nobilă, el publică în 1789 un „Catechism al stării a treia". În 1790 este ales primar al oraşului Arles, iar în 1791 devine deputat în Adunarea legislativă. Fiind unul dintre promotorii concilierii la această dată, este propus să fie primar al Parisului. Membru al juriului în procesul girondinilor, el protestează împotriva presiunilor exercitate asupra juraţilor de către Comitetul salvării publice, fiind din această cauză suspectat că ar simpatiza cu acuzaţii. Arestat din ordinul Comitetului salvării publice, el nu iese din închisoare decît la 19 thermidor anul II, după căderea lui Robespierre şi a prietenilor săi.

Lucru paradoxal, reacţiunea thermidoriană este aceea care-l împinge spre extremismul revoluţionar. Cu toate că era legat de republicanii moderaţi, fiind redactor la „Ziarul oamenilor liberi", el se alătură mişcărilor radicale la sfîrşitul anului III şi începutul anului IV ; orator la Clubul Panthéon,

ziarist cu renume, el simpatizează cu Babeuf, care-i apreciază în cel mai înalt grad cinstea şi talentul. Buonarroti afirmă că Antonelle a devenit membru al Directoratului secret babuvist, alături de Babeuf, la 10 germinal anul IV (30 martie 1796). Se pune întrebarea dacă el a fost cu adevărat cîştigat de partea comunismului şi dacă participarea sa la conspiraţie a fost activă [1].

El n-a fost urmărit după înfrîngerea complotului, dar aceasta nu dovedeşte o trădare din partea lui, deoarece nici alţii al căror devotament este indiscutabil n-au fost nici măcar citaţi în procesul de la Vendôme, care, la drept vorbind, a fost un proces foarte ciudat.

Bertrand

Antoine-Marie Bertrand era în 1789 un proprietar de manufactură înstărit, care s-a alăturat foarte devreme revoluţiei. Rezistenţa întîmpinată în calea aplicării egalităţii în drepturi, temperamentul său fierbinte şi fidelitatea faţă de principii l-au orientat spre un republicanism intransigent. În 1792 este numit în fruntea Comunei din Lyon şi se opune acţiunilor regaliste şi moderate. El a fost influenţat de prietenul său Chalier, care a sfîrşit prin a fi asasinat de către contrarevoluţionari, devenind un *martir al libertăţii*, venerat ca un sfînt de către popor. Insurecţia federalistă de la Lyon din iunie 1793 îl obligă pe Bertrand să fugă din oraşul în care era cît pe ce să piară. La Paris el intră în legătură cu cele mai înaintate cercuri ale Clubului cordelierilor. El înţelege că pentru consolidarea revoluţiei e nevoie de o transformare socială adîncă în favoarea poporului de jos ; în această direcţie, el a fost, fără îndoială, influenţat de măsurile luate la Lyon după recucerirea oraşului de către delegaţii în misiune Collot d'Herbois, Fouché şi Albitte, care în acea vreme erau consideraţi ca democraţi extremişti.

Arestat după 9 thermidor, Bertrand nu iese din închisoare decît la 13 vendémiaire anul IV (14 octombrie 1795) şi este repede antrenat de curentul babuvist ; i se încredin-

[1] Vezi nota de la p. 142.

Scanned with OKEN Scanner

ţează sarcina de a atrage de partea conspiraţiei pe patrioţii din Lyon şi împrejurimi.

A fost executat ilegal din ordinul Directoratului, după evenimentele din tabăra militară din Grenelle.

Darthé

Augustin-Alexandre Darthé s-a născut la Saint-Pol (Pas-de-Calais). Încă din tinereţe, el a fost entuziasmat de ideile anului 1789. Primele zile ale revoluţiei îl găsesc student în drept la Paris. Om de acţiune, el este unul dintre cuceritorii Bastiliei şi participă la mişcările populare din vara anului 1789. Fiind cunoscut ca democrat convins, este numit după 10 august 1792 acuzator public pe lîngă tribunalele din Arras şi Cambrai, după ce fusese membru al Directoratului din departamentul său. În regiunea Nord, el lucrează împreună cu Joseph Lebon, cumnatul său, care a fost unul dintre cei mai intransigenţi reprezentanţi din provincie ai politicii Comitetului salvării publice. Darthé a fost un caracter puternic, un om cu convingeri de neclintit şi o personalitate integră. El se arată de o rigoare extremă pe plan politic. În anul II s-a recunoscut că a „binemeritat de la patrie".

Credincios memoriei lui Robespierre, el a fost primit în Directoratul secret babuvist la recomandarea lui Buonarroti. Se pare că el a fost unul dintre promotorii fuziunii dintre robespierrişti şi vechii hébertişti. Talentul său de orator şi fermitatea sa politică îl desemnau, după insurecţie, ca preşedinte al Adunării babuviste, prevăzută în documentul insurecţional. Tradus în faţa Înaltei curţi la Vendôme, el a refuzat să se lase judecat şi s-a cufundat într-un mutism desăvîrşit. Condamnat la moarte, l-a însoţit pe Babeuf pe eşafod.

Pentru a înţelege tot ceea ce noţiunea babuvistă de dictatură revoluţionară îi datorează lui Darthé şi, prin el, ca şi prin Buonarroti, principiilor robespierriste, este suficient să citäm această frază a sa :

> De la începutul revoluţiei noastre au existat mari rezerve împotriva dictaturii ; s-a vorbit întotdeauna despre ea ca despre o forţă foarte pe-

riculoasă ; totuşi nu ştiu dacă în trecerea de la o formă de guvernare la alta această forţă n-ar fi foarte potrivită pentru a acţiona şi pentru a asigura reorganizarea orînduirii sociale.

Debon

El este unul dintre aceia care, la ieşirea din închisoare, la începutul perioadei Directoratului, a încercat, alături de Buonarroti, să creeze o opoziţie democratică neclintită pentru combaterea celor ce profitau de pe urma reacţiunii thermidoriene. Robespierrist fidel, el a intrat în rîndurile Comitetului insurecţional la propunerea lui Darthé şi Buonarroti. Era partizanul unei dictaturi revoluţionare încredinţate unui magistrat integru. El pare, în orice caz, adeptul ideii unei revoluţii sociale bazate pe desfiinţarea proprietăţii private. În anul III, spune Buonarroti,

> Debon elaborase o lucrare în care demonstra caracterul nejust al dreptului de proprietate şi înşira toate relele care decurg în mod obligatoriu din el,

dar textul respectiv n-a fost regăsit.

Germain

Charles Germain s-a născut la 20 septembrie 1770 la Narbonne. Tatăl lui, consilier regal, asigura familiei sale o modestă bunăstare. Charles Germain a fost elev al Colegiului regal din Narbonne, iar după aceea, venind la Paris, şi-a continuat studiile ca bursier al regelui. Aceste studii au fost însă de scurtă durată, deoarece în 1789 s-a angajat în armată, şi de atunci a început pentru el cariera de soldat revoluţionar. În 1790 este „federat". Luptînd la frontiere, el este trimis cu regimentul la Nisa, apoi în Italia şi în 1793 în Pirineii-Orientali, unde este numit ofiţer de husari. Reacţiunea thermidoriană îi întrerupe avansarea ; este destituit pentru vina de a fi exprimat idei democratice. La 27 nivôse

Scanned with OKEN Scanner

anul III (15 ianuarie 1795) a fost arestat pentru că a insultat un muscadin în incinta Convenţiei, ceea ce-l face pe thermidorianul Rovère să-l considere iacobin. El apare ca un soldat patriot neînfricat şi foarte legat de amintirea grandioasă a anului II ; doctrina tribunului poporului pare a şi-o fi însuşit în închisoarea din Arras, unde a fost transferat împreună cu Babeuf. Babeuf i-a expus pe larg teoria sa economică şi socială într-o serie de scrisori de o rară bogăţie de idei. Eliberat din închisoare la 14 fructidor anul III (31 august 1795), Germain s-a încadrat fără rezervă în mişcarea babuvistă. Babeuf, care-l numea „Generalul", i-a încredinţat conducerea muncii de agitaţie în rîndurile armatei. Arestat în mai 1796 (floréal anul IV), el se aştepta să fie condamnat la moarte, după cum indică unele inscripţii făcute de el pe pereţii închisorii. În realitate a fost condamnat la deportare. Rămîne totuşi, fără îndoială, prin viaţa şi adeziunea sa la sistemul lui Babeuf, una dintre personalităţile cele mai marcante ale conspiraţiei.

Lepeletier

Félix Lepeletier, născut în 1767, se trăgea dintr-o foarte bogată familie de magistraţi. El era bancher şi locuia în apropiere de bulevarde. Necesităţile luptei revoluţionare l-au condus, încă de la începutul revoluţiei, spre un iacobinism nuanţat. El era fratele mai mic al lui Michel Lepeletier, montagnard, membru al Convenţiei, asasinat la 20 ianuarie 1793, care se făcuse celebru printr-un proiect democratic de învăţămînt public. În primul rînd, asasinarea fratelui său, apoi căderea lui Robespierre şi, în sfîrşit, reacţiunea thermidoriană ne dau explicaţia faptului că acest mare burghez s-a alăturat lui Babeuf de la începutul Directoratului din fidelitate faţă de principiile tinereţii sale. El scrisese o broşură plină de răzvrătire împotriva Constituţiei din anul III. Babeuf îi purta o mare stimă şi i-a încredinţat copiii săi înainte de a muri. Membru al Comitetului insurecţional, el a fost acela care a redactat numărul 7 al publicaţiei „L'Eclaireur du peuple" („Luminătorul poporului"), foaie de agitaţie editată de babuvişti în germinal anul IV (martie-aprilie 1796). Este posibil ca el să fi finanţat conspiraţia. Ca şi

Scanned with OKEN Scanner

Antonelle, el n-a fost judecat în procesul de la Vendôme, dar nu trebuie să ne mirăm peste măsură de ciudăţeniile acestui curios proces.

Se poate ca în 1796 el să fi fost cu adevărat comunist, aşa cum consideră A. Saitta [1]. Ulterior, el s-a afirmat ca partizan al liberalismului politic şi economic. A murit în 1837. Dacă nu putem spune în ce măsură a rămas credincios ideilor sale revoluţionare, putem afirma, în orice caz, că a rămas legat de prieteniile din tinereţe.

Sylvain Maréchal [2]

O personalitate uimitoare şi un poet viguros. Născut în 1750, Sylvain Maréchal, care a făcut unele studii de drept după absolvirea colegiului, devenise cunoscut încă înainte de 1789 prin ateismul militant şi prin neconformismul său. Poet plin de vervă, el îşi multiplică pamfletele la adresa bogaţilor, bisericii şi regelui. Din cauza ideilor sale este alungat din slujba ocupată cu destulă greutate la biblioteca „Mazarin" (1780). Este cunoscut ca autor al unui „Almanah al oamenilor cumsecade", lucrare foarte anticlericală şi de aceea arsă din ordinul Parlamentului din Paris. După publicarea ei, Sylvain Maréchal a fost arestat şi a stat 3 luni la Saint Lazarre. El participă de la începutul revoluţiei la agitaţia democratică ca ziarist, scriind la „Revoluţiile Parisului" al lui Loustalot, şi ca pamfletar, cerînd de la 1791 o lărgire a revoluţiei în domeniul social. „Încă un pas, şi poporul îşi va recăpăta bunurile" — scria el. Teoretician egalitarist, el aderă ca atare la „Cercul social", dar trăsătura lui cea mai izbitoare este ateismul său metafizic, mai mult chiar decît adeziunea sa — indiscutabilă totuşi încă de pe atunci — la teoriile egalitarismului social. Convingerile sale politice nu sînt însă prea statornice : hébertist în 1794, el aprobă curînd după aceea „sărbătoarea fiinţei supreme", ceea ce i-a scandalizat pe prietenii lui Hébert care i-au supravieţuit, ple-

[1] Vezi capitolul al V-lea şi *Bibliografia*.

[2] Vezi *M. Dommanget*. „S. Maréchal, l'égalitaire, l'homme sans Dieu (1750—1803). Vie et oeuvre de l'auteur du Manifeste des Egaux". Paris, Spartacus, 1950.

Scanned with OKEN Scanner

dează împotriva tiraniei lui Robespierre după 9 thermidor şi i se alătură lui Babeuf fără rezervă în 1795. Se pare că a fost foarte strîns legat de tribunul poporului, care, într-o măsură nebănuită, a suferit influenţa lui Maréchal. Membru al Comitetului insurecţional încă de la 10 germinal anul IV (30 martie 1796), el contribuie la conducerea agitaţiei compunînd cîteva cîntece, destul de bine primite, dar a rămas celebru mai cu seamă prin faptul că a scris „Manifestul Egalilor". Publicarea acestui manifest n-a fost acceptată de către babuvişti, deoarece el părea prea sectar, dar, dacă lăsăm deoparte unele exagerări, el exprimă destul de bine fondul gîndirii lor. Sylvain Maréchal se arată foarte neîncrezător în orice formă de stat şi fără îndoială că el poartă răspunderea pentru acest caracter anarhizant al Conspiraţiei Egalilor, atît de des semnalat de istorici. El n-a fost urmărit după prăbuşirea conspiraţiei, şi dacă acest lucru a provocat nedumerire, mergînd pînă acolo încît unii autori l-au bănuit că ar fi fost un agent dublu, nu se poate totuşi nega adeziunea sa intelectuală la comunismul lui Babeuf. Un comunism, de altfel, destul de elementar, pentru că-şi imagina cetatea sa ideală sub forma unor multiple celule familiale trăind într-o semiautarhie. Adevăratul său titlu de glorie este acela de a fi fost un poet realist, fecund şi plin de o sevă cu totul plebeiană, după cum atestă aceste cîteva versuri din 1793, extrase din „Calendarul republicanilor" şi îndreptate împotriva fratelui lui Mirabeau, emigrat la Coblentz :

Aici se odihneşte-n pace
Transfugul Mirabeau-Butoi
Sau Sancho-Pansa, de vă place,
Erou de cel mai ieftin soi.
A fost slăvit cu isteţime
De nobili şi de preoţime.
Dar, vai, năprasnicul viteaz,
Chiar în ajun de bătălie,
Muncit de o pîntecărie,
Se prăbuşi lîngă perete
Şi-n uşa crîşmei, fără haz,
El ultimul sughiţ şi-l dete.

Scanned with OKEN Scanner

Didier (agent de legătură al mişcării babuviste) şi *Clémence* (militant babuvist care a luat parte la prima tentativă de complot, denumită a „Comitetului Amar") fuseseră juraţi la Tribunalul revoluţionar din anul II.

Bodson

De profesie pictor, el a fost comisar revoluţionar în anul II. În 1794 a fost arestat ca hébertist, din ordinul Comitetului salvării publice. Deşi în anul III s-a ridicat cu fermitate împotriva thermidorienilor de dreapta, Bodson nu şi-a schimbat totuşi niciodată părerea despre politica Comitetului salvării publice şi despre personalitatea lui Robespierre, pe care-l socotea responsabil de înfrîngerea mişcării populare. A fost, ca şi Babeuf, cu care era prieten, unul dintre conducătorii cei mai ascultaţi ai sanchiloţilor în anul III şi în anul IV. Totuşi el n-a reuşit să-şi reconsidere poziţia cu privire la Robespierre, aşa cum a făcut tribunul poporului.

Bodson a fost delegat revoluţionar babuvist în arondismentul XI.

Drouet

În 1796 Drouet era membru al „Comitetului membrilor Convenţiei". A iniţiat apropierea dintre babuvişti şi montagnarzii proscrişi în floréal anul IV [1]. Era omul cel mai de prestigiu implicat în Conspiraţia Egalilor, deşi nu era babuvist în fond. Nu a fost tradus în faţa Înaltei curţi de la Vendôme, deoarece a reuşit să evadeze din închisoare înainte de proces.

Drouet era fostul şef de poştă care a descoperit fuga regelui la Varennes la 17 iunie 1791. În 1792 a fost ales în Convenţie, iar Comitetul salvării publice i-a încredinţat diferite misiuni de reprezentare în departamente şi în armată.

[1] Vezi capitolul al V-lea, § 3.

Scanned with OKEN Scanner

Prizonier la austrieci cu începere din 1793, el n-a putut, fiind absent, să ia poziţie pentru sau contra actului de la 9 thermidor. Revenit la Paris în urma unui schimb de prizonieri, el şi-a pus tot prestigiul în slujba mişcării democratice, participînd la adunările de la Clubul Panthéon. Drouet a devenit membru al Comitetului insurecţional lărgit, şi tocmai datorită calităţii sale de deputat în Consiliul celor cinci sute acuzaţii au fost trimişi în faţa unei Înalte curţi, iar nu în faţa unui tribunal militar cu proceduri mai expeditive.

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL AL III-LEA

CONSPIRAŢIA

I. DIN ÎNCHISORI ÎN LIBERTATE

(brumar anul IV—octombrie 1795)

Închisorile au fost întotdeauna o şcoală pentru revoluţionari. Imagine concretă a asupririi, închisoarea le întăreşte celor mai buni voinţa de luptă. Lipsindu-l pe om de libertate, ea îi stimulează voinţa de eliberare. Reducîndu-l la neputinţă, închisoarea îi îndîrjeşte dorinţa de putere ; acest adevăr era valabil în mod deosebit în timpul revoluţiei franceze.

Se poate presupune că Conspiraţia Egalilor a început să se înfiripe în cele două închisori unde erau întemniţaţi pe atunci viitorii Egali : începînd de la 25 ventôse anul III (15 martie 1795), Babeuf, Germain şi cîţiva patrioţi din nordul Franţei se aflau închişi la Arras, în închisoarea Baudets, în timp ce Buonarroti şi majoritatea celorlalţi se aflau la închisoarea Plessis din Paris. Desigur, nu toţi deţinuţii au participat ulterior la conspiraţia babuvistă, dar toţi colaborau la proiecte de viitor.

În închisorile Plessis şi Quatre-Nations din Paris se constatase, potrivit mărturiei lui Buonarroti, regresul revoluţiei după 9 thermidor şi fusese condamnată Constituţia din anul III. Patrioţii au ajuns la concluzia evidentă că regimul directorial n-avea decît un scop : excluderea oricărei participări a poporului la viaţa politică şi menţinerea la putere a acelora cărora perioada thermidoriană le adusese bani şi putere.

În închisori se făureau cadrele opoziţiei democratice împotriva Directoratului şi se cristalizau tezele definitive ale babuvismului. În închisoarea din Arras, Babeuf continua să reflecteze asupra atitudinii sale politice de după 9 thermidor şi-şi consolida ideile asupra condiţiilor revoluţiei sociale la

Scanned with OKEN Scanner

care năzuia dintotdeauna. Acolo el stabileşte contactul cu Charles Germain şi intră în legături cu sanchiloţii din Pas-de-Calais deţinuţi în alte închisori din Arras ; ducînd corespondenţă cu ei şi expunîndu-le ideile sale, el ajungea în mod firesc, prin discuţie, să-şi precizeze gîndirea şi să dea coerenţă sistemului său. După cît se pare, acolo şi-a pus Babeuf la punct elementele critice ale programului său egalitar. Scrisorile către Germain care ne-au parvenit sînt de o rară bogăţie de idei. Elaborate îndelung în liniştea celulei, ele atestă că Babeuf îşi ascuţea gîndirea exprimînd-o altora şi că o supunea criticii tovarăşilor săi. În această corespondenţă revin mai multe teme : comerţul şi banii, consideraţi drept catalizatori ai inegalităţii sociale ; munca, izvor de asuprire într-un regim de inegalitate ; propaganda şi insurecţia organizate, ca mijloace de a stabili domnia adevăratei egalităţi. Punînd întrebări, Babeuf încearcă să răspundă la ele, ca şi cum ar discuta cu Germain, presupus a fi un interlocutor sceptic. Comerţul ? El va deveni în cetatea comunistă un simplu procedeu tehnic pentru distribuirea egalitară a bunurilor, iar banii îşi vor pierde rostul. Munca va înceta să fie apăsătoare, pentru a deveni o simplă „contribuţie egală“ în folosul comunităţii, care va repartiza în mod egal bunurile de consum. Propaganda şi insurecţia anarhice şi prost conduse vor trebui să fie înlocuite cu o „Vendée plebeiană“, dîndu-se revoluţiei celor săraci o bază geografică, de la care, prin capilaritate exemplul se va extinde pe tot teritoriul republicii [1]. Cel mai original lucru în aceste scrisori este marea importanţă pe care Babeuf o acordă industriei şi producţiei de la oraşe, care urmau să se integreze în sistemul său economic, pînă atunci exclusiv agrar.

Această idee nouă care se situează în centrul gîndirii sale nu va mai fi atît de amplu dezvoltată în alte texte ale babuviştilor. De ce industria stîrneşte deodată un asemenea interes la Babeuf ? Explicaţia acestui fapt nu poate fi găsită decît în experienţa pe care o face Babeuf la Paris cu începere din 1793.

[1] Această idee a fost mereu în atenţia revoluţionarilor, între altele, a lui Blanqui, ca şi a socialiştilor comunalişti de la sfîrşitul secolului al XIX-lea. S-ar putea găsi la Sun Yat-sen şi Mao Ţze-dun concepţii similare, dar cu mai multă rigoare şi în condiţii diferite, concepţiile de acest gen fiind justificate prin dezvoltarea inegală a conştiinţei revoluţionare după regiuni în cadrul unei naţiuni încă puţin unitare.

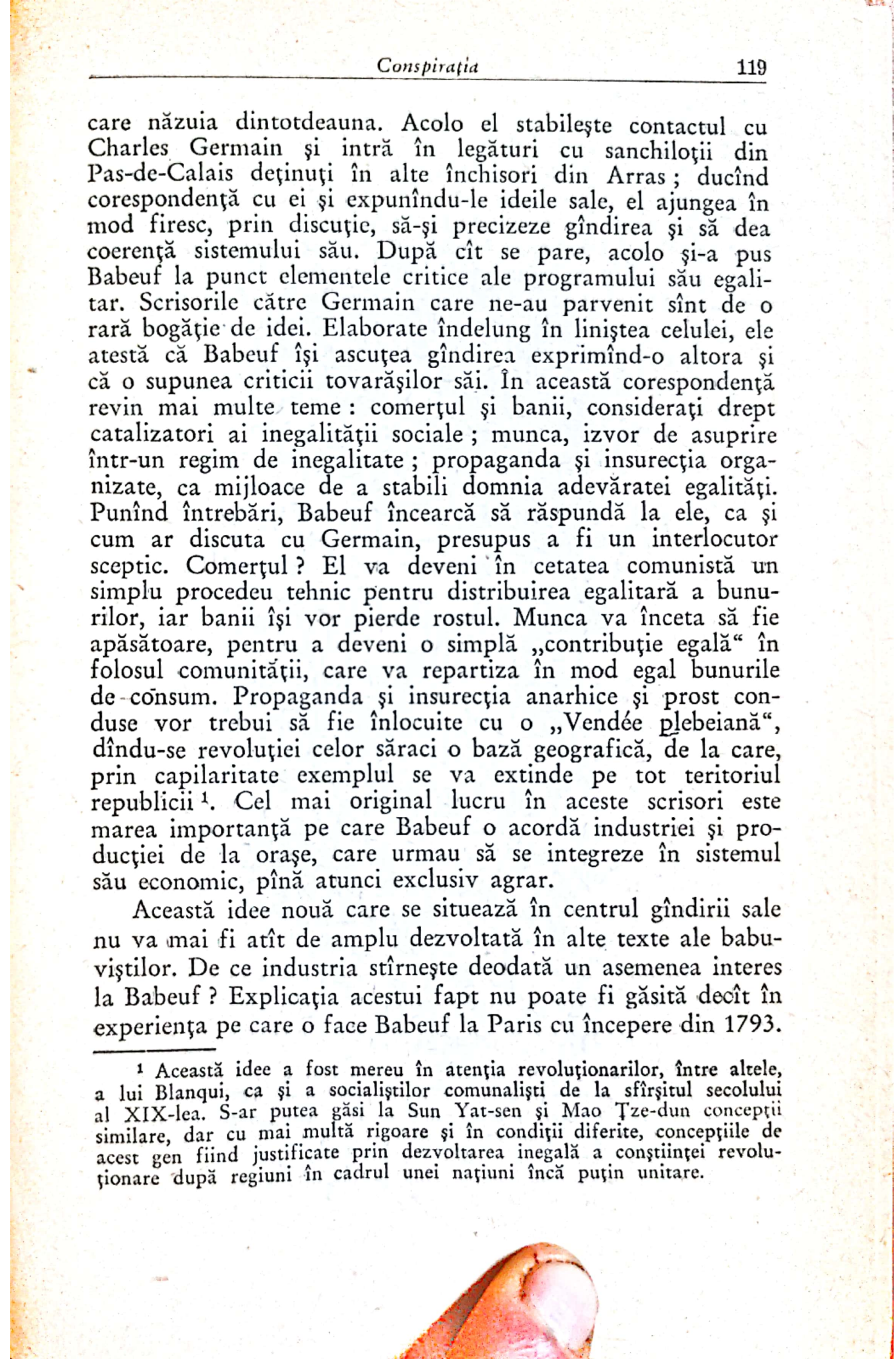

Babeuf şi-a dat seama că sistemul său exclusiv agrar, de la început, nu putea fi adaptat la o ţară în care industria era deja bine înrădăcinată. Totuşi „industria" (producţia meşteşugărească şi manufacturieră) rămîne pe al doilea plan în sistemul său. În primul rînd, şi aceasta ca un reflex al datelor experienţei lui Babeuf, care nu cunoştea decît vechiul regim economic, el nu vede industria în societatea lui ideală decît sub forma unui mare număr de ateliere care lucrează pentru organele de distribuţie. Marea lui idee este suprimarea comerţului, deci a concurenţei, care duce la monopol şi, în consecinţă, la strivirea micilor producători. El crede că aceasta va permite folosirea perfecţionărilor tehnice, nu atît pentru mărirea productivităţii muncii, cît mai ales pentru a reduce truda oamenilor, menţinînd, în acest fel, consumul lor la un nivel stabil. El condamnă ca elemente de lux căutarea de noi produse şi, în consecinţă, nevoile noi. Stîrneşte mirare uneori faptul că Babeuf a consacrat primul loc producţiei de la oraşe în scrisoarea către Germain din 10 thermidor anul III (28 iulie 1795). Se trage de aici concluzia că în anul III el acorda mai multă importanţă producţiei manufacturiere decît agriculturii ; este, fără îndoială, un lucru inexact în măsura în care sîntem de acord că elaborarea sistemului babuvist s-a operat prin modificări succesive, sub continua presiune a evenimentelor şi a experienţei. Şi dacă Babeuf, la Arras, se gîndeşte mai ales la industrie, aceasta nu înseamnă că-i acordă primul loc în sistemul său, ci că aspectele agrare ale comunismului său fuseseră deja elaborate şi că acum îşi dădea seama de slăbiciunea argumentaţiei lui în ceea ce priveşte mediul urban. Or, politiceşte, Parisul era acela de la care aştepta el impulsul revoluţionar ; era nepotrivit să le vorbeşti numai despre un program agrar acestor parizieni atît de numeroşi, înfometaţi, şomeri, trăind în cocioabele din foburguri cîte 5 într-o odaie, căci aceşti oameni, deşi trăiau în mizerie, erau legaţi de viaţa de oraş şi de modurile de producţie orăşeneşti. De altfel, dacă populaţia Parisului crescuse, aceasta se datora în special faptului că satele îşi revărsaseră prisosul în oraş, iar Babeuf nu era de părere că mişcarea s-ar fi putut efectua şi în sens invers. Totuşi aspectul agrar al comunismului lui Babeuf rămîne şi constituie efectiv baza sistemului său, căci în această perioadă de scumpete a cerealelor şi de lipsuri grele Babeuf aştepta ca satul să solu-

Scanned with OKEN Scanner

ționeze criza de alimente. Iată de ce aceste scrisori către Germain nu trebuie luate drept un program elaborat și definitiv, ci mai curînd ca un ansamblu de raționamente și argumente logice menite să convingă pe interlocutor asupra unor puncte încă neclarificate ; ca atare, va fi necesar să le reluăm cînd vom face analiza babuvismului așa cum ne-a fost el transmis în diverse manifeste ale conjuraților și în cartea lui Buonarroti. Este suficient să semnalăm aici modul în care Babeuf, la Arras, a reacționat la trecutul recent.

Totuși la Arras Babeuf nu se consacră gîndirii teoretice pure, atît de fundamentală pentru viitor. El urmărește din închisoare filmul evenimentelor politice și, la fel ca patrioții din închisoarea Plessis, condamnă fără rezervă Directoratul. El demască cu o pană arzătoare pe speculanți și pe oamenii de la putere : „noua aristocrație".

În acest sens, el dă dovadă de aceeași indignare ca atunci cînd tuna și fulgera împotriva „milionului de aur". Constituția anului III îi inspiră cuvinte răzbunătoare :

> Bogătașii și oamenii învățați vor fi, numai ei, națiunea ; ...se urmărește ca fiecare dintre noi, cînd va muri, să spună copiilor săi : Copii, mi-am riscat de o sută de ori viața pentru triumful egalității și libertății, dar n-am acționat decît pentru mine. Cu prețul pericolelor pe care le-am înfruntat am putut fi un cetățean al statului ; eu mor și nu v-am putut lăsa nici avere și nici învățătură ; nu vă pot lăsa nici drepturi civile ; voi nu mai sînteți nimic, sînteți doar niște sclavi ; ați redevenit dependenți de cei bogați și învățați. Am distrus nobilimea și privilegiile pentru noi, dar am vrut ca ele să fie create din nou pentru voi.
>
> ...Dar nu v-am atras de sute de ori atenția — scria el democraților din Arras — ca, vrăjmași cum sînteți ai oricărei forme de despotism, să nu-i faceți acestui edificiu al tiraniei decît cinstea de a-l călca în picioare ?

Dacă unii republicani se întrebau ce atitudine să adopte față de Directorat, nu era cazul ca cineva să se aștepte să-l vadă pe Babeuf pactizînd cu noul regim. Pornind de la principiul unei lupte de clasă între „bogați" și „săraci",

Babeuf ajunge la o condamnare fundamentală, fără echivoc, a Directoratului, guvern al celor „bogaţi". S-a considerat că această critică a Constituţiei din anul III a fost cunoscută de patrioţii din închisoarea Plessis şi că ei ar fi fost influenţaţi de ea. În afară de faptul că acest lucru nu e dovedit, nici nu e nevoie să ni-l închipuim, deoarece aceşti oameni — partizani ai egalităţii în drepturi politice, foşti robespierrişti sau foşti luptători sanchiloţi — nu puteau privi fără să se cutremure cum e abandonat marele ideal democratic al anului II. De altfel, fără a fi încă strîns legaţi de Babeuf, Félix Lepeletier şi Antonelle, viitori membri ai conspiraţiei, au demascat în broşuri acest „monument de tiranie". Trebuie chiar să admitem că ostilitatea politică a acestor foşti iacobini faţă de regimul plutocratic al Directoratului îi determina să preconizeze o adevărată revoluţie socială, care să pună în mod temeinic bazele regimului politic de care ei erau strîns legaţi. Aspectul politic al reacţiunii le deschidea ochii asupra conţinutului lui social. Astfel ajungem să înţelegem că, pornind tocmai de la o idee politică, independent chiar de originea lor socială, aceşti vechi adversari ai legii agrare au ajuns atît de uşor să accepte comunismul pe care Babeuf avea să li-l propună la ieşirea din închisoare. Opoziţia faţă de regimul exclusiv burghez al Directoratului nu era decît punctul de întîlnire al acestor oameni proveniţi din medii sociale atît de diferite. Nu numai că se realizase între ei un acord tactic cu scopuri imediate, dar îi însufleţea o adevărată simpatie pentru babuvism. Soluţia lui Babeuf le apărea ca o ultimă şansă a restabilirii şi menţinerii democraţiei politice în favoarea căreia ei luaseră în mod definitiv poziţie ; astfel, credinţa lor faţă de un principiu atacat cu furie de reacţiunea socială devenise, ca şi odinioară la Robespierre, elementul motor al dezvoltării lor ideologice. Şi acest lucru dă de gîndit.

II. AGITAŢIA DEMOCRATICĂ DE LA ÎNCEPUTUL ANULUI IV

(toamna-iarna anului IV — 1795—1796)

Amnistia de la 4 brumar anul IV (26 octombrie 1795), care a urmat eşecului tentativei regaliste din 13 vendémiaire, precum şi cele cîteva libertăţi acordate din nou la începutul

Directoratului înlesneau reconstituirea unei opinii democratice. Muscadinii se ascundeau, şi n-au mai fost văzuţi pînă în 1799. O seamă de patrioţi care fuseseră îndepărtaţi cu un an înainte sau, în unele cazuri, chiar după 9 thermidor reveneau acum în arena politică. Dar libertatea care le era permisă de a se întruni şi sfătui nu era excesivă ! Libertatea de întrunire, recunoscută în principiu de Constituţia din anul III, era contrazisă chiar în textul constituţional de numeroase articole care interziceau „formarea de corporaţii şi asociaţii potrivnice ordinii publice" ; erau, de asemenea, interzise societăţile populare, al căror rol fusese considerabil în anul II în formarea cadrelor mişcării sanchilote şi educarea politică a foburgurilor. Mai mult chiar : se interzicea (prin art. 362) societăţilor particulare care se preocupau de probleme politice „de a coresponda între ele, de a se afilia, de a ţine şedinţe publice" sub conducerea permanentă a aceloraşi responsabili. În afară de aceasta, nu le era recunoscut dreptul de a pune anumite condiţii de primire şi eligibilitate membrilor lor, n-aveau voie să-şi asume dreptul de excludere, iar membrii lor nu puteau purta o insignă distinctivă. Cu alte cuvinte, legea interzicea crearea unui „partid" politic. Directoratul se temea, în special, să autorizeze constituirea unui club ca cel al iacobinilor. Într-adevăr, cel mai bun mijloc de acţiune al iacobinilor fuseseră afilierea şi corespondenţa cu cluburile şi societăţile din provincie şi din Paris ; iar clubul îşi menţinuse integritatea politică şi chiar socială prin cooptarea şi excluderea membrilor săi. De altfel, legea pedepsea criticile adresate Constituţiei din anul III, iar revendicarea Constituţiei din 1793 era considerată un delict.

Astfel, liberalismul Directoratului se reducea de fapt la a-i lăsa pe oameni să vorbească, lipsindu-i însă de mijloacele adevărate de acţiune şi propagandă. Era oarecum aplicarea într-un sens reacţionar a formulei lui Saint-Just : „Să nu dăm libertate ucigaşilor libertăţii", subînţelegîndu-se că în anul III libertatea nu era decît dreptul acordat celor bogaţi, fie ei vechi sau noi, de a monopoliza puterea politică şi legislativă.

Presa a fost supusă unui regim asemănător. Se afirma că nimeni „nu poate fi împiedicat de a citi, scrie, tipări şi publica gîndurile sale" şi că nu putea exista cenzură, deşi în

Scanned with OKEN Scanner

anumite cazuri statul şi-a păstrat posibilitatea de a suspenda libertatea presei, însă pentru cel mult un an. La începutul Directoratului, această lege n-a fost aplicată, deoarece guvernul proceda pur şi simplu la urmărirea redactorilor ; Babeuf mai ales, ca odinioară Marat, a fost curînd nevoit să se ascundă pentru a scăpa de urmăriri. Aşadar, era vorba de o libertate frînată cu pricepere. Fără a-şi face iluzii cu privire la stilul noului regim, Egalii care ieşeau din închisoare erau totuşi hotărîţi să utilizeze la maximum părţile favorabile ale Constituţiei din anul III. Ei simţeau însă că la un moment dat lupta legală nu va mai fi posibilă şi, de aceea, se pregăteau pentru lupta clandestină. Pentru multă vreme ei n-au avut de ales decît între capitulare şi complotul în vederea unei insurecţii.

Cu toată această lipsă de securitate, începutul perioadei Directoratului este marcat de o renaştere a gîndirii democratice, mai ales printr-un avînt iacobin şi o reîncepere a agitaţiei politice la Paris, desigur, dar şi în provincie. În provincie, societăţile populare nu încetaseră niciodată cu adevărat de a se întruni. Este important să dăm o idee despre atitudinea acestor societăţi la începutul anului IV, căci într-o anumită măsură aceasta explică faptul că mişcarea babuvistă s-a cristalizat mai ales la Paris, iar pe de altă parte ne dă şi măsura forţei reale a democraţilor în Franţa. În afară de regiunile în care bîntuise teroarea albă, ca în Sud-est şi ca în Sudul mediteranean, militanţii iacobini continuaseră mai mult sau mai puţin să se adune în secret şi să publice ziare. La începutul Directoratului, aceste cluburi şi-au exprimat în mod public opiniile democratice. Astfel, la Toulouse, încă din brumar anul IV (octombrie 1795) se manifestă în mod public o societate populară de nuanţă iacobină sub numele de „Clubul patrioţilor din Toulouse“, în care nu erau primiţi decît „adevăraţii iacobini“. În pofida legilor în vigoare, ea întreţinea corespondenţă cu societăţi similare din oraşele vecine şi din Paris. Grupări de acest gen s-au constituit la Angers, Nantes, Sète, Lyon, în nordul şi răsăritul Franţei. Activul şi auditoriul ce se întrunea acolo se recruta dintre vechii iacobini, din straturile sociale ale micii burghezii şi ale burgheziei mijlocii, comercianţi, meseriaşi, jurişti, care în anul II formaseră armătura statului în departamente. Unii eliberaţi din închisoare, cei mai mulţi necunoscuţi pînă atunci

Scanned with OKEN Scanner

pe plan politic, se adunau și își manifestau nemulțumirea, depănîndu-și vechile amintiri și sondînd profunzimea reacțiunii. Ar fi exagerat să spunem că ei sperau într-o revenire la regimul anului II, dar se așteptau cel puțin la o alunecare progresivă a Directoratului spre un iacobinism nuanțat. În orice caz, ei se fereau să apară în văzul lumii ca opoziționiști ; chiar și denumirea societății lor era în mod voit evazivă (la Angers, „Societatea pentru literatură și jocuri") și afirmau că se adună doar pentru a citi și comenta ziarele. Activitatea lor se limita la a cînta imnuri patriotice, a manifesta la teatru sau pe stradă și a sădi „arbori ai libertății". Presa lor nu-i denunța ca dușmani decît pe regaliști, evitînd să se opună prea direct republicanilor moderați. Această opoziție democratică părea să se afle într-un impas ideologic ; incapabilă de o înnoire, ea privea înapoi, pe cînd cei Egali erau orientați spre viitor. De aceea, pentru majoritatea democraților radicali numai Parisul oferea unele șanse de succes propagandei lor, provincia avînd doar putința ca, în caz de nevoie, să ofere un sprijin, care însă nu era de neglijat. La Paris fermentul revoluționar părea încă viu, și de aceea Babeuf, reluîndu-și propaganda ofensivă, nu urmărea decît să ridice opinia democratică din capitală.

Paris ! Girondinii în 1793 înțeleseseră foarte bine că reducînd Parisul doar la departamentul Sena se tăia posibilitatea oricărei noi cuceriri a revoluției. Rolul Parisului nu încetase să crească în importanță în cursul revoluției, iar funcția lui de capitală a unui stat centralizat îl făcea să concentreze în același loc mișcarea populară cea mai extremistă și tentativele contrarevoluționare sau moderate cele mai îndîrjite. La Paris conflictele atingeau nivelul cel mai dramatic, în timp ce provincia era mai letargică, chiar dacă problemele înaintau în profunzime. La Paris, o dată cu aparentul liberalism al Directoratului și cu acțiunea regalistă din vendémiaire, reapăruse o oarecare febră revoluționară, iar agitația începuse din nou să ia amploare, cel puțin la nivelul cadrelor și al militanților. „Prietenul poporului" al lui Lebois ducea o campanie în stilul și spiritul lui Marat și în unele ocazii Lebois a știut să se arate favorabil tezelor lui Babeuf și ale tovarășilor săi. „Oratorul plebeu" al lui Eve Demaillot, fost prieten al lui Saint-Just, personaj, de altfel,

îndeajuns de nesigur şi care dorea destul de formal unitatea republicanilor, nu împărtăşea toate ideile lui Babeuf, acestea fiind, după cum spunea el, de natură să-i dezbine pe patrioţi. Totuşi unii tovarăşi de ai lui Babeuf au putut scrie în acest ziar. „Ziarul oamenilor liberi" al lui Duval, mare periodic republican, era destul de larg deschis ideilor de stînga şi uneori a fost utilizat ca o tribună pentru propaganda babuvistă. La Paris, convorbirile şi întîlnirile se înmulţeau, dar viitorii conspiratori, departe de a fi singurii care discutau, nu constituiau, cel puţin la început, decît o minoritate. După cum menţionează Buonarroti, aveau loc adunări în toate cartierele capitalei : în foburgul Antoine (la „Quinze-Vingts"), în cafenelele de pe bulevard (la „Baia chinezească"), la cafeneaua „Cauvin" de pe strada Bac. Cei mai înaintaţi se adunau la Chrétien, restaurator şi hotelier sanchilot. Acestea erau locuri de discuţie, care însă în curînd au devenit focare de conspiraţie. Se cuvine totuşi să semnalăm că masele pariziene erau mult mai puţin agitate decît sperau democraţii eliberaţi. În această vreme de scumpete şi aproape de foamete pentru foarte mulţi, sanchiloţii, dezarmaţi în foburguri şi încă sub efectul represiunii din prairial, rămîneau pasivi. Dacă militanţii sanchiloţi se aflau în expectativă, se înţelege de la sine că masele populare erau într-un fel de amorţeală. La Paris, cel puţin la început, opoziţia era ceva care privea doar o elită, poate destul de numeroasă, dar minoritară şi care socotea că prima ei datorie era să „trezească poporul".

După cum am mai spus, printre democraţi se manifestau două tendinţe : „patrioţii de la '89" şi revoluţionarii radicali, „Egalii". Primii erau ataşaţi de ideea de legalitate şi sperau să influenţeze Directoratul prin autoritatea lor personală sau acceptînd din partea lui funcţii publice.

> S-ar fi putut spune că uitaseră cauza pentru care au luptat şi că, privind cu indiferenţă încălcarea drepturilor poporului care tocmai fusese încoronat, ei înţelegeau să limiteze salvarea patriei numai la uşurarea propriilor lor neplăceri [1].

Trebuie adăugat că ei erau totuşi neliniştiţi de indiferenţa maselor populare, ceea ce adesea justifica desperarea şi pe-

[1] *Buonarroti*, op. cit., vol. I, p. 69.

simismul lor. Egalii, dimpotrivă, „se distingeau prin perseverența lor în a apăra democrația" și căutau să regrupeze ansamblul mișcării democratice pentru a-l antrena într-o luptă de mare anvergură împotriva Directoratului și a Constituției din anul III. În așteptare, și unii și alții căutau să nu taie toate punțile dintre ei, amintindu-și de efectele fărîmițării pozițiilor lor după 9 thermidor. Egalii n-au renunțat la dublul proiect de a-i uni pe patrioți și de a răsturna tirania. Acestea erau necesități imperioase pentru orice republican adevărat. Egalii nu formau nici ei un grup foarte închegat. Unii, împreună cu Babeuf și cu foștii hébertiști, preconizau o acțiune violentă și o profundă revoluție socială. Ceilalți, împreună cu Buonarroti și o seamă de foști robespierriști, își propuneau să promoveze democrația politică și, pornind de la aceasta, prevedeau o serie de măsuri sociale egalitare. Astfel se întîlneau oameni ale căror aspirații comune se concretizau în jurul devotamentului față de Constituția din 1793, căreia, nefiind aplicată, i se atribuiau toate meritele. Problema pe care și-o puneau era dacă trebuiau să înființeze un singur mare club parizian sau mai multe societăți răspîndite în arondismentele Parisului. După multe discuții, la propunerea Egalilor, luă naștere o societate patriotică numită Clubul Panthéonului. Egalii reușiseră să impună această formă de organizare centrală, pe care o preferau societăților multiple pe cartiere, unde „intriganții" puteau manevra mai ușor. Ei nu uitau, într-adevăr, victoria „moderaților" și chiar a regaliștilor în secțiile din Paris înaintea evenimentelor din germinal și prairial anul III — victorie perfidă, dar care nu încălca anumite reguli. Poate că ideea unui club central dovedea și caracterul minoritar al opoziției active față de Directorat și teama de o mișcare descentralizată prea slab urmată.

Primele discuții în legătură cu înființarea Clubului Panthéonului au avut loc în grădina fostei mănăstiri Sainte-Geneviève. Dacă Egalii au propus constituirea unei mari societăți centrale, înființarea clubului a fost însă opera aripii nebabuviste a stîngii democratice, cu toată participarea activă a unor viitori babuviști, ca: Darthé și Buonarroti. Căci ziaristul Lebois, arestat în timpul reacțiunii thermidoriene, a fost acela care a anunțat, în ziarul său, „Prietenul poporului", la 8 frimaire anul IV (28 noiembrie 1795) naște-

rea „Societăţii prietenilor Republicii". Sala fusese pusă la dispoziţie de un birtaş numit Cardinaux, cunoscut ca bun iacobin, dar care era, poate, în acelaşi timp şi agent al Directoratului. Această sală de adunări era situată în vechea mănăstire a genovefinilor, pe care Cardinaux o avea închiriată de la Serviciul domeniilor, de cînd mănăstirea devenise proprietate naţională. Directoratul a avut la început unele ezitări, dar, după ce a pus condiţia de a menţine acolo cîţiva agenţi, a permis membrilor societăţii să se adune în voie. Pentru moment, guvernul socotea efectiv că era mai periculos să nu-i lase pe democraţi să-şi spună cuvîntul ; în plus intenţiona să recruteze dintre ei funcţionari administrativi şi, oferindu-le slujbe, să le înăbuşe revendicările politice. Clubul se întrunea în toate zilele cu soţ ale calendarului republican şi, în conformitate cu legea, era prezidat de un „orator" şi un „viceorator", care se schimbau la fiecare 15 zile. Destul de timizi la început, membrii clubului, recrutaţi dintre oamenii cu stare (plăteau o cotizaţie de 50 de livre), nu-i admiteau pe membrii Convenţiei care fuseseră amnistiaţi, aceştia fiind prea violenţi, după părerea lor, cu excepţia vestitului Drouet, reîntors în Franţa. Ei au refuzat orice organizare internă care, de aproape sau de departe, putea aminti de fostele societăţi populare şi de iacobini. Astfel, cel puţin la început, spiritul de opoziţie hotărîtă faţă de regim, care era apanajul Egalilor, a fost categoric în minoritate.

Cu toate neajunsurile sale, Clubul Panthéonului avea unele merite, fiind un foarte bun loc de întîlnire. Acolo se citeau ziare, se discutau moţiuni, avîndu-se grijă ca tonul lor să nu fie incendiar, se adunau bani pentru vechi tovarăşi ajunşi în mizerie şi se pregăteau demersuri pe lîngă autorităţi. Dar, oricît de restrînsă îi era propaganda, clubul atrăgea un auditoriu din ce în ce mai numeros. La început activul clubului era compus din burghezi, militari, foşti militanţi, iar publicul popular era foarte puţin numeros ; de aceea, moderaţii determinau hotărîrile. Dar în cîteva săptămîni aderenţii proveniţi din medii mai modeste deveniră mai numeroşi, iar clubul căpătă o coloratură din ce în ce mai precisă. Campania de presă a lui Babeuf, care se intensificase în aceeaşi perioadă, începe să-şi dea roadele.

Scanned with OKEN Scanner

Campania ziarului „Tribunul poporului" și închiderea Clubului Panthéonului

La 24 fructidor anul III (10 septembrie 1795), Babeuf și Germain fuseseră transferați de la Arras la Paris, iar cîteva zile mai tîrziu erau eliberați. De-abia ieșit din închisoare, Babeuf, plin de o energie nouă și înarmat cu concluziile unei îndelungate perioade de gîndire, reluă publicarea ziarului său — se înțelege, nu fără greutăți. Cunoscîndu-i situația materială foarte precară, Fouché, acționînd poate ca mandatar al lui Barras, primul personaj al Directoratului, a încercat să-l atragă pe Babeuf pe calea moderației, oferindu-i un ajutor financiar. Babeuf a răspuns, în numărul 35 al „Tribunului poporului", pe un ton mîndru și plin de dispreț față de prietenul care-l decepționase [1] :

> Poți conspira cu guvernul actual ; se știe cum conspiră orice guvern. În ce mă privește, declar că fac parte și eu dintr-o conspirație. Dar nu e vorba în nici un caz de cea din care faci parte tu.

Conspirația lui Babeuf nu era încă decît un proiect, dar răspunsul sublinia, oricum, că linia de conduită a „Tribunului poporului" nu fusese schimbată și că ziarul era liber de orice obligație politică sau bănească față de guvern. De altfel, pe această cale ocolită, Babeuf respingea hotărît orice aluzie posibilă la echivocul care existase după 9 thermidor, cînd Guffroy îi finanțase ziarul. Odată stăpîn pe publicația sa, Babeuf nu întîrzie să acționeze ; din brumar și pînă în ventôse anul IV (din octombrie 1795 pînă în martie 1796), fiecare număr e o nouă declarație de război la adresa Directoratului. În adevăr, Babeuf nu limitează democrația la egalitatea în drepturi politice, cum avusese uneori tendința de a face în propaganda sa postthermidoriană ; exprimînd, în sfîrșit, fondul gîndirii sale, el preconizează revoluția socială ca o condiție a „fericirii comune". Analiza situației este dusă de el mult mai departe decît în anul precedent, și nu se mărginește să ceară numai aplicarea Constituției din 1793.

[1] Fouché, viitorul ministru al poliției sub Napoleon, fusese un „terorist" cu idei foarte înaintate și prieten cu Babeuf. Lui îi încredințase Babeuf copiii săi în timpul arestării — de altfel, zadarnic.

În numărul 34 din 15 brumar anul IV (6 noiembrie 1795) Babeuf constată dezorientarea şi delăsarea sanchiloţilor şi caută să le stimuleze energia, reamintindu-le speranţele de altă dată. Cu multă abilitate, el se bazează pe magia cuvîntului „fericire comună". Babeuf propune ca ziarul său să devină un punct de adunare al tuturor democraţilor şi atacă pe cei care consideră, ca Pangloss al lui Voltaire, că totul e cum nu se poate mai bine în cea mai bună dintre lumi. Pentru cititorul din popor, el găseşte accentul just :

> Oare livra de pîine nu mai costă 16 franci şi livra de carne 20 de franci ?... [Merge oare totul mai bine ?] atunci cînd se organizează guvernul cu cea mai aristocratică compoziţie care a existat vreodată ?

Republica democratică poate să renască doar dacă democraţii îi oferă poporului nu numai demnitatea cetăţenească, ci şi mijloacele de asigurare a fericirii materiale. Astfel, ei vor înlătura ecoul favorabil pe care l-a putut avea uneori propaganda regalistă în rîndurile sărăcimii. În „Prospect" care apare în acelaşi timp cu numărul 34, Babeuf declară că foarte curînd „Tribunul poporului" va arăta căile stabilirii unei stări de „fericire statornice şi de îndestulare a nevoilor tuturor". El va indica „ceea ce trebuie făcut", iar între timp adresează un apel către popor, „al cărui interes e cea mai bună pîrghie". Aceste fraze s-au bucurat de un succes cert în rîndurile opiniei democratice ; publicaţia lui Babeuf era citită peste tot, în cafenele, în cluburi, în adunări ; iar dacă unii — ca Fouché, care nu-şi putea uita eşecul — au încercat să-l discrediteze, cei mai mulţi, deşi cam neliniştiţi, s-au arătat satisfăcuţi de energia tribunului. Doar el cutezase să adreseze Directoratului acestă acuzaţie fără echivoc :

> Îndrăznim să afirmăm că revoluţia, în ciuda tuturor piedicilor şi opoziţiei întîmpinate, a înaintat pînă la 9 thermidor şi că de atunci ea a regresat...

Această campanie a lui Babeuf era cu atît mai eficace cu cît ea nu se desfăşura izolat. „Prietenul poporului" al lui

Scanned with OKEN Scanner

Lebois, „Oratorul plebeu", „Ziarul oamenilor liberi" publicau şi ele adesea idei asemănătoare. Dar, după cum scrie M. Dommanget, „toate acestea încă nu erau, dacă ne putem exprima astfel, decît un aperitiv". În numărul 35 al ziarului „Tribunul poporului" a apărut celebrul „Manifest al plebeilor", a cărui elaborare începuse probabil în închisoarea din Arras şi care era rodul întregii experienţe şi bilanţul întregii gîndiri a lui Babeuf. Acest manifest prezintă o mare dezordine în expunere şi conţine adesea mai multe întrebări decît precizări ale teoriei lui ; Babeuf însă îl prezenta drept schiţa unui mare manifest viitor — care nu avea să fie niciodată realizat —, destinat să indice mijloacele stabilirii „egalităţii de fapt". Deci nu trebuie căutate aici amănuntele ideologiei babuviste şi mijloacele practice ale revoluţiei celor săraci.

A. Mathiez, care i-a reproşat lui Babeuf această lipsă de precizie, n-a ţinut seama de faptul că „Tribunul poporului" privea această primă publicare doar ca un stindard menit să-i adune pe democraţi în jurul ideii de revoluţie socială şi să le redea maselor combativitatea prin indicarea unei perspective clare de luptă. Era deci vorba de o chemare la luptă şi nu de o expunere teoretică. Dovada o putem găsi şi în faptul că Babeuf îşi începe manifestul demascîndu-i pe aceia care pretinseseră, ca Duval în ziarul său, că propunerile babuviste vor declanşa războiul civil.

> Vorbiţi apoi de război civil ? — *a răspuns Babeuf*... — ca şi cum nu am fi în război civil ! ca şi cum războiul bogaţilor împotriva săracilor n-ar fi cel mai crunt dintre războaiele civile ! Spuneţi că pentru a ne asigura mai bine izbînda trebuie să acţionăm politic, să lăsăm să treacă timpul ! — Să te preocupi de subtilităţile politice cînd n-ai mîncat nimic de patruzeci şi opt de ore !

Babeuf arăta limpede că dacă revoluţia socială era necesară, ea era necesară imediat, şi-i punea pe democraţi în faţa unei alternative pline de răspunderi : sînteţi sau cu noi, sau împotriva noastră. Este ceva deznădăjduit sau pur şi simplu tragic în aceste chemări la acţiune neîntîrziată. Pentru a sublinia caracterul de epopee pe care urmăreşte să-l

Scanned with OKEN Scanner

dea revoluţiei sale plebeiene, Babeuf utilizează tot felul de argumente istorice demonstrînd legitimitatea programului său, dar, în acelaşi timp, expune măsurile preconizate de el împotriva proprietăţii private. În primul rînd condamnă legea agrară, deoarece ea n-ar putea duce la o egalitate de fapt decît pentru o singură zi. Concret, trebuie înfiinţată „Vendeea plebeilor", care ar iniţia în interiorul domeniului ei şi ar populariza în afară acea societate egalitară care să întruchipeze „fericirea comună".

Această „fericire comună", căreia nu-i mai atribuie doar un aspect moral, ci şi unul material şi economic, el o concepe astfel :

> Vom dovedi că pămîntul nu este al nimănui şi că este al tuturora.
>
> Vom dovedi că tot ceea ce-i lipseşte unui membru al societăţii pentru satisfacerea nevoilor sale de orice fel şi de fiecare zi îi lipseşte din cauza faptului că proprietatea sa naturală individuală i-a fost jefuită de către acaparatorii averilor comune.
>
> Că superioritatea talentelor şi a meseriilor nu este decît o himeră, o înşelătorie deliberată care a servit întotdeauna complotului conspiratorilor împotriva egalităţii.
>
> Trebuie deci ca instituţiile sociale să ajungă în situaţia de a lua oricărui individ speranţa de a deveni vreodată mai bogat, mai puternic sau mai deosebit prin învăţătura sa decît oricare dintre egalii săi.
>
> Că singurul mijloc de a obţine aceasta este de a stabili administraţia obştească ; de a suprima proprietatea privată ; de a lega pe fiecare om de talentul sau de meseria pe care o cunoaşte ; de a-l obliga să-şi depună produsele în depozitul comun şi de a înfiinţa o simplă administraţie de distribuire ; o administraţie de distribuire care, ţinînd evidenţa tuturor indivizilor şi a tuturor lucrurilor, să le repartizeze pe acestea în mod strict egal, transportîndu-le la domiciliul fiecărui cetăţean.

Scanned with OKEN Scanner

> Popor, nu-ți pierde speranța ; revino-ți din amorțeală și deznădejde.
>
> Muntele sfînt sau Vendeea plebeilor să ia ființă într-un singur punct sau în fiecare din cele patruzeci și șase de departamente ! Să se conspire împotriva asupritorului, în stil mare sau mic, în secret sau fățiș, într-o sută de mii de consfătuiri sau numai într-una singură — n-are importanță cum —, numai să se conspire, și de acum înainte remușcările și spaima să nu-i părăsească nici o clipă pe asupritori.

Astfel, încă de la 1 decembrie 1795, o dată cu chemarea sa la insurecție, Babeuf face primele precizări despre ceea ce va fi programul conspirației. Asemenea apeluri, de altfel, erau de natură să inspire încredere sanchiloților. Totuși conspirația ca atare nu era încă închegată, și „Tribunul poporului" a publicat „Manifestul plebeilor" tocmai pentru a-i da baze teoretice și practice. În primul moment, urmarea certă au constituit-o succesul public al lui Babeuf și neliniștea care a pus stăpînire pe notabili față de primirea tot mai favorabilă de care se bucura propaganda lui. „Poporul de rînd — scria Mallet du Pan — este sedus de această doctrină care face progrese alarmante". Legal însă Babeuf putea fi urmărit pentru atentat la siguranța internă a statului, și, în consecință, s-a ordonat arestarea lui ; el reuși totuși să scape poliției. Din acest moment, „Tribunul poporului" își va desfășura iarăși propaganda în ilegalitate, și activitatea clandestină a lui Babeuf va înceta numai o dată cu arestarea lui.

Totuși succesul părea deja asigurat și întrunirile de la Clubul Panthéonului răsunau de apelurile lui Babeuf. În jurul tezelor publicate de „Tribunul poporului" se adunau cei mai înaintați democrați. Poate că unii dintre ei n-au așteptat articolele lui Babeuf pentru a pune la cale o conspirație. Dar Buonarroti, care nu spune aproape nimic despre rolul său personal, arată că primele încercări de întrunire ale celor Egali au avut loc în momentele apariției numerelor 34 și 35 ale „Tribunului" și este de presupus că apelurile lui Babeuf au jucat în această privință rolul unui catalizator. În realitate, dacă printre cei Egali existau două curente care acționau încă separat, ele nu încetaseră nici un moment să

fie în contact ; de o parte Buonarroti cu prietenii săi Darthé şi Debon, iar de cealaltă parte Babeuf, Lepeletier, Sylvain Maréchal şi Antonelle. Pare-se că o dată cu publicarea „Manifestului plebeilor" Babeuf s-a impus ca inspirator al gîndirii Egalilor în ansamblu, iar ziarul lui a devenit oarecum stegarul lor. Chiar şi democraţi destul de îndepărtaţi pînă atunci de Babeuf şi care nu aderau la profeţia înflăcărată a „Manifestului plebeilor" îl foloseau ca bază de gîndire şi de agitaţie politică. La Clubul Panthéonului, cei pe care îi putem numi acum la fel de bine babuvişti ca şi Egali sporeau tot mai mult ca număr şi prestigiu. La începutul lui frimaire anul IV (sfîrşitul lui noiembrie 1795), clubul şi-a înmulţit considerabil aderenţii : 1 500 de membri la începutul lunii, 2 000 la 15 frimaire (6 decembrie). Poate că este firesc să vedem în acest aflux o mărturie a succesului ziarului lui Babeuf, al cărui tiraj, care depăşea 2 000 de exemplare (354 de abonaţi la Paris), era remarcabil pentru acea epocă. Sanchiloţii şi militarii din armata de interior veneau în număr mare la adunările clubului, care devenea tot mai cutezător ; la 15 frimaire s-a afişat acolo „Adevărul arătat poporului de către patrioţii de la 1789", care demasca reacţiunea de după 9 thermidor, cel puţin în ceea ce priveşte consecinţele ei. Apoi, în mod public, la 21 ianuarie, clubul participă la aniversarea execuţiei lui Ludovic al XVI-lea alături de cei din Directorat, care, după cum e lesne de înţeles, n-au fost prea bucuroşi de aceasta. Cîteva zile mai tîrziu, clubul discuta un proiect de „maximum" şi cerea aplicarea decretelor din ventôse anul II privitor la împărţirea averilor emigranţilor la săracii care luptaseră pentru naţiune. Prietenii lui Babeuf şi ai lui Buonarroti, gîndind de fapt la fel, intenţionau să folosească clubul ca pe un mijloc de propagandă pentru a atrage poporul în jurul lor. Buonarroti afirmă direct acest lucru, şi reiese cu certitudine că de la o întrunire la alta Clubul Panthéonului căpăta o orientare tot mai de stînga ; aceasta n-a întîrziat să-i neliniştească pe unii dintre membrii moderaţi ai clubului, care încetară să mai vină la adunări. Cît despre Directorat, destul de mulţumit pînă atunci de moderaţia membrilor clubului, începu să fie neliniştit de influenţa cîştigată de babuvişti. Înainte existenţa clubului putea servi guvernului, oferindu-i mijlocul de a-i speria pe regaliştii moderaţi cu

Scanned with OKEN Scanner

regimul din anul II, dar acum clubul devenea cu adevărat periculos. Timp de cîteva zile, Clubul Panthéonului păstrase tăcere în privința punerii sub urmărire a lui Babeuf, dar nu putea să împiedice răspîndirea ideilor lui, mai ales că Babeuf trimitea tot mai multe scrisori prietenilor săi, continuînd, în același timp, să-și publice ziarul. El îi ataca pe cei care pretindeau să se încheie revoluția (ca Barnave în 1791), în timp ce ea nu izbutise decît să înscăuneze un nou regim de asuprire. El respingea acuzația că ar fi fost un „dezorganizator" (așa a făcut și Marat în 1792). El se fălea, dimpotrivă, că este un organizator al lumii noi. Niciodată ziarul lui Babeuf n-a fost atît de viu ca în această perioadă ; tribunul polemiza cu toți, fie ei dușmani sau simpatizanți, adversari sau partizani. De fapt, influența lui nu înceta să sporească. Angajat într-o acțiune de mare anvergură, în care rolul lui este esențial, Babeuf, pentru prima dată în viață, pare să resimtă o exaltare plină de încredere și o adevărată fericire. El știa că este hăituit de Directorat, dar se vedea înconjurat de prietenie și respect. O mare bucurie trebuie să fi simțit atunci cînd Clubul Panthéonului, părăsindu-și rezerva, a protestat împotriva arestării soției lui în ventôse (februarie 1796) sub pretextul că răspîndea ziarul „Tribunul poporului". Clubul ceru eliberarea ei și organiză o colectă pentru copiii lor. Unii dintre membrii societății se desolidarizară de această acțiune, dar în ansamblu cei mai mulți erau satisfăcuți de felul cum se pornise lupta împotriva Directoratului. Pentru a înțelege aceasta, trebuie să reținem faptul că autoritatea lui Buonarroti și Darthé creștea în ochii publicului, dar mai ales că, o dată cu venirea iernii, agravarea crizei de alimente provoca neliniște în cartierele populare și răscolea conștiințele.

În sfîrșit, Directoratul (în persoana lui Carnot) socoti ineficace politica de concentrare a republicanilor în jurul regimului și, cum nu putuse să atragă majoritatea democraților, se arătă mai dîrz față de ei. Aceștia, ca răspuns, adoptară o atitudine mai hotărîtă. Clubul îl autoriză pe Darthé să citească la o întrunire numărul 40 al „Tribunului poporului" (5 ventôse anul IV — 24 februarie 1796), în care Babeuf ataca hotărîrea Directoratului de a suspenda vînzarea cu preț fix a alimentelor la Paris. Babeuf nu se mărginea doar

să dezaprobe, ci încerca să demonstreze pe baza acestei măsuri antipopulare caracterul „odios" al regimului, considerat de el ca un „edificiu al crimei" care trebuia răsturnat. Pentru Directorat aceasta era prea mult. El hotărî, cu toate ezitările unora dintre cei care-l alcătuiau, închiderea Clubului Panthéonului, caracterizat ca un cuib de tîlhari şi „de anarhişti". Generalul Bonaparte, căruia îi părea rău că nu a participat destul la împărţirea rămăşiţelor republicii de către cei aflaţi la putere, se arătă plin de înţelegere faţă de regim. Uitînd că fusese republican la Toulon şi la 13 vendémiaire, acest tînăr ofiţer ros de ambiţie a comandat expediţia poliţienească împotriva Clubului Panthéonului.

Viitorul Napoleon dădea astfel prima dovadă de credinţă regimului notabililor şi profitorilor de pe urma revoluţiei.

III. ORGANIZAREA CONSPIRAŢIEI

Închiderea Clubului Panthéonului tăia toate punţile dintre Directorat şi majoritatea democraţilor. De aici încolo, aceştia sau se vor supune, sau vor fi constrînşi să conspire. Unii au găsit supărătoare această alternativă, dar Babeuf şi tovarăşii săi, care nu dăduseră niciodată înapoi în faţa luptei ilegale, erau gata de luptă. Conspiraţia se încadra în sistemul lor, căci regimul directorial, aşa cum se prezenta el, nu putea urma nici o evoluţie în sensul dorit de ei. Din teoria sa asupra „Vendeei plebeiene", Babeuf reţinea ideea unui vast complot care nu trebuia să se manifeste printr-o lovitură, ci printr-o insurecţie de masă şi locală condusă de un centru secret. Aceasta a fost propunerea pe care Babeuf a făcut-o prietenilor săi. Pentru a reuşi se părea că ar fi fost de ajuns să se dea amploare unuia dintre numeroasele grupuri clandestine care înfloreau de cîteva luni. Printre acestea, pe primul loc se situa grupul clandestin din strada Cléry, în cartierul Marais. Grupul se aduna la Amar, fost membru al Convenţiei. Acesta, membru al Comitetului siguranţei generale în anul II, fusese unul dintre autorii căderii lui Robespierre la 9 thermidor. Cu toate acestea, mai tîrziu a fost învinuit împreună cu ceilalţi că ar fi fost un „vampir" ; proscris şi decepţionat de thermidorieni, el purta

Scanned with OKEN Scanner

o ură profundă foștilor săi prieteni. Darthé, Buonarroti, Germain, Debon, F. Lepeletier și alți cîțiva au participat la primele adunări ale acestui comitet al lui Amar, și se pare că acolo au luat naștere primele forme ale viitoarei Conspirații a Egalilor ; acolo, în afara discuțiilor politice propriu-zise, a mai fost pusă și problema originii „sclaviei" și a mizeriei sociale. Buonarroti declară în cartea sa că toți și-au manifestat convingerea că sursa tuturor relelor era proprietatea privată. Buonarroti mai povestește că pentru Amar toate acestea au constituit o revelație. Fără să insistăm asupra problemei convingerii egalitare și comuniste a tuturor membrilor comitetului Amar — și mai ales a lui Amar personal —, trebuie să remarcăm puternica influență exercitată de ideile lui Babeuf asupra tuturor participanților. Cu toate acestea, Babeuf nu era prezent în acest comitet Amar. El era însă în contact cu Lepeletier și alți cîțiva care aveau de mult convingerea nestrămutată că proprietatea privată era cauza „sclaviei". Comitetul Amar a mai discutat și ceea ce trebuia făcut după răsturnarea guvernului. Amar a propus, așa cum era și de așteptat, revenirea la Convenție ; Debon, credincios opiniei sale maratiste, cerea un „dictator popular", dar Buonarroti împreună cu ceilalți, care erau mai receptivi la noile realități, propuneau ca puterea să fie încredințată unui corp politic numit de poporul răsculat. În orice caz, ei au căzut de acord cel puțin să propună spre acceptare tuturor democraților, ca primă etapă, reintroducerea Constituției din 1793, deși ea ar fi proclamat legitimitatea proprietății private. Se spera că în cursul aplicării ei concrete bunele principii formulate în preambul vor putea deschide calea spre stabilirea unei societăți egalitare.

Participanții la acest comitet erau deci angajați în lupta conspirativă. Ei nu se gîndeau la Clubul Panthéonului decît ca la o pîrghie pe care s-o folosească în politica lor de regrupare a forțelor. Acest comitet n-a avut însă o existență îndelungată, căci Amar neliniștea pe toată lumea, după cum ideile celorlalți îl nelinișteau pe Amar. Unul dintre foștii lui colegi din Comitetul siguranței generale nu s-a sfiit să pomenească de rolul jucat de Amar la 9 thermidor și a amintit de atitudinea echivocă și de intrigile lui din perioada guvernului revoluționar. Cum era tocmai în momentul cînd Directoratul își preciza noua atitudine (Babeuf era urmărit, iar

Scanned with OKEN Scanner

Lebois, prietenul poporului, arestat), comitetul a hotărît să se autodizolve. Dincolo de această explicaţie puţin cam simplă, se poate presupune că înăuntrul comitetului nu domnise o perfectă unitate ideologică.

Alte grupări de acelaşi tip s-au înmulţit după dizolvarea comitetului Amar, dar n-au durat mult, fie de teama poliţiei, fie din cauza neîncrederii dintre participanţi, fie din lipsa de unitate de vederi.

În ventôse anul IV (februarie-martie 1796), Directoratul se declara ferm hotărît să ţină în frîu opoziţia democratică. Cotitura pe care o făcuse sub impulsul lui Carnot se accentua, iar dificultăţile guvernului se înmulţeau. Inflaţia şi urmările ei, criza de aprovizionare provocau furtuni în foburguri. „Leul" — ca să ne exprimăm ca Mallet du Pan — se trezea. Este cert, aşa cum a arătat şi Georges Lefebvre, că împrejurările obiective înlesneau renaşterea unei puternice opoziţii cu o bază populară. Babeuf şi prietenii lui, pe de o parte, Buonarroti cu ai săi, pe de altă parte, şi-au dat seama că soluţiile radicale preconizate de ei puteau să găsească în acest moment posibilitatea de a se materializa într-o vastă mişcare insurecţională. Ei credeau că acţiunea putea fi dezlănţuită dacă democraţii de toate nuanţele ar fi constrînşi să se alăture celor mai hotărîţi dintre ei. Babeuf a luat, desigur, iniţiativa în acest sens. Locuind cînd la Lepeletier, cînd la alţi prieteni siguri, el menţinea de mai multe luni legături strînse şi neîntrerupte cu Antonelle, Germain şi Maréchal. Prin ei a luat contact cu Buonarroti şi prietenii lui rămaşi foarte legaţi de foştii membri ai Clubului Panthéonului şi de foştii membri ai Convenţiei. La începutul lui germinal anul IV (sfîrşitul lui martie 1796)

> pare sigur că Babeuf, care tindea să unească toate mişcările într-un centru unic, a contribuit, prin influenţa prietenilor săi, la dizolvarea comitetelor a căror activitate am menţionat-o şi ale căror idei se regăsesc în număr mare în actele noului corp insurecţional [1].

Astfel, la 10 germinal anul IV (30 martie 1796) s-a constituit în jurul lui Babeuf Directoratul secret al salvării

[1] *Buonarroti,* op. cit., vol. I, p. 58.

Scanned with OKEN Scanner

publice. Inițial, în afară de Babeuf, mai erau membri Antonelle, Sylvain Maréchal, Félix Lepeletier, adică cel mai vechi grup babuvist, căruia la propunerea lui Didier, agentul de legătură al Directoratului secret, i se adaugă Darthé și Buonarroti, iar prin ei, în cele din urmă, și Debon. Astfel se uneau în același centru conducător foști adversari ai lui Robespierre și foști partizani ai politicii acestuia din anul II. Se aflau acolo oameni care aveau deja experiența puterii și a organizării (Darthé, Buonarroti) și oameni care-și făcuseră un nume mai ales ca agitatori populari, scriitori și ziariști (Antonelle, Lepeletier, Babeuf și Maréchal). Două grupuri care erau legate, desigur, încă din închisoare, dar care niciodată nu fuseseră reunite într-o „înțelegere unică".

Ceea ce atrage atenția poate cel mai mult în compoziția acestui comitet insurecțional este participarea în bună înțelegere a unor oameni a căror atitudine cu privire la Robespierre fusese altădată foarte diferită. Babeuf, desigur, începînd din vendémiaire anul III (septembrie-octombrie 1794), își revizuise părerea din thermidor cu privire la Teroare. Dar oameni ca Buonarroti și Darthé, care nu oscilaseră niciodată în devotamentul lor față de memoria lui Robespierre, afirmau că tocmai fidelitatea față de trecut determina poziția lor prezentă.

Acțiunea lor se înscria pe linia unui robespierrism dinamic. În această ordine de idei, prezența comună a unor oameni atît de diferiți în Comitetul insurecțional însemna o adevărată sinteză între aspirațiile egalitariste ale sanchiloților parizieni și principiile guvernului revoluționar așa cum îl concepea Robespierre, între principiile *revoluției sociale* și cele ale *securității sociale* în sens propriu. Egalii erau conștienți de această particularitate: foștii robespierriști afirmau că politica lui Robespierre, cu toate că nu rezolvase problema socială, deschisese o cale către egalitatea completă și că ea lăsa să se întrevadă „fericirea comună", chiar dacă nu indica și căile practice de a se ajunge la ea. Ceilalți, fie din considerente tactice, fie din convingere, au acceptat această teză, care socotea robespierrismul drept o etapă în direcția revoluției sociale preconizate de ei. Astfel se stabilea o filiație între regimul democratic din anul II și marea revoluție socială proiectată. Încă mai înainte cu cîteva zile,

Scanned with OKEN Scanner

Babeuf, într-o scrisoare adresată fostului hébertist Bodson la 9 ventôse anul IV (28 februarie 1796), explicase motivele atitudinii sale : Robespierre dusese o politică de apărare a revoluţiei într-un moment critic şi nu putuse, decît cu riscul înfrîngerii, să tolereze opuneri sau supralicitări, cu toate că în această privinţă hébertiştii fuseseră de bună credinţă :

> Este adevărat că aceste idei ne puteau atrage pe amîndoi, dar ce ar fi însemnat aceasta pe lîngă o izbîndă a fericirii comune !

Bodson era de părere că apologia lui Robespierre i-ar fi putut îndepărta pe unii dintre foştii sanchiloţi. Babeuf critică acest punct de vedere, căci după 9 thermidor oricine putea să vadă gravele urmări ale renunţării la Teroare, şi, de altfel, mulţi sanchiloţi, idealizînd postum regimul anului II, reabilitaseră politica lui Robespierre. „Pe vremea lui Robespierre cel puţin aveam pîine“ — se spunea în anul III. Dar Babeuf insista mai ales asupra faptului că

> a-l reînvia pe Robespierre înseamnă a-i redeştepta pe toţi patrioţii energici ai republicii şi, o dată cu ei, poporul, care odinioară nu-i asculta şi nu-i urma decît pe ei... Robespierrismul învinge din nou toate facţiunile... Hébertismul, de pildă, nu există decît la Paris şi dispune de oameni puţini, menţinîndu-se cu mare greutate. Robespierrismul există în toată republica, în întreaga clasă care are judecată şi clarviziune, în întregul popor. Cauza este simplă : robespierrismul înseamnă democraţie, aceste două cuvinte fiind perfect identice ; deci, susţinînd robespierrismul, eşti sigur că susţii democraţia.

Directoratul secret socotea deci ca o sarcină de onoare să nu rupă cu trecutul. A apărea pe linia guvernului revoluţionar însemna nu numai un act de dreptate şi de bună-credinţă, ci şi o propagandă bună mai ales faţă de diferitele cluburi iacobine din provincie. Unii s-au întrebat dacă nu cumva Babeuf a acceptat această reabilitare a lui Robespierre din motive de tactică politică, pentru a-i atrage pe toţi cei care rămăseseră legaţi de principiile democraţiei politice. Ar fi un măreţ

omagiu adus înțelepciunii lui politice. Dar de ce să privim cu suspiciune sinceritatea lui ? Pînă de curînd nu s-a subliniat suficient originalitatea mișcării babuviste, pentru că n-a existat în privința ei un punct de vedere dialectic. În anul IV, victoria externă era asigurată și, după doi ani de reacțiune, robespierrismul ca atare era ceva definitiv depășit ; cu trecerea timpului, oameni care avuseseră de suferit de pe urma lui, cu toată buna lor credință revoluționară, puteau acum să-l recunoască drept ceea ce fusese el în realitate. Punînd în valoare aspectele robespierrismului care mergeau în sensul revoluției lor, oameni ca Babeuf realizau o adevărată depășire ideologică, cel puțin la fel de considerabilă ca și aceea care-i determinase pe niște robespierriști neclintiți ca Buonarroti și Darthé să adere la un program radical de revoluție socială. Mai curînd ne-am putea mira de transformarea acestora din urmă, căci ea presupunea o angajare pentru viitor, decît de poziția lui Babeuf, care era rodul unei reflecții politice asupra trecutului. Pentru toți aceștia, contrar celor gîndite de Mathiez, problema care se punea în anul IV era mai puțin de a reintegra robespierrismul în stat, cît de a răsturna puterea burgheză a parveniților thermidorieni. De altfel, așa a înțeles lucrurile chiar și guvernul directorial.

Coexistența frățească în Directoratul secret a acestor oameni de origine atît de diferită reprezintă de fapt un eveniment considerabil. Desigur, ei erau uniți prin suferințele materiale și morale îndurate împreună din partea reacțiunii. Dar, în măsura în care erau încă ferm hotărîți să ducă opera revoluției pînă la capăt, era evident că ei nu se puteau închide în această alternativă ambiguă : hébertism sau robespierrism. Indiferent de punctul de vedere împărtășit inițial, greutățile îndurate de popor și exclusivismul burghez al Directoratului demonstrau fără echivoc că orice pas înainte presupunea lichidarea absolută a „sistemului de asuprire“ existent. Pentru a garanta viitorul era nevoie de o reînnoire socială care, anihilînd profitul individual, deci noțiunea de „proprietate privată“, să asigure „fericirea comună“ ; la început aceasta însemna un amestec nedeterminat de democrație politică și socială și de securitate socială.

Scanned with OKEN Scanner

Pusă astfel pe baze noi, comuniunea ideologică dintre Babeuf şi prietenii săi şi adepţii lui Robespierre constituia cimentul fraternităţii lor. Această fraternitate explică faptul că opera Directoratului secret a fost o operă colectivă. Fiecare contribuia cu tot ce avea mai bun din capacitatea şi personalitatea sa. Acest lucru nu poate fi conceput — fără a nega deosebirile individuale de aptitudine, de preferinţă sau de orientare — decît dacă se admite că comitetul era în întregime babuvist (în sensul atribuit de noi în anul IV). În orice caz, chiar dacă Buonarroti ne semnalează uneori neînţelegeri cu privire la tactică, nicăieri în cartea lui şi nici în alte documente nu se văd divergenţe profunde asupra aspectelor fundamentale ale doctrinei. Documentele descoperite, care au figurat în dosarele acuzării la procesul de la Vendôme, erau redactate şi elaborate de unul sau altul dintre membrii comitetului ; totuşi cea mai mare parte a textelor par a aparţine lui Buonarroti şi Babeuf. De pildă, Buonarroti este fără îndoială autorul răspunsului către M. V...., care-i scrisese lui Babeuf pentru a-şi exprima îndoiala asupra binefacerilor comunismului [1]. Probabil că tot el a fost cel care a redactat „Analiza doctrinei lui Babeuf". Aspectul cel mai vizibil al acestei activităţi colective îl constituiau adunările membrilor Directoratului secret, care se ţineau în fiecare seară în locul unde se ascundea Babeuf. Ei examinau acolo împreună rapoartele celor doisprezece agenţi revoluţionari din arondismente, răspunsurile care trebuiau date, publicaţiile care trebuiau răspîndite, şi toate acestea fără a pierde din vedere punerea la punct a programului pe termen scurt care trebuia să urmeze insurecţiei şi programul pe termen lung privitor la „organizarea republicii". Documentele insurecţionale nu erau semnate niciodată individual, ci erau autentificate printr-un sigiliu pe care erau gravate cuvintele „Salvarea publică". Hotărîrile erau luate cu majoritate şi se păstra cîte o copie cu referiri a fiecărui document (aceasta i-a şi pierdut pe autorii lor în momentul represiunii). Ordinele, instrucţiunile, apelurile, documentele de agitaţie erau transmise prin Didier, singurul agent de legătură dintre organismele intermediare organizate de curînd şi comitetul de conducere. Chiar

[1] Demonstraţia lui A. Saitta este, în această privinţă, hotărîtoare (vezi *Bibliografia*).

din metoda folosită de conspiratori pentru a stabili planul insurecției se poate deduce că între ei domnea o excepțională comunitate de gîndire.

Totuși se obiectează uneori — și argumentul este destul de neliniștitor în privința adeziunii colective a membrilor Directoratului secret la comunismul lui Babeuf — că Antonelle, care era una dintre personalitățile cele mai dinamice, manifesta destule șovăieli. Într-adevăr, el pusese la îndoială în două rînduri eficacitatea, valoarea umană și chiar posibilitatea unei comunități a „bunurilor și a muncilor". Prima dată a fost în frimaire (noiembrie 1795) în „Oratorul plebeu", iar după un răspuns al lui Babeuf în numărul 37 din „Tribunul poporului" Antonelle a repetat atacul său în numărul 144 din „Ziarul oamenilor liberi", el fiind unul dintre redactorii principali ai ziarului ; și mai grav este faptul că aceasta s-a petrecut la începutul lui germinal anul IV (martie 1796), tocmai cînd se organiza Comitetul insurecțional. De fapt, tot ce se știe despre atitudinea curajoasă de mai tîrziu a lui Antonelle, în special la procesul de la Vendôme, precum și stima pe care i-o acordase fără încetare Babeuf de la amnistie, ne îngăduie să respingem ideea unei lașități din partea lui. De asemenea, în aceeași ordine de idei, metodele tactice de propagandă ale babuviștilor, care căutau să folosească întreaga presă republicană printr-un joc de întrebări sceptice inspirate de ei, cărora le urmau răspunsuri convingătoare în presa lor, infirmă teza unei îndepărtări a lui Antonelle de comunismul lui Babeuf. A. Saitta e de părere că îndoielile lui Antonelle erau de fapt menite să stîrnească interesul opiniei publice față de programul babuviștilor și să-i oblige să ia poziție chiar și pe acei democrați pe care de obicei nu-i puteau cuprinde. În orice caz, din momentul înființării aparatului insurecțional, nimic nu mai trădează eventuale divergențe de vederi între membrii comitetului de conducere. După A. Saitta, în 1796 aderaseră într-adevăr cu toții la comunismul lui Babeuf, nu fără a-i aduce, poate, unele mici modificări. Nu mai rămîne nici un dubiu, decît în privința lui Darthé [1].

Conducerea insurecției o dată pusă la punct, trebuia să se mai creeze curelele de transmisie necesare pentru a comunica maselor populare lozincile și pentru a indica agitatorilor

[1] Vezi *A Saitta*. „Autour de la Conspiration de Babeuf. Discussion sur le communisme". A.H.R.F., 1960, nr. 4, p. 427.

Scanned with OKEN Scanner

din cartiere principalele teze ale mişcării. Pe de altă parte, aparatul conspiraţiei fiind constituit, era necesar să se prevadă încadrarea insurgenţilor. Nu se mai putea admite să se repete greşeala din prairial, cînd sanchiloţii, lipsiţi de o conducere efectivă, s-au retras în dezordine în foburguri, speriaţi parcă de propria lor cutezanţă. Datorită legăturilor întreţinute în timpul întemniţării şi prieteniilor dinainte şi de după thermidor, babuviştii au putut să-i recruteze pe cei doisprezece agenţi revoluţionari din arondismente despre care s-a vorbit, precum şi agenţi militari. Ei au fost aleşi de Directoratul secret, la propunerea membrilor lui. Originea politică a agenţilor revoluţionari civili şi a agenţilor militari ridică aceeaşi problemă a convingerilor lor comuniste şi a adeziunii lor la politica Egalilor ca şi în cazul membrilor organului suprem, despre care am vorbit. De data aceasta este totuşi mai greu de răspuns în mod afirmativ. Bunăoară, Bodson, căruia Babeuf îi scrisese pentru a justifica ataşamentul celor Egali faţă de robespierrism, îi răspundea lui Babeuf la 12 ventôse (2 martie), deci cu puţin înainte de instituirea aparatului de conducere, scriindu-i că regretă „celebritatea monstruoasă a lui Robespierre“ şi încurajîndu-l pe tribun să preconizeze „fericirea tuturor“ fără a urma însă „calea oamenilor pe care tu trebuie să ai nobila mîndrie de a-i depăşi (oricare ar fi fost serviciile pe care ei le-au putut aduce patriei)“... Această profesiune de credinţă antirobespierristă venea în conflict cu politica de fuziune preconizată de Egali. Se pare că îngustimea de spirit de care dădea dovadă Bodson era împărtăşită şi de alţi militanţi, chiar dintre cei cu sarcini de cea mai mare răspundere, care avuseseră de-a face cu Comitetul salvării publice în anul II. E neîndoios, pe de altă parte, că unii foşti robespierrişti, printre care şi agenţii militari legaţi de amintirea operei grandioase a Convenţiei montagnarde, erau cam neliniştiţi de exclusivismul ideologic al unora dintre Egali ; aceştia refuzau la început să le facă loc în mişcare, cu condiţia de a atenua puţin caracterul convingerilor lor, foştilor membri montagnarzi ai Convenţiei care fuseseră amnistiaţi (Lindet, Javogues, Ricord...). De altfel, numai sub presiunea agenţilor militari, Comitetul insurecţional a luat legătura în floréal anul IV (aprilie 1796) cu Comitetul foştilor membri ai Convenţiei. Aşadar, comunismul, reprezentînd fondul doctrinei celor

Scanned with OKEN Scanner

Egali, era din ce în ce mai diluat pe măsură ce se îndepărta de nucleul concentrat al conducerii. Această slăbire progresivă a vigorii pozițiilor nu trebuie să ne mire. Realizînd o sinteză a tuturor tezelor clasice ale revoluției franceze și, într-un anumit sens, o depășire dialectică a lor prin perspectiva unei societăți comuniste care să soluționeze toate problemele sociale ce se puneau, babuviștii primeau totuși contralovitura animozităților acumulate în trecut. Reacțiunea thermidoriană nu putuse să șteargă total aceste animozități, iar istoria mergea prea repede pentru ca toți să poată schimba fără dificultate pasul și să înțeleagă, așa cum înțeleseseră capii mișcării, necesitatea de a lăsa de o parte vechile conflicte și de a găsi baze noi în vederea realizării „fericirii comune", față de care toți aveau un adevărat cult.

Această dezvoltare inegală a conștiinței revoluționare reflecta, în ultimă analiză, diversitatea compoziției sociale a maselor puse în mișcare de propaganda Egalilor. Era normal ca agenții revoluționari, aleși tocmai pentru legătura lor cu poporul, să fie aceia care să ridice problemele cele mai dificile. Toate acestea nu contrazic însă afirmația lui Buonarroti, care vorbea de o adîncă pătrundere în mase a ideilor comuniste în primăvara anului IV. Dimpotrivă, faptul că aceste probleme au fost ridicate confirmă profunzimea agitației. Trebuie însă să admitem că, dacă condițiile politice și sociale erau favorabile propagandei lor, poziția lor radicală se atenua progresiv pe măsura apropierii de bază, fiind redusă în cele din urmă la reafirmarea tezelor populare tradiționale. Prin această pulverizare ideologică se explică faptul că Directoratul secret n-a avut niciodată ideea unui partid monolit din punct de vedere ideologic și politic. Pentru el victoria armată, indiferent de gradul de conștiință al răsculaților, era primul lucru care trebuia obținut, iar realizarea programului trebuia să vină după aceea, în timpul dictaturii revoluționare ce avea să urmeze în mod necesar. Nu era posibilă ideea unui partid proletar înainte de a exista conștiința de clasă proletară și proletariatul însuși ; putea fi vorba cel mult de un fel de presimțire a necesităților viitoare, care abia se întrevedeau. Aceasta făcea să nu existe un contact adevărat între conducerea superioară și mase. Agenții revoluționari transmiteau centrului de conducere informații, se interesau de

Scanned with OKEN Scanner

întrebările puse, dar, nefiind decît nişte agenţi de legătură care în principiu n-aveau contact, pînă-n ultimul moment, cu nişte conducători pe care, în parte, nici nu-i cunoşteau, erau în realitate numai nişte canale în sens unic. Astfel se prezentau lucrurile la Paris, şi cu atît mai mult în provincie şi în armată. Datorită dificultăţii unor comunicaţii efective, luptătorii împrăştiaţi nu puteau decît să înregistreze hotărîrile şi să accepte sau să refuze programul elaborat de conducători. Comitetele şi întrunirile aveau doar rolul unor organe de înregistrare, iar ultimul cuvînt a aparţinut aproape pînă la sfîrşit Comitetului insurecţional. Membrii Directoratului secret cereau agenţilor revoluţionari rapoarte zilnice şi le răspundeau prin circulare ; ei îşi precizau propriile lor gînduri, dar nu răspundeau întotdeauna la problemele ridicate de oamenii din popor. Pe scurt, condiţiile sociale şi politice din anul IV nu le-au îngăduit să găsească o soluţie. De altfel, acesta este un pericol permanent, subliniat adesea în grupările revoluţionare. Au existat o mişcare babuvistă, un curent de idei comuniste, o organizaţie insurecţională, dar n-a existat un adevărat „partid" în sensul actual al cuvîntului. Obsedaţi poate de exemplul Comitetului salvării publice din anul II, Egalii instituiseră un centralism revoluţionar eficace, dar lipsa unei democraţii interne îi expunea izolării în caz de înfrîngere. O asemenea atitudine le era, desigur, impusă atît de condiţiile politice, cît şi, în general, de structura socială din acel moment. Mai mult, era normal ca un complot, oricît de larg ar fi fost cunoscut, să rămînă foarte unitar numai la nivelul unei elite. Aşa înţelegem mai bine de ce babuviştii, fiind arestaţi în mijlocul acestei populaţii a Parisului, pe care propaganda lor o influenţase, nu s-au bucurat de nici o acţiune de apărare din partea poporului, în timp ce în 1793 Marat nu putuse să fie condamnat. Acest echivoc tragic se va repeta şi în mişcările revoluţionare de tip carbonarist şi blanquist din secolul al XIX-lea ; numai leninismul va poseda această superioritate care îi va permite să conceapă un partid revoluţionar, care va fi democratic în elaborarea programului politic şi a tacticii sale şi, totodată, centralist în îndeplinirea lor. Era imposibil ca aceste necesităţi să fi fost înţelese în 1796, deoarece babuvismul nu reprezenta o reflectare ideologică a aspiraţiilor unei clase sociale care să-i furnizeze o bază de masă ; el nu era decît înţelegerea activă a faptului

Scanned with OKEN Scanner

că la baza oricărei eliberări a omului trebuia să stea rezolvarea problemei sociale. Prin aceasta el stîrnea interesul tuturor democraților convinși și al tuturor „săracilor", ceea ce-i dădea un oarecare sprijin de clasă. Dar toți acești oameni nu aveau, la drept vorbind, nici un alt numitor comun în afara unei puternice conștiințe democratice sau plebeie ; concret, era refuzul „săracilor", care sufereau în mod mai mult sau mai puțin egal, de a se supune economicește celor „bogați". Așadar, dacă comunismul a fost apanajul avangărzii babuviste, și în această privință nu încape nici o îndoială, el rămîne, de asemenea, expresia limitată a revendicărilor sociale și politice ale sanchiloților. Totuși marele merit al babuvismului este acela de a se fi manifestat ca o doctrină ce preconiza „comunitatea bunurilor și a muncilor", prevăzînd astfel viitorul în aceeași măsură în care trăgea concluzii despre trecut.

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL AL IV-LEA

BABUVISMUL

I. REALITATEA COMUNISMULUI EGALILOR

Babuvismul din anul IV este, din punct de vedere ideologic, rodul unui dublu curent: curentul partizanilor anului II, care au învăţat din înfrîngerea suferită, şi acela care exprimă bilanţul mişcării populare din timpul întregii revoluţii franceze, şi mai ales din timpul perioadei thermidoriene. Programul Egalilor urmăreşte să rezolve problema imediată pusă de căderea lui Robespierre şi de implicaţiile ei, dar, dincolo de aceasta, încearcă să răspundă aspiraţiilor populare de a cunoaşte, în sfîrşit, „fericirea comună" atît de mult aşteptată. Toată măreţia lui constă în faptul că babuvismul caută să rezolve definitiv problema înfăptuind cetatea comunistă în care egalitatea va asigura oamenilor pentru totdeauna domnia dreptăţii sociale. Totuşi, ca toate doctrinele izvorîte în acelaşi timp din focul acţiunii şi din gîndirea oamenilor, babuvismul se află sub semnul legăturii cu prezentul şi al viziunii de viitor. Legătura cu prezentul o vedem în faptul că babuviştii erau presaţi să acţioneze. Doctrina lor s-a formulat o dată cu închegarea conspiraţiei şi cu încercarea de a mobiliza masele populare; Babeuf a publicat „Manifestul plebeilor" şi a întreprins marile sale polemici teoretice în timp ce se ţeseau firele conspiraţiei şi „Tribunul poporului" lansa chemarea la insurecţie populară. Criza de alimente se prelungea, iar poporul era obosit. Trebuia acţionat repede. În acelaşi timp însă, proiectele schiţate, planurile de înfăptuire a „egalităţii reale", toată această operă — amestec de vis abia încropit şi de articole de program minuţios elaborate — dovedeşte că babuviştii priveau spre viitor. Scopul lor era de a anihila vechea societate, în care,

Scanned with OKEN Scanner

după expresia folosită de Babeuf în anul III, se înfruntau „patricienii şi plebeii", pentru a întemeia, o dată pentru totdeauna, o republică asigurînd tuturora condiţii egale de existenţă.

Cunoscîndu-i geneza cu ajutorul faptelor şi al oamenilor, ar putea părea de prisos să arătăm că babuvismul nu este un camuflaj destinat să ascundă o nouă încercare a iacobinilor din anul II. El a fost mai mult decît o simplă reînviere a iacobinismului, mai mult decît o luptă desperată a unei arier-gărzi. Dacă insistăm totuşi asupra acestei probleme, o facem pentru că personalităţi de seamă au susţinut acest punct de vedere — în special Albert Mathiez —, şi din această cauză trebuie lămurită problema esenţei babuvismului, a maturităţii şi a influenţei lui reale.

Albert Mathiez nu vedea în conspiraţia lui Babeuf decît o reînviere a iacobinismului. Comunismul Egalilor nu era, după el, decît o „poleială" ideologică, alcătuită anevoie din gîndirea filozofilor pentru a acoperi conspiraţia şi pentru a sluji drept pretext unei reînnoiri a tezelor. În plus, el n-ar fi avut nici un fel de influenţă, iar majoritatea aşa-zişilor babuvişti nu numai că nu erau convinşi de aceste idei, dar îşi şi manifestau dezaprobarea faţă de ele. „Egalitatea de fapt nu poate fi înfăptuită, renunţă la aceste idei himerice" [1]. Comunismul lui Babeuf n-ar fi fost în cele din urmă, după Mathiez, decît „o terminaţie pusă pe o construcţie de un stil cu totul diferit". Acuzaţia de anarhism lansată de Directorat nu era decît o exagerare tactică menită să stîrnească ostilitatea bogaţilor împotriva acuzaţilor din procesul de la Vendôme şi a eventualilor lor discipoli.

Această teză este azi total părăsită. În urma cercetărilor care s-au precizat în jurul anilor 30, chiar sub influenţa lui Mathiez, şi apoi datorită cercetărilor postbelice, s-a ajuns ca toţi istoricii să cunoască destul de exact importanţa comunismului în conspiraţie, cel puţin în ceea ce priveşte aparatul conducător al membrilor Directoratului secret executiv. M. Dommanget şi apoi Georges Lefebvre au demonstrat pe larg că comunismul lui Babeuf îşi avea rădăcinile în lecturile sale şi totodată — şi mai cu seamă — în experienţa

[1] Scrisoarea lui Desplace către Babeuf, citată de *A. Mathiez*. „Le Directoire", op. cit.

sa concretă de specialist în dreptul feudal ; iată de ce, departe de a fi în anul IV un expedient ideologic formal, aceste convingeri erau la Babeuf profunde şi înrădăcinate. Apoi Georges Lefebvre, lărgindu-şi cercetările, a demonstrat că acţiunea militantă a lui Babeuf în Picardia avea ca scop nu numai doborîrea rămăşiţelor feudale, ci şi înfăptuirea marii revoluţii sociale care să dea pămînt ţăranilor săraci [1]. La al V-lea Congres al ştiinţelor istorice (1950) acelaşi savant, inspirîndu-se din lucrări recente, a arătat în mod precis că comunismul lui Babeuf, aşa cum se exprima el în anul IV, era rezultatul unei lungi experienţe sociale şi politice, în care cunoştinţele lui Babeuf în problema aprovizionării Parisului şi a rezolvării acesteia de către guvernul revoluţionar au jucat un rol important. Economia dirijată din anul II i-a sugerat ideea comunismului în repartiţie, comunismul în producţie fiind de neconceput la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, înainte de a se fi dezvoltat marea industrie capitalistă. E. Labrousse a insistat asupra aspectului realist şi adaptat la împrejurări al comunismului lui Babeuf, care, apărut într-o perioadă de depresiune economică, este un „comunism al cumpătării" şi care, răspunzînd concepţiei populare despre problema socială, se prezintă, de asemenea, ca o ideologie avînd un „sprijin de clasă".

Totuşi, pasul hotărîtor în răspunsul către acei care socoteau comunismul Egalilor ca superficial l-au făcut istoricii italieni. Aceştia, atraşi de marea personalitate a lui Buonarroti şi de rolul lui în exprimarea doctrinelor naţionale unitare din ţara lor, au ajuns în mod firesc să studieze şi activitatea lui în rîndurile Conspiraţiei Egalilor. Rînd pe rînd au apărut : „Buonarroti şi Babeuf" de A. Galante-Garonne ; „Filippo Buonarroti, contribuţii la istoria vieţii şi a gîndirii sale" a lui A. Saitta, precum şi alte lucrări care studiau în amănunt acţiunea tovarăşilor lui Babeuf înainte, în timpul şi după conspiraţie. Cu argumente convingătoare, studiind cu atenţie cartea lui Buonarroti şi bazaţi pe numeroase documente, aceşti autori demonstrează că comunismul conducătorilor conspiraţiei nu poate fi pus la îndoială. Georges Lefebvre,

[1] *G. Lefebvre.* „Où il est question de Babeuf", în „Etudes révolutionnaires", op. cit. ; vezi şi *R. Legrand.* „Babeuf en Picardie (1790—1792)", A.H.R.F., 1960.

Scanned with OKEN Scanner

de care aceşti autori erau foarte legaţi, a pus o întrebare fundamentală : în prefaţa sa la ediţia „Conspiraţiei pentru egalitate" a lui Buonarroti, publicată de „Editions sociales", el se întreba „dacă gîndirea lui în momentul scrierii cărţii mai era riguros identică cu gîndirea Egalilor" [1]. Foarte firească întrebare, deoarece după treizeci şi doi de ani amintirile unui om pot să se deformeze în contact cu viaţa, şi mai ales cu o viaţă ca aceea a lui Buonarroti.

De aici rezultă o dublă problemă : de ce fel de documente te poţi folosi într-o istorie a babuvismului pentru a evita să pui pe seama comuniştilor din anul IV idei apărute ulterior, poate strecurate de Buonarroti în cartea sa scrisă în anul 1828 ? Apoi, în ce măsură ideologia comunistă a fost ea împărtăşită de cei implicaţi în conspiraţie ?

La această a doua întrebare, am văzut cum A. Saitta [2] răspunde, sprijinit pe argumente puternice, că în privinţa a şase dintre cei şapte membri ai Directoratului secret (afară, poate, de Darthé) nu poate exista în anul IV nici o îndoială : ei îşi dăduseră adeziunea concretă la comunism, chiar dacă între ei au existat diferenţe de nuanţă în gîndire, provenite din originile lor diferite ; gîndirea conspiratorilor era impregnată de comunism. Se poate ca acest comunism să fi devenit mai incert pe măsura îndepărtării de cercul conducătorilor, dar aceasta nu schimbă cu nimic faptul că comunismul a fost proclamat la Paris în 1796. Dar ce fel de comunism ?

La problema documentară propriu-zisă, aceiaşi istorici, la spusele cărora li s-au alăturat şi alţii, au permis să se răspundă parţial. Se pare că textele citate de Buonarroti erau în ansamblu conforme cu ideile din anul IV. De altfel, originalele care au fost regăsite sînt adesea asemănătoare cu „piesele justificative" anexate la partea a doua a „Conspiraţiei pentru egalitate". În acest fel, folosindu-ne de documentele cele mai cunoscute şi de studiile savanţilor, putem avea o imagine aproape fidelă a babuvismului din anul IV, care a fost o doctrină în acelaşi timp egalitaristă şi comunistă.

[1] „Conspiration pour l'égalité", prefaţa, p. 15

[2] *A. Saitta.* „Autour de la conjuration de Babeuf", A.H.R.F., 1960, p. 426.

Scanned with OKEN Scanner

II. ECONOMIA ÎN CETATEA EGALITARĂ ŞI EGALITATEA SOCIALĂ

La baza gîndirii Egalilor stă un punct de vedere social, nu unul economic, aşa cum o dovedeşte cu prisosinţă şi numele pe care şi l-au ales. Tot sistemul lor este îndreptat nu spre căutarea abundenţei economice — ceea ce este destul de explicabil dacă se ţine seama de condiţiile de atunci —, ci spre căutarea „egalităţii perfecte", în special în domeniul consumului de bunuri. Chiar dacă acest consum ar fi fost mediu, principalul era ca acest consum mediu să fie suportat în mod egal de toţi [1]. „Binele comun", termen care apare la Babeuf în 1787 şi care devine un fel de laitmotiv al propagandei sale scrise din toate perioadele, este la origine mai puţin o lozincă economică decît un termen de morală socială în stare să asigure „fericirea comună" revendicată cu începere din 1792. În definitiv, această „fericire comună" către care tindea Constituţia din 1793 — după cum spuneau babuvişti în 1796 — nu era altceva, în mintea sanchiloţilor, decît „dreptul egal la bucuriile vieţii", baza năzuinţelor lor sociale, adică un fel de asigurare socială a unui minim de consum, a unui „minim vital", cum spune J. Dautry. Dar de la termenul „fericire comună" babuvişti au ajuns în 1796, printr-o dialectică a cuvintelor, la termenul „comunitatea bunurilor", adică la o critică economică a regimului de inegalitate şi la propunerea unei economii comunitare, „obşteşti". Această creaţie nu a fost numai verbală. Exemplul măsurilor de economie dirijată din anul II şi părăsirea lor în cele din urmă i-au condus pe Egali — şi, printre ei, în special pe Babeuf şi pe Buonarroti — la o conştiinţă clară a necesităţii şi posibilităţii instituirii „Comunităţii bunurilor", singurul mijloc de a asigura „egalitatea perfectă", teoretică, a lui Mably, înfăptuindu-se astfel în practică revendicările maselor populare. De aceea, nu trebuie să căutăm la Babeuf o gîndire economică mai adîncă : „Babeuf nu este un economist. A-i atribui această calitate ar fi ceva lipsit de raţiune, nechibzuit în epoca lui Turgot, Adam Smith şi Malthus" [2]. Totuşi această apreciere trebuie nuanţată dacă admitem într-adevăr că Babeuf în

[1] Vezi articolul fundamental al lui *J. Dautry*. „Le Pessimisme économique de Babeuf et l'histoire des utopies", A.H.R.F., 1961, p. 215.

[2] *J. Dautry*, op. cit., p. 216.

Scanned with OKEN Scanner

1786, în scrierea sa despre „fermele colective", analizată şi criticată de V. M. Dalin [1], se pronunţase asupra noţiunii de productivitate şi rentabilitate a exploatărilor agricole şi în cele din urmă asupra creşterii producţiei şi a consumului. Sîntem însă, de asemenea, obligaţi să admitem că în 1796 tribunul a uitat de concepţia sa propriu-zis economică a „comunităţii bunurilor", căci nu vorbeşte nimic de ea, sau că o păstrează pentru a o folosi ulterior. El se ocupă în primul rînd de soluţii medii de pragmatism social, fiind împins de un singur considerent — „cel mai tare dintre toate considerentele, foamea, sfînta foame" [2]. De aceea, nu putem decît să deplîngem şi mai mult faptul că Babeuf, furat de acţiune, nu şi-a ţinut angajamentul luat în 1793, în scrisoarea adresată lui Chaumette la 7 mai (şi din nou în 1795), de a scrie cartea „Despre egalitate", care ar fi prezentat amănunţit programul său. Poate că trebuie luat în considerare faptul că Babeuf în timpul conspiraţiei a fost puternic influenţat de Buonarroti şi Maréchal, independent de mediul în care trăia el, iar aceştia erau orientaţi spre cercetări morale şi sociale mai mult decît era înclinat fostul specialist în dreptul feudal spre o gîndire economică.

Privită prin prisma documentelor anului IV, „comunitatea bunurilor" cetăţii babuviste, către care trebuia să ducă succesul conspiraţiei, se baza pe suprimarea dreptului de proprietate şi pe participarea egalitară a membrilor societăţii atît la muncă, cît şi la repartizarea bunurilor.

Desfiinţarea dreptului de proprietate privată constituie în ochii notabililor aspectul cel mai scandalos al programului babuvist nu pentru că ei nu mai auziseră vorbindu-se despre aceasta, ci pentru că cei bogaţi fuseseră o dată loviţi de evenimente, iar cu Babeuf ameninţarea devenea mai precisă. Era evident că Babeuf şi prietenii lui erau departe de propunerile platonice ale filozofilor din secolul al XVIII-lea. Totuşi, în gîndirea Egalilor, aceasta nu reprezenta decît un postulat fundamental de la începuturile teoriei lor şi care în mare măsură era de la sine înţeles. Reacţiunea thermidoriană făcuse să se întărească un sentiment care exista de mult la majoritatea oamenilor. Pentru a-l justifica, ei n-aveau

[1] Vezi mai înainte, cap. II : „Babeuf".

[2] „L'Eclaireur du peuple", manuscrisul din germinal anul IV. Citat de *Dautry* în articolul menţionat.

decît să se sprijine pe propunerile filozofilor şi să le nuanţeze, ţinînd cont de experienţa revoluţiei franceze. Dreptul de proprietate a apărut totdeauna contrar dreptului natural, iar Babeuf afirmase deja în 1786 că „dreptul de a trăi primează faţă de dreptul de proprietate“ [1]. De la Rousseau încoace şi chiar începînd din antichitate, filozofii văzuseră în acest drept originea tuturor relelor care bîntuiau omenirea, iar patrioţii înaintaţi — cauza „involuţiei“ de după 9 thermidor [2].

Guvernul revoluţionar considerase interesul naţiunii în stare de război mai presus de interesul proprietarilor. Constituţia din 1793, deşi consfinţeşte dreptul de proprietate — lucru pe care cei Egali i-l reproşează [3] —, a ţinut totuşi să limiteze exercitarea acestui drept în articolul 19 din „Declaraţia drepturilor omului şi ale cetăţeanului“.

Cum revoluţia eliberase masele în „numele poporului“, devenea legitimă atacarea dreptului de proprietate privată. Dacă ţăranii săraci şi sanchiloţii priveau marea proprietate ca pe o uzurpare, ei considerau totuşi parcela şi dugheana lor ca pe un fruct natural al muncii, al economiei şi al prevederii, principale calităţi ale „bravului sanchilot“, tată bun şi soţ bun. Nu trebuia deci contrariat ataşamentul pe care-l aveau ţăranii şi micii patroni faţă de parcela sau de prăvălia lor ; de aceea, a fost îmbinată noţiunea de proprietate colectivă cu cea de exploatare parcelară. Ei se puteau sprijini în acest scop pe principiile legiuitorilor vechiului regim, care făceau distincţie între proprietatea superioară a seniorului (dînd dreptul regelui — suveranul general — de a interveni în privinţa pămînturilor care nu aparţineau unui senior) şi posesiunea utilă a arendaşului.

Seniorul devenea naţiunea, iar arendaşul un cetăţean care exploata un bun ce era eminamente proprietatea comunităţii. Acest fel de a gîndi era foarte accesibil pentru un om ca

---

[1] În ciorna scrisorii din iunie 1786 descoperită de V.M. Dalin.

[2] „Cît despre cauza acestor dezordini, ea se găseşte în inegalitatea averilor şi a condiţiilor de trai şi, în ultimă analiză, în proprietatea individuală, prin care cei mai îndemînatici... au jefuit şi jefuiesc fără încetare masele“ (*Buonarroti*, „Conspiration...“, vol. I, p. 79).

[3] „Defectele acestei constituţii nu puteau fi ascunse, şi ele se găseau mai cu seamă în articolele privitoare la Declaraţia drepturilor, care, definind dreptul de proprietate, îl consfinţea în toată îngrozitoarea lui amploare“ (*Buonarroti*, op. cit., vol. I, p. 84).

Scanned with OKEN Scanner

Babeuf, care exercitase profesiunea de specialist în dreptul feudal. Principiul o dată admis, devenea foarte logic ca naţiunea să nu fie împiedicată cu nimic, în calitatea ei de proprietară superioară a pămînturilor şi a bunurilor, de a redistribui în mod egal pămînturile arabile între toţi membrii societăţii. În acest fel ocolit se putea răspunde idealului individualist şi „mic-burghez" al maselor revoluţionare de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, păstrîndu-se în acelaşi timp posibilitatea de a doborî marea proprietate, mai ales rurală, care se prezenta ca principalul obstacol în calea „egalităţii perfecte" ; iar aceasta era dorinţa săracilor. Redistribuirea ar fi putut fi făcută cu ajutorul legii agrare, însă criticile pe care aceasta le suscitase continuau să persiste. Buonarroti şi Babeuf au văzut şi au apreciat deficienţele acestei legi, astfel că babuvismul trebuia să găsească o cale de a împiedica, după împărţirea bunurilor, formarea unei noi inegalităţi în ceea ce priveşte posedarea acestor bunuri. În acest scop se prevăzuse menţinerea, chiar după împărţire, a proprietăţii superioare a naţiunii asupra pămîntului, interzicîndu-se deţinătorului unui lot dreptul de a-l vinde sau de a dispune de el prin testament şi urmînd ca după moartea deţinătorului lotul să fie înapoiat colectivităţii pentru o nouă redistribuire.

> Legiuitori şi guvernanţi, proprietari bogaţi şi fără inimă, în zadar încercaţi să vă opuneţi sfintei noastre acţiuni ; voi spuneţi : „Ei doresc legea agrară, atît de ades revendicată înaintea lor".
>
> Tăceţi, calomniatorilor ! Legea agrară sau împărţirea ogoarelor a fost dorinţa spontană a cîtorva soldaţi lipsiţi de principii, a cîtorva triburi călăuzite de instinct şi nu de raţiune. Noi cerem ceva mai sublim şi mai drept, binele comun sau comunitatea bunurilor [1].

Comunitatea bunurilor pe planul însuşirii mijloacelor de producţie era, între altele, dreptul comunităţii naţionale de a dispune de tot în vederea unei permanente redistribuiri. Legea agrară era deci repudiată, iar Babeuf arătase clar acest

[1] „Manifeste des Egaux", redactat de Sylvain Maréchal. De remarcat confuzia absolută dintre scop (binele comun) şi mijloace (comunitatea bunurilor).

Scanned with OKEN Scanner

lucru în „Manifestul plebeilor“ din 9 frimaire anul IV (nr. 35 al ziarului „Tribunul poporului“ din 30 noiembrie 1795) ; el i-l declarase din nou lui Rossignol la 11 floréal (30 aprilie 1796), într-o ședință a Directoratului secret, spunînd că scopul său nu este de a transforma Franța „într-un fel de tablă de șah“, ci de a „dezproprietări în general“ țara.

Stabilirea unei proprietăți superioare asupra bunurilor menținînd în același timp exploatarea lor individuală nu însemna încă instaurarea de fapt a comunismului. După naționalizare existau două soluții comuniste posibile : sau să se creeze exploatări colective, așa cum prevăzuse teoretic Babeuf în 1786, sau să se organizeze colectivizarea tuturor resurselor. Se poate ca prima soluție să fi rămas undeva în mintea lui Babeuf, dar nu se vorbește absolut nimic despre ea în 1796, la zece ani după ce fusese formulată ; poate pentru că era prea îndepărtată de dorințele poporului — mai ales ale maselor de la orașe —, căci, marea întreprindere fiind aproape inexistentă, noțiunea de producție socialmente comunitară nu putea apărea. De aceea, colectivizarea resurselor a devenit ideea centrală a doctrinei :

> Nu mai există proprietate individuală, pămîntul nu aparține nimănui, roadele sînt ale tuturor. De asemenea, din această situație rezultă că acolo unde obștea va fi stabilită cetățeanul nu va căpăta niciodată ceea ce se numește dreptul de proprietate asupra vreunui lucru ; el nu va avea decît dreptul de folosință sau de uzufruct asupra obiectelor care-i vor intra în posesiune prin hotărîrea magistratului [1].

De vreme ce „roadele sînt ale tuturora“ era logic să se asigure fiecăruia partea sa la distribuirea bunurilor de consum. Morelly propusese în articolul 7 al „Modelului de legislație“ din „Codul naturii“ [2] colectarea produselor de către

[1] *Buonarroti*, op. cit., vol. I, p. 163.

[2] *Morelly*. „Code de la Nature“, introducere de V. P. Volghin, „Les Classiques du Peuple“. Editions sociales, 1953. Este cunoscută admirația babuviștilor pentru autorul „Codului naturii“, prezentat de Babeuf în frimaire anul IV ca „cel mai hotărît, cel mai întreprinzător, aș spune aproape cel mai avîntat luptător al sistemului“. De altfel, unii îi atribuiau „Codul naturii“ lui Diderot.

Scanned with OKEN Scanner

administraţia publică şi împărţirea lor. Exemplul economiei dirijate din anul II împinsă pînă la extrem putea inspira o asemenea idee : realizîndu-se colectivizarea totală a resurselor, dispărea riscul acaparării — deoarece toţi producătorii ar fi avut o producţie aproximativ egală ; de asemenea dispărea riscul aprovizionării insuficiente a oraşelor şi a regiunilor deficitare — deoarece statul ar fi vegheat la aceasta — şi s-ar fi pus capăt şi subnutriţiei care ameninţa căminele celor ce nu se ocupau cu agricultura [1].

> Dacă toţi factorii de producţie şi de fabricaţie vor lucra pentru magazia comună şi fiecare dintre ei îşi va trimite acolo produsul în natură al sarcinii sale individuale, iar factorii de distribuţie, nemailucrînd pe contul lor, ci pentru marea familie, vor face să ajungă la fiecare cetăţean partea egală şi variată ce i se cuvine din întreaga masă a produselor întregii asociaţii în schimbul a ceea ce a putut face el pentru înmulţirea acestor produse sau pentru îmbunătăţirea lor, atunci comerţul, departe de a fi desfiinţat, va fi, dimpotrivă, îmbunătăţit, devenind folositor tuturora [2].

Această punere în comun a resurselor colectivităţii, în fond, nu desfiinţa schimbul de produse, ci numai vînzarea, cumpărarea şi folosirea monedei. „Republica nu mai fabrică monedă“ — se spune în „Proiectul de decret economic“. Menţinînd transportul produselor, babuvismul nu merge atît de departe ca Morelly, al cărui ideal era o semiautarhie a celulei de bază, idee cu neputinţă de realizat în situaţia economică din Franţa. Aci putem observa deosebirea dintre utopie şi realismul babuviştilor. Suprimarea comerţului şi monedei era inspirată de ideile sanchiloţilor, pentru care profitul comercial reprezenta izvorul principal al inegalităţii sociale, în acea perioadă în care profitul industrial nu se manifesta încă decît sporadic şi numai în cîteva regiuni. Babeuf se exprimase şi el astfel în mai multe rînduri. Pentru el, comerţul —

[1] Vezi articolul 2 din fragmentul unui „Projet de décret économique“, în *Buonarroti*, op. cit., vol. II, piese justificative.

[2] Scrisoarea lui Babeuf către Germain, scrisă la Arras, la 10 thermidor anul III (28 iulie 1795), citată de *Dommanget* („Pages choisies“, p. 210—211).

Scanned with OKEN Scanner

adică capitalismul în concepţia omului din secolul al XVIII-lea — era un „abuz monstruos", care purta vina îmbogăţirii unora şi proletarizării celorlalţi ; aceştia din urmă erau exploataţi atît ca producători, de către comerciantul care le fixa preţul de achiziţie, cît şi ca consumatori, de către comerciantul care vindea produsele. Apare deci limpede că Babeuf nu a avut niciodată intuiţia plusvalorii stoarse muncitorului ca producător de către proprietarul mijloacelor de producţie. Babeuf a arătat adesea, încă înainte de 1789, că banii cîştigaţi în comerţ erau investiţi de multe ori în proprietăţi rurale, ceea ce-i lipsea pe ţărani de pămîntul care trebuia să le revină în mod legitim. Suprimarea acestei „lepre sociale" — a profitului comercial — era un punct principal al crezului babuvist şi motorul întregului sistem ; fiecare va primi „la el acasă" partea cuvenită din produsul comun, şi aceasta în măsura în care a contribuit prin munca sa, prin „aportul său", la aprovizionarea magaziei comune. Comerţul exterior, cel mai profitabil pentru capitalismul comercial, va deveni un apanaj exclusiv al statului, care, de altfel, va recurge la el numai ca la o măsură extremă, considerîndu-l o practică vicioasă la bază.

> Noi producem toţi şi participăm cu toţii la schimburi ; toţi avem o îndeletnicire, fie agricolă, fie manufacturieră, fie în serviciul statului, fie în comerţ ; sîntem, de asemenea, cu toţii negustori sau comercianţi [1].

Transportul sau schimbul de produse, degrevat de orice profit, devine astfel un serviciu public în sarcina colectivităţilor locale sau a statului. Transportul produselor va fi realizat prin prestaţii efectuate în mod egal de către toţi, sub controlul magistraţilor, aşa cum se arată la capitolul „Transporturi" în fragmentul din „Proiect de decret economic". Acest sistem economic a meritat pe drept cuvînt denumirea de comunism de distribuţie.

Pentru babuvişti, economia distributivă era nu numai realizabilă, ci şi realizată în parte pentru cei „un milion două sute de mii de soldaţi" din armată. Este vizibil cît de mult a influenţat „dirijismul" Comitetului salvării publice doc-

[1] *Babeuf*. „Scrisoare către Germain", citată mai înainte.

Scanned with OKEN Scanner

trina lui Babeuf şi a tovarăşilor săi. Poate că în ajunul conspiraţiei Babeuf şi-a dat seama cît de puţin entuziasm putea să stîrnească acest proiect de încazarmare socială, şi nu este exclus ca el să fi proiectat retuşarea acestui tablou, promiţînd mai mult decît dădea armatei administraţia aprovizionării sau decît dăduse regimul lui Robespierre în anul II. Dar nu a avut vreme. De altfel ar fi greşit să considerăm că în acea epocă serviciul militar, în afară de faptul că presupunea un pericol pentru viaţa soldaţilor, ar fi reprezentat o scădere a nivelului de trai. În acele vremuri şi în acele împrejurări, a fi hrănit, cazat, a primi o pereche de încălţări şi un veşmînt era aproape un ideal inaccesibil pentru marea masă. Dar armata nu avea de rezolvat problema asigurării unei producţii egale cu masa de produse consumate. De aceea, babuviştii au prevăzut obligativitatea muncii pentru toţi „coasociaţii", pentru toţi „societarii".

> Egalitatea noastră în distribuirea roadelor şi produselor tuturor meseriilor puse în comun se bazează pe obligaţia riguroasă a unei egalităţi de participare la muncă cel puţin pînă la nivelul însuşirilor — fie intelectuale, fie fizice — cu care e înzestrat fiecare de natură.

După Babeuf, codul penal nu trebuia să prevadă decît un singur delict: „acela de a nu lucra". Fiecare membru al comunităţii naţionale îi datorează acesteia „munca de care este capabil în agricultură sau în meseriile folositoare" — se precizează în capitolul „Munci comune" din fragmentul unui „Proiect de decret economic". Ca şi la Morelly, se arată că nu vor fi scutiţi de muncă decît infirmii şi oamenii trecuţi de şaizeci de ani (puţin numeroşi pe vremea aceea, cînd durata medie a vieţii oamenilor nu depăşea patruzeci de ani); acestora le era rezervat un rol de cadre cu contribuţie morală. Astfel devenea posibil — cunoscîndu-se numărul oamenilor muncii şi, empiric, productivitatea medie a solului — să se stabilească cantitatea necesară de bunuri de consum, deci, într-o oarecare măsură, să se „planifice" producţia şi consumul.

Comunitatea muncilor nu era altceva decît naţionalizarea produselor muncii şi, totodată, o oarecare reglementare a

Scanned with OKEN Scanner

activităţilor. În aceste puncte, comunismul de consum al lui Babeuf se apropia de comunismul în producţie. Muncitorii meşteşugari şi cei din agricultură trebuiau să fie împărţiţi, la fel ca şi la Morelly, în categorii de muncă de tip corporativ, după specialitatea lor şi numai pe măsura utilităţii profesiunii lor. Punerea în comun a produselor muncii tuturor muncitorilor de toate categoriile se realiza prin concentrarea produselor în magazia colectivă, în vederea distribuirii lor. Natura muncilor era astfel precis stabilită, existînd o delimitare a funcţiilor la nivelul producţiei. Babuviştii nu au prevăzut calificarea multilaterală a muncitorilor. Diviziunea muncii era în general menţinută, dar se veghea la păstrarea caracterului specific al fiecărei munci, căci, producţia rămînînd meşteşugărească, se făcea apel la talentul fiecărui producător. Totuşi se veghea ca funcţiunile politice şi cetăţeneşti să nu fie monopolizate de un pumn de oameni. În mare parte, regimul trebuia în primul rînd să permită exercitarea în mod egal de către toţi a drepturilor politice, şi ar fi fost contrar principiilor să se creeze o categorie izolată de profesionişti ai politicii.

Lucrătorul care trebuia să contribuie la sarcinile comune putea să-şi limiteze munca la cîteva ore pe zi, deoarece se considera că producţia va acoperi nevoile. Astfel a luat naştere marea idee babuvistă, preluată din filozofia iluministă, potrivit căreia munca, eliberată de orice spirit de profit şi limitată la o mică parte a zilei, va deveni un fel de iniţiere activă în fericirea socială şi o necesitate firească, „deoarece activitatea prilejuită de o muncă moderată devine pentru om un izvor de sănătate şi distracţie“ („Analiza doctrinei lui Babeuf“, redactată probabil de Buonarroti [1]). Această idee — că în sistemul comunist munca va înceta de a fi un izvor de alienare, pentru a deveni o eliberare producătoare de fericire — a trecut integral în sistemele comuniste ulterioare, înainte de a fi aprofundată fundamental de Marx.

Aşadar, comunismul din 1796 nu era colectivism, deoarece nu se preconiza comunitatea muncii pe un loc de producţie colectiv. Se urmărea în mod sistematic numai participarea

[1] *Buonarroti*, op. cit., vol. II, „Piese justificative“ nr. 8, p. 99 şi urm.

Scanned with OKEN Scanner

egalitară la beneficiul colectiv. De aceea, consumul trebuia să fie exact acelaşi pentru toţi, din toate domeniile. Egalii n-au prevăzut nici o superioritate a vreunei munci asupra alteia ; în 1796 nu au avut nici ideea unei întreceri între cei ce munceau, căci aceasta ar fi fost contrar concepţiei lor morale despre egalitatea socială. „Egalitatea aportului în muncă" însemna în acelaşi timp şi împărţirea egală a produselor aflate în magazia colectivă. „Superioritatea talentelor şi a meşteşugurilor este o himeră" — scria Babeuf în „Manifestul plebeilor".

> Între oameni să nu mai existe decît deosebiri de sex şi de vîrstă ; toţi au aceleaşi nevoi şi aceleaşi calităţi, deci să nu mai existe pentru ei decît aceeaşi educaţie şi aceeaşi hrană. Există numai un singur soare şi un singur aer pentru toţi [1].

> Deosebirea de valoare şi de merit în produsul muncii oamenilor se bazează numai pe părerea pe care şi-a făcut-o fiecare în această privinţă şi pe care a reuşit s-o impună celorlalţi. Oamenii inteligenţi sînt aceia care au dat un preţ atît de mare creaţiilor creierului lor [2].

Cum nimeni n-are „două guri şi patru braţe", fiecare va primi o parte egală de produse. Acest mod de a gîndi măgulea idealul egalitarist al sanchiloţilor şi al zilerilor de pe ogoare ; aceasta izvora nu atît din demagogie, cît dintr-o gîndire de o severitate absolută ; trebuie luat în considerare faptul că Egalii în judecata lor nu porneau de la o aprofundare a consecinţelor sociale ale proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie, care i-ar fi condus la cu totul alte concluzii, ci de la voinţa apriorică de a înfăptui între oameni „dreptul egal la bucuriile vieţii". Pe de altă parte, asigurînd tuturor membrilor acelaşi nivel de trai, indiferent de „categoria muncii" lor, se urmărea eliminarea antagonismelor sociale, care se manifestau mai ales în nivelul cumpărării bunurilor de consum. Ce voia să asigure fiecăruia sistemul comunist al lui Babeuf ? Articolul 2 al capitolului „Despre

[1] *S. Maréchal.* „Manifeste des Egaux".
[2] *Babeuf.* „Manifeste des Plébéiens".

Scanned with OKEN Scanner

distribuirea şi folosirea bunurilor comunităţii" din fragmentul din „Proiect de decret economic" asigură fiecăruia

> o locuinţă sănătoasă, comodă şi bine mobilată ; haine de lucru şi de sărbătoare din bumbac sau din lînă, potrivit portului naţional (răspuns la provocarea muscadinilor !) ; spălatul rufelor şi încălzitul ; o cantitate suficientă de alimente sub formă de carne, pîine, păsări, peşte, ouă, unt sau ulei ; vin şi alte băuturi folosite în diferite regiuni ; legume, fructe, zarzavaturi şi alte obiecte care, luate laolaltă, constituie o *bunăstare mijlocie şi cumpătată* (subliniat de noi. — *Cl.M.)* ; asistenţa medicală.

Cu unele mici diferenţe, acesta era chiar programul lui Morelly din „Codul naturii", dar mai cu seamă era un ideal material maximal pentru sărăcimea din anul IV ; dacă ar fi făgăduit mai mult, babuvismul ar fi părut aproape un paradis imaginar, iar imaginea lui ar fi devenit demoralizantă. Faţă de lipsa de alimente, crud resimţită pe atunci de masele populare, această „mediocritate onestă" era destul de atrăgătoare. Ea era apreciată ca îndestulătoare, deoarece se socotea că nivelarea consumului va înlătura dorinţa de confort şi de lux, suprimînd exemplul unei vieţi somptuoase de care puteau beneficia pe atunci numai „oamenii cumsecade". De ce totuşi babuviştii nu au mers pînă la a promite o largă bunăstare ? Situaţia economică a lumii în care s-a elaborat doctrina lor nu putea alimenta optimismul. În manuscrisul numărului 5 al ziarului „L'Eclaireur du peuple" („Luminătorul poporului"), organ de agitaţie al Egalilor, Babeuf a scris :

> Fără îndoială că ar fi mai bine să atingem *culmea fericirii* sociale. Dar, de vreme ce era recunoscut şi demonstrat că nu se poate ajunge la aceasta cu certitudine decît trecînd printr-o etapă intermediară, era cu siguranţă preferabil să amînăm acest „nec plus ultra" al fericirii decît să acceptăm riscul de a nu-l atinge niciodată [1].

[1] Citat de *J. Dautry*. „Le Pessimisme économique de Babeuf", op. cit.

Babeuf presimţea deci eventualitatea unui progres al forţelor de producţie şi a unei îmbunătăţiri a condiţiilor de trai, dar nu le credea cert realizabile. Nefiind demagog, el a refuzat să promită mai mult decît permitea în vremea aceea starea forţelor de producţie. Totuşi o asemenea declaraţie nu era de natură să stîrnească entuziasmul, aşa încît Babeuf şi-a păstrat gîndurile pentru sine, iar numărul respectiv din „Luminătorul poporului" nu a mai apărut. De altfel, această sesizare tardivă a unei posibilităţi de a oferi oamenilor mai mult decît le promisese pînă atunci doctrina nu a apărut decît cu puţine zile înainte de eşecul conspiraţiei. Dacă babuviştii nu puteau prevedea belşugul în 1796, existau pentru aceasta motive mult mai puternice decît o simplă părere a lor asupra conjuncturii. Ei n-au întrezărit posibilitatea unei revoluţii în dezvoltarea forţelor de producţie, idee care va sta însă la baza saint-simonismului şi mai apoi, pornind de pe poziţii de clasă, şi la baza marxismului. Desigur, în vremea aceea, nici un element vizibil nu-i putea încuraja în această direcţie. Totuşi Babeuf, în 1786, în manuscrisul privitor la fermele colective, pare să fi simţit această posibilitate. Motivul atitudinii pesimiste din timpul conspiraţiei trebuie căutat, fără îndoială, în faptul că, îndreptîndu-şi toate eforturile în direcţia construirii unui sistem care să asigure o strictă egalitate în consum în numele unui postulat social-moral şi sub influenţa unei situaţii concrete, babuviştii nu cunoşteau bazele economiei. În această privinţă se aflau în urma unor economişti ca Turgot sau Quesnay. Ei socoteau că volumul producţiei nu va depăşi nivelul cunoscut în anul IV sau va creşte cu foarte puţin. Este limpede că ei erau doar nişte „distribuitori" şi nu economişti, pentru care, de altfel, aveau numai dispreţ. Ochii lor priveau spre trecut, şi nu căutau decît soluţii mecanice pentru problemele ce li se puneau. S-ar putea să fie adevărat, cum presupune Jean Dautry, că ei au devenit conştienţi în ultimele zile ale conspiraţiei de mediocritatea idealului lor, dar nu au împărtăşit de-a dreptul acest lucru adepţilor lor.

Nimic nu atestă mai bine idealul lor economic retrograd decît atitudinea pe care o aveau cu privire la industrie şi progresul tehnic. Industria, în sensul general de producţie neagricolă, este considerată în sistemul babuvist ca o activitate secundară faţă de agricultură. Ea era privită cu ne-

Scanned with OKEN Scanner

încredere, dar nu putea fi eliminată din sistem, deoarece numeroase produse manufacturate deveniseră obiecte de primă necesitate. De altfel, în programul celor Egali nu se preconiza ca oamenii să umble goi. Babeuf, în scrisorile către Germain, scrise la Arras, este categoric în această privinţă: producţia meşteşugărească şi manufacturile vor fi menţinute, dar producţia lor nu va fi considerată ca fiind de mai mare valoare decît roadele pămîntului, iar calitatea muncii muncitorului nu trebuie să-i aducă acestuia o retribuţie mai mare decît cea cuvenită muncitorului agricol celui mai lipsit de talent. În plus, colectivitatea va controla producţia, ca să nu existe „nici prea multe, nici prea puţine" din aceleaşi produse, şi va fixa numărul oamenilor destinaţi meseriilor. Produsele meşteşugăreşti vor fi destinate magaziei colective la fel cu celelalte. În vremea aceea, babuviştii au fost criticaţi, afirmîndu-se că sistemul lor va duce la dispariţia multor meserii creatoare. Alţii, ca Maréchal, îi admirau pe babuvişti („să piară, dacă e nevoie, toate meseriile, numai egalitatea cea adevărată să supravieţuiască"), dar poziţia lui Maréchal a fost combătută chiar în sînul Comitetului insurecţional şi de aceea „Manifestul Egalilor" nu a fost publicat. Aceasta nu schimbă cu nimic faptul că textul exprima destul de bine opinia generală, sau cel puţin pe aceea a lui Buonarroti, care se pronunţă aproape în acelaşi fel în „Răspuns lui M.V. ..." la 28 germinal anul IV (17 aprilie 1796). Babuviştii şi-au dat seama de pericolul unei poziţii atît de extremiste, dar fapt este că conspiraţia a fost închegată în jurul unui program economic care admitea o dezvoltare slabă şi ignora caracterul eminamente revoluţionar al industriei. De altfel, ei nu au prevăzut nici creşterea nevoilor, aşa cum nu admiteau nici dezvoltarea impetuoasă a forţelor de producţie; pălărierii, ţesătorii, cizmarii trebuiau să-şi continue activitatea, dar nimic nu le sugera să înmulţească ramurile industriei sau chiar ale meseriilor. Căutarea unor produse noi era confundată cu căutarea luxului; or, luxul nu era o necesitate pentru popor, care, de altfel, cel puţin la sate, nici nu-l cunoştea. Condamnarea luxului, care nici nu era definit, dar care era asimilat cu progresul economic, a fost un laitmotiv al multor filozofi, de la Rousseau pînă la Morelly. Printre producţiile demne de stimă, cea a meşteşugarului de la sate se bucura de apre-

Scanned with OKEN Scanner

ciere şi era chiar proslăvită, dar Babeuf şi Egalii nu au acordat niciodată aceeaşi favoare marii industrii în curs de apariţie. Se pare că Babeuf nu a luat-o în seamă nici chiar în Picardia, unde totuşi ea prinsese rădăcini. Meşteşugul de la oraş, dacă era meserie de lux, nu se bucura de mai multă consideraţie. În fragmentul din „Proiect de decret economic", marile oraşe sînt ignorate, iar în proiectata societate a Egalilor se prevedea dezmembrarea lor pentru motive morale şi sociale. Se vor vedea

> meseriile plasate, datorită înţelepciunii instituţiilor, acolo unde ar fi mai folositoare, apropiindu-se de agricultori şi făcînd să dispară marile oraşe, cuiburi ale tuturor viciilor ; astfel, Franţa satelor va fi populată de o imensitate de locuitori fericiţi a căror înmulţire nu va mai fi împiedicată de nimic [1].

Această condamnare a tot ceea ce era eminamente pozitiv în progresul economic se explică prin caracterul profund popular pe care l-a avut, la vremea sa, ideologia babuvistă. Într-adevăr, în perioada acumulării primitive a capitalurilor, aşa cum a arătat Marx în „Capitalul", săracii erau aceia pe seama cărora se forma bogăţia naţiunilor.

Nu ne vom mira de aici înainte văzînd că Egalii exprimă o poziţie absolut retrogradă în problema progresului tehnic. Ei nu-l întrevăd ca pe un mijloc de sporire a bunurilor existente, tot aşa cum nu-şi dau seama că mărirea productivităţii trebuie să aducă după sine belşugul. În progresul tehnic, ei văd numai un mijloc de a uşura munca şi, oarecum, de a face economii.

> Trebuie oare să mă alarmez — îi scrie Babeuf lui Germain — aflînd că o nouă maşină înlocuieşte, într-o profesiune oarecare, un mare număr de braţe ? Nu, de o mie de ori nu, căci ştiu că introducerea acestei maşini nu va face nici un rău ; pentru societate va fi un timp cîştigat, şi în consecinţă se va produce şi o micşorare a oste-

[1] *Buonarroti.* „Réponse à M. V...".

nelii. Braţele înlocuite de maşină vor fi îndreptate să muncească în altă parte, şi nimeni nu va suferi de foame din această cauză.

Critica se referea deci la aspectul social al consecinţelor progresului tehnic şi nu se înscria într-o viziune dinamică a progresului economic. Se înţelege că, subapreciind noile fenomene economice, Egalii, în concepţia lor despre lupta de clasă, nu au făcut nici o diferenţă între muncitorul din manufactură şi micul meseriaş — amîndoi „bravi sanchiloţi" —, întrucît şi unul şi celălalt, în primul rînd în calitate de consumatori, erau victime ale marelui comerţ şi ale regimului de inegalitate. Şi apoi programul babuviştilor se adresa în realitate unui întreg complex de categorii sociale exploatate.

O ultimă problemă mai trebuia să fie ridicată, şi e caracteristic că ea a fost pusă în timpul cînd Malthus formula tezele sale despre surplusul de populaţie : cum împăcau babuviştii, în comunismul lor de repartiţie, stabilitatea productivităţii muncii cu creşterea populaţiei, pe care se pare că o prevedeau şi chiar o doreau ? În modul simplist în care Babeuf, anterior, în 1794 [1], i-a reproşat lui Robespierre că ar fi vrut să depopuleze Franţa cu ajutorul ghilotinei pentru a reduce numărul locuitorilor la un nivel corespunzător cantităţilor de hrană existente ? În cel mai bun caz, babuviştii negau că resursele ar fi inferioare consumului mediu prevăzut, chiar ţinînd seama de o creştere posibilă a populaţiei ; în cel mai rău caz însă se preconiza micşorarea în proporţii egale a părţii fiecăruia pentru a-i alimenta şi pe ceilalţi. Plecînd de la acest principiu, potrivit căruia munca poate asigura întotdeauna existenţa, singura problemă rămînea numai să se găsească tuturora de lucru. Babeuf, care cunoştea suprapopularea satelor de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi tabloul cumplit al populaţiei sărace din Paris, înghesuită în mansarde, nu-şi închipuise niciodată că ar putea exista, indiferent de regimul economic, o piaţă a muncii unde oferta de muncă să fie mai mare decît cererea. Babeuf îi scria lui Germain în 1795 :

[1] Vezi „Du système de dépopulation ou la vie et les crimes de Carrier".

> În ţările de mare cultură, unde proprietatea pămîntului s-a concentrat în cîteva mîini, vor exista de zece ori mai multe braţe decît este nevoie pentru punerea în valoare a pămînturilor.

Această viziune a lucrurilor prevestea într-o oarecare măsură pesimismul malthusian, fără însă a ajunge la aceleaşi concluzii. În orice caz, ea vădeşte încă o dată ignorarea aproape totală de către babuvişti a posibilităţii unei dezvoltări economice care să asigure ridicarea nivelului de trai şi reducerea efortului de muncă pentru o masă de oameni mereu crescîndă.

Astfel, în organizarea economică a societăţii babuviste se cuvine să reţinem în primul rînd două aspecte: unul revoluţionar, în sensul că urmăreşte să asigure egalitatea socială, altul retrograd, întrucît nu caută să obţină această egalitate altfel decît perpetuînd vechile metode de producţie economică. Reflex exagerat, dar fidel în linii generale, al idealului social al maselor populare din timpul revoluţiei franceze, ideologia babuvistă exprimă aceeaşi contradicţie semnalată şi de Albert Soboul la sanchiloţii parizieni din anul II. Deşi constituiau fracţiunea cea mai înaintată din punct de vedere politic şi social, sanchiloţii (şi babuviştii în aceeaşi măsură) erau cei mai legaţi de realităţi depăşite. Contradicţie dramatică, pe care socialismul secolului al XIX-lea, născut în timpul maşinismului, o va rezolva în mod definitiv. Cu umanismul său generos, care-şi trage seva din idealul democratic al revoluţiei franceze şi din egalitarismul tradiţional, cu credinţa sa în progres preluată de la saint-simonism, socialismul a fost în stare să promită egalitatea socială şi belşugul material. Rămăşiţele babuvismului au servit atunci ca suport ideologic anarhismului şi teoriilor egalitariste ale micii burghezii.

III. VIAŢA SOCIALĂ ŞI STATUL ÎN SOCIETATEA BABUVISTĂ

Toată organizarea economică a societăţii babuviste nu urmărea altceva decît asigurarea unei stricte egalităţi sociale, iar acest principiu egalitar se manifesta în toate aspectele

Scanned with OKEN Scanner

vieţii colective. Egalitatea în folosirea bunurilor materiale era completată de o egalitate absolută în exercitarea drepturilor politice şi de dreptul egal pentru toţi de a se bucura de binefacerile existenţei. Se poate chiar presupune că unele personalităţi eminente din rîndurile Egalilor au acceptat principiul egalităţii materiale şi punerea în comun a resurselor tocmai pentru a se asigura plenitudinea drepturilor cetăţeneşti şi umane.

Partea de utopie din programul babuvist este izbitoare. În timp ce multe aspecte din acest program constituie un răspuns concret la problemele anului III, visele de viitor sînt inspirate de fapt de modelele din vechime. Adeseori se constată o conformitate absolută între regulile de viaţă socială existente în republica lui Babeuf şi modelele furnizate de tradiţia spartană. Lucrul nu e de mirare, întrucît babuviştii formaţi din punct de vedere moral la şcoala eroilor virtuoşi ai lui Plutarh (iar, în ceea ce priveşte studiile, în colegiile vechiului regim), socoteau Sparta eroică drept un model inegalabil pe plan etic şi civic. Ei nu aveau prejudecata profesorilor noştri universitari care admiră „democraţia" ateniană (uitînd adeseori de sclavii din Atica) şi defăimează egalitarismul auster al spartanilor, făcîndu-i răspunzători doar pe ei pentru toate relele omenirii fiindcă au exploatat popoarele din Peloponez.

Egalitatea presupunea că nici un cetăţean nu trebuia să acapareze puterea administrativă şi politică, căci

> dacă în stat se formează o clasă care să aplice în mod exclusiv principiile artei sociale, legile şi administraţia, ea va găsi curînd în superioritatea sa spirituală şi mai ales în ignoranţa compatrioţilor săi secretul reînfiinţării deosebirilor şi privilegiilor [1].

Toţi cetăţenii trebuiau deci să contribuie la elaborarea legilor, dar tinerii trebuiau să primească în prealabil o pregătire cetăţenească. Acest rol era rezervat instrucţiunii predate în *casele comune de educaţie*. Înscrişi într-un registru civic, ca şi atenienii de altădată în registrul cetăţii, cetăţenii participă la adunări populare, unde se exercită suveranitatea.

[1] *Bounarroti*, op. cit., vol. I, p. 171.

Scanned with OKEN Scanner

Ei discută, aprobă sau resping proiectele de lege. E vorba deci, parţial, de un regim de democraţie directă, pe care se ştie că sanchiloţii îl considerau ca pe un element de bază al oricărei democraţii adevărate, conform exemplului oraşelor antice, învăţăturii lui Rousseau şi propriei lor experienţe căpătate în secţii cu începere din 1792. Locurile de adunare trebuiau să fie majestuos împodobite, iar pentru menţinerea domniei *egalităţii* se conta pe conştiinţa civică a oamenilor egali între egali. Totodată, în conformitate cu spiritul Constituţiei din 1793, din care se inspira Comitetul insurecţional în concepţiile sale asupra instituţiilor, suveranitatea populară trebuia să se exercite în toate domeniile vieţii colective.

Republica urma să fie împărţită în arondismente, şi în fiecare dintre ele trebuiau să se întrunească pentru a exercita suveranitatea cîte o adunare cuprinzînd pe toţi cetăţenii, un senat format din *bătrîni*, secretari de şedinţă. Aceste adunări de suveranitate numeau, la rîndul lor, pe *legiuitori*, care, la fel ca în Constituţia din 1793, aveau sarcina de a supraveghea puterea executivă şi de a propune legi. Un *senat*, selecţionat din senatele de arondisment, urma să-i controleze pe legiuitori, faţă de care babuviştii considerau că trebuie să se manifeste încredere. Legea putea să fie propusă sau de un legiuitor în adunarea centrală, sau în adunările de suveranitate. Important totuşi era de a veghea ca deputaţii deţinători ai suveranităţii să nu încalce suveranitatea reală a adunărilor de bază ; de aceea, au fost concepute diferite mijloace destinate nu să le limiteze prerogativele, ci să împiedice folosirea lor abuzivă : senatul bătrînilor, preluat din teoriile comuniste anterioare, urma să supravegheze bunul mers al ansamblului, după idealul lui Morelly.

Puterea executivă trebuia sistematic fărîmiţată pentru a putea fi supravegheată, controlată de foarte aproape. Exista temerea ca exercitarea autorităţii să nu ducă la restabilirea unor noi forme de inegalitate socială. În spiritul Constituţiei din 1793, şi acest lucru era menţinut, funcţionarul avea doar un rol de aplicare a legii şi era răspunzător de neaplicarea ei. Funcţiile politice şi administrative se desfăşurau în piramidă, de la bază pînă la vîrf, de la *magistraţi* la *consiliul executiv*. Buonarroti precizează că aceste funcţii trebuiau să fie deţinute de

Scanned with OKEN Scanner

> cei mai înţelepţi şi înflăcăraţi propagandişti ai reformei, deoarece numai ei puteau aplica cu succes spiritul republican.

Mai tîrziu, toţi cetăţenii puteau pretinde să ocupe funcţii ; în orice caz, spre deosebire de concepţia lui Morelly şi inspirîndu-se din exemplul anului II, armătura statului trebuia să fie foarte centralizată. Sarcina magistraţilor avea să fie grea, dar simplă. Se considera, într-adevăr, că nu va fi nevoie de multe legi, deoarece

> un popor fără proprietate individuală şi lipsit de viciile pe care aceasta le generează... nu va simţi nevoia marelui număr de legi sub care gem societăţile civilizate din Europa.

După consolidarea revoluţiei, rolul „guvernanţilor" trebuia să fie mai ales economic. Astfel lua naştere idealul comunist al „administrării lucrurilor", care lua locul „guvernării oamenilor". În multe privinţe, constituţia statului babuvist nu era decît o proiectare a Constituţiei din 1793 şi a aspiraţiilor politice ale sanchiloţilor într-o societate fără clase. Ea pornea de la premisa unei antinomii între cei chemaţi să exercite puterea şi suveranitatea poporului. Ea vădea neîncrederea faţă de „putere", considerată ca un obstacol în calea exercitării părţii de suveranitate care revine fiecărui cetăţean şi care e un element esenţial al egalităţii dintre oameni. Pentru a fi şi mai limpede, Buonarroti precizează că magistratul nu va primi de la colectivitate mai mult decît primeşte un simplu cetăţean şi că la ieşirea din funcţie va fi judecat (ca în democraţia ateniană). Astfel este uşor de înţeles de ce babuvismul va contribui la alimentarea tradiţiei antiparlamentare a mişcării populare din prima jumătate a secolului al XIX-lea. De altfel, babuviştii au sesizat, poate împotriva dorinţei lor, necesitatea unei dictaturi revoluţionare provizorii, care să preceadă funcţionarea paşnică a sistemului lor democratic.

Cetăţenii aveau, de asemenea, obligaţia de a fi soldaţi. Şi în această privinţă revoluţia democratică alimenta gîndirea celor Egali. Nu putea fi vorba de a separa armata de naţiune şi de a acorda numai unora privilegiul de a fi

înarmaţi, căci purtarea suliţei fusese simbolul demnităţii sanchiloţilor. Babeuf, în scrisoarea către Germain din 9 thermidor anul II (27 iulie 1795), arătase că se puteau recruta numeroase falange fără a periclita recolta, „deoarece la sate numărul oamenilor este întotdeauna mai mare decît cantitatea de muncă ce trebuie efectuată". De asemenea, Buonarroti afirma în răspunsul către M.V. ... :

> În cazul că patria ar fi în primejdie (putem să) găsim în sporirea timpului de muncă cu o jumătate de oră pe zi mai mulţi soldaţi şi mijloace decît ar fi în stare să ne ofere astăzi toţi financiarii Europei.

De altfel, chiar pe baza experienţei armatelor victorioase din anul II, se putea vedea că victoria depindea de numărul şi simţul civic al soldaţilor. Elanul revoluţionar al soldatului care luptă pentru el însuşi putea fi generat numai de un serviciu militar popular, considerat ca o îndatorire cetăţenească. În sfîrşit, armata, care concentra tot tineretul, trebuia să dea viitorilor cetăţeni o pregătire cetăţenească suplimentară faţă de învăţătura predată în „casele comune de educaţie", insuflîndu-le mai ales „dragostea de patrie şi de glorie". Armata, în timp de război, trebuia să fie condusă de şefi învestiţi cu depline puteri pe un timp limitat. Unii babuvişti au propus ca generalii să fie numiţi dintre civili : în anul IV, teama de unii generali cu colţii ascuţiţi (Bonaparte, Moreau...) impunea o astfel de alegere. Războiul, în orice caz, e conceput mereu ca un război defensiv, căci o societate de egali n-ar putea urmări cuceriri amestecîndu-se în „certurile negustorilor, specie de oameni care-i va fi necunoscută" (Buonarroti).

Dacă astfel trebuia să fie societatea comunistă, se înţelege de la sine că ea presupunea existenţa unui *om nou*, care să nu cunoască egoismul, duplicitatea, ambiţia, orgoliul şi alte sentimente dezastruoase care înfloreau în orînduirile bazate pe inegalitate socială. La originea gîndirii sociale a unor oameni ca Buonarroti se afla o constatare de ordin moral, care explica decăderea morală prin condiţiile vieţii sociale şi prin ignoranţă, aşa cum făcuseră Rousseau, Mably şi Helvétius. Acest aspect al problemei, deja vizibil în ceea ce-i

Scanned with OKEN Scanner

privea pe Babeuf şi Buonarroti, este, de altfel, foarte cunoscut. Este însă interesant de semnalat că babuviştii şi-au propus în mod practic în sistemul lor să creeze un om nou. Pentru ei aceasta era, în ultimă analiză, singura garanţie a stabilităţii sistemului de egalitate perfectă. Condiţiile materiale ale colectivităţii comuniste trebuiau să dea acestui om nou un suflet nou şi sentimente noi.

> Biserica şi casa parohială îl evocă pe preot, palatul pe tiran, castelul pe senior, chilia pe călugăr, cazarma pe soldat, celula pe deţinut, eşafodul pe călău şi pe victimă [1].

A suprima instrumentele asupririi însemna a garanta emanciparea oamenilor, care astfel îşi întorc faţa spre sentimente nobile şi spre fraternitate. Desfiinţarea marilor oraşe însemna înlăturarea destrăbălării. Participarea tuturora la apărarea patriotică şi la demnităţile cetăţeneşti însemna a insufla fiecăruia dragostea de patrie şi de popor. Desfiinţarea proprietăţii însemna eliberarea oamenilor „de ură, de pizmă şi de toate urmările nefaste ale proprietăţii“[2]. Unor oameni astfel educaţi le vor fi acordate toate libertăţile, căci ei nu le vor folosi decît în scopuri bune ; în acest sens trebuia înţeleasă promisiunea pentru viitor a libertăţii presei, care, cel puţin la început, era supusă cenzurii. Făurind acest om nou, babuviştii sperau să învingă contradicţia dintre egalitatea socială, care înseamnă constrîngere (ei nu ignorau acest fapt), şi libertatea individuală, care corespunde idealurilor umaniste. Convingerea lor, izvorîtă din gîndirea filozofică materialistă, a fost preluată apoi aproape în întregime, dar într-o formă teoretică nouă, de către socialismul ulterior. Acest ideal al unei fericiri paşnice, la adăpost de vicii, de perversitatea morală şi de setea de putere, revine atît de frecvent, mai ales în scrierile lui Buonarroti, încît trebuie să fi apărut celor Egali ca un obiectiv uşor de atins şi în acelaşi timp primordial. În plus, această idee — că este de ajuns să schimbi condiţiile sociale pentru a elibera automat pe oameni de răutate şi de superstiţii —, fiind una dintre temele tipice ale materialismului din secolul al XVIII-lea,

[1] *Babeuf*. „Scrisoare către Germain“, citată mai sus.
[2] *Buonarroti*. „Réponse à M. Y. ...“,

nu este caracteristică pentru originalitatea babuvismului. De fapt, ea se află mai mult la originea gîndirii acestuia decît în concluziile lui, ca de altfel şi referirea implicită la idealul spartan.

Rolul acordat de Egali învăţămîntului şi educării tineretului ne face să credem că aceştia se gîndeau ca prin educarea tinerilor să asigure formarea omului nou şi astfel să pregătească viitorul. Dintotdeauna Babeuf fusese preocupat de educaţia copiilor săi, iar Buonarroti la Oneglia dăduse un decret cu privire la învăţămînt. Era suficient deci ca ei să-şi limpezească ideile, care ajunseseră deja la maturitate. Ei erau discipolii lui Rousseau, dar fără a urma programul din „Emile" pînă la ultimele lui consecinţe. La baza analizei lor, aşa cum va fi cazul mai tîrziu şi cu Blanqui, stătea ideea că ignoranţa explica pasivitatea maselor în faţa asupririi. A lumina aceste mase însemna să eliberezi forţele revoluţionare adînc înrădăcinate în conştiinţa poporului. În acelaşi spirit, învăţătura trebuia să stea la baza măsurilor de apărare a regimului social egalitar. Planul de educaţie stabilit de Comitetul insurecţional deriva direct din acela elaborat în 1793 de montagnardul Michel Lepeletier, al cărui frate, prieten cu Babeuf, era membru al Directoratului secret. Acestui plan i-au mai fost însă adăugate anumite aspecte mai radicale, impuse de societatea comunistă proiectată. *Educaţia naţională* urma să devină în mod exclusiv o sarcină a statului. Ea trebuia să fie „naţională, comună şi egală" : *naţională,* căci era condusă de funcţionari de stat şi controlată de inspectori pe tot teritoriul republicii ; *comună,* pentru că se acorda tuturor copiilor care erau astfel scoşi de sub tutela familiei ; *egală,* deoarece cu toţii, fiind egali pe planul posibilităţilor materiale ale familiilor aveau un drept egal de participare la învăţătură. Învăţămîntul trebuia predat de institutori formaţi în „seminarii" specializate. Băieţii urmau să primească o pregătire fizică adecvată în *casele de educaţie* adaptate materialiceşte în acest scop. Esenţialul lecţiilor urmărea însă formarea de cetăţeni şi de Egali.

> Nimic în aceste locuri de nevinovăţie şi pace
> nu putea să stîrnească setea de aur şi de putere ;

cea mai fierbinte dragoste de egalitate și dreptate trebuia să fie contopită aici cu primele sentimente ale tinerilor cetățeni [1]...

Învățătura predată de institutori trebuia să se limiteze la cunoașterea meseriilor producătoare de obiecte de primă necesitate. Ne putem da seama astfel, încă o dată, de natura pesimistă și profund lipsită de încredere în progres a babuvismului. Copiilor nu li se va cere decît să știe să citească, să socotească, să se exprime în mod clar și concis; cîteva cunoștințe folositoare de istoria patriei, de statistică economică și de științele naturii vor completa bagajul științific al școlarului. În concluzie, nimic ce ar fi putut predispune la cercetare, la gîndire științifică și cu atît mai puțin la creație artistică. Numai învățămîntul elementar intra în preocupările Egalilor, căci dincolo de acesta gîndirea superioară părea de natură să dezorganizeze echilibrul armonios al societății egalitare. Trebuie să fim însă de acord că în starea de ignoranță a maselor de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea acest plan, independent de conținutul lui cetățenesc și revoluționar — ca altădată planul de educație al lui Lepeletier —, era menit să lumineze cu adevărat poporul, permițîndu-i să primească o oarecare învățătură. Neîncrederea cu privire la cunoștințe mai ample și, mai ales, mai creatoare venea în parte și din aceea că pînă atunci cultura, spiritul științific fuseseră apanajul exclusiv al „burților aurite" și al „oamenilor învățați". Tot ce venea de la ei, progresul tehnic sau cunoștințele științifice, era suspectat, deși fiecare babuvist suferise în anii anteriori influența gîndirii „oamenilor învățați". Nu putea fi uitat, în adevăr, faptul că oameni ca chimistul Lavoisier, fost „fermier general" al impozitelor, ghilotinat în 1794, precum și majoritatea enciclopediștilor (viitorii „ideologi" ai Consulatului), deveniseră partizani ai republicii notabililor, fiind speriați de ofensiva populară din timpul revoluției franceze. Totuși nimic nu poate atenua în ochii noștri acest aspect retrograd al gîndirii celor Egali.

Vom regăsi această fericită mediocritate în toate aspectele vieții sociale și colective. În „Proiectul de decret eco-

[1] *Buonarroti.* „Conspiration...", vol. I, p. 206.

nomic" sînt prevăzute, ca în Sparta, mese comune pentru membrii colectivităţii. Distracţiile publice trebuiau să constea numai în manifestaţii de omagiu adus oamenilor mari, în adunări simbolice care să serbeze prin jocuri colective marile evenimente ale naturii sau ale divinităţii, în parăzi costumate şi manifestaţii cetăţeneşti şi politice. Fără doar şi poate însă că Buonarroti a fost influenţat în relatarea sa despre programul Egalilor în această materie de propriile sale înclinaţii, de deismul său filozofic şi, mai ales, de fidelitatea sa nestrămutată faţă de memoria lui Robespierre. Toţi îşi aminteau de sărbătorirea Fiinţei supreme desfăşurată la Paris la 8 iunie 1794, care fusese o manifestaţie veselă în cinstea Republicii din anul II, şi, în aceeaşi măsură, o proslăvire a divinităţii. Amintirea culturilor populare din anul II consacrate martirilor libertăţii (Marat, Chalier, Lepeletier) trebuia să-i inspire în acelaşi fel pe toţi membrii Comitetului insurecţional. O asemenea viaţă socială nu putea să nu provoace o decădere a „artelor frumoase", lucru pe care defăimătorii babuvismului n-au scăpat ocazia de a i-l reproşa la timpul său. Babuviştii au răspuns acestor critici la fel ca în cazul produselor inutile ale meşteşugarilor şi industriei. Într-un fel tăios, ca Sylvain Maréchal („să piară, dacă trebuie, toate artele..." [1]), sau mai nuanţat, ca Buonarroti în răspunsul său către M. V. ..., deja citat :

> Desigur că, dacă ar trebui să aibă loc o asemenea decădere, masa poporului, care este străină de plăcerile artelor frumoase, nu va simţi nici o schimbare neplăcută.

În realitate, fără a fi absolut necesar să credem că ei ar fi avut *in extremis* un punct de vedere mai puţin îngust pe acest plan, babuviştii considerau că marile manifestaţii publice trebuiau să suplinească dispariţia artelor frumoase, făcînd din fiecare cetăţean în acelaşi timp un actor şi un spectator, ceea ce era conform cu idealul urmărit. În plus, marile

[1] „Artă" înseamnă aici producţia meşteşugarilor şi a industriei, dar, prin inducţie, ideea vizează şi artele în sensul actual al cuvîntului. Ştim că acest text brutal n-a fost difuzat şi că babuviştii au condamnat formularea lui Maréchal, însă ea reprezintă totuşi limita gîndirii egalitariste a Egalilor.

Scanned with OKEN Scanner

serbări populare ale revoluţiei, de care-şi mai aminteau, au fost întotdeauna un prilej pentru popor şi pentru cadrele revoluţionare de a da frîu liber sensibilităţii lor în manifestări colective. Această concepţie despre frumos era pusă la îndemîna maselor slab influenţate de cultura estetică la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, dar ea distrugea inalterabilul mesaj creator al artistului care se adresează poporului. De altfel, Jean Jacques Rousseau

> spusese, după cum relatează istoria, că niciodată moravurile şi libertatea nu fuseseră îmbinate cu strălucirea artelor şi ştiinţelor,

declară Buonarroti, care încheie astfel discuţia. Reiese că mai e de străbătut cale lungă pînă la Marx, care va făgădui „pîine şi trandafiri".

Astfel, fie că era vorba de probleme la nivelul vieţii sociale, al administrării statului sau al idealului umanitar, cei Egali nu depăşeau ideile şi cadrul de gîndire al sanchiloţilor. Aspiraţiile şi speranţele poporului din foburgurile Parisului şi ale zilerilor de pe ogoare din timpul vechiului regim constituiau firul lor conducător. Iată de ce babuviştii nu s-au îndoit, cel puţin la începutul conspiraţiei, că dacă poporul ar putea cunoaşte scopurile programului lor s-ar încolona imediat sub flamura egalităţii. De aceea au şi organizat conspiraţia. Totuşi, chiar plini de încredere cum erau, ei şi-au dat seama în mod clar că între victoria insurecţiei şi organizarea paşnică a vieţii în comun mai era nevoie de o etapă intermediară; de aceea, ultimele momente ale conjuraţiei au fost consacrate precizării conţinutului acestei perioade de trecere.

IV. TRECEREA LA COMUNISM

Ce trebuia făcut pentru a instaura societatea comunistă în cazul victoriei insurecţiei? Aceasta era întrebarea. Era necesar în primul rînd să fie cîştigat poporul prin măsuri sociale imediate, în detaliile cărora nu e nevoie să intrăm. Trebuia hrănit poporul în timpul insurecţiei, trebuiau împărţite săracilor averile duşmanilor, restituite obiec-

Scanned with OKEN Scanner

tele depuse la muntele de pietate etc.... ; apoi trebuia înfrîntă orice rezistenţă a regimului răsturnat, prin dizolvarea tuturor autorităţilor existente, prin măsuri de reintegrare a oamenilor din aparatul anului II în locul funcţionarilor Directoratului, prin retrimiterea la închisoare a suspecţilor eliberaţi după 9 thermidor şi prin abrogarea tuturor legilor introduse de la această dată... ; în consecinţă, babuviştii considerau esenţială distrugerea statului burghez şi nu folosirea lui de către poporul învingător.

Dar toate acestea erau numai măsurile ce trebuiau luate chiar în ziua insurecţiei ; regimul de tranziţie care trebuia să facă treptat loc societăţii comuniste avea o durată nedeterminată şi urma să stabilească o adevărată *dictatură revoluţionară*. Ideea unui guvern revoluţionar provizoriu fusese impusă de condiţiile luptei politice de după 9 thermidor chiar acelora care aplaudaseră la 9 thermidor, sperînd să fie pusă în aplicare Constituţia din 1793. Au trebuit să survină înfrîngerea din prairial, arestările şi voinţa lor comună de a nimici regimul de „tiranie“ (ceea ce nu se va petrece fără opunere) pentru ca toţi conjuraţii să simtă nevoia aplicării vechiului proiect al lui Marat de dictatură populară sau chiar a reînfiinţării guvernului revoluţionar robespierrist, cu toate rigorile lui. Spre deosebire însă de concepţiile precedente, babuviştii înţelegeau regimul lor ca o primă etapă spre înfăptuirea societăţii comuniste, în condiţiile căreia va avea loc dispariţia statului ca instituţie politică [1]. Asemenea instituţii de tranziţie li se păreau necesare deoarece poporul, „care a gemut atîta vreme în lanţuri“, nu este capabil — credeau ei — să înţeleagă de la o zi la alta toată amploarea revoluţiei care avea să se desfăşoare şi nici să aprecieze viitorul care se pregătea. O dictatură de acest tip este în aceeaşi măsură o constrîngere ca şi un instrument de eliberare. Pe de altă parte, poporul, fiind ignorant în masa sa, deşi este partizan al revoluţiei,

[1] Georges Lefebvre în prefaţa la „Conspiration pour l'égalité“ (op. cit., vol. I, p. 14) insistă asupra caracterului centralist şi dictatorial al statului babuvist. Dar, după părerea noastră, el nu a făcut destul de bine distincţia între organizarea dictaturii politice şi sociale provizorii, care trebuia să lase întreaga putere aparatului insurecţional victorios, şi perioada următoare, pentru care se prevedea, aşa cum ne arată Buonarroti, participarea treptată a tuturor cetăţenilor la conducerea statului.

Scanned with OKEN Scanner

poate cădea victimă oricăror şantaje şi înşelătorii demagogice. Dictatura revoluţionară trebuie să-l ferească de molipsire şi, în acelaşi timp, să-l educe. Aceste idei se vor bucura de succes. În numele unor principii analoge va desfăşura Blanqui, în martie 1848, o campanie împotriva alegerilor pentru Constituantă, căci poporul, nefiind încă conştient de posibilităţile incluse în revoluţia din februarie 1848, risca să voteze chiar el oprirea ei, ceea ce, de fapt, s-a şi întîmplat în luna mai.

În sfîrşit, dictatura revoluţionară avea drept scop să-i izoleze pe cei ce s-ar fi opus regimului de egalitate şi să-i pună în imposibilitatea de a face rău, prin severe măsuri poliţieneşti şi de teroare, precum şi prin mijloace de ordin economic.

În amănuntele organizării lor, Egalii prevedeau instituirea unui corp de *comisari generali,* formaţi şi educaţi în prealabil într-un „seminar" revoluţionar. Numiţi în posturi şi învestiţi cu puteri depline, ei ar fi condus ţara cu ajutorul organizaţiilor populare, ceea ce ar fi salvgardat unele elemente ale idealului democraţiei directe rezervate pentru mai tîrziu. În fruntea statului trebuia să se afle o „autoritate provizorie avînd sarcina de a termina revoluţia şi de a guverna pînă la punerea în funcţiune a instituţiilor populare" (Buonarroti). Comitetul insurecţional urma să propună poporului răsculat, chiar în ziua victoriei, o listă de democraţi apţi să facă parte dintr-o asemenea adunare. După discuţia cu foştii membri ai Convenţiei, al căror sprijin au căutat să-l obţină, babuviştii au acceptat să-i alăture pe prietenii lor, cîte unul de fiecare departament, celor aproximativ şaizeci de „convenţionali" adunaţi în grabă. Era prevăzut ca Darthé, om cu autoritate, să prezideze această adunare. Pentru a-i ţine la respect pe duşmanii revoluţiei, cetăţenii urmau să fie înarmaţi, iar pe întregul teritoriu aveau să fie răspîndite tabere interne de soldaţi-cetăţeni. Prin obligativitatea serviciului militar pentru bărbaţii între 20 şi 25 de ani trebuiau să se asigure contingentele de soldaţi, care urmau să-şi aleagă singuri ofiţerii. Pentru a educa pe tineri în spiritul ataşamentului faţă de regimul egalităţii trebuia să fie instituit în mod sistematic un învăţămînt de scurtă durată, condus de cadre formate în acelaşi fel ca şi comisarii generali. Pentru a însufleţi elanul revoluţionar al

Scanned with OKEN Scanner

poporului, urmau să se organizeze periodic serbări naţionale destinate să proslăvească revoluţia şi să-i înflăcăreze pe participanţi. Acestea erau măsurile prevăzute să fie aplicate a doua zi după revoluţie : măsuri politice şi ideologice menite în esenţă să împiedice orice revenire ofensivă a vechilor guvernanţi şi care nu se deosebeau întru nimic sub aspectul organizării de ceea ce făcuseră montagnarzii şi iacobinii.

Originalitatea teoriei babuviste a dictaturii revoluţionare constă în faptul că Egalii voiau să folosească dictatura pentru a pune bazele economice ale regimului comunist şi egalitar. Fragmentul citat din „Proiect de decret economic" ne permite să precizăm problema. Proiectul preconiza o *„mare comunitate naţională"* (art. 1), primul model, în timp, al viitoarei societăţi comuniste. Această comunitate trebuia să deţină bunurile naţionale nevîndute la 9 thermidor, bunurile duşmanilor revoluţiei, bunurile comunale, locuinţele şi proprietăţile săracilor care intrau în comunitate, precum şi averile bogaţilor emigraţi şi pămînturile lăsate în paragină. Pe baza acestei luări în posesiune s-ar fi organizat, pe o scară redusă, regimul comunist de care a fost vorba mai înainte. Săracii, cărora li s-ar fi distribuit în momentul insurecţiei bunurile confiscate, bătrînii şi toţi cei care ar fi predat averea lor comunităţii aveau să fie în acelaşi timp executanţii şi beneficiarii acestei operaţii, nu din demagogie, ci ca o primă măsură de luat în cadrul unui plan care trebuia realizat. Muncile comunităţii erau comune, în sensul că membrii ei ar fi fost împărţiţi pe „clase de muncă", sub conducerea unor magistraţi aleşi de fiecare categorie. Tot comunitatea era aceea care distribuia bunurile de consum produse de fiecare clasă ; salariul şi moneda dispăreau din relaţiile dintre oameni în interiorul marii comunităţi naţionale. Republica comunitară era împărţită în regiuni economice, iar statul trebuia să vegheze la coordonarea relaţiilor dintre diferitele grupuri. Comerţul fiind desfiinţat, transportul produselor trebuia făcut prin muncă obştească, efectuată pe rînd de fiecare membru al comunităţii. Schema de organizare a comunităţii naţionale este deci conformă cu ceea ce babuvistii voiau să realizeze pe ansamblul republicii ; dar trăsătura fundamentală a proiectului lor constă în faptul că ei au prevăzut coexistenţa acestei comunităţi na-

Scanned with OKEN Scanner

ţionale cu unele forme economice moştenite din perioada prerevoluţionară ; în regimul provizoriu, cele două sisteme trebuiau să coexiste pînă la triumful definitiv al sistemului comunitar. Aşadar, se poate pune întrebarea : cum erau înţelese raporturile comunităţii naţionale cu statul, pe de o parte, şi cu sectorul necomunist, pe de altă parte ?

Trebuie să reţinem în primul rînd că marea comunitate naţională este în întregime supusă conducerii politice a statului. Centralizarea revoluţionară este menţinută pe plan politic, iar comunitatea nu apare ca un corp străin în mijlocul naţiunii. Ea nu este un stat în stat. În timp ce Morelly subordona statul, organism politic, administraţiei economice, în cazul nostru lucrurile stau tocmai invers. Nu din cauza idealului babuvist, ci din simplul motiv că comunitatea naţională nu putea rămîne indiferentă la necesităţile politice ale victoriei revoluţionare, în scopul introducerii pînă la capăt a sistemului comunitar generalizat. Mai stăruiau încă în mintea tuturora tragicele greutăţi cărora Franţa trebuise să le facă faţă în 1793 şi 1794. După această victorie, în cadrul funcţionării paşnice a instituţiilor republicii egalitare, administrarea lucrurilor trebuia să devină însuşi fundamentul aparatului de stat. R.N.C.-Coé [1] a lăsat să se înţeleagă că această comunitate naţională era un fel de celulă motrice în cadrul regimului, avînd rolul de a pune bazele „comunităţii bunurilor şi a muncilor". Sarcina ei era să desfăşoare o vastă activitate în interiorul republicii pentru a hotărî majoritatea cetăţenilor să intre în comunitate, astfel ca, prin extindere treptată, tot teritoriul să fie supus sistemului comunitar. La această afirmaţie, J. Dautry a răspuns că nu trebuie să considerăm că este vorba de un partid „care construieşte socialismul", ci de un fel de „celulă de misionari" care dă un exemplu de urmat. Această comunitate trebuia să fie, în consecinţă, un grup „reprezentînd un comunism exemplar", aşa cum va fi cazul către 1840 în diferitele proiecte ale comuniştilor francezi (falanstere, grupuri de societari...). Jean Dautry îşi întemeiază argumentaţia sprijinindu-se pe articolul 2 din fragmentul de „Proiect de decret economic", se-

[1] „Théorie morellienne et pratique babouviste", discuţie între R.N.C. Coé, J. Dautry şi A. Saitta, A.H.R.F., 1958, nr. 1, p. 38—64.

Scanned with OKEN Scanner

parînd într-o oarecare măsură babuvismul de idealul morellian. A. Saitta a insistat asupra controlului neîncetat exercitat de către stat asupra comunităţii naţionale, care, departe de a domina statul, trebuia să fie, dimpotrivă, locul de unde acesta se inspira în activitatea sa de conducere. Desigur că ar fi anacronic şi contrariu contextului social şi istoric să privim această comunitate ca pe un fel de partid comunist timpuriu. Se pare totuşi că babuviştii, decretînd organizarea comunităţii naţionale, au avut intenţia s-o favorizeze sistematic, pentru ca, treptat, ea să absoarbă şi celălalt sector al vieţii economice şi sociale. Membrii comunităţii trebuiau să dea dovadă de devotament în propagarea ideii, iar sectorul comunist, minoritar la început, urma să fie sprijinit în mod masiv de către stat ; impozitele trebuiau să se dubleze din an în an şi trebuiau să fie plătite numai de „indivizii ce nu erau membri ai comunităţii". În plus, aceştia erau obligaţi să verse „surplusurile" lor în magaziile colective, iar evaluarea surplusurilor era de competenţa statului ; datoriile membrilor comunităţii către cei care nu erau membri ai comunităţii se anulau ; averile celor care practicau „atitudinea necetăţenească, lenea, luxul şi perversiunile" erau confiscate de comunitate ; în sfîrşit, „cu începere de la data... (data este lăsată în alb) nimeni nu va putea fi funcţionar civil sau militar dacă nu este membru al comunităţii". Această ultimă măsură trebuia să fie luată, fără îndoială, după victoria deplină a insurecţiei. Astfel, pare-se că marea comunitate naţională nu trebuie privită ca un grup mai mult sau mai puţin separat de naţiune, ci ca principalul ei instrument de trecere la comunism sub controlul statului revoluţionar, care-i sprijină victoriile, îşi procură din rîndurile ei cadrele şi indică perspectiva finală. Aşadar, comunitatea naţională era nu un motor, ci un fel de creuzet în care lua naştere societatea comunistă şi se făurea omul nou.

Prin teoria lor cu privire la necesitatea unei etape intermediare între vechiul sistem economic şi politic şi viitorul stat comunist, cei Egali au pus la dispoziţia revoluţionarilor secolului al XIX-lea teme de cugetare infinit de fecunde. Ar trebui evaluată influenţa lor în acest domeniu. După părerea noastră, ar fi totuşi greşit dacă am asimila dictatura proletariatului şi conducerea de către partid, aşa cum le va defini

Scanned with OKEN Scanner

Lenin, cu marea comunitate naţională preconizată în 1796. Concepţia Egalilor, nepornind de la o poziţie de critică economică, era, în ultimă analiză, un fel de ideal maratist şi iacobin, orientat întrucîtva altfel datorită obiectivelor sociale noi pe care şi le propuneau babuvişţii. Dovada cea mai bună o avem în preponderenţa politică acordată statului, situat deasupra tuturora şi arbitru în toate, fără a avea ca sprijin social real decît marea comunitate naţională, organism atît de eterogen ca origine şi compoziţie. Totuşi ideea babuvişţilor a putut să dea de gîndit acelora care — ca Blanqui, Marx şi poate Lenin — au primit mesajul lor prin intermediul lui Buonarroti şi l-au transmis apoi generaţiilor viitoare.

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL AL V-LEA

MIŞCAREA BABUVISTĂ ŞI ÎNFRÎNGEREA EI

Babuviştii nădăjduiau ca acţiunea lor să fie hotărîtoare. Ei nu au prevăzut probabil toate greutăţile, dar, în schimb, au încercat să extindă la maximum reţeaua conspiraţiei. Ei considerau metoda complotului ca fiind singura eficace, întrucît era unicul mijloc cu ajutorul căruia, în caz de victorie, putea fi trecut din ilegalitate în legalitate un aparat guvernamental gata constituit. Din acest punct de vedere, chiar denumirea de „Directorat secret executiv" este elocventă. Complotul celor Egali se afirma ca singura opoziţie serioasă faţă de regimul notabililor („sau ei, sau noi" — gîndeau babuviştii). În propaganda lor era destul de eficace să li se arate iacobinilor supravieţuitori, foştilor membri ai Convenţiei şi democraţilor în general că ar fi nelogic din partea lor să condamne Directoratul fără a se alătura unicei forţe capabile să dobîndească victoria şi organizate în vederea dezlănţuirii unei lupte necruţătoare împotriva „noii aristocraţii". Comunismul lui Babeuf putea să supere o seamă de opozanţi mai puţin radicali decît prietenii lui. Ştiind acest lucru, babuviştii atenuau cîteodată temeritatea propagandei lor. Ei se serveau la rigoare de echivoc, căci esenţialul nu era atît de a convinge, cît de a învinge. Unii membri ai Comitetului insurecţional au avut chiar ideea curioasă, dacă nu monstruoasă, de a utiliza în ziua insurecţiei opoziţia regalistă printr-o mistificare lipsită de sens. Începînd din germinal anul IV (martie 1796), totul se reducea la această simplă idee: victorie cu orice preţ. De aceea, Comitetul insurecţional s-a orientat pentru a obţine cel mai larg sprijin, iar la nevoie ar fi ştiut să-i silească pe cei şovăielnici. Recrutarea de cadre babuviste, propaganda publică, agitaţia

Scanned with OKEN Scanner

pe străzi şi în faţa prăvăliilor — totul arată că dacă Conspiraţia Egalilor era un complot se poate spune că ea era un complot destul de larg sprijinit. Era în firea lucrurilor şi conform cu teoria despre insurecţie a lui Babeuf ca lucrurile să se prezinte astfel. În orice caz, cei Egali, în ciuda titlului unei lucrări celebre [1], nu formau o sectă îngustă, care ar fi activat în umbră şi pe ascuns de opinia publică, cum vor face societăţile secrete buonarrotiste din secolul al XIX-lea. Numai membrii Comitetului insurecţional rămîneau în principiu necunoscuţi. Dar erau ei chiar necunoscuţi ? Să ne fie îngăduit să ne îndoim de aceasta, avînd în vedere că după activitatea desfăşurată la Clubul Panthéonului şi în alte părţi oameni ca Darthé, Buonarroti, Lepeletier trebuie să fi ajuns probabil la o oarecare faimă ca opozanţi. Aceasta fără să mai vorbim de proscrisul Babeuf, care nu-şi ascunsese niciodată programul. În cele din urmă, numai domiciliul, ascunzătoarea şi mai cu seamă planul exact al acestor oameni trebuiau cu adevărat să fie păstrate secrete pînă-n ziua fixată. Conspiraţia Egalilor apare astfel mai mult ca o încercare de mişcare populară organizată de un grup de oameni constrînşi la acţiune clandestină decît ca o societate secretă cu sfere concentrice de iniţiere, în genul societăţilor carbonare din prima treime a secolului al XIX-lea. Aceasta ar explica, la rigoare, de ce teoria babuvistă ajungea atît de vagă la nivelul simplilor executanţi. Nu este exclus ca Buonarroti, care şi-a scris cartea în 1828, să fi atribuit complotului lui Babeuf unele trăsături caracteristice manierei lui de a acţiona de după 1800, conferind astfel conspiraţiei lui Babeuf un colorit sectar pe care probabil că nu-l avea. Ziua insurecţiei celor Egali, dacă aceasta n-ar fi fost o tentativă ratată, ni s-ar fi părut, desigur, foarte apropiată prin caracteristicile ei de marile zile ale revoluţiei franceze şi, păstrînd proporţiile, mai apropiată de evenimentele de la 31 mai—2 iunie 1793 decît de conspiraţia generalului Malet din 1812. Astfel, pentru a preciza natura mişcării babuviste, se pot pune două probleme : problema oamenilor care au participat la ea şi problema propagandei desfăşurate pentru a capta energia maselor populare.

[1] *Robiquet :* „Buonarroti et la secte des Egaux", Paris, 1910.

I. ACTIVUL BABUVIST ŞI MASELE POPULARE

Oamenii pe care Directoratul secret sconta „să-i folosească în mişcare" ne sînt destul de bine cunoscuţi. Babeuf întocmise lista abonaţilor la „Tribunul poporului", iar comitetul stabilise numele „patrioţilor apţi de a comanda". În sfîrşit, s-a păstrat lista persoanelor arestate din floréal pînă-n messidor anul IV (aprilie-iulie 1796) în cursul represiunii care a urmat înfrîngerii conspiraţiei ; tentativa de lovitură împotriva taberei de la Grenelle, întreprinsă în momentul procesului babuvişţilor, a provocat o sută treizeci şi două de arestări — numele victimelor ne sînt cunoscute. Aceste liste, deşi nu constituie un tabel al militanţilor angajaţi, ne dau numele simpatizanţilor cunoscuţi sau presupuşi, care puteau fi antrenaţi în acţiune la un moment dat, iar în caz de victorie ar fi putut constitui cadrele noului regim.

Fără îndoială, nu toţi ştiau că figurează în evidenţele Egalilor ; de exemplu, Varlet, „Turbatul", care părăsise orice activitate politică în 1796, era totuşi înscris printre patrioţii secţiei Drepturilor omului ca o persoană aptă de a comanda [1]. Pe de altă parte, firește că nu toţi cei abonaţi la „Tribunul poporului" erau în mod obligatoriu nişte militanţi posibili, după cum nu toţi eventualii agenţi executanţi citeau „Tribunul poporului". În adevăr, este interesant de ştiut cui se adresau în special Egalii, pe cine considerau ei că pot conta în momentul cînd conducătorii revoluţionari vor avea nevoie de un ajutor, de un sprijin.

Prima trăsătură caracteristică : Comitetul insurecţional căuta să facă adepţi în păturile sociale şi în cercurile politice care dăduseră cadrele populare ale Republicii democratice din anul II şi ale zilelor mişcării populare din anul III [2]. În provincie se constată o neîntreruptă recrutare de activişti din cercurile burgheziei iacobine, iar la Paris din rîndurile sanchiloţilor, categorie incluzînd şi pe lucrătorul sărac, şi pe omul nevoiaş, şi pe meşteşugarul înstărit.

[1] *J. Zacker.* „J. Varlet vendant la réaction thermidorienne", A.H.R.F., 1961, nr. 1, p. 19.

[2] *A. Soboul.* „Personnel sectionnaire et personnel babouviste" A.H.R.F., 1960, p. 456 şi urm. ; conţinutul acestui paragraf este inspirat de acest studiu foarte precis.

Scanned with OKEN Scanner

Din 590 de abonamente la „Tribunul poporului", 238 (40,3%) veneau din departamente. Se cunoaşte cu aproximaţie situaţia socială a 163 de abonaţi şi este izbitor faptul că în anul IV, ca şi în anul II, elementul cel mai bine reprezentat este burghezia avută, cu opinii înaintate : proprietari funciari, comercianţi, liber-profesionişti şi funcţionari ai Directoratului (în total 53,2%). Mai puţin de o treime din total este formată de un grup de meşteşugari şi prăvăliaşi şi ne dăm seama cu uşurinţă că aceştia trebuiau să fie cei mai buni agenţi de legătură şi de propagandă ; mai ales librarii, cafegiii, limonagiii, hangiii la care, firește, aveau loc discuţiile. Se pare că printre aceşti abonaţi din provincie nu se găsesc elemente proletare propriu-zise. Aceasta ne face să tragem concluzia că mişcarea babuvistă îşi avea bazele în păturile sociale care altădată cuprindeau pe iacobini şi mişcarea sanchilotă. Aşa putem înţelege mai lesne de ce Babeuf îi spunea lui Bodson că robespierrismul constituie o atît de bună acoperire politică în provincie.

La Paris lucrurile stăteau altfel. Nu pentru că elementul proletar ar fi fost numeros, ci pentru că erau masiv reprezentate păturile social-politice ale sanchiloţilor : prăvăliaşi, meşteşugari legaţi de calfele lor şi trăind laolaltă cu ele, care făcuseră parte altădată din societăţile populare şi din comitetele revoluţionare ; burghezia înstărită nu constituia aici decît o mică fracţiune (prima categorie alcătuia 72,3%, în timp ce ultima numai 17,9%). Se constată deci o profundă continuitate între mişcarea revoluţionară precedentă şi cea a anului IV, marcată mai precis şi prin prezenţa printre abonaţi a rudelor „martirilor libertăţii" (văduva lui Marat, văduva lui Lepeletier, mama lui Goujon, membru al Convenţiei ghilotinat după prairial anul III).

Aceeaşi constatare se impune şi cînd studiezi listele „patrioţilor apţi de a comanda" şi ale victimelor represiunii care a urmat după tentativa de lovitură împotriva taberei de la Grenelle : meşteşugarii şi prăvăliaşii sînt cei mai numeroşi.

În arondismentul VII, de pildă, din 173 de patrioţi semnalaţi se cunosc profesiunile a 157, precum urmează : 73,2% sînt meşteşugari sau prăvăliaşi, 14,6% sînt funcţionari şi nu există decît şapte reprezentanţi ai păturilor proletare, provenind mai ales din salariaţi din sectorul de

deservire (patru zileri, un sacagiu, un comisionar), şi un singur muncitor de fabrică. După evenimentele de la Grenelle, acuzarea vizează în special reprezentanţi ai profesiunilor tradiţionale în mediul sanchilot parizian. Se poate reţine deci, ca primă ipoteză, că exista o continuitate absolută între mişcarea babuvistă din anul IV şi mişcările precedente. În acelaşi timp, se poate respinge categoric teza că babuvismul ar fi fost o primă manifestare a mişcării revoluţionare proletare de tip modern [1].

Dacă exista o continuitate socială între activul secţiilor din anul II şi activul babuvist din anul IV, trebuie arătat însă, în ceea ce priveşte oamenii, că aceştia se schimbaseră în mare măsură. Astfel, în arondismentul VII, trei sferturi din patrioţii semnalaţi nu sînt cunoscuţi printr-o activitate revoluţionară anterioară ; iar în arondismentul VI din 51 de patrioţi numai 20 sînt foşti membri ai activului secţiei din anul II. Am arătat mai înainte cazul lui J. Varlet. Indiferent ce speranţe îşi puneau în el babuviştii, Varlet n-a participat la nici un fel de conspiraţie.

Ne putem întreba, urmîndu-l pe Albert Soboul, dacă „reînnoirea oamenilor a fost însoţită în adevăr şi de o reînnoire a ideilor". Cu alte cuvinte, babuvismul a exprimat oare în anul IV noile concepţii ale sanchiloţilor ? Este practic imposibil de răspuns la această întrebare, deoarece conspiraţia a eşuat, iar comunismul lui Babeuf nu a fost verificat în luptă. Se poate afirma, cel mult, că situaţia economică din anul IV, ruinătoare pentru masa meşteşugarilor şi a prăvăliaşilor şi catastrofală pentru consumatorii săraci, putea să-i determine pe aceştia la o încuviinţare a radicalismului revoluţionar al babuviştilor. Aceasta cu atît mai mult cu cît nimeni nu vedea vreo posibilitate reală de ameliorare în jocul liber al economiei liberale, chiar în cazul în care ar fi fost supusă unui control de stat. Babuvismul putea evita acest impas al gîndirii economice dominante pe atunci. În măsura în care doctrina celor Egali se inspira din practica economică a anului II în ceea ce priveşte fixarea preţurilor şi rechiziţionarea alimentelor, depăşind-o, aşa cum am văzut, nu este cu totul improbabilă o transformare a

[1] Contrar părerii susţinute de *D. Guérin*. „La Lutte des classes sous la I-re République — Bourgeois et «Bras» nus (1793—1797)", 1946, vol. II.

Scanned with OKEN Scanner

conştiinţei sociale a săracilor datorită unui fel de salt ideologic. În acest caz, ideile noi ar fi făcut să apară militanţi noi, mai bine adaptaţi la situaţia concretă a anului IV. Poate că continuitatea socială a mişcării revoluţionare ar fi fost însoţită de o transformare ideologică.

Cel mai evident apare însă faptul că babuviştii, ca duşmani ai regimului notabililor, trebuiau să atragă de partea lor pe toţi nemulţumiţii. Babuviştii ca atare, aproape independent de ţinta lor finală — şi acest lucru ar merita să fie examinat cu mare atenţie —, îi atrăgeau pe toţi cei ce regretau ceva din anul II şi erau exasperaţi de victoria reacţiunii. Astfel, babuvismul, ca mişcare revoluţionară, trebuia să devină instrumentul *unei mari răzbunări a poporului* pentru 9 thermidor şi 1 prairial, oricare ar fi fost, independent de aceasta, obiectivele lui Babeuf şi ale tovarăşilor săi [1]. Se vede că părerea lui Mathiez nu trebuie respinsă cu desăvîrşire dacă avem în vedere ansamblul problemei. De alftel, a privi astfel Conspiraţia Egalilor nu înseamnă de loc a o minimaliza, ci, dimpotrivă, a slăvi abnegaţia acestor precursori ai comunismului viitor, care au văzut atît de departe înaintea lor, menţinîndu-se totuşi în cadrul tradiţional impus de realitatea lucrurilor. Iată de ce Babeuf şi tovarăşii săi se gîndeau să folosească foşti membri ai comitetelor revoluţionare, tunari, simbol al forţei populare, foşti soldaţi din anul II, foşti administratori ai poliţiei Comunei, cărora li se adăugau refugiaţi politici din provincie şi din străinătate, precum şi cei responsabili pentru actele de justiţie expeditivă din septembrie 1792. De altfel, mulţi dintre aceştia se vor regăsi mai mult sau mai puţin amestecaţi în diversele acţiuni din 1799 şi apoi, sub imperiu, în conspiraţiile republicane din 1808 şi 1812 [2].

Dacă este greu de răspuns pozitiv la problema adeziunii profunde a militanţilor la comunismul lui Babeuf, acest lucru devine chiar imposibil cînd este vorba de a măsura profunzimea ecoului pe care l-a avut babuvismul în masele populare

[1] „Daţi-ne înapoi guvernul lui Robespierre" — scrie B. ..., căpitan de genişti în armata de vest, într-o scrisoare pe care Babeuf susţine că a primit-o şi pe care o publică în nr. 40 al „Tribunului poporului", ca introducere la apărarea robespierrismului. (Vezi *Mathiez* „Babeuf et Robespierre...", op. cit.)

[2] *Cobb.* „Notes sur la répression du personnel sans-culotte (1799—1801)", A.H.R.F., 1954, p. 23.

luate în ansamblul lor. Ce-au gîndit, ce-au spus aceste mii de anonimi care au cunoscut propaganda publică a Egalilor ? Au manifestat aprobare ? Au rămas pasivi în faţa acestui program care-şi propunea să realizeze emoţionantul lor ideal din '93, „fericirea comună" ? Fără îndoială, ei trebuiau să aprecieze demascarea Directoratului şi probabil că ar fi urmat — sau cel puţin ar fi aprobat — mişcarea insurecţională, dar de la posibila lor atragere în acţiune şi pînă la o aderare, fie ea chiar fugitivă, la o teorie socială şi politică cum era aceea a babuviştilor este cale lungă.

Directoratul secret, evaluînd forţele presupuse ca favorabile pe baza datelor procurate de agenţii săi revoluţionari, era optimist. Buonarroti, în cartea sa, arată pe ce forţe conta Comitetul insurecţional :

4 500 de revoluţionari
1 500 de membri ai fostelor autorităţi
1 000 de tunari
500 de ofiţeri destituiţi
1 000 de revoluţionari din departamente
1 500 de grenadieri ai corpului legislativ
500 de militari întemniţaţi
6 000 de membri ai legiunii de poliţie
1 000 de invalizi

În total, „fără a exagera", scrie Buonarroti, vreo 17 000 de oameni ; de altfel, fapt esenţial, aici nu era enumerat ajutorul „numeroasei clase a muncitorilor, a căror nemulţumire şi nerăbdare izbucneau pretutindeni" [1]. Acest efectiv de forţe pare slab dacă facem raportul matematic între numărul prevăzut de răsculaţi şi masa populaţiei pariziene, chiar dacă ţinem seama de imprecizia privitoare la „muncitori". De altfel, acest lucru le-a fost imputat babuviştilor şi de către judecătorii de la Vendôme cînd au declarat că vorbesc în numele întregului popor. Totuşi evaluarea pare considerabilă dacă ne gîndim că în zilele acţiunii populare din 31 mai—2 iunie 1793 (înlăturarea girondinilor) sau la 1 prairial anul III mişcarea n-a antrenat mai mulţi oameni decît cei enumeraţi aici ; este probabil chiar ca Directoratul secret să se fi bizuit pe un număr de foşti soldaţi care de fapt

[1] *Buonarroti.* „Conspiration...", op. cit., vol. I, p. 145

s-ar fi abţinut în momentul acţiunii, tot aşa cum, pe de altă parte, s-ar fi putut ca participanţii civili să fie mai mulţi decît se presupunea. În afară de aceasta, experienţa dovedise că mişcările revoluţionare erau la început acţiunea unui grup conducător constituind o minoritate şi reflectînd aspiraţiile unor mase mai largi, fără sprijinul cărora acţiunea se încheia cu o înfrîngere. În ansamblu deci, cifrele par foarte optimiste în ce priveşte vechile cadre revoluţionare, iar evaluările sînt foarte vagi cînd este vorba de ceilalţi. De aceea, a conta pe intervenţia în bloc a legiunii de poliţie alături de răsculaţi numai pe baza afirmaţiilor lui Grisel, care avea să joace un rol de trădător în această tragedie, era ceva utopic, deşi e sigur că un număr nedeterminat, dar masiv de soldaţi erau ostili Directoratului. Evenimentele vor arăta, şi Buonarroti a recunoscut în cartea sa, că în cea mai mare parte soldaţii legiunii de poliţie erau frămîntaţi mai ales de faptul că trebuiau să părăsească Parisul şi să plece la frontieră. Directoratul secret executiv nu se poate să nu fi fost conştient de exagerarea acestei evaluări, de vreme ce intenţiona să-i utilizeze chiar pe acei adversari ai Directoratului care erau foarte ostili idealului babuvist. În sfîrşit, dacă mai era posibil să se imagineze un larg ajutor popular, era însă o utopie să se spere într-o mobilizare masivă a foburgurilor. După prairial, sanchiloţii fuseseră dezarmaţi, iar unii dintre ei căzuseră sub influenţa propagandei regaliste paralizante ; fiecare familie din foburgul Antoine simţise represiunea în mod aproape direct. Şi, cu toate protestele care aveau loc în faţa brutăriilor, descurajarea era prea mare pentru ca propaganda babuvistă să poată reda acea credinţă şi speranţă care, numai ele, pot susţine entuziasmul revoluţionar. Criza ruinase şi sărăcise pe mulţi meseriaşi şi prăvăliaşi şi este sigur că celor care nu erau militanţi înşăşi durata crizei le stîrnea mai curînd deprimare decît dorinţa de a lupta. Desigur că în 1789, 1793 şi chiar în 1795 foametea canalizase nemulţumirea poporului şi declanşase zguduiri revoluţionare, dar nu putem uita că pe atunci speranţele maselor populare erau încurajate de grupurile politice cele mai înaintate ale burgheziei revoluţionare, ceea ce nu mai era cazul în 1796, căci de data aceasta „săracii“ luptau numai pentru ei. În 1793, de pildă, montagnarzii făcuseră apel la măreaţa demnitate a poporului pentru a salvgarda

revoluţia şi aşteptau ajutorul forţei lui hotărîte şi masive pentru asigurarea victoriei. Mulţimea sanchiloţilor fusese lăsată să se înarmeze şi să lupte, şi, indiferent de eficacitatea armei, fie ea tun sau suliţă, faptul de a purta o armă însemna o promovare semnificativă pentru cei „săraci". În plus, Convenţia, sincer sau din calcul, lăsa să se întrevadă o soluţie a crizei sociale şi părea să garanteze accesul la învăţătură, ceea ce apărea pe atunci drept culmea bunăstării. În loc de toate acestea, în 1796 poporul Parisului era izolat, redus la propriile sale puteri, sărac şi aflat încă sub impresia brutalei rupturi din prairial anul III. Politica din anul II a lui Robespierre, care-i transformase pe militanţii populari în funcţionari ai guvernului revoluţionar, reprimînd mişcarea sanchilotă, slăbise un resort. Încrederea irezistibilă în victorie, care însufleţise acţiunea defensivă din anii anteriori, fusese distrusă. Aşadar, babuviştii exagerau, fără îndoială, forţele care i-ar fi urmat. Ei însă nu erau nişte naivi şi, dacă contau pe forţe atît de numeroase, auziseră cu siguranţă cuvinte care le dădeau încredere. Ne închipuim uşor ce cuvinte de îmbărbătare putea să culeagă un om ca Bodson, agent revoluţionar din arondismentul al XI-lea, luptător popular foarte cunoscut, animator al secţiei sale în timpul creşterii fluxului revoluţionar. Ni-l închipuim limpede pe Cazin, în foburgul Antoine, în fosta secţie a lui Jacques Roux „Turbatul", restabilind legăturile de prietenie cu vechii învingători ai Bastiliei şi cu toţi cei care „făcuseră" revoluţia. Şi apoi femeile! Ele erau mai sensibile la extraordinarele suferinţe fizice ale foburgului, ca şi ale lor proprii, fiind adesea şi cele mai îndrăzneţe. În prairial ele susţinuseră moralul răsculaţilor şi uneori purtaseră suliţa sau trăseseră cu tunul. Făcînd coadă la brutării şi protestînd împotriva monstruoasei inegalităţi în faţa mizeriei care se putea vedea atunci în tot Parisul, ele trebuiau să aprobe cu un surîs sau cu un gest acţiunea agitatorilor babuvişti. Această prezenţă populară în oraşul cu străduţe înguste, în care contactul dintre oameni se stabilea uşor, îi făcea pe militanţi să creadă uneori că aud cuvintele pe care doreau să le audă şi să ia drept adevărate angajamente orice protest, chiar şi cel mai desperat. Ei atribuiau poporului propria lor sete de acţiune. Cuvintele lui Babeuf despre

Scanned with OKEN Scanner

proprietate, despre comunitatea averilor şi a bogăţiilor, evocarea „fericirii comune", în care crezuseră cu toţii, suscitau probabil aprobări în vorbe. Dar cîţi erau cu adevărat gata să se răscoale ? Întrebare tragică, căreia evenimentele nu i-au dat un răspuns. Forţa împrejurărilor a făcut ca generaţiile viitoare să nu poată afirma că la sfîrşitul secolului al XVIII-lea comunismul a făcut să defileze pe străzile Parisului mii de oameni. Simplul fapt al lipsei oricărei reacţii a maselor populare în momentul arestării Egalilor dovedeşte că babuviştii au supraestimat nu autoritatea lor politică şi morală, ci capacitatea lor de a antrena foburgurile populare şi succesul programului lor comunist. Căci e greu de crezut ca nimeni să nu-i fi cunoscut pe atunci în Parisul înconjurat de forţele represive pe Babeuf, Darthé sau măcar pe vestitul membru al Convenţiei Drouet, omul de la Varennes !

Cu toate aceste rezerve, ar fi greşit să conchidem că mişcarea babuvistă ar fi trecut peste capetele oamenilor, fiind ignorată de mase, ca şi cum ar fi fost vorba de o sectă îngustă. Dimpotrivă, pentru că se organizase în mijlocul frămîntărilor populare, ea trebuia să răspundă în mod necesar problemelor pe care şi le puneau sanchiloţii. Dar de aici pînă la acţiune mai era un pas care nu a fost făcut. Hazardul istoric ? Nu ne putem împiedica să ne gîndim la ceea ce s-ar fi întîmplat dacă ar fi izbucnit insurecţia proiectată. Poate că acţiunea ar fi fost victorioasă cîtva timp la Paris, dar nimic nu ne îngăduie să credem că provincia şi armata i-ar fi fost favorabile. Astfel, mai tîrziu, în 1830 şi în 1848, insurecţia, victorioasă la Paris, s-a lovit de zidul notabililor, sprijiniţi de provincia mai conservatoare şi de gărzile naţionale din cartierele burgheze. Imediat apărea mediatorul (Lafayette în 1830, Lamartine în 1848), care punea frîu mişcării şi dădea curs reacţiunii. Floréal anul IV, care trebuia, după concepţia celor Egali, să constituie prima bornă pe drumul unei societăţi comuniste, ar fi fost, fără îndoială, un nou „prairial", după cum se exprimă Georges Lefebvre, poate mai solid organizat, dar pînă la urmă nimic mai mult. În realitate, nu ne putem închipui victoria sanchiloţilor nici în 1796, ca şi în 1795.

Scanned with OKEN Scanner

II. PROPAGANDA EGALILOR

Babuviştii cunoşteau diversitatea opiniilor democratice şi confuzia aspiraţiilor politice şi sociale din anul IV. În propaganda lor, ei urmăreau un dublu scop, clar definit de Buonarroti în cartea sa : să redea poporului încrederea şi să facă cunoscut scopul final al babuvismului. Propaganda şi agitaţia trebuiau să se desfăşoare masiv şi peste tot : la Paris, în foburguri şi în armată cu ajutorul agenţilor revoluţionari, al agenţilor militari şi al activiştilor locali, iar în provincie prin intermediul abonaţilor la „Tribunul poporului" şi al corespondenţilor lui ; în sfîrşit, propaganda trebuia extinsă în rîndurile armatei de la hotare şi printre patrioţii din republicile surori şi din ţările vecine. Este de la sine înţeles că cei Egali considerau că inima mişcării insurecţionale se afla la Paris, acolo unde luase naştere conspiraţia. Babuviştii credeau că, printr-un fenomen de capilaritate cu răscoala din Paris, provincia va trece şi ea la această periculoasă acţiune. Putem considera că din ideea lui Babeuf despre o „Vendee plebeiană" a fost reţinută noţiunea unei mişcări care să izbucnească la Paris şi să fie dată ca exemplu restului teritoriului. Cu atît mai mult cu cît o „Vendee pariziană" nu putea rămîne cu adevărat o „Vendee". Iată de ce propaganda babuvistă a fost atît de masivă la Paris. Clandestinitatea impunea limitarea geografică a acţiunii, iar noţiunea unei reţele naţionale clandestine pe întinderea vechii Franţe, care părea atît de vastă, ar fi fost un vis irealizabil, deoarece trebuia acţionat cu repeziciune. Provincia era pregătită în cel mai bun caz doar să adere la revoluţia iniţiată la Paris.

La Paris propaganda se desfăşura în acelaşi timp în scris şi prin viu grai. Ea consta în a multiplica afişe, manifeste, pamflete şi în a organiza în cartiere, în cafenele, în locuinţe mici adunări în care citirea unui text provenit de la Directoratul secret trebuia să constituie esenţialul agitaţiei politice. Pentru a fi cîştigaţi de partea cauzei revoluţionare, oamenii erau urmăriţi pînă în locuinţele lor. Baza teritorială a insurecţiei, deci şi a propagandei pregătitoare, nu mai era, ca în anul II, secţia, desfiinţată prin lege, ci strada şi, pe un plan mai larg, arondismentul (pe vremea

Scanned with OKEN Scanner

aceea erau douăsprezece). Totuşi „cartierul", succesorul secţiei, rămînea realitatea umană fundamentală în cadrul agitaţiei revoluţionare. Babuviştii preferau să se apropie de oameni aproape individual, la ei acasă sau la locul de muncă. Rolul cel mai de seamă era încredinţat presei, şi mai ales citirii „Tribunului poporului". În capitală existau 345 de abonaţi, cam tot atîţia cît şi în restul Franţei, ceea ce dovedeşte măsura în care mişcarea celor Egali era pariziană. Ne putem lesne închipui că tirajul ziarului era mai mare decît numărul abonaţilor, şi nici tirajul propriu-zis nu era totdeauna un indiciu exact al influenţei unui ziar, mai ales popular, la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, deoarece ziarul era mai mult „ascultat" decît citit. Se ştie că în perioada precedentă comitetele şi societăţile populare participau la adevărate reviste ale presei, iar ziarele care se adresau unei mase analfabete, ca, de pildă „Prietenul poporului", erau citite cu glas tare pe şantierele mari ca cel al Panthéonului. Abonaţii asigurau viaţa materială a unui ziar, dar influenţa sa varia după succesul tezelor pe care le apăra. Fără îndoială că ziarul lui Babeuf era larg cunoscut, dacă nu chiar de masele populare propriu-zise, atunci cel puţin de către militanti. Ideile sale erau răspîndite prin viu grai, fapt care determina un auditoriu socialmente mai larg decît ne arată statistica abonaţilor, foarte rari în cercurile populare, fiind prea săraci pentru a-şi oferi luxul unui abonament la o foaie tipărită. Printre abonaţii la „Tribunul poporului" figurează zece cîrciumari, printre care şi Nicolas Chrétien, care pe vremea fostei secţii Lepeletier îşi oferise sala pentru diferite manifestări democratice. Abonamentul nr. 492 a fost făcut de „cetăţenii întruniţi la cafeneaua «Prietenilor patriei» din secţia Quinze-Vingts", şi nimic nu ne împiedică să presupunem că sub paravanul unui abonament individual făcut de un burghez cu stare se ascundea un grup de lectură. Din momentul în care s-a constituit conspiraţia şi pînă la înfrîngerea ei, Babeuf a publicat numerele 41, 42 şi 43 ale ziarului său. Cam puţin în şase săptămîni, dar totodată mult dacă ne gîndim la condiţiile muncii sale clandestine şi la sarcinile pe care şi le asumase în sînul Directoratului secret executiv. În numărul 41, Babeuf cheamă armata din interior să vină alături de poporul răsculat, iar în numerele 42 şi 43 el atacă mai ales pe cei care preconizau moderaţia (aripa stîngă a

Scanned with OKEN Scanner

consiliilor Directoratului, compusă din Barras, Tallien ş.a. ... toţi foşti thermidorieni) ; demască măsurile de represiune preventivă luate împotriva democraţilor în germinal anul IV. Nu sînt abandonate nici tonul din ultimele sale articole şi nici maniera indignată din numerele precedente, Babeuf continuînd astfel mereu acţiunea de combatere a tezelor favorabile unui compromis. Pe de altă parte, este sigur că primele numere în care fusese expusă doctrina babuvistă mai continuau să circule. În orice caz, Comitetul insurecţional înfiinţase un nou ziar, „Luminătorul poporului", o mică foaie tipărită şi difuzată masiv în cartierele mărginaşe. Buonarroti spune că pentru acest ziar „au fost puse la contribuţie toate condeiele democratice". La nevoie, Egalii nu ezitau să utilizeze coloanele ziarelor republicane, ca, de exemplu, „Oratorul plebeu" şi „Ziarul oamenilor liberi", cu care Antonelle păstrase legături solide. Printr-un joc de întrebări şi răpunsuri, dialogul cu celelalte ziare permitea ca propaganda să cuprindă şi pe cei care nu citeau „Tribunul poporului" sau „Luminătorul". Presa era deci folosită ca o armă de agitaţie, dar şi ca un mijloc de a angaja un dialog cu acei democraţi care nu erau partizanii doctrinei babuviste. Tot astfel, publicarea scrisorilor primite permitea babuviştilor să răspundă la întrebările pe care şi le punea fiecare. Această metodă de discuţie larg deschisă nu avea un caracter întîmplător. Astfel, la 30 pluviôse anul IV (19 februarie 1796), M. V...., despre care nu se ştie dacă era un corespondent real sau imaginar (poate era vorba de Vadier, fost membru al Comitetului de siguranţă generală din anul II), îi scria lui Babeuf : „Tribunule, dă-ne un plan ; dovedeşte-ne cu precizie posibilitatea unei egalităţi adevărate". Buonarroti a folosit această scrisoare pentru a-i răspunde în mod public la 28 germinal anul IV (17 aprilie 1796) într-un fel foarte argumentat şi foarte convingător. Conţinutul acestei scrisori (deja analizate) constituie pentru noi una dintre bazele cunoaşterii doctrinei babuviste şi, în orice caz, încearcă să demonstreze că „comunitatea bunurilor şi a muncilor" era posibilă şi necesară şi că ea se prezenta ca o concluzie de neînlăturat a întregii revoluţii franceze. Şi atunci cînd întrebările nu erau puse în mod real, babuviştii procedau ca şi cum ar fi răspuns unui corespondent, căci cunoşteau

Scanned with OKEN Scanner

dezorientarea ideologică a multora şi, răspunzînd unor întrebări greşit formulate în mintea cititorului, ei fixau solid anumite teze ale doctrinei lor. Astfel, la 24 germinal anul IV (13 aprilie), la întrebarea : „Datorăm oare ascultare Constituţiei din 1795 ?“, ei au arătat caracterul nelegitim al acestei constituţii, acceptată doar de o minoritate de alegători, mai ales în comparaţie cu Constituţia din 1793.

Nerespingînd nici o metodă de propagandă posibilă, babuviştii foloseau, de asemenea, placardele şi afişele. Acestea erau în tradiţia revoluţionară şi permiteau mici adunări la colţ de stradă, precum şi lecturi comentate. Afişele lor aveau un text foarte lung şi semănau mai curînd cu nişte gazete de perete decît cu afişele publicitare din zilele noastre. Astfel, cu toată vînătoarea după afişe a poliţiştilor Directoratului, a fost difuzată masiv „Analiza doctrinei lui Babeuf“, scrisă probabil de Buonarroti, iar după 20 germinal anul IV (9 aprilie 1796) manifeste şi texte elaborate în timpul adunărilor nocturne ale Comitetului insurecţional. Răspîndirea acestor texte se făcea regulat. După spusele lui Buonarroti au fost difuzate :

> la 23 germinal (12 aprilie) : „Opinia asupra celor două constituţii“ [cea din 1793 şi cea din 1795] ; la 24 (13 aprilie) a fost publicată „Scrisoarea Francului liber către prietena sa Teroarea“ [scrisoare destinată soldaţilor cantonaţi la Paris] ; la 25 (14 aprilie) a fost pus în circulaţie textul intitulat : „Datorăm oare ascultare Constituţiei din 1795 ?“ ; la 27 (16 aprilie) s-a difuzat „Adresa Tribunului către armată“ [numărul 41 al „Tribunului poporului“] ; la 29 (18 aprilie) a fost răspîndit „Răspunsul la scrisoarea lui M. V....“ iar la 1 floréal (20 aprilie) s-a publicat „Strigătul poporului francez împotriva asupritorilor lui“ [1].

Se vede deci că la sfîrşitul lunii germinal babuviştii lansau chemările lor la acţiune în fiecare zi sau aproape în fiecare zi. Începînd însă din floréal, această propagandă a devenit mai puţin masivă.

[1] *Buonarroti.* „Conspiration...“, op. cit., vol. I, p. 107.

Scanned with OKEN Scanner

O formă originală de agitaţie populară, formă tipic franceză, care înflorea încă din evul mediu era cîntecul satiric care adapta cuvinte noi la o melodie cunoscută. Aşa era următorul cîntec al lui Germain, datînd din fructidor anul III şi răspîndit atunci la Béthune şi Arras, iar mai tîrziu probabil şi la Paris :

Pe cînd Teroarea, maica sfîntă,
A cetăţenilor salvare
Ştia să vindece bogaţii
De uneltiri şi îngîmfare,
Mai fericit trăia poporul
Şi libertatea o slăvea.
Dar azi, tiranii crunţi, pe care
Istoria-i va înfiera,

Au prefăcut a noastră casă
Într-o pădure-ntunecoasă [1].

Sylvain Maréchal a scris acest „Cîntec nou al foburgurilor", care se fredona pe aria „De-aceea-s întristat" :

Răbdînd de foame, îngheţat,
De orice drepturi spoliat
Tu plîngi, popor, ţi-e rău !
Iar bogătaşul îngîmfat
Ce-n marea-ţi milă l-ai cruţat

Se lăfăie-n desfrîu.
. . . . . .

Un milion de îmbuibaţi
Poporu-ntreg îl împilaţi,
Asupritori vicleni !
N-avem nevoie în foburg
Nici de şuani din Luxemburg
Şi nici de vandeeni.

Alte strofe vorbeau despre Tribun (Babeuf), despre „sfînta egalitate", despre „fericirea comună". Se constată că această propagandă directă, după cum e şi firesc, era legată

[1] Citat de *Dommanget*, A.H.R.F., 1949, p. 68. „Pădure întunecoasă" — aluzie la cartierul agiotorilor din Paris.

mai curînd de grijile zilnice ale poporului decît de intenția de a-i înfățișa un program politic și social, care și-ar fi putut găsi locul în ziar, în afiș sau într-un discurs. Dar această formă de propagandă nu era probabil lipsită de eficacitate. Conspiratorii au găsit chiar o cîntăreață de operă care le răspîndea cîntecele pe străzile foburgurilor!

Acțiunea de propagandă s-a făcut deci simțită la Paris mai cu seamă în germinal (martie-aprilie), în ultima decadă a lunii. Este cert că toată lumea știa de conspirație, chiar dacă numele conspiratorilor nu erau cunoscute. Agitația publică avea două aspecte: era mobilizatoare, dar totodată neliniștea guvernul și expunea represiunilor pe conducătorii ei. Această contradicție era efectiv legată în mod necesar de natura complotului, care se voia secret, dar care nu putea reuși decît solicitînd adeziuni numeroase. Era vorba de a cîștiga totul sau de a pierde totul, și trebuie arătat că, cel puțin în germinal, succesul propagandei babuviste la Paris îndreptățea unele speranțe.

În provincie și în armată propaganda a fost mai limitată, adesea din motive materiale, dar și din motive politice, căci nu se știa dacă toți cei cărora li se adresa erau oameni siguri. Cel mai adesea, conspiratorii se adresau numai cadrelor politice locale fie aflate încă în activitate, fie demise după 9 thermidor. Principala formă de agitație era difuzarea ziarului „Tribunul poporului", iar contactele verbale între cunoscuți completau informarea. Cei 238 de abonați din provincie erau răspîndiți pe întreg teritoriul țării, dar mai ales în sud-est și în est, unde babuviștii mai păstrau unele legături. Astfel, în departamentul Mosela, fostul ministru de război sanchilot Bouchotte, care se retrăsese la Metz, se afla în capul listei de abonați. La drept vorbind, repartizarea geografică a abonaților în Franța nu înseamnă mare lucru, căci ea depindea cel mai adesea de acțiunea unor personalități care popularizau ziarul (Germain la Narbonne, Antonelle la Arles, de unde erau originari). În plus, numărul abonaților ne arată limpede că ziarul lui Babeuf nu a fost răspîndit masiv în provincie, deoarece difuzarea lui era, probabil, foarte greu de realizat într-un timp atît de scurt. Astfel, în departamentul Somme nu sînt

Scanned with OKEN Scanner

decît doi abonaţi, iar în Oise, unde Babeuf nu pare să fi menţinut după 1793 nici o legătură directă cu vechii săi prieteni, un singur abonat. Acelaşi lucru se întîmpla şi în armată ; se ştie totuşi că babuviştii se bucurau de simpatii în armata de pe Rin şi în armata din Italia, printre ofiţeri, generali sau comisari de armată. Aceasta, de altfel, arată cît de mult depindea totul de Paris, şi nu trebuie să dăm crezare acuzaţiilor de anarhism formulate — după înfrîngerea conspiraţiei — împotriva democraţilor din provincie (cu deosebire la Toulouse). Directoratul, speriat, folosea acest mijloc pentru a lovi în adversarii săi politici.

Cu patrioţii din străinătate însă babuviştii aveau legături foarte strînse, şi rolul lui Buonarroti în această privinţă pare considerabil. Cercetări aprofundate au reuşit să-i precizeze importanţa. Putem presupune că Buonarroti şi, prin intermediul lui, babuviştii aveau legături cu anumiţi patrioţi italieni şi olandezi dezamăgiţi de politica thermidoriană. Într-adevăr, aceasta nu părea să garanteze unificarea politică a ţării lor, independenţa şi democratizarea ei [1]. La Oneglia, Buonarroti adunase în jurul lui numeroşi proscrişi iacobini, piemontezi, napolitani sau toscani care, ca şi el, gîndeau că realizarea unităţii italiene nu putea avea loc decît în urma victoriei revoluţiei în Franţa. După 9 thermidor, dezolaţi de politica expansionistă a thermidorienilor şi apoi a Directoratului, fiind ostili exploatării ţărilor cucerite de armatele revoluţionare, aceşti patrioţi îşi puneau toate speranţele în renaşterea unei republici democratice în Franţa. Ei nu-şi închipuiau totuşi cum s-ar fi putut realiza unitatea ţării lor fără ajutorul armatelor franceze, care trebuiau să-i gonească de pe tron pe suveranii locali. Armata din Italia, în 1795, trebuia să fie însoţită de patrioţi italieni, iar Buonarroti, după eliberarea sa în brumar, trebuia să fie numit de Directorat în fruntea acestora, la cererea lor, în vederea republicanizării teritoriilor cucerite. La 7 germinal (27 martie 1796), Buonarroti îşi reţinuse locul în diligenţa pentru Italia, dar în momentul plecării a renunţat la călăto-

[1] În legătură cu această problemă în ansamblul ei, cititorul este rugat să cerceteze bibliografia sumară de la sfîrşitul volumului.

rie. La procesul de la Vendôme a declarat că a rămas pe loc aflînd că se lansase mandat de arestare împotriva lui. De fapt, cercetări recente au stabilit că Buonarroti a rămas la Paris nu pentru că participa la un complot în Franţa, aşa cum a crezut A. Mathiez — căci cel puţin de cînd fusese închis Clubul Panthéonului, dacă nu chiar mai demult, el se gîndea la conspiraţie —, şi nici din cauză că părăsise idealurile sale italiene, deoarece nu despărţise nici o clipă acţiunea sa revoluţionară din Franţa de năzuinţele sale naţionale ; el n-a plecat pur şi simplu pentru că aflase că, datorită informaţiilor primite de Directorat în privinţa lui de la ministrul francez de la Genova, prezenţa lui în Italia risca să devină inutilă atît pentru victoria acţiunii sale pe plan naţional, cît şi pentru izbînda principiilor sale democratice în Franţa şi în Italia. Prezenţa lui nu mai era necesară în peninsulă. El a amînat pentru mai tîrziu acţiunea sa patriotică şi s-a hotărît să rămînă la postul său de luptă revoluţionară la Paris, deoarece aceasta condiţiona tot restul. De altfel, el avea amici babuvişti în Italia şi în rîndurile armatei lui Bonaparte, care puteau, la nevoie, să susţină mişcarea pornită la Paris.

Aşa se explică, de altfel, de ce Directoratul s-a arătat din ce în ce mai neîncrezător faţă de iacobinii italieni. Buonarroti a socotit că rămînînd la Paris, unde se înfiripa Conspiraţia Egalilor, el apără viitorul. Dacă nu a declarat acest lucru la procesul de la Vendôme, a procedat foarte normal, pentru că, de vreme ce babuvişti hotărîseră să nege realitatea complotului, el nu putea mărturisi adevăratul motiv al prezenţei sale la Paris. Aceasta arată deci în ce măsură Egalii erau legaţi de ceilalţi patrioţi din străinătate, dînd astfel cu anticipare un colorit internaţionalist cauzei lor. Conspiraţia cîştigă astfel în amploare, precum şi în semnificaţie.

Încă de la începutul lunii germinal anul IV, conducătorii mişcării elaborau planuri concrete de insurecţie şi-şi înmulţeau contactele pentru amplificarea mişcării. Cu toate acestea, deziluziile n-aveau să întîrzie să apară.

Scanned with OKEN Scanner

III. EŞECUL CONSPIRAŢIEI

(germinal-floréal anul IV — martie-aprilie 1796)

Istoria conspiraţiei, luată în sensul strict al cuvîntului, s-a desfăşurat cu repeziciune, şi, de altfel, povestirea ei nu este cel mai interesant lucru din istoria Egalilor. Putem distinge aici două faze : de la 10 germinal (31martie 1796), data instalării Directoratului secret executiv, şi pînă la sfîrşitul lunii germinal, babuviştii au reuşit, pare-se, să surprindă Directoratul ; apoi, începînd din primele zile ale lui floréal, Directoratul se hotărăşte să facă uz de forţă, în timp ce babuviştii întîmpină greutăţi din ce în ce mai mari. Descoperirea complotului şi arestarea conducătorilor conspiraţiei încheie această a doua fază a mişcării.

În germinal, cînd s-au conturat primele acţiuni insurecţionale, lucrurile păreau favorabile conjuraţilor. Situaţia economică era gravă ; fusese o iarnă ucigătoare. Cu toate acestea, guvernul majorase preţul raţiilor de hrană vîndute cu preţ fix, iar la 15 germinal (4 aprilie) Directoratul a hotărît ca chiriile să fie plătite în „mandate teritoriale", ceea ce ar fi dus la evacuări masive dacă măsura s-ar fi menţinut pentru majoritatea chiriilor stabilite prin înţelegeri verbale. În afară de aceasta, Directoratul nu era unanim în ce priveşte tactica ce trebuia urmată faţă de opoziţie. Reubell şi Barras, în special, se temeau că o atitudine prea brutală faţă de opoziţia democratică ar putea întări regalismul. Barras şi Tallien au încercat, prin intermediul unor foşti iacobini cu care avuseseră legături, să calmeze ardoarea babuviştilor şi să îndrepte ascuţişul ofensiv al atacurilor lor exclusiv împotriva regalismului. Barras încearcă să intre în legătură cu restauratorul Chrétien, în localul căruia agitaţia babuvistă atingea o maximă intensitate datorită generalului sanchilot Rossignol şi chiar lui Charles Germain, care supraveghea acţiunea în armată. Această ultimă încercare de a reconstrui, pe baze destul de confuze, unitatea republicană împotriva regaliştilor i-a neliniştit pe Egali. Ea venea, într-adevăr, de la aceia pe care Buonarroti îi numeşte „egoiştii cuceritori", „pretinşii prieteni ai egalităţii". De aceea, Babeuf a răspuns cu dîrzenie în numărul 42 al „Tribunului

poporului" din 24 germinal anul IV (13 aprilie 1796), demascînd manevrele şi asocierile inoportune :

> Nu vă lăsaţi înşelaţi, ei continuă să fie nişte animale carnivore ; nu şi-au schimbat năravul şi nici nu şi-l vor schimba vreodată. Azi se poartă cu mănuşi ; mîine au să vă sfîşie.

El cheamă poporul să lupte singur, cu forţele sale, împotriva acelora care l-au „prairializat" :

> Departe de noi această frică care ne-ar face să credem că nu putem nimic prin noi înşine şi că avem nevoie întotdeauna de guvernanţi. Guvernanţii nu fac revoluţie decît pentru a rămîne la putere [1]. Noi dorim, în sfîrşit, o revoluţie care să asigure pentru totdeauna fericirea poporului, printr-o adevărată democraţie. Sanchiloţi, noi luptăm cu entuziasm pentru pîine, bunăstare şi libertate ; să nu ne lăsăm înşelaţi.

În urma acestui articol, care respingea categoric orice încercare de a abate lupta de la sensul ei adînc, Comitetul insurecţional a trimis, la 26 germinal (15 aprilie), o circulară agenţilor revoluţionari, pentru a-i preveni împotriva oricărui compromis cu unii aliaţi posibili. Egalii se simţeau în stare nu numai să refuze ajutorul unuia ca Barras, dar şi să răspundă cu atîta trufie pentru că se aflau în plin avînt. În această perioadă, care corespunde, fără îndoială, unei propagande masive, programul lor atrăgea mulţi aderenţi. la 20 germinal (9 aprilie) a fost difuzat afişul „Analiza doctrinei lui Babeuf", iar la 13 aprilie a început propaganda de stradă. Totodată, refuzul de a colabora cu Barras şi cu prietenii acestuia submina autoritatea lor în sînul Directoratului. Partizanii înăbuşirii mişcării populare prin forţă au cîştigat în influenţă. La Revellière şi Carnot şi-au asumat conducerea operaţiilor de represiune. Carnot a fost ajutat în această sarcină de noul ministru al poliţiei, Cochon, o creatură a sa, numit chiar de el în acest post de răspundere.

[1] E de remarcat încă o dată caracterul elementar al noţiunii de luptă de clasă la Babeuf, precum şi aspectul ei anarhist.

Scanned with OKEN Scanner

Carnot, acest conservator care aprobase măsurile robespierriste de teroare menite să asigure victoria armatelor, devenise un duşman neîmblînzit al foştilor iacobini, cu care unora le mai plăcea să-l confunde. Acest inginer foarte destoinic, convins fiind că administraţia statului trebuie să fie apanajul exclusiv al unei elite al cărei reprezentant calificat se considera, şi nu fără motiv, trebuie să fi fost îngrozit de propaganda egalitară a babuviştilor. Nesimţitor la mizeria poporului, Carnot avea un cult pentru ordine (calitate eminentă de pe vremea cînd era membru al Comitetului robespierrist al salvării publice !). Pentru Carnot agitaţia socială avea întotdeauna forma spectrală a *anarhiei*. Fermitatea principiilor sale conservatoare era tot atît de adevărată ca şi convingerea plebeiană a unui Babeuf, care se entuziasma la ideea „fericirii comune". Pe cît se pare, Carnot nu era sensibil la apelurile în favoarea fericirii oamenilor !

La 25 germinal (14 aprilie), Directoratul afişase o proclamaţie către locuitorii Parisului arătînd ameninţarea care plana asupra proprietăţii şi agitînd spectrul anarhiei sociale. Pentru a păstra simetria, Directoratul agita şi ameninţarea regalistă, dar nimeni nu se lăsă înşelat. La 27 germinal (16 aprilie), la propunerea Directoratului, corpul legislativ votă pedeapsa cu moartea împotriva acelora care, oral sau în scris, ar cere reîntoarcerea la Constituţia din 1793 (şi, bineînţeles, la regalitate !) şi care ar profera ameninţări împotriva proprietăţii.

Acesta a fost momentul ales de Egali pentru difuzarea afişului „Datorăm oare ascultare Constituţiei din 1795 ?" Babeuf a răspuns ameninţărilor Directoratului, în numărul 43 al „Tribunului poporului", cu o violenţă sporită :

> ...Le fac cunoscut tiranilor că am rămas în picioare şi că nu mă declar învins. Plebei, fraţilor ! şi voi sînteţi în aceeaşi situaţie. Vom călca în picioare decretele lor neruşinate şi nu vom ţine seama de ameninţările lor cu pedepse crunte. Prieteni, trebuie să fim hotărîţi, stăruitori, de neînvins.

Scanned with OKEN Scanner

În acelaşi timp însă, babuviştii recomandau răbdare, prudenţă şi construiau piatră cu piatră programul lor insurecţional, făcînd totodată cunoscute şi bazele doctrinei lor. Armata circula prin Paris şi împrăştia grupurile. Tipăriturile insurecţionale erau vînate. Totuşi activitatea babuviştilor îşi păstra acelaşi ritm. La sfîrşitul lunii germinal, mişcarea dezlănţuită de ei a atins apogeul şi agitaţia a cuprins legiunea de poliţie, care, conform proiectului insurecţiei, trebuia să dea 6 000 de oameni înarmaţi. Situaţia părea coaptă pentru începerea revoluţiei. După cum scrie Buonarroti, numeroşi activişti propuneau angajarea imediată a luptei deschise : „Ei spuneau cu glas tare că sosise momentul să se ţină jurămîntul de a trăi liberi sau de a muri", aşa încît Comitetul insurecţional, deşi recomanda calmul, a fost constrîns, în parte sub presiunea activiştilor, să redacteze „Actul insurecţional". În acest document, el chema poporul să se răscoale împotriva asupritorilor, ale căror crime le demasca cu de-amănuntul (părăsirea principiilor democratice din '93, uzurparea suveranităţii ; se adăuga apoi acuzaţia de a fi ruinat moneda republicană şi de a fi favorizat şuanii din vest, precum şi alte aspecte ale politicii Directoratului susceptibile de a irita pe democraţii de orice fel şi de orice origine). „Actul insurecţional" prevedea ocuparea tuturor instituţiilor publice de către răsculaţi (poşta, telegraful optic, tezaurul) ; el proclama dizolvarea întregului aparat de stat, de la Directorat pînă la consilii, pentru a face loc viitorului guvern revoluţionar. El mai prevedea, în sfîrşit, primele măsuri sociale ce trebuiau luate pentru a atrage pe săraci de partea revoluţiei şi a crea germenii marii Comunităţi naţionale (restituirea obiectelor depuse la casele de amanet, aşa cum va face şi Comuna din 1871, şi împărţirea averilor „emigraţilor conspiratori şi duşmani ai poporului"). Cu toate acestea, în textul care pregătea practic insurecţia, babuviştii au avut grijă să nu vorbească prea mult despre comunism, rezumîndu-se doar la tema generală a „fericirii comune". Acest lucru poate fi interpretat în două feluri, care, de altfel, nu se contrazic : pe de o parte, babuviştii ştiau că comunismul lor nu pătrunsese încă suficient în conştiinţa maselor populare şi nu voiau să-şi compromită şansele printr-o atitudine maximalistă ; pe de altă parte, în mintea lor comunismul era ceva care trebuia să prindă rădăcini după victoria de-

Scanned with OKEN Scanner

mocratică şi dictatura revoluţionară. Momentan singurele măsuri necesare pentru salvarea prezentului şi a viitorului erau satisfacerea săracilor şi favorizarea înfiinţării Comunităţii naţionale, punct de sprijin al viitorului stat comunist. Iată de ce împărţirea averilor emigraţilor mergea în sensul acţiunii lor de mai lungă durată. „Actul insurecţional" avea meritul de a pune pe primul plan victoria insurecţiei ca o condiţie indispensabilă a întregii acţiuni.

Dar spre începutul lui floréal (în jurul lui 20 aprilie), semnele bune s-au mai rărit. Se iviră greutăţi neprevăzute sau subapreciate, care cereau concentrarea întregii atenţii a conjuraţilor. La 9 floréal (28 aprilie), guvernul, dîndu-şi seama de succesul propagandei celor Egali în rîndurile soldaţilor legiunii de poliţie, hotărî să transfere cinci batalioane armatelor de la hotare, pe baza unei legi adoptate special la 5 floréal (24 aprilie). Legiunea de poliţie a fost cuprinsă de agitaţie, şi rezistenţa pasivă a două batalioane era cît pe ce să zădărnicească îndeplinirea hotărîrii Directoratului. Babuviştii, care erau în centrul acestei agitaţii, au considerat că sosise momentul publicării „Actului insurecţional". Agenţii revoluţionari se răspîndeau în rîndurile trupelor, şi în această privinţă se pare că rolul lui Germain a fost considerabil. Germain era în legătură mai ales cu Poultier, comandantul unei semibrigăzi, fost deputat al poporului şi redactor la „Prietenul legilor", dar, în acelaşi timp, poate şi agent al guvernului. Alţi ofiţeri şi soldaţi erau, de asemenea, la curent cu planurile babuviştilor. Guvernul a înţeles pericolul şi, sub impulsul lui Carnot, nu a şovăit. Directoratul decretă dizolvarea legiunii de poliţie, arestarea conducătorilor răscoalei şi trimiterea tuturor soldaţilor la unităţile lor de origine. Din partea guvernului, această măsură era periculoasă, deoarece ea putea dezlănţui o insurecţie, care în acel moment ar fi fost masiv sprijinită. Pentru conjuraţi a fost însă o grea lovitură cînd au aflat că majoritatea soldaţilor legiunii de poliţie se supun ordinului de dizolvare. Era o pierdere de aproximativ 6 000 de oameni în ajunul zilei hotărîtoare. Egalii au ajuns să se îndoiască de autoritatea lor, de republicanismul armatei şi de voinţa de a acţiona a foburgurilor. În urma acestei în-

Scanned with OKEN Scanner

frîngeri era nevoie de chibzuială şi de punerea la punct a unei noi tactici.

Fiind mai slab, Comitetul insurecţional, care nu renunţa la ideea sa, a simţit că trebuie să caute noi ajutoare, la nevoie abandonînd unele aspecte prea exclusive ale programului comunist. În adevăr, în acel moment, esenţialul era de a păstra cel puţin şansele democraţiei politice. La 11 floréal (30 aprilie 1796), a doua zi după dizolvarea legiunii de poliţie, împreună cu o parte din Comitetul insurecţional s-au adunat agenţii militari şi specialiştii militari ai insurecţiei (foştii generali sanchiloţi Rossignol şi Fyon, cărora li s-a alăturat Germain) ; se mai afla acolo şi Grisel, însărcinat cu propaganda în tabăra de la Grenelle. La această adunare, precum şi la altele care au urmat, au fost făcute propuneri care dovedesc limpede cît de conştienţi erau babuviştii de faptul că mişcarea lor slăbise şi această primă înfrîngere ar fi putut să ducă la derută (acesta e momentul cînd unii au propus să fie atraşi la insurecţie regaliştii : oportunismul politic apărea pe un fond de dificultăţi reale). Alţii s-au gîndit la asasinarea membrilor Directoratului. Tot în acea epocă — Buonarroti relevă faptul pentru prima dată în cartea sa — survin primele greutăţi financiare ale Directoratului secret ; nu cumva din cauză că cei care finanţau conspiraţia (existau şi babuvişti înstăriţi) au început să se îndepărteze de mişcare ? În orice caz, Directoratul secret era la capătul resurselor, şi din această cauză propaganda tipărită a slăbit în cursul lui floréal (aprilie-mai). Neliniştea creştea ; trebuia adoptată o soluţie rapidă.

În perioada sa ascendentă, mişcarea babuvistă nu se gîndise să facă loc în Comitetul insurecţional acelor membri ai Convenţiei care fuseseră amnistiaţi. Babuviştii ţineau să-şi păstreze puritatea revoluţionară şi, cel puţin la nivelul organului suprem, puritatea ideologică. Dar necesităţile acţiunii îi făceau să preconizeze din nou, ca în anul II, un fel de „front popular“ (Georges Lefebvre), care să înglobeze în aceeaşi mişcare insurecţională rămăşiţele Convenţiei montagnarde — thermidorienii de stînga, chiar şi pe cei mai discreditaţi ; cu alte cuvinte, „guvernanţi“ ba chiar „bogăţaşi egoişti“. Un comitet format din conventionali se aduna de mai multe săptămîni în jurul lui Amar, care fusese în

legătură cu Buonarroti după amnistia din brumar, precum şi în jurul lui Drouet, care nu pierduse nici un moment contactul cu babuviştii, Javogues şi Laignelot, vechi prieteni ai lui Buonarroti, Lindet, fost membru al Comitetului salvării publice şi adversar notoriu al thermidorienilor de dreapta. Este simbolic în sine faptul că tocmai Rossignol şi Fyon, generalii sanchiloţi din anul II, au preconizat înţelegerea cu convenţionalii. Se căuta astfel să se reia marea tradiţie revoluţionară prethermidoriană, urmînd să fie atrase în insurecţie vechile cadre revoluţionare, foştii montagnarzi, despre care am arătat că, în majoritatea lor, nu erau participanţi la conjuraţie. Unii membri ai comitetului babuvist nu voiau să urmeze această politică de unire, văzînd în ea un compromis intolerabil. Debon nu putea uita — şi nu s-a sfiit s-o spună — participarea unora dintre aceşti montagnarzi (Lindet şi Amar) la evenimentele de la 9 thermidor. Totuşi ajutorul convenţionalilor se impunea, pentru a nu fi compromisă orice şansă de reuşită. Problema era de a se stabili împreună cu ei un fel de program de acţiune minimal, ceva între aspiraţiile profunde ale babuviştilor şi măsurile limitate pe plan social preconizate de foştii convenţionali.

Aceasta a luat timp, şi timpul era foarte preţios. Convenţionalii au acceptat să-şi dea concursul cu condiţia ca insurecţia să-i repună în funcţii pe cei aproximativ 60 de convenţionali proscrişi. Condiţia era inacceptabilă pentru babuvişti, care prevăzuseră în „Actul insurecţional" numirea de către răsculaţi a unei Adunări Naţionale, compusă din cîte un democrat de fiecare departament, ales la propunerea Comitetului insurecţional, care era însărcinat cu instaurarea dictaturii revoluţionare. Timp de o săptămînă, de la 11 floréal (30 aprilie) la 18 floréal (7 mai), discuţiile au fost foarte aprige. Prietenii lui Amar nu erau de acord ca cei 60 de convenţionali proscrişi să fie ajutaţi de delegaţi aleşi în mod direct la propunerea Egalilor, iar aceştia ţineau să păstreze un control total asupra adunării. Se vede bine că dincolo de discuţiile tactice fondul conflictului era ideologic şi social. Convenţionalii nu voiau să dea puterea babuviştilor, al căror comunism ei îl respingeau. Erau de acord cu unele reforme îndrăzneţe, ca împărţirea bunurilor

Scanned with OKEN Scanner

celor emigraţi săracilor, dar nu admiteau ca aceste măsuri să constituie prima etapă spre o societate bazată pe desfiinţarea proprietăţii private. Această burghezie iacobină îşi rămînea credincioasă ei însăşi şi totodată ostilităţii sale din '93 împotriva legii agrare. Oameni ca Amar sau Lindet erau străini de transformările ideologice ale unui Buonarroti sau Lepeletier. Totuşi atît foştii iacobini, cît şi babuvişţii erau convinşi de necesitatea de a bara drumul reacţiunii, precum şi de nevoia de a-şi face reciproc concesii. Drouet — om cu mare prestigiu şi cu o reputaţie nepătată, deoarece fusese prizonier la austrieci în thermidor anul II —, sprijinit şi de Lindet, i-a convins pe convenţionali să accepte numirea unui delegat de fiecare departament pentru a completa Convenţia şi, fără a se pronunţa asupra perspectivelor de viitor, a obţinut acordul lor de a acţiona alături de babuvişti în momentul insurecţiei. Acest acord era echivoc, şi fiecare îşi dădea foarte bine seama că el va da naştere la noi conflicte şi mai grave ; un lucru era sigur, şi anume că neîncrederea reciprocă nu dispăruse. La procesul de la Vendôme această neîncredere va ieşi uneori la lumină. Cel mai grav era că înţelegerea n-a fost realizată decît în seara zilei de 18 floréal (7 aprilie 1796). Mai trebuia să se cadă de acord pentru a pregăti în amănunt acţiunile practice ale insurecţiei, şi pentru aceasta Comitetul militar constituit la începutul lui floréal se unificase cu Comitetul insurecţional, la care participau şi cîţiva convenţionali. Cel mai de vază dintre ei era, evident, Drouet.

Era deja foarte tîrziu. La Paris înflăcărarea era în scădere. Militanţii nu puteau să nu ştie despre discuţiile îndelungate din cea de-a doua săptămînă din floréal. Acestea provocau o demoralizare care şi aşa era alimentată din belşug. De altfel, primăvara venise deodată, şi, dacă ne gîndim la cumplita iarnă geroasă din '96, acest simplu fapt al schimbării anotimpului insufla marii mase a parizienilor nădejdea unei apropiate alinări a suferinţelor. Cu multă abilitate, Directoratul, din motive de tactică, dar şi pentru că acest lucru părea aproape sigur, a lăsat să se întrevadă probabilitatea unei recolte bune, iar propaganda făcută în jurul desfiinţării asignaţiilor devalorizate dădea unele speranţe de soluţionare a crizei financiare — speranţe, de altfel, za-

Scanned with OKEN Scanner

darnice. Dar mai ales trebuie să admitem că un complot insurecţional, fiind brutal prin natura sa, este expus la asemenea refluxuri. Complotul insurecţional cere maselor nu atît o profundă adeziune la scopurile imediate şi îndepărtate ale acţiunii, cît mai ales o înflăcărare mobilizatoare, care este foarte trecătoare. Este o chestiune de înflăcărare, nu de gîndire. Acest lucru căutase, de altfel, să-l obţină Babeuf, cu vehemenţa şi cu subînţelesurile sale elocvente, alternînd cu chemări lansate pe un ton profetic. Dar, ca orice febră, febra revoluţionară a poporului scade dacă nu este rodul unui efort conştient de a înţelege realitatea lucrurilor. Insurecţia era anunţată de săptămîni întregi şi la sfîrşitul lui floréal semnalul tot nu venise. Poporul era obosit. Pe de altă parte, guvernul acţiona cu tot mai multă precizie şi ministrul poliţiei, Cochon, încerca să dea o lovitură care să distrugă centrul agitaţiei conspiratoare. Totuşi Carnot a fost acela care a primit denunţul. El a fost informat de agentul militar Grisel, care fusese pus la curent în mod imprudent cu adunările politice-militare din a doua decadă a lui floréal. Grisel se vînduse lui Carnot [1] la 15 floréal (4 mai) cînd a aflat unde se află ascunzătoarea lui Babeuf şi locul de adunare al conjuraţilor. Desigur, Grisel nu merită să ne ocupăm de el. Totuşi adevărul istoric ne obligă să semnalăm data tîrzie a trădării sale. Din laşitate, desigur, şi poate din interes, omul care inspirase atîta încredere integrului Darthé, constatînd probabil slabele şanse de izbîndă ale babuviştilor, a socotit că sosise momentul să treacă de partea învingătorului.

Poliţia a intervenit în momentul cînd urma să fie publicat noul „Act insurecţional", care ţinea seama de dezideratele Comitetului convenţionalilor. Poliţiştii au încercat o arestare în masă la 18 floréal (7 mai) la locuinţa lui Drouet, unde se instalase aparatul conducător al conspiraţiei. Babuviştii s-au întrebat ce se petrecuse, dar, nevăzînd trădători printre ei, cu toate bănuielile la adresa montagnarzilor şi chiar a lui Germain, care fusese absent la 18 floréal, s-au liniştit şi au tras concluzia că poliţia acţionase din întîmplare. La 20 floréal (9 mai), Barras a făcut o ultimă propunere de a lua parte la conspiraţie, dar era, fără îndoială, o

[1] Grisel va sfîrşi ca informator al poliţiei, dar împotriva regaliştilor. O soartă extrem de semnificativă.

Scanned with OKEN Scanner

provocare, deoarece directorul Barras nu putea să nu ştie de trădarea lui Grisel, care se produsese pe data de 15 şi despre care nu a pomenit. În ce scop această provocare ? Să-i răpească, poate, lui Carnot — a cărui alunecare spre dreapta, spre regalismul constituţional, se accentua — meritul de a zădărnici complotul şi de a înfrînge „anarhia" ?

La 21 floréal anul IV (10 mai 1796 dimineaţa), poliţia i-a arestat pe conducătorii Conspiraţiei pentru egalitate. Babeuf tocmai redacta numărul 44 al ziarului „Tribunul poporului", iar Buonarroti un manifest care glorifica victoria maselor populare, căreia ei îi consacraseră întreaga lor energie.

> Atîtea eforturi cărora nu li se poate contesta meritul unei oarecare virtuţi au fost zădărnicite prin trădarea lui Grisel ; ajutaţi de viclenia acestui perfid, asupritorii Franţei au arestat în dimineaţa zilei de 21 floréal anul IV majoritatea conducătorilor conspiraţiei. Babeuf şi Buonarroti au fost găsiţi, înconjuraţi de hîrtii, în camera unde-şi petrecuseră noaptea meditînd şi pregătind insurecţia şi reforma ; ...armata din interior sprijinea cu ajutorul armelor expediţia împotriva democraţiei, iar poporul parizian, căruia i s-a spus că fuseseră arestaţi nişte hoţi, a asistat fără a mişca un deget la întemniţarea conjuraţilor, cărora a încercat zadarnic, la cîtăva vreme după aceasta, să le sfărîme lanţurile [1].

IV. REPRESIUNEA ŞI PROCESUL DE LA VENDÔME

(floréal anul IV/mai 1796/ — prairial anul V/ mai 1797/)

Descoperirea conspiraţiei a reanimat, pentru un timp, conflictele politice tradiţionale. Acesta a fost primul rezultat. Aripa dreaptă a Consiliilor şi Directoratul, conduse de Carnot, au încercat să profite de emoţia provocată de descoperirea conjuraţiei pentru a-i ameninţa pe democraţii de

[1] *Buonarroti :* „Conspiration", op. cit, vol. I, p. 225.

toate nuanţele. De aceea, amploarea cercetărilor nu trebuie să ducă la concluzia că conspiraţia ar fi avut o extindere atît de mare [1]. Directoratul căuta să-şi întărească autoritatea demascînd complotul „anarhist" descoperit datorită lui, şi la nevoie, după regiuni, afirma că ar fi existat o înţelegere între babuvişti şi contrarevoluţia regalistă. Au fost deci întreprinse urmăriri în întreaga Franţă. S-au deschis anchete aproape pretutindeni, dar în special la Saint-Pol (locul de origine al lui Darthé), în La Manche şi în Calvados, la Toulouse, unde Vadier, fost convenţional şi membru al Comitetului siguranţei generale în anul II, a fost arestat în urma unui denunţ al regaliştilor, în Côte-d'Or, la Dijon şi la Beaune, la Grenoble şi în Ain, unde un învăţător a fost condamnat la moarte pentru vina de a-şi fi exprimat devotamentul faţă de Constituţia din 1793, la Périgueux, în Haute-Loire şi în unele cazuri şi în armată. Dar cel mai adesea aceste urmăriri, cerute de reacţionarii locali, erau menite să lovească în adversari politici destul de îndepărtaţi de babuvişti, utilizîndu-se reflexul fricii sociale declanşate de descoperirea unui complot care ameninţa proprietatea.

Represiunea s-a abătut în primul rînd asupra Parisului, dar ea a fost limitată şi curios de inegală, deoarece unii babuvişti notorii, ca S. Maréchal şi alţii, nu au fost tulburaţi. Se urmărea doar ca represiunea să fie exemplară din punct de vedere politic. De altfel, poliţia păstra pentru viitor fişele cu semnalmentele republicanilor „exclusivi", cunoscuţi datorită documentelor confiscate. Aceste fişe au mai permis supravegherea republicanilor şi mai tîrziu, cînd Fouché a devenit ministrul poliţiei napoleoniene. Documentele confiscate confirmau existenţa complotului; folosindu-le, poliţia lui Cochon a căutat să aresteze persoanele care păreau cele mai periculoase şi mai ales a căror învinuire putea fi mai demonstrativă. Represiunea a lovit în cîteva zeci de democraţi a căror reputaţie de revoluţionari, în majoritatea cazurilor, depăşea cu mult gradul participării lor la conspiraţie. Cei mai compromişi au fost închişi în turnurile închisorii Temple, iar alţii în închisoarea Abbaye.

[1] *Suratteau:* „Les Babouvistes, le péril rouge et la propagande du Directoire (1795—1798)". „Babeuf et les problèmes du babouvisme", op. cit., p. 147—173.

Scanned with OKEN Scanner

A existat, desigur, un moment de consternare la locuitorii foburgurilor şi la republicanii care simpatizaseră cu babuviştii ; nu încape însă nici o îndoială că, în ansamblu, opinia publică a rămas la început pasivă şi că notabilii au fost foarte satisfăcuţi. De aceea, apare atît de uimitoare scrisoarea adresată de Babeuf Directoratului la 23 floréal (12 mai), la două zile după arestarea sa. Fără a lăsa să se vadă nici cea mai mică demoralizare, Babeuf, din închisoare, propunea membrilor Directoratului să „trateze" cu el de la egal la egal. Exagerînd, desigur, intenţionat forţa şi adîncimea conspiraţiei, el încerca să inspire membrilor Directoratului teamă de pericolele de care ar fi fost ameninţaţi din partea poporului şi a „patrioţilor" în cazul în care represiunea s-ar fi abătut asupra lui şi a tovarăşilor lui. Dar dacă acest aspect al scrisorii lui Babeuf este semnalat adesea pentru că i-a mirat pe comentatori (ce îndrăzneală nebună ! ce inconştienţă !), nu se acordă destulă atenţie faptului că Babeuf, cu un rar simţ politic, sugera conducătorilor republicii burgheze să caute, în propriul lor interes, un sprijin în popor împotriva regaliştilor, care nu aveau să piardă prilejul de a profita de această cotitură spre dreapta. „Nu văd decît o singură soluţie înţeleaptă : să se declare că nici nu a existat vreo conspiraţie serioasă". De altfel, Babeuf nega intenţia conspiraţiei de a-i elimina fizic pe membrii Directoratului şi de a restabili politica lui Robespierre. El pretindea că singurul său obiectiv era de a opri cursul reacţionar al vieţii politice din Franţa de după 9 thermidor. O mişcare tactică, desigur, şi poate o încercare de a limita amploarea represiunii, trecînd sub tăcere adevăratul scop al conjuraţilor. Dar această demarcare voită faţă de politica robespierristă, această mînă întinsă membrilor Directoratului urmăreau, fără îndoială, să micşoreze consecinţele tragice de pe urma înfrîngerii conspiraţiei pe care Babeuf le prevedea pentru republică, întrucît aceasta rămînea republică, deşi se afla în mîna notabililor. Poate că-şi făcea iluzii, dar nu se poate uita că, cu cîteva zile înainte de arestarea Egalilor, însuşi Barras, unul dintre directori, le propusese ajutorul său. Cît despre presupusa inconştienţă a scrisorii lui Babeuf, ar fi nedrept să i se facă vreo vină. Babeuf spera — şi nu fără oarecare dreptate — să influenţeze pe unii membri ai guvernului care urau la fel de mult anarhia ca şi contrarevoluţia rega-

Scanned with OKEN Scanner

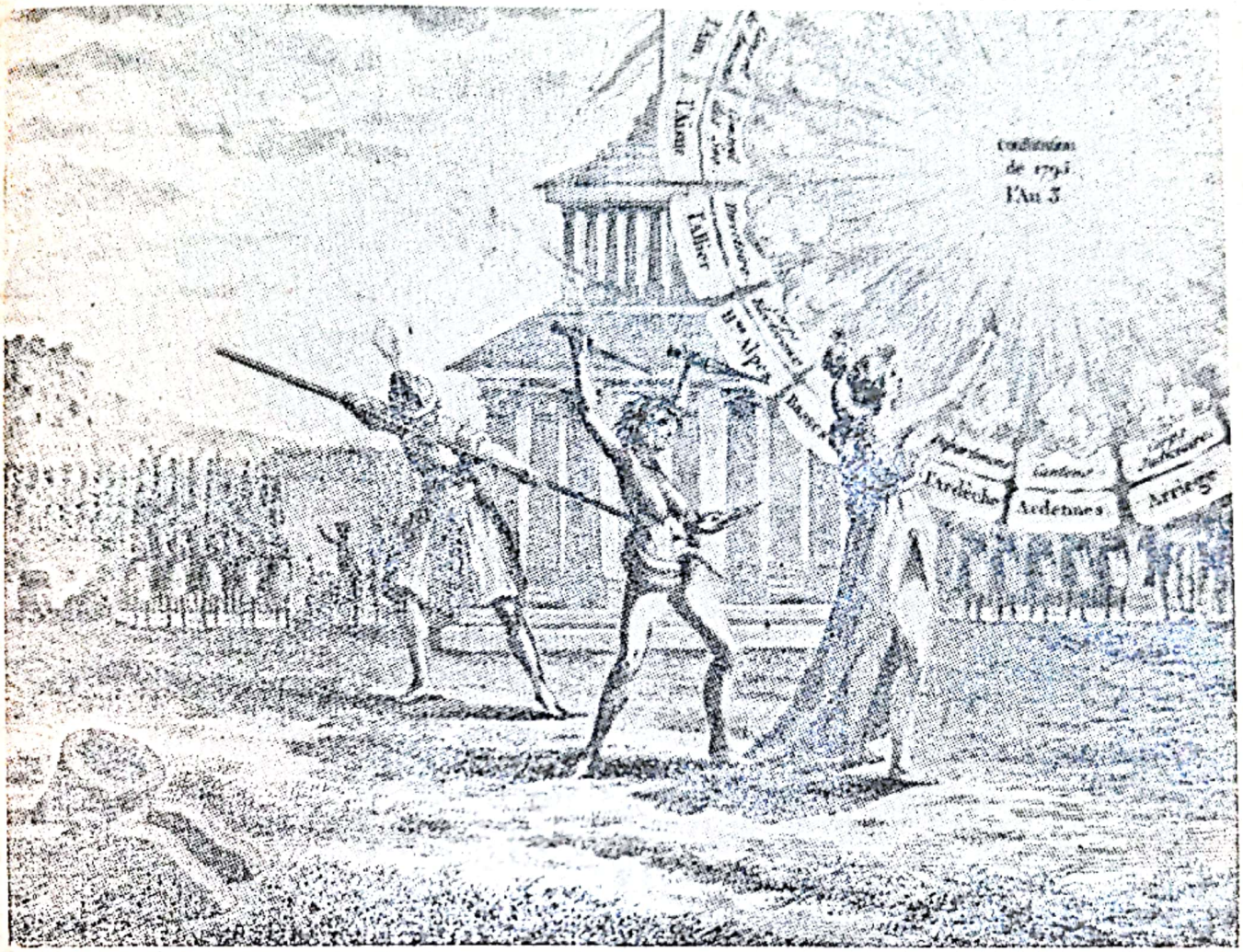

PROPAGANDA GUVERNAMENTALĂ DUPĂ EŞECUL CONSPIRAŢIEI (1796)

Gravură alegorică proslăvind meritele Directoratului şi victoria notabililor asupra Conspiraţiei Egalilor.

„Patria", opulentă şi prosperă, admiră „armonia" constituţiei ei ; „Anarhia" o ameninţă, dar un „Geniu" bun o apără victorios. În planul al doilea se poate observa armata, care a devenit treptat principalul sprijin al regimului rezultat din 9 thermidor. Acest document de propagandă a căpătat, după un secol şi jumătate de la evenimentul respectiv, o semnificaţie diametral opusă celei pentru care a fost conceput la vremea lui, deoarece, după cum a reieşit din cursul relatării, această guvernare, conformă raţiunii, nu reprezenta de fapt decît dominaţia unei clase asupritoare.

Scanned with OKEN Scanner

listă. Ni se pare, dimpotrivă, că această scrisoare neîndemînatică în formă atestă într-o anumită măsură realismul lui Babeuf, prea adesea pus la îndoială.

Directoratul, sub influenţa lui Carnot, desigur n-a ţinut seama de propunerile lui Babeuf. Ambiţia lui era să grăbească procedura, reînfiinţînd la nevoie, ca în prairial anul III, o comisie militară de judecată expeditivă. Printre acuzaţi se afla însă şi Drouet, care era deputat în Consiliul celor cinci sute şi care, conform constituţiei, nu putea fi judecat decît de o înaltă curte ; de aceea, pentru judecarea în bloc a tuturor acuzaţilor, a trebuit să se aştepte constituirea acestei instanţe extraordinare. Consiliul celor cinci sute fu însărcinat cu redactarea actului de acuzare. S-a procedat imediat la desemnarea membrilor înaltei curţi : cinci judecători de la curtea de casaţie, aleşi din alţi cincisprezece care fuseseră traşi la sorţi, doi acuzatori naţionali aleşi de curtea de casaţie şi juraţi aleşi de adunările departamentului. Pentru a-şi asigura toate drepturile, precum şi pentru a da o solemnitate mai mare procesului, guvernul se străduí să respecte foarte exact formele legalităţii constituţionale. Acuzaţii au avut dreptul de a recuza o parte din juraţii propuşi şi de a-şi pregăti apărarea în condiţii destul de bune, aceasta însă numai după transferarea lor la Vendôme. Era nevoie de timp pentru a proclama, convoca şi întruni înalta curte. Aceasta a dat acuzaţilor un răgaz pentru punerea la punct a sistemului lor de apărare. Ca măsură de securitate, guvernul a hotărît ca înalta curte să funcţioneze la Vendôme, la adăpost de o eventuală intervenţie a sanchiloţilor parizieni.

Între timp, acuzaţii erau ţinuţi la secret. Ei au fost aduşi la Vendôme abia în noaptea de 9 spre 10 fructidor anul IV (27 august 1796), nu fără ca ei să fi încercat să evadeze de mai multe ori, dar zadarnic. În timpul transportului, acuzaţii erau închişi în nişte cuşti cu gratii, iar convoiul era încadrat cu soldaţi înarmaţi. Toate acestea se explicau mai puţin printr-o teamă reală cît, mai ales, prin dorinţa de a sărbători victoria guvernului notabililor împotriva reprezentanţilor revoluţiei sociale. Toate oraşele situate pe traseul convoiului erau ocupate de militari, iar

Scanned with OKEN Scanner

străzile erau păzite de poliţişti. Vendôme avea aspectul unui oraş sub stare de asediu. Pentru amenajarea închisorii şi a sălii de judecată au fost întreprinse mari lucrări. Oraşul cunoştea o animaţie neobişnuită, căci mulţimea se îngrămădea, unii pentru a-şi exprima ura, iar alţii pentru a arăta acuzaţilor solidaritatea lor. Cortegiul, care timp de trei zile a străbătut drumul de la Paris la Vendôme, era foarte jalnic : prizonierii în cuştile lor ; în urma căruţelor veneau soţiile — printre care soţia lui Babeuf, care era însărcinată, şi cea a lui Buonarroti —, copiii acuzaţilor, printre care fiul cel mare al lui Babeuf, precum şi avocatul, care încă nu comunicase cu acuzaţii. Pe tot parcursul, acuzaţii au fost supuşi insultelor „oamenilor de ordine", iar notabilii din provincie îşi manifestau indignarea la trecerea lor. Şeful convoiului îşi permitea tot mai multe brutalităţi. Numai la Chartres şi la Châteaudun s-au manifestat atitudini umane, poate chiar de simpatie, după cum remarcă Buonarroti.

Judecata nu putea începe decît după terminarea interogatoriilor, după alegerea judecătorilor şi a juraţilor ; toate acestea au durat pînă în octombrie 1796. Procesul s-a deschis abia în februarie 1797, intervalul fiind folosit de acuzaţi pentru a-şi pregăti sistemul de apărare şi a obţine juraţii cei mai puţin defavorabili cu putinţă. Acuzaţii au recuzat, pe baza cîtorva informaţii, cea mai mare parte dintre juraţii propuşi, dar n-au reuşit să obţină, din totalul de treisprezece, decît trei juraţi favorabili cauzei lor. Sarcina esenţială era totuşi de a adopta la proces o linie de conduită care să nu renege prea mult principiile şi să promită, în acelaşi timp, să fie salvaţi cît mai mulţi dintre acuzaţi. Această tactică era cu atît mai justificată cu cît era de ajuns ca patru juraţi să proclame nevinovăţia pentru a se pronunţa achitarea. Or, trei dintre juraţi le erau favorabili. La interogatoriul poliţiei, Babeuf, credincios temperamentului său, recunoscu participarea sa la conspiraţie, dar tăgădui că ar fi fost singurul conducător al Egalilor. Totuşi el luă asupra sa o parte esenţială din acţiunea „Consiliului tiranicizilor". La început, şi alţi cîţiva acuzaţi au considerat de datoria lor să folosească tribuna oferită de proces pentru a arăta că nu-şi reneagă convingerile şi participarea la complot ; aceasta cu atît mai mult cu cît menţinuseră legături

cu exteriorul, iar un ziar tipărit la Vendôme se ocupa cu popularizarea atitudinii lor. Dintre cei 47 de acuzaţi prezenţi, 18 fiind judecaţi în lipsă, numai 24 avuseseră de fapt legături cu conspiraţia, 23 nu participaseră deloc la conspiraţie şi probabil că nici nu ştiuseră de ea, locuind în oraşe de provincie unde nu exista nici un abonament la „Tribunul poporului“ [1]. Directoratul i-a amestecat în acelaşi proces pe reprezentanţii opoziţiei de stînga împotriva sa şi pe babuvişti, calificîndu-i pe toţi „anarhişti“. Babuviştii au fost extrem de stînjeniţi de această situaţie, care i-a determinat, din respect pentru ceilalţi, să nege în bloc materialitatea conspiraţiei. Ei au susţinut că nu manifestaseră decît păreri democratice şi nimic mai mult şi au încercat să arate că „în ipoteza cea mai defavorabilă, scopul ce le era atribuit era legitim şi fondat în drept“ (Buonarroti). Despre acest sistem foarte optimist de apărare se poate gîndi că el reflecta anumite diferende politice şi ideologice dintre oameni. Căci pentru majoritatea acuzaţilor comunismul, care era motorul acţiunii lui Babeuf şi a principalilor săi tovarăşi, nu era probabil un obiectiv pentru care merita să te expui la pedeapsa maximă. În vremea aceea au circulat zvonuri, dezminţite uneori, despre unele conflicte între acuzaţi. Atitudinea lui Babeuf şi a Egalilor, care au acceptat un astfel de sistem de apărare, reprezenta poate pe atunci un mijloc de a păstra unitatea între deţinuţi şi de a le menţine o atitudine demnă în faţa judecăţii. Este sigur însă că o apărare astfel concepută, dacă ducea la achitarea celor mai mulţi dintre acuzaţi, asigura în schimb conducătorilor pedeapsa maximă, deoarece împotriva lor existau denunţul lui Grisel, numeroase documente acuzatoare foarte elocvente şi indiscutabile, precum şi declaraţiile făcute de Pillé, secretarul Comitetului insurecţional. Iar în ceea ce priveşte cauza, aceasta însemna o minimalizare considerabilă a măreţiei ei şi distrugerea parţială a puterii exemplului, deoarece nu se va vorbi niciodată despre „comunitatea bunurilor şi a muncilor“, ci despre „binele comun“, nu se va vorbi despre „Conspiraţia Egalilor“, ci despre „societatea patrioţilor“, nu despre proiectele de viitor, ci numai despre regretele privitoare la trecut. Abia în 1828, în urma apariţiei cărţii

[1] *M. Dommanget*. „Le Système de défense des babouvistes du procès de Vendôme (Sub tipar la Institutul Feltrinelli).

Scanned with OKEN Scanner

lui Buonarroti, s-a putut asigura posterităţii cunoaşterea adevăratei naturi a complotului şi a condiţiilor procesului din punctul de vedere al acuzaţilor. Această publicare era într-un fel o revanşă postumă pentru sacrificiile pe care şi le-au impus unii negîndu-şi credinţa, şi aceasta fără vreun avantaj personal, ci numai pentru a salva cîţiva acuzaţi. Numai doi acuzaţi — Darthé şi Sophie Lapierre, veche militantă revoluţionară, tovarăşă a lui Claire Lacombe — au refuzat să se supună acestei metode. Ei nu au recunoscut înaltei curţi nici o competenţă, s-au cufundat într-un mutism total, mîndru şi dispreţuitor. Ce insultă la adresa măreţiei notabililor reprezenta figura de gheaţă a lui Darthé!

Se înţelege că Babeuf, asupra căruia apăsau cele mai grele învinuiri, era stînjenit de acest sistem de apărare, care contrazicea natura sa înfierbîntată şi eroică, credinţa sa revoluţionară, obligîndu-l să recurgă la ocolişuri verbale şi la sofisme pentru a face să treacă drept o ficţiune acţiunea căreia el îi consacrase întreaga sa energie.

Este necesar să semnalăm că acest proces, dincolo de caracterul său dramatic şi de amănuntele din şedinţe, nu s-a desfăşurat în mijlocul unei tăceri. Îndată după arestarea membrilor conspiraţiei, cei care au simţit ce pericol îi păscuse au denunţat „anarhia" în Franţa, la Paris şi în provincie, precum şi în străinătate. Ziarele vorbeau despre aceasta chiar şi la Hamburg, unde ziarul „Minerva" al lui Harchenholz încerca să explice evenimentele; de asemenea şi la Leipzig[1]. La Paris nu a existat însă nici o publicaţie, afară de „Prietenul poporului" al lui Lebois, care să ia direct apărarea babuviştilor, dar unii au încercat să-i prezinte ca pe nişte democraţi acuzaţi pe nedrept; avînd în vedere condiţiile momentului, era mult şi atît. În acest cor, aproape favorabil e cazul să remarcăm „Ziarul oamenilor liberi" al lui Duval, cu care babuviştii întreţinuseră legături cordiale pînă în germinal.

Dacă notabilii au utilizat masiv descoperirea complotului, opinia populară a fost la început încremenită de uimire; dar curînd, dîndu-şi seama de toate consecinţele înfrîngerii mişcării babuviste, unii activişti au fost cuprinşi de îngrijo-

[1] W. *Markow.* „L'Affaire Babeuf vue de Hambourg", A.H.R.F., 1960, nr. 4, p. 507.

Scanned with OKEN Scanner

rare. Aproape împinşi de desperare, deoarece reacţiunea regalistă ridica capul, ei au încercat să realizeze acea insurecţie a poporului în legătură cu armata care reprezenta aspectul fundamental al acţiunii practice a babuviştilor. Cum circulase zvonul că soldaţii din tabăra de la Grenelle se agitau şi că se declaraseră gata să ia apărarea acuzaţilor, unii democraţi — babuvişti declaraţi sau numai patrioţi îngrijoraţi — au încercat să fraternizeze cu garnizoana de la Grenelle pentru a o atrage într-o revoltă. Ei voiau să proclame revenirea la Constituţia din 1793 şi să-i elibereze pe deţinuţi. A fost o jalnică înfrîngere (23—24 fructidor, 9—10 septembrie 1796). Cavaleria deschise focul asupra manifestanţilor, trăgînd în plin, iar în jurul taberei de la Grenelle au fost arestate 131 de persoane. Această înfrîngere, uşor de prevăzut, întări părerea că ministrul poliţiei organizase o provocare pentru a se descotorosi fără judecată de cadrele mişcării democratice. E posibil ca Barras să fi luat parte la provocare. În orice caz, Carnot, prevenit dinainte asupra proiectului de fraternizare cu soldaţii de la Grenelle, a lăsat lucrurile să se desfăşoare pentru a putea reprima mai sigur. Nu este lipsit de interes să arătăm că printre cele 130 de persoane arestate în jurul taberei de la Grenelle nu existau decît şase abonaţi la „Tribunul poporului“ ; aceasta dovedeşte cu prisosinţă, dacă mai era nevoie, că mişcarea revoluţionară din anul IV depăşea cu mult nucleul celor cîştigaţi de partea ideilor lui Babeuf. Represiunea judiciară a fost brutală. Acuzaţii, deşi erau civili, au fost judecaţi, ilegal, de o comisie militară, în virtutea unei legi care îi vizase direct pe şuani şi pe vandeeni. Au fost împuşcaţi 30, dintre care trei foşti membri ai Convenţiei. Ceilalţi, după un apel la Curtea de casaţie, care declară procedura ilegală, au fost totuşi condamnaţi la ani grei de închisoare. În istoria revoluţiei franceze, aceasta a fost cea din urmă încercare — de altfel destul de echivocă — de a organiza o acţiune revoluţionară. Asemenea încercări nu aveau să mai fie reluate pînă în 1830.

În închisoarea de la Vendôme, înfrîngerea şi reprimarea revoltei din tabăra de la Grenelle le-au întărit celor care îi fuseseră promotori voinţa de a prezenta acţiunea lor şi scopurile acesteia într-un fel întrucîtva îndulcit. Dar cel puţin aproape toţi au avut o atitudine demnă şi curajoasă în faţa gardienilor şi a tribunalului. Ei au protestat cu energie îm-

Scanned with OKEN Scanner

potriva izolării lor la secret şi împotriva interdicţiei de a scrie în mod liber şi de a comunica cu familiile. Numai la 14 vendémiaire (6 octombrie 1796), după constituirea oficială a înaltei curţi, acuzaţii au primit îngăduinţa să corespondeze legal cu familiile lor. Nu ne îndoim însă că au avut şi înainte unele legături cu exteriorul.

Este aproape sigur că acuzaţii, prin persoane interpuse, au dispus de un mijloc de exprimare tipărit în tot timpul detenţiunii lor la Vendôme, dar, din lipsă de dovezi, este greu să se afirme acest lucru în mod absolut. De fapt, începînd cu un prospect publicitar din 28 thermidor anul IV (16 august 1796), au apărut cu destulă regularitate şaptezeci de numere, în afară de suplimente, ale unui ziar din Vendôme favorabil acuzaţilor. Titlul ziarului era : „Ecoul oamenilor adevăraţi şi simţitori, ziar al înaltei curţi de justiţie", din care nu mai deţinem azi decît prospectul şi un singur exemplar al numărului din 14 brumar anul IV, precum şi analiza altor cîtorva [1]. Autorul ziarului era Pierre-Nicolas Hésine, personaj destul de interesant pentru a merita să spunem cîteva cuvinte despre el [2]. Născut la Evreux la 5 decembrie 1762, Hésine a făcut studii reuşite la colegiul „Louis-le-Grand" şi în 1789 este profesor de matematică la colegiul din Pontlevoy (Loir-et-Cher). De la începutul revoluţiei, el se afirmă ca partizan al celor mai revoluţionare măsuri şi în anul II este unul dintre militanţii cei mai activi ai Terorii în departamentul Loir-et-Cher. După 9 thermidor, este acuzat pe nedrept de a fi aprobat executarea fără judecată a suspecţilor la Blois în frimaire anul II (noiembrie 1793) ; pentru aceasta este destituit din funcţie şi încarcerat la Sainte-Pélagie pînă la amnistia din octombrie 1795. Nu este exclus ca în această închisoare să fi cunoscut pe unii participanţi la viitoarea conspiraţie. Revenit după 13 vendémiaire în Loir-et-Cher, acceptă funcţia de comisar al Directoratului la Vendôme, unde desfăşoară o intensă activitate împotriva şuanilor şi a moderaţilor. Legea care pro-

[1] Există totuşi o fotocopie a colecţiei aproape complete a acestui periodic în biblioteca Institutului Feltrinelli, la Milano.

[2] *R. Bouis*. „Pierre-Nicolas Hésine, redacteur de «L'Echo des hommes vrais et sensibles», journal de la Haute-Cour de Justice", A.H.R.F., 1960, p. 471 şi „Documents sur Hésine", A.H.R.F., 1961, p. 88.

clama înființarea înaltei curți, după descoperirea Conspirației Egalilor, dispune însă și îndepărtarea din Vendôme a tuturor funcționarilor destituiți și amnistiați — măsură de prevedere care indică suficient noua orientare a politicii Directoratului. Hésine, revocat la 21 prairial anul IV (9 iulie 1796), se refugiază la Pontlevoy, la sora sa. Se pare că nu știa nimic de conspirație, și nici nu este menționat pe lista abonaților „Tribunului poporului". Cu toate acestea, datorită trecutului său, poliția îl bănuia de simpatie față de acuzați. Înaintea plecării la Pontlevoy asistase la sosirea primilor acuzați, iar familia lui Babeuf s-a instalat la el. Mai tîrziu, Victoire Langlet, soția lui Babeuf, dădu naștere în casa lui celui de-al cincilea copil al lui Babeuf, pe nume Caius. Acuzat de toată presa guvernamentală de complicitate cu Egalii, Hésine n-a dat înapoi. La Pontlevoy el a început să publice ziarul său, care a luat apărarea acuzaților aflați înaintea înaltei curți. Se poate să fi venit de cîteva ori, pe ascuns, la Vendôme. În orice caz, activitatea lui l-a dus la închisoare la 18 germinal anul V (7 aprilie 1797) ; ziarul său însă a continuat să apară pînă la terminarea procesului babuviștilor, sub semnătura soției sale. Babeuf, care la început refuzase un avocat, și-a manifestat recunoștința față de Hésine, cerîndu-l ca apărător. Chestiunea este de a ști dacă acuzații au putut să se servească realmente de ziarul lui Hésine pentru a se apăra ; nimic nu pare mai probabil, căci rudele acuzaților și apărătorul lor, Réal, au încercat în mai multe rînduri pe ascuns să comunice în exterior diferite scrisori și informații. Cîteva hîrtii au fost interceptate, dar, pe lîngă cîteva scrisori descoperite, cîte n-or fi trecut ! De aceea, comisarul-grefier raportează ministrului, într-o scrisoare din 14 ventôse anul V (4 martie 1797), că „supravegherea, care se exercita cu zel se dovedea însă insuficientă". Se poate presupune, de asemenea, că Hésine era cel puțin la curent cu o încercare de evadare a acuzaților. Solidaritatea manifestată de el față de Egali ilustrează faptul că în multe cazuri democrații considerau că procesul intentat babuviștilor a fost întrucîtva un proces îndreptat împotriva gîndirii democratice în ansamblul ei. În același timp este și un indiciu al energiei defensive de care dădeau dovadă cei

închişi, cu toată alegerea unui sistem de apărare lipsit de fermitate [1].

La 2 ventôse anul V (20 februarie 1797) a început unui dintre cele mai extraordinare procese din istorie. Dezbaterile au fost deschise într-o atmosferă agitată. Judecătorii şi acuzatorii naţionali (Viellart şi Bailly) erau făţiş ostili principalilor acuzaţi, căutînd să obţină maximum de pedeapsă. Mulţimea, mai curînd favorabilă în momentul acela, umplea sala ; în mijlocul acesteia se remarcau prietenii şi familiile acuzaţilor. Fiecare acuzat se afla între doi jandarmi, iar sala de judecată era păzită de o gardă militară. Apărătorii, cu excepţia avocatului Réal, care îl apărase odinioară pe conventionalul Carrier (delegat în misiune la Nantes în 1793), nu au avut o atitudine prea leală faţă de acuzaţi, cărora „le contraziceau uneori punctul de vedere" (Buonarroti). Actul de acuzare, modificat ilegal de către judecători, vorbea despre o conspiraţie tinzînd la răsturnarea Constituţiei din 1795 şi la restabilirea celei din 1793, la desfiinţarea corpurilor legiuitoare, a Directoratului şi a autorităţilor, precum şi la „jefuirea proprietăţii". Dezbaterile au durat trei luni şi, pentru prima dată într-un proces, au fost transcrise de copişti-stenografi. Aceste stenograme ar fi fost un document istoric de cea mai mare valoare dacă sistemul de apărare al babuviştilor ar fi fost mai ferm şi mai coerent. Aşa cum se prezintă, stenograma dezbaterilor procesului aruncă totuşi lumină asupra cîtorva aspecte ale mişcării babuviste. Cititorul ne va ierta dacă nu stăruim îndelung asupra desfăşurării dezbaterilor, deoarece nici argumentaţia acuzaţilor nu lămureşte în profunzime natura scopurilor şi sensul acţiunii lor. Dintre cei 47 de acuzaţi, numai Babeuf, Germain,

[1] Hésine a stat deportat pînă în fructidor anul V şi a revenit la Vendôme, unde ajunse sperietoarea moderaţilor. Rămas fără slujbă, el primi o funcţie de avocat. Administraţia municipală l-a predat prusienilor în 1815. Eliberat, el a ajuns la Rouen, unde s-a stabilit în 1821. Hésine este un minunat exemplu de fidelitate faţă de convingerile şi prieteniile sale. El a păstrat raporturi amicale cu familia lui Babeuf, iar influenţa sa locală se făcea simţită, deoarece primarul socialist din Vendôme, P. Lantenant, mort în 1924, fost membru al societăţii secrete „Marianne" şi care apoi a militat succesiv în Internaţionalele a II-a şi a III-a, fusese prieten intim cu fiul lui P.N. Hésine. (Vezi *R. Bouis*, op. cit., A.H.R.F., 1960 şi A.H.R.F., 1961, nr. 1, p. 8 ; şi *M. Dommanget*. „Pages choisies...", notă p. 304.)

Scanned with OKEN Scanner

Antonelle şi Buonarroti au încercat să justifice acţiunea lor, cel puţin la nivelul principiilor. Darthé a refuzat să facă orice declaraţie ; Antonelle, plin de îndrăzneală, a demascat reacţiunea, iar Buonarroti şi-a expus cu mîndrie convingerile sale filozofice şi patriotice. El a făcut „elogiul guvernului revoluţionar şi al Constituţiei din 1793“ şi a denunţat „tirania“ Directoratului. Cu toţii însă au refuzat să recunoască materialitatea complotului. „Nici un acuzat nu era atît de stînjenit [ca Babeuf] în apărarea sa de hotărîrea luată în comun de a nega conspiraţia“ (Buonarroti). Acuzarea era în măsură să prezinte documente scrise de mîna lui, iar copistul Pillé recunoscuse că majoritatea textelor insurecţionale pe care le transcrisese emanau de la Babeuf. Babeuf a fost silit să-şi construiască foarte atent o apărare lipsită de abilitate, pe care a trebuit s-o citească de-a lungul a cinci şedinţe. Argumentaţia era cel mai adesea întortocheată şi sofistică. Babeuf nu apare ca tribunul consecvent cu sine însuşi decît atunci cînd îşi exprimă speranţele şi convingerile sale democratice. Dar în materie de fapte neagă şi el existenţa complotului : după afirmaţiile lui, Directoratul secret nu era decît „o societate patriotică“, iar agenţii revoluţionari „corespondenţii“ acestei societăţi. Demonstraţia sa era stîngace, nu putea convinge pe nimeni şi enerva juriul. Babeuf încerca să dovedească că „sistemul“ ce i se reproşa că voise să-l stabilească nu era decît o „pură speculaţie“, pe care nu se gîndise niciodată s-o pună în aplicare. Babeuf se prezenta astfel ca un fel de filozof detaşat de acţiune, lucru infirmat de întreaga sa viaţă, bine cunoscută tribunalului. Avu însă şi cîteva accente demne de temperamentul său, mai ales atunci cînd, ştiindu-se condamnat, se dădu ca exemplu viitoarelor generaţii de revoluţionari. El îşi manifestă pe deplin satisfacţia pe care i-o dădea faptul că şi-a rămas credincios lui însuşi şi că contemporanii săi ştiu acest lucru (era oare o aluzie la ziarul lui Hésine ?) :

> Voi avea înaintea morţii sentimente cum rareori au încercat oamenii care s-au jertfit astfel pentru omenire. Puterea care-i persecuta a reuşit aproape întotdeauna să înăbuşe pentru ei glasul adevărului ; contemporanii lor, înşelaţi sau îngroziţi de tiranie, n-au revărsat asupra rănilor lor decît usturimea

oribilei calomnii şi a jignirii crunte ; agonia lor a fost întreţinută cel mai adesea de otrăvuri fetide ; cine ştie dacă nu cumva, văzînd nedreptăţile comise de mulţimea rătăcită şi de înşelătorii ei perverşi, ei n-au fost departe de gîndul mîngîietor că timpul va face dreptate şi va reabilita numele lor cinstite, revărsînd asupra lor slava tuturor veacurilor şi asigurîndu-le dreptul la nemurire ? Pentru aceasta însă a trebuit să vină posteritatea. În ceea ce ne priveşte, noi am fost mai fericiţi !!!... forţa care a fost destul de puternică pentru a ne asupri multă vreme n-a izbutit să ne defăimeze ; am trăit să vedem adevărul ţîşnind din toate condeiele şi consemnînd faptele care nouă ne fac cinste, iar pe asupritorii noştri îi vor acoperi în vecii vecilor de ruşine [1].

Dezbaterile erau adesea furtunoase ; acuzaţii se întorceau în temniţa lor cîntînd imnuri patriotice. Procesul a avut cîteva întorsături neaşteptate sau dramatice. Mai întîi, curtea a hotărît să-l citeze pe Grisel, ceea ce era ilegal, deoarece el era denunţătorul ; audierea lui s-a făcut sub pretextul că nu poliţia, ci Carnot îi primise destăinuirile. Depoziţia lui, cu atît mai agresivă cu cît el voia să glorifice acest gest, a durat două zile şi a suscitat apostrofări vehemente din partea lui Germain şi a lui Babeuf. Emoţia atinse culmea cînd doi soldaţi din legiunea de poliţie, arestaţi în floréal anul IV, după desfiinţarea legiunii, s-au prezentat în faţa judecătorilor şi au retractat mărturisirile care le fuseseră stoarse cu privire la conspiraţie. Aceşti doi soldaţi, Meunier şi Barbier, i-au salutat pe acuzaţii din boxă. Atitudinea lor curajoasă le-a adus douăzeci de ani de temniţă din partea tribunalului criminal din Loir-et-Cher, cu toată apărarea energică pe care le-o pregătise Hésine, care a fost închis cu ei la Blois, după arestarea sa din aprilie 1797.

Lucrul cel mai impresionant în atitudinea babuviştilor de-a lungul acestui proces interminabil era poate privirea

[1] Citat de *Advielle*. „Histoire de G. Babeuf et du babouvisme", vol. II, p. 320. Pledoaria generală a lui Babeuf în faţa înaltei curţi a fost publicată, la scurt timp după sentinţă, de către Lebois în „Prietenul poporului". Babeuf ştia că acest text va deveni cunoscut.

pe care o aruncau fără încetare asupra acelora care le cîştigaseră dragostea. Copiii, soţia, prietenii, oamenii umili i-au inspirat lui Babeuf accente cu adevărat sublime. Babeuf, pe care l-am văzut atît de atent la educaţia copiilor săi, părinte afectuos, odinioară atît de tulburat de moartea fetiţei lui, a fost cuprins după arestare de remuşcări pentru faptul de a-şi fi lăsat familia în părăsire. Începînd de pe la 1790 nu-i fusese uşor să-şi îndeplinească îndatoririle faţă de familie, cărora el le acorda totuşi o importanţă fundamentală. Singurul reproş pe care-l făcea lui Rousseau era acela că autorul lui „Emile" îşi abandonase propriii săi copii, lăsîndu-i pe seama asistenţei sociale ; dar la el critica pornea dintr-un sentiment adînc. El resimţea dureros faptul că ai săi erau lipsiţi de tată. Din închisoare, el îndruma prin scrisori educaţia fiului său şi-i corecta cu grijă lucrările şcolare. Scrisorile lui din Vendôme către familia sa erau mai pline de dragoste ca oricînd. Dar Babeuf nu despărţise niciodată dragostea ce o purta familiei de vastele sale proiecte colective. În ajunul condamnării, de asemenea, el nu a făcut o delimitare între drama sa intimă şi tragica înfrîngere a conspiraţiei.

În floréal (aprilie-mai 1797), procesul se apropia de sfîrşit şi, cu toate iniţiativele de ultimă oră ale apărătorului Réal, era evident că condamnarea avea să fie cu atît mai aspră pentru cei mai compromişi cu cît ceilalţi nu întîmpinaseră nici o dificultate în a-şi nega participarea reală la complot. Era limpede că acuzarea îşi va concentra toată energia împotriva lui Babeuf şi Darthé ; împotriva lui Babeuf pentru că el era incontestabil iniţiatorul mişcării, şi împotriva lui Darthé din cauza atitudinii sale pline de dispreţ faţă de curte. Ar fi fost de ajuns numai patru voturi pentru a înlătura primejdia ; trei juraţi erau de partea acuzaţilor ; al patrulea, şovăitor, a fost supus în ultimele zile la enorme presiuni politice şi morale. La 5 prairial anul V (24 mai 1797), în ajunul sentinţei, Babeuf, sigur de soarta sa, scrise o scrisoare impresionantă prietenului său Lepeletier, care nu fusese inculpat. Vidul morţii îi inspira o puternică nelinişte. Ateu convins de multă vreme, nu avea alt sprijin moral decît viitorul cauzei sale. Îşi accepta supliciul, ca şi Marat odinioară, ca Robespierre şi ca, mai tîrziu, Blanqui şi apoi mulţi alţii, pentru că martiriul unuia este o pildă pentru nenumăraţi alţii. Babeuf nu se oferea

morţii ca o jertfă, şi în aceasta constă mesajul umanismului său :

> Nu ştiu de ce, dar n-aş fi crezut că îmi va păsa atît de mult de dispariţia fiinţei mele. Orice s-ar spune, natura este întotdeauna puternică. Filozofia ne pune la îndemînă unele arme pentru a o domina, dar naturii trebuie întotdeauna să-i plăteşti tribut. Sper totuşi să-mi păstrez destule puteri pentru a mă purta aşa cum se cuvine în ultimul meu ceas ; dar nu trebuie să mi se ceară mai mult.

Ultimul său mesaj îl adresează soţiei şi copiilor săi ; ultimul său gînd îl trimite celor care-i sînt dragi şi cărora le lasă pilda întregii sale vieţi. În momentele arzătoare dinaintea morţii, la fel ca atîţia eroi ai Rezistenţei din zilele noastre, el nu mai separă afecţiunile vieţii sale intime, măreţele speranţe pe care le nutrea pentru poporul său, de temerile sale pentru viitorul apropiat :

> Dragostea voastră pentru mine v-a adus aici, trecînd peste toate piedicile mizeriei noastre ; v-aţi menţinut statornici în mijlocul suferinţelor şi lipsurilor ; simţirea voastră neclintită v-a făcut să urmăriţi toate momentele acestei lungi şi crude proceduri, din a cărei cupă amară aţi sorbit ca şi mine ; nu ştiu însă cum veţi face ca să vă întoarceţi de unde aţi plecat şi nu ştiu dacă acolo veţi mai regăsi prieteni ; nu ştiu cum va fi judecată memoria mea, deşi cred că m-am purtat în modul cel mai ireproşabil ; în sfîrşit, nu ştiu ce vor deveni toţi republicanii, familiile lor şi chiar copiii lor de la sînul mamelor în faţa furiilor regaliste cu care-i va urmări contrarevoluţia. Ah, prieteni ! Cît de sfîşietoare sînt aceste gînduri în ultimele clipe ! Să mor pentru patrie, să-mi părăsesc familia, copiii, o soţie scumpă — pe toate le-aş îndura mai uşor dacă aş vedea altă perspectivă decît libertatea pierdută şi groaznica proscriere a republicanului sincer... Prieteni, sper că vă veţi aminti cu toţii de

Scanned with OKEN Scanner

mine şi că mă veţi pomeni adesea. Sper că vă daţi seama cît de mult v-am iubit pe toţi.

Nu concepeam altă cale de a vă face fericiţi decît prin fericirea comună. Am căzut ; m-am sacrificat ; mor şi pentru voi...

Adio, adio, adio, de zece milioane de ori adio !...

La 7 prairial anul V (25 mai 1797), juriul din Vendôme şi-a rostit verdictul. Aproape toţi acuzaţii au fost achitaţi, dar Buonarroti şi Germain, precum şi Moroy, Casin, Blondeau, Menessier şi Bouin, care au fost militanţi babuvişti, erau condamnaţi la deportare. Apoi, în mijlocul tăcerii care se făcu cînd încetă bătaia tobelor, s-a rostit sentinţa prin care Babeuf şi Darthé erau condamnaţi la pedeapsa capitală. În sală se produse fierbere şi condamnaţii protestară pentru ultima dată. Apoi Babeuf şi Darthé şi-au înfipt cîte un pumnal în piept. A doua zi în zori, răniţi, Darthé şi Babeuf, împotriva cărora se concentrase toată ura notabililor şi a conformiştilor, erau conduşi la eşafod, murind astfel pentru acele „idei care duc dincolo de cadrul *ideilor* vechii rînduieli a lumii“ (Marx) [1].

Filozofia unei înfrîngeri

Unii se vor mira de uşurinţa cu care Directoratul s-a debarasat de ameninţarea babuvistă. Se va deplînge faptul că tribunul şi prietenii săi au putut fi arestaţi şi condamnaţi sub ochii poporului fără să aibă loc o adevărată împotrivire populară. De fapt, privind lucrurile realist, un succes — fie el chiar limitat — al revoluţiei proiectate de cei Egali ar fi fost o adevărată minune. Or, în istorie nu se produc minuni.

Dacă analizăm faptele cu exactitate, trebuie să recunoaştem că riscurile unui eşec erau mai numeroase decît condiţiile întrunite pentru o reuşită : trădarea lui Grisel a zdrobit statul major al conspiraţiei şi i-a lăsat fără conducere efectivă pe militanţi şi pe eventualii răsculaţi ; în fond însă, factorul esenţial al prăbuşirii Conspiraţiei Egalilor rezidă în însăşi natura mişcării babuviste.

[1] *K. Marx* şi *F. Engels*. Opere, vol. 2, Bucureşti, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 133.

Complotul nu poate antrena masele cele mai largi, deoarece el presupune o încredere oarbă a oamenilor în autoritatea acelora care le solicită adeziunea. Chiar ideea de complot, impusă de împrejurări, reprezintă într-o anumită măsură o mărturisire de slăbiciune din partea conspiratorilor. În gîndirea baburviştilor, independent de faptul că nu puteau acţiona altfel, ideea complotului se născuse totuşi mai puţin dintr-o analiză temeinică a datelor obiective izvorîte din împrejurări, cît dintr-o voinţă de acţiune brutală şi dintr-o strategie revoluţionară aleasă în mod conştient. În acest fel au înţeles moştenitorii lui Babeuf, pînă la 1848, acţiunea revoluţionară.

Babuviştii au conspirat încă de la începutul Directoratului ; ei considerau orice refuz de a conspira ca pe un act de moderaţie şi de fapt în anul IV „moderaţia" devenea capitulare. Trebuie totuşi să admitem că, pe vremea aceea şi cu programul lor, conspiraţia era singura metodă imaginabilă ; căci a voi să faci să izbucnească revoluţia celor săraci din revoluţia burgheză, care abia izbîndise, era oarecum o aberaţie istorică. De aceea fapta eroică a Egalilor are caracterul unui act aproape desperat. Complotul insurecţional putea însemna în cel mai bun caz un nou prairial, iar în cazul cel mai rău prăbuşirea, căci, prin natura sa, complotul nu se poate sprijini decît pe o elită organizată, presupunînd doar bunăvoinţă revoluţionară şi reflexul spontan al maselor populare. Fondul doctrinei lui Babeuf cu privire la capacitatea revoluţionară a oamenilor se exprimă printr-o încredere admirabilă, dar iluzorie în spontaneitatea împotrivirii lor defensive, încredere bazată pe o aparenţă istorică ce putea fi concepută după 1789. În această privinţă, el, omul de acţiune, rămînea credincios unor anumite elemente ale optimismului filozofic din secolul al XVIII-lea, care îl considera pe om bun prin natura lui şi susceptibil de a fi „luminat" prin descoperiri verosimile. Babeuf credea că pentru a reuşi este suficient să vorbeşti oamenilor, să-i lămureşti ; el nu a ţinut seama niciodată în aprecierile sale, oricare ar fi fost realismul lui politic, tocmai de conjunctura reală şi adîncă, precum şi de nivelul de conştiinţă al interlocutorilor săi. *Poporul,* revoluţionar prin natura sa, îi părea mereu gata de acţiune ; de aceea, prima sarcină şi aproape unica datorie a conducătorului este de a-l „lumina" pentru a-l face să iasă din amorţeală. Să citim această profesiune de credinţă a lui Babeuf, făcută în

numărul 40 al „Tribunului poporului“ (5 ventôse anul IV, 24 februarie 1796), cu puţin înainte de constituirea Comitetului insurecţional :

> Eu răspund că este totuşi încă necesar să se stimuleze mînia poporului luminîndu-l asupra ororilor ascunse, pe care el singur n-ar putea să le observe. În primul rînd, este vorba de furia sfîntă a unei naţiuni strivite şi înăbuşite în îndreptăţitele ei elanuri prin apatia şi abrutizarea în care a cufundat-o excesul de suferinţe ; trebuie deci stîrnite şi redeşteptate acele izbucniri ale flăcării care în primele zile ale revoluţiei ne-au ajutat să doborîm atît de uşor o tiranie de cincisprezece secole. Apoi un rest de teamă, mai curînd decît de pudoare, îi determină pe asupritorii noştri să-şi ascundă mereu toate comploturile sub diferite deghizări, astfel încît atentatele lor obişnuite să nu fie remarcate îndeobşte, de la prima ochire, şi judecate după întreaga lor gravitate şi toate consecinţele decurgînd din ele de către majoritatea spiritelor, care sînt întotdeauna încrezătoare, simple şi bune. Este deci foarte important ca un interpret din popor să le asigure neîncetat capacitatea de a judeca în toată gravitatea şi întinderea lor crimele fundamentale ale asupritorilor noştri.

Rolul acordat elitelor — adică activităţii unei minorităţi conştiente destinate să facă să izbucnească furia care se presupune că mocneşte în popor — înlocuia experienţa revoluţionară a maselor şi luarea lor de poziţie. Aceasta era firesc să aducă după sine toate deziluziile, căci o asemenea teorie justifica, fără a o declara, o ruptură între mişcarea populară şi avangarda ei. Prin intermediul lui Buonarroti şi al blanquiştilor, care au fost discipoli fideli ai neobabuvismului de la 1840, o astfel de concepţie a mai pătruns poate în unele cercuri ale mişcării muncitoreşti pe la sfîrşitul secolului al XIX-lea ; o concepţie idealistă care presupune că, în ultimă analiză, istoria e făurită de o minoritate.

Scanned with OKEN Scanner

Judecînd evenimentele şi mai profund, una dintre trăsăturile cele mai izbitoare ale mişcării babuviste — şi adesea lucrurile s-au mărginit la atît — este aceea că ea nu reflecta aspiraţiile unei clase sociale obiective unitare. Pe parcurs s-a dovedit cît de confuză este noţiunea de revoluţie egalitară „plebee". Sanchiloţii, săracii cărora li se adresa propaganda babuvistă, nu erau altceva decît o clasă socială în sensul cel mai general al cuvîntului. Procesul economic de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea nu dăduse încă naştere diferenţierilor sociale apărute o dată cu marea industrie, după revoluţia burgheză propriu-zisă ; acestea erau aspecte noi ale societăţii, care vor forma în secolul al XIX-lea terenul luptelor de clasă. Lucrările lui Albert Soboul au demonstrat convingător cît de înşelătoare era ideea unei revoluţii proletare prea timpurii, prinzînd rădăcini imediat din revoluţia burgheză. Astăzi nu mai este nevoie să insistăm asupra acestui lucru [1] : sanchiloţii constituiau un grup social-politic legat de mica producţie şi de democraţia politică. Pornind de la revendicarea „dreptului egal la bucuriile vieţii" pentru oameni, împotriva „bogătaşilor asupritori" şi a „egoiştilor", ei nu au în vedere să lichideze exploatarea socială a muncitorului, realitate pe care nu o vedeau, ci să ofere fiecăruia mijloace onorabile de existenţă. Departe de a privi înainte, spre socializarea producţiei, ei priveau înapoi, spre mitica „epocă de aur", în care fiecare avea, chipurile, un petic de pămînt şi o unealtă. Fără a face distincţie între proprietarii şi neproprietarii uneltelor de muncă, între lucrător şi meşter, aspiraţia lor spre dreptatea socială nu depăşea această relativă egalitate de consum pe care o asigura munca liberă a micului producător. De altfel, conducătorii sanchiloţilor în anul II, ca şi în anul IV, s-au recrutat dintre aceşti mic-burghezi legaţi de îmbucătăţirea economiei. Proletariatul din manufacturi, fără a fi inexistent, nu ajunsese încă la o adevărată conştiinţă de clasă de sine stătătoare. Mentalitatea muncitorului era aceea a unui mic producător dezrădăcinat, nu aceea a muncitorului socialist de azi. Babuvismul putea răspunde deci într-o oarecare măsură aşteptărilor acestor oameni —

[1] Vezi *D. Guérin.* „La Lutte des classes, pendant la Révolution", op. cit., şi critica acestei cărţi de *A. Soboul*, A.H.R.F., 1952, p. 517 ; „La Pensée" nr. 53, p. 39, de *G. Lefebvre*, A.H.R.F., 1947, p. 173.

Scanned with OKEN Scanner

pentru care reacţiunea thermidoriană însemna victoria trîndăviei îmbuibate a marii burghezii — nu pentru faptul că-şi propunea instaurarea comunismului, ci mai ales fiindcă urmărea să procure mijloacele de a menţine mica exploatare individuală şi distribuirea egalitară a bunurilor de consum [1]. Astfel, babuvismul, confruntat cu ideologia tradiţională a sanchiloţilor, apare ca o depăşire radicală a ideilor precedente, respingînd legitimitatea proprietăţii private — şi aceasta este marea sa originalitate —, dar el poartă în acelaşi timp pecetea originii sale. Există o filiaţie directă între revendicarea „dreptului egal la bucuriile vieţii" şi proiectul unui „comunism de repartiţie", care se află în centrul doctrinei celor Egali. Putem înţelege astfel de ce conspiraţia era cu atît mai mult acţiunea unei elite cu cît ea nu exprima ambiţiile istoric formulate ale unei categorii sociale net diferenţiate.

Iată de ce, dacă mişcarea Egalilor nu se defineşte decît prin concepţia acestora cu privire la o luptă de clasă care să opună pe săraci bogaţilor, ar fi cea mai gravă greşeală să încadrăm aceste fapte în scheme ideologice ulterioare. De altfel, Babeuf nu a întrevăzut niciodată o altă soluţie decît aceea care punea în mişcare „poporul", înţeles în sensul vag al celor flămînzi, lipsiţi de adăpost, umiliţi şi ignoranţi, dar ataşaţi de anumite practici politice ; tot aşa va mai vorbi despre popor şi Michelet. Aceşti revoluţionari nu erau nişte prezicători, iar toată măreţia lor constă tocmai în faptul că au elaborat, pe baza condiţiilor timpului lor, o doctrină şi o practică ce depăşeau tot ceea ce se imaginase pentru realizarea unei societăţi din care să fie izgonite neomenia şi mizeria. Înfrîngerea le sporeşte măreţia, iar exemplul lor a inspirat generaţiile viitoare. Încercarea Egalilor prevestea revoluţiile de mai tîrziu, şi de aceea amintirea lor e nepieritoare.

---

[1] „A afirma că exista o contradicţie între ideologia babuvistă şi mentalitatea sanchilotă înseamnă a sublinia în acelaşi timp antagonismul care poate exista între aspiraţiile unei avangărzi şi starea obiectivă a necesităţilor istorice, adică caracterul dramatic al încercării revoluţionare a Conspiraţiei Egalilor" (*Albert Soboul.* „Personnel sectionnaire et personnel babouviste", A.H.R.F., 1960, nr. 4, p. 457).

Scanned with OKEN Scanner

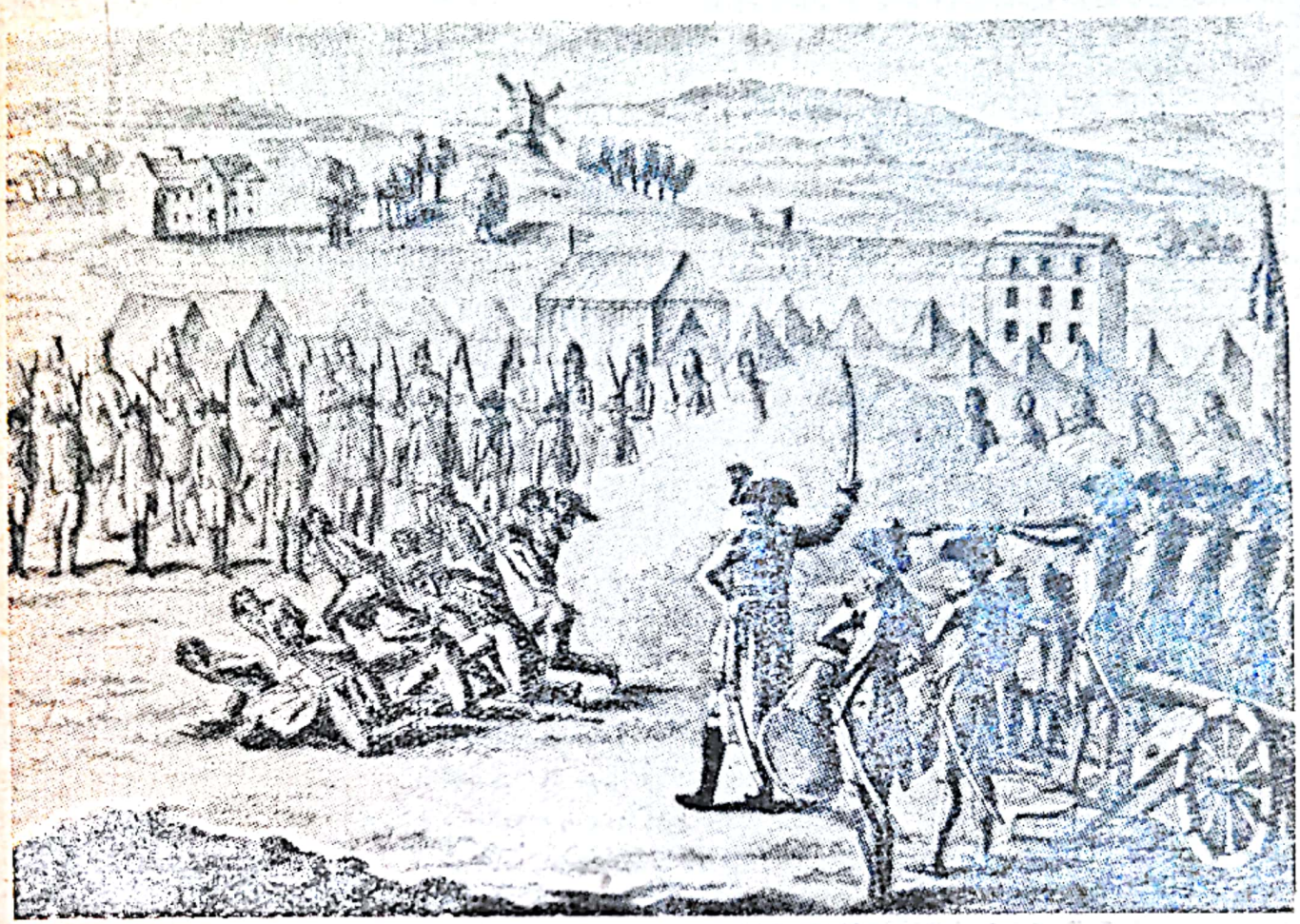

EXECUTAREA A DOISPREZECE DINTRE
CEI IMPLICAŢI ÎN TENTATIVA DE LA GRENELLE

Aceşti patrioţi erau implicaţi în încercarea de fraternizare dintre democraţii parizieni, îngrijoraţi de urmările înfrîngerii lui Babeuf, şi soldaţii încazarmaţi în tabăra de la Grenelle. Ei au fost executaţi ilegal la 20 septembrie 1796, după un simulacru de judecată în faţa unei comisii militare.

Scanned with OKEN Scanner

INFLUENȚA ȘI PRESTIGIUL CONSPIRAȚIEI EGALILOR

Influența Conspirației Egalilor asupra gîndirii comuniste și a practicii revoluționare de mai tîrziu a fost cu mult mai mare decît se crede îndeobște. Babuvismul a furnizat în adevăr numeroase teme egalitare și „societare", care s-au dezvoltat în sistemele utopiste ale comuniștilor din prima jumătate a secolului al XIX-lea. El a îmbogățit metodica revoluționară cu noțiunea de complot insurecțional și de asociație secretă cu rolul de organizator. Privind lucrurile mai de aproape, se mai constată că babuvismul, în interpretarea pe care i-o dă Buonarroti, a inspirat unele concepții ale luptei popoarelor pentru independență și unitate națională cel puțin pînă la 1840.

Această autoritate a babuvismului, luat ca teorie și ca practică, se datorește, bineînțeles, însăși naturii conspirației, ca semn precursor, vestitor al revoluției viitoare. Tragedia de la Vendôme a făcut să crească și mai mult măreția exemplului. Departe de a constitui acel avertisment solemn pe care voia să-l dea burghezia anului IV, moartea lui Babeuf și Darthé glorifica exemplul pe care ei l-au lăsat moștenire oamenilor. Numele lor se înscria în fruntea listei martirilor proletariatului. Totuși influența directă a babuvismului a fost transmisă în întregime de supraviețuitorii conspirației și aproape exclusiv de Buonarroti, care, în primii 37 de ani ai secolului următor, va fi considerat ca „patriarhul revoluției". El a fost principalul intermediar dintre oamenii revoției franceze și cei care, credincioși promisiunilor cuprinse în mesajul anului 1789, au încercat s-o orienteze spre o democrație populară sau au visat să întemeieze o societate fără clase.

Scanned with OKEN Scanner

Prin intermediul lui Buonarroti, tezele şi metodele celor Egali au pătruns în mişcările populare pînă la o dată foarte înaintată din secolul trecut, ajungînd cel puţin pînă la Proudhon şi pînă la Marx.

Cu toate protestele lor neîntrerupte, Buonarroti şi tovarăşii săi au rămas închişi din 1797 pînă în 1800 într-o fortăreaţă de lîngă Cherbourg. Apoi, din ordinul primului consul, inspirat, fără îndoială, de vechea amintire a unor legături de prietenie, Buonarroti a fost trimis cu domiciliu forţat pe insula Oléron şi mai tîrziu în Alpii Maritimi, la Sospel. Aici el a avut de suportat grosolăniile notabililor locali, care nu uitaseră acţiunea lui din 1794. În 1806 Buonarroti obţinu încuviinţarea de a se stabili la Geneva, în patria lui Jean-Jacques, unde a locuit pînă la 1827, cu o mică întrerupere în 1813. El îşi regăsise însă imediat toată energia sa de conspirator. La Geneva a devenit repede suspect pentru încercările sale de a-i regrupa în diferite societăţi secrete pe numeroşii revoluţionari europeni. Fiind expulzat din Geneva la 1828, el plecă la Bruxelles, principalul loc de exil al majorităţii revoluţionarilor francezi din 1793. Aici, în contact cu o seamă de vechi convenţionali (ca Vadier), îşi făcu noi relaţii în cercurile noii generaţii de revoluţionari belgieni, olandezi, francezi, fără a mai vorbi, bineînţeles, de italieni. Prezenţa sa la Bruxelles a avut o importanţă capitală. Acolo el a scris lucrarea „Conspiraţia pentru Egalitate, denumită a lui Babeuf", care a făcut cunoscută istoria Egalilor. După revoluţia din iulie 1830, Buonarroti s-a întors la Paris, aureolat de glorie. A murit la 16 septembrie 1837. O mie cinci sute de discipoli ai săi i-au urmat carul funebru. Un muncitor a pus pe mormîntul lui o coroană cu aceste cuvinte : „Buonarroti, mare cetăţean, prieten al egalităţii, poporul îţi dă această coroană ; istoria şi posteritatea vor continua acest omagiu" [1]. Nu avem intenţia de a reconstitui acţiunea personală a lui Buonarroti, ci de a cerceta cum, prin el şi prin prietenii lui, concepţiile de bază ale babuviştilor au ajuns pînă la generaţiile următoare de revoluţionari.

[1] *Weill.* „Histoire du parti républicain en France, de 1814 à 1870", Paris, 1928, p. 275.

Scanned with OKEN Scanner

Unul dintre cele mai remarcabile aspecte ale Conspirației Egalilor este acela că ea a inspirat multor patrioți europeni de la începutul secolului al XIX-lea ideea că succesul aspirațiilor lor naționale era legat de realizarea concomitentă a democrației sociale în Franța și în propria lor țară. Consecințele s-au simțit multă vreme. Participarea lui Buonarroti la complot în 1796 și misiunea pe care voia s-o îndeplinească în Italia în favoarea Republicii democrate italiene, legăturile sale cu patrioții olandezi — toate par să ateste că revendicarea independenței și unității naționalităților era asociată cu mișcările cele mai extreme ale revoluției franceze. Dacă Buonarroti n-a plecat în Italia în 1796, explicația este că el considera participarea la complotul parizian mai importantă pentru Italia însăși decît călătoria sa peste munți sub tutela agenților Directoratului. La rîndul lor, patrioții din celelalte țări, și mai ales italienii, inclusiv Mazzini, au considerat, printr-un fel de extindere a teoriei, că succesul luptei lor naționale presupunea victoria mișcării democratice în Europa și în Franța. Totuși, ei și-au desfășurat lupta patriotică în propria lor țară. Personalitatea lui Buonarroti era atît de mare, încît autoritatea ei înăbușea într-un fel căutarea unor căi noi. În cadrul societăților secrete cărora le aducea aportul experienței sale, Buonarroti nu a încetat nici un moment să stabilească o legătură între revendicarea națională și aspirația republicană și comunistă după modelul celor înfăptuite în timpul Directoratului. De aceea, după 1796, urmînd exemplul Directoratului, toate guvernele îi priveau pe „patrioți" ca pe niște agitatori periculoși, ca pe niște iacobini și „anarhiști", opunîndu-se încercării lor de a constitui state naționale. În gîndirea reacțiunii europene, naționalismul și democrația erau strîns legate, și aceasta corespundea unei realități. Încă în 1799, Directoratul a reprimat complotul organizat de patrioți italieni din organizația „Razele" (Raggi). Era vorba de o conspirație de tip babuvist, condusă de doi vechi patrioți legați în trecut de babuviști. Printre ei se afla Cerise, care fusese în corespondență cu Buonarroti în 1796. De altfel, această mișcare era în legătură cu Buonarroti pe vremea exilului

său de la Sospel [1]. Ulterior, după 1806, în diversele societăţi secrete la care a participat Buonarroti, la Geneva şi apoi la Bruxelles, această împletire a aspiraţiilor naţionale, democratice şi sociale s-a exprimat în ideea că constituirea unei naţiuni unite şi independente presupunea în orice caz o victorie republicană şi populară. Revoluţia socială, dictatura revoluţionară şi eliberarea naţionalităţilor trebuiau să se impună în acelaşi timp gîndirii patrioţilor. Totodată, ei ridicau împotriva lor nu numai puterile reacţionare din Europa, ci şi anumite pături sociale avute din propria lor ţară, care însă nu erau ostile principiului luptei naţionale luat în mod izolat. Nimic nu vădeşte mai bine această concepţie buonarrotistă a luptei naţionale şi conflictele pe care le-a generat decît legăturile dintre Buonarroti şi Mazzini în jurul anului 1830. Mazzini şi Buonarroti s-au cunoscut după înfrîngerea mişcării naţionale italiene din 1830. Buonarroti şi „adevăraţii italieni", grupaţi într-o societate condusă de el, erau purtătorii ideii unui complot insurecţional în Italia care să permită instituirea unui guvern revoluţionar menit să asigure independenţa naţională şi întemeierea unei societăţi noi ; Mazzini şi organizaţia sa „Tînăra Italie" se împotriveau punerii pe primul plan a problemelor sociale ridicate chiar de lupta naţională propriu-zisă ; el preconiza o vastă alianţă patriotică, care să înăbuşe contradicţiile de clasă în vederea realizării unităţii şi independenţei Italiei, prin constituirea unei armate de eliberare venite din afara ţării. Unul privea mereu Franţa ca un far revoluţionar, iar celălalt considera revoluţia franceză drept o vechitură incapabilă de a da lecţii de viaţă patrioţilor europeni. Primul urmărea, în esenţă, eliberarea naţională şi socială a popoarelor, iar viziunea sa era într-o oarecare măsură internaţionalistă ; celălalt nu se lega decît de aspectul pur naţional al viitoarei republici italiene, pe care o concepea într-un mod aproape mistic. Începînd din 1833, Buonarroti şi Mazzini, pe care totul îi despărţea în mod fundamental, au întrerupt legăturile.

Revoluţiile din 1830 îi dăduseră lui Buonarroti prilejul de a-şi exprima în mod practic punctul de vedere. Astfel,

[1] *Giorgio Vaccarino.* „I patrioti «Anarchistes» e l'idea dell'Unità italiana". Torino, 1956.

Scanned with OKEN Scanner

în momentul revoluției belgiene din 1830, Buonarroti, care, aflîndu-se la Bruxelles, contribuise la a-i imprima acesteia anumite trăsături, a găsit un rol pe măsura sa. El i-a propus lui De Potter, cel mai influent dintre revoluționarii belgieni, un program care era în același timp național din punctul de vedere al relațiilor externe, democratic prin organizarea lui politică și socialist. Buonarroti l-a sfătuit să nu ceară realipirea Belgiei la Franța, deoarece Franța, redevenită monarhistă după escamotarea revoluției republicane din iulie 1830, risca să provoace o retrogradare politică și socială a acestei revoluții belgiene, de care el lega atîtea speranțe.

Un istoric italian, A. Saitta, a putut dezvolta această idee — că Buonarroti poartă principala răspundere pentru neîncrederea pe care au inspirat-o proiectele unității italiene. Europei îi era într-adevăr frică de o republică italiană democratică și populară. A trebuit să vină vremea conservatorului liberal Cavour, după 1850, pentru ca unitatea și independența Italiei să înceteze de a părea suspecte. Trebuie însă spus că Buonarroti, credincios pînă la moarte spiritului babuvist și revoluției franceze, nu concepea eliberarea națională a oamenilor altfel decît pornind de la eliberarea lor socială. Se poate ca el să nu fi distins anumite etape necesare ale istoriei, dar fără îndoială că și-a dat seama de fondul problemei. Pe acest plan, babuvismul a prezentat problema națională într-un fel care prevestește poziția bolșevicilor după revoluția din 1917 ; eliberarea națională nu putea să aibă loc fără ca în același timp să se cimenteze alianța frățească a popoarelor eliberate de orice asupriri sociale.

Totuși oamenii zilelor noastre sînt preocupați mai ales de importanța doctrinei Egalilor ca încercare de rezolvare a problemei sociale și ca program politic. Pentru faptul de a fi voit să izgonească din lume mizeria și îmbuibarea, babuvismul s-a bucurat de un mare prestigiu în epoca ulterioară ; trebuie însă să vedem ce idei a putut deștepta în conștiința maselor populare egalitarismul total al lui Babeuf și cum s-au inspirat din acesta doctrinele socialiste de mai tîrziu. Se poate constata astfel că pînă la 1820 influența babuvismului a fost limitată. Înainte și după revoluția din 1830, dimpotrivă, datorită difuzării tezelor comuniste con-

Scanned with OKEN Scanner

ţinute în lucrarea din 1828 a lui Buonarroti, un curent neobabuvist îşi pune din nou pecetea asupra gîndirii sociale şi pătrunde în conştiinţa muncitorească în curs de formare.

Eclipsa babuvismului ca ideologie de masă a început la sfîrşitul perioadei Directoratului şi s-a confirmat în timpul Consulatului şi al primului imperiu. Aceasta se explică destul de bine dacă admitem că socialismul Egalilor, un „socialism al cumpătării" (E. Labrousse), era în mare măsură un răspuns la criza economică din anul III, un răspuns la subalimentarea cronică a maselor. Urmărind să asigure un minimum vital de consum, el putea să-şi atragă aprobarea celor săraci şi să prezinte comunismul său drept o soluţie valabilă şi concretă la inegalitatea socială şi la chinurile insuportabile ale foamei. Acestea au fost idei înţelese imediat, ca şi faptul că Babeuf ataca frontal proprietatea privată. Or, după 1798, ameliorarea situaţiei economice a devenit sensibilă. Dacă este exagerat să vorbim de prosperitate, trebuie însă cel puţin să semnalăm că piaţa braţelor de muncă, uşurată de menţinerea în armată a unui milion de oameni, era acum mai puţin încordată atît la oraşe, cît şi la sate. De asemenea, politica continentală a lui Napoleon oferea debuşeuri destul de largi produselor franceze. Forţele de producţie în cadrul noilor relaţii de producţie, eliberate de piedicile vechiului regim, progresau simţitor. În sfîrşit, după stabilizarea financiară din timpul Consulatului, conjunctura a rămas mai mult sau mai puţin favorabilă pînă la agonia imperiului napoleonian. Gîndirea socială, departe de a vedea lichidarea mizeriei într-o întoarcere mitică la „epoca de aur", la cumpătarea societăţilor primitive, preconiza abundenţa şi nădăjduia să sporească resursele disponibile fără să desfiinţeze proprietatea privată.

> Epoca de aur a omenirii nu este în trecutul nostru, ci înaintea noastră, şi rezidă în perfecţionarea orînduirii sociale ; părinţii noştri nu şi-au dat seama de aceasta, dar copiii noştri vor ajunge într-o zi la ea : sarcina noastră este să le deschidem drumul —

scria Saint-Simon, prezicînd abundenţa pe care putea s-o asigure numai „era industrială". O lume desparte această

concepție de concepția Egalilor, a lui Buonarroti, de pildă, care scrisese următoarele în „Analiza doctrinei lui Babeuf“ : „Vom avea oare nevoie de strălucirea artelor sau a luxului dacă vom avea fericirea de a trăi cîrmuiți de legile egalității ?“, considerînd, desigur, ca luxoase produsele industriei și socotind că legile egalității însemnau pentru societate reîntoarcerea la regulile egalității primitive.

Babuvismul nu a inspirat deci, într-o primă perioadă, gîndirea socială, și cu atît mai puțin mișcarea populară. De fapt, doctrina și experiența celor Egali s-au refugiat în mișcările de opoziție politică republicană și iacobină. Doctrina Egalilor oferea societăților secrete un arsenal de principii democratice, sociale și morale. Aceste societăți secrete erau adesea construite după un model inspirat în același timp de conspirația lui Babeuf (arhetipul), de francmasonerie și de diferite frății născute în secolul al XVIII-lea, cum ar fi aceea a „Iluminaților“ din Bavaria. După 1806 Buonarroti a devenit personalitatea centrală a acestor societăți, cărora le-a imprimat obiective ca revoluția universală și eliberarea omenirii ; de asemenea, el le-a insuflat un punct de vedere național, social și politic. Un exemplu sugestiv al acestor societăți buonarrotiste din timpul imperiului îl constituie societatea „Filadelfilor“, desființată după înfrîngerea conspirației generalului Malet la 1812 și reconstituită mai tîrziu sub numele de „Carbonaria universală“ și de „Panadelfia“. În această societate regăsim foști babuviști ca Baudement, Antonelle, Ricord și un vechi simpatizant al mișcării babuviste, Rigomer Bazin, în relații cu Saint-Simon [1] din 1804 în 1808. La fel, societatea „Sublimilor maeștri perfecți“, al cărei centru se afla la Paris, poate, sau, mai sigur, la Geneva, avea ramificații în Franța, în Italia (prin intermediul „carbonarilor“), în Germania (unde ea îi inspira pe anumiți membri ai mișcării studențești „Tugendbund“) și chiar în Rusia. Buonarroti a jucat un rol de prim ordin în această societate după stabilirea sa la Geneva. Societatea proceda prin inițieri succesive și se ajungea astfel la o cunoaștere totală numai la nivelul cercului suprem : „Marele fir-

[1] *J. Dautry* („Saint-Simon et les anciens babouvistes“, A.H.R.F., nr. 162, p. 514) demonstrează că Saint-Simon a cunoscut ideile lui Babeuf și că, dacă le-a respins, motivul este că el concepuse alte căi de rezolvare a problemei sociale.

Scanned with OKEN Scanner

mament". Existau patru cercuri succesive de iniţiere, dar numai la nivelul ultimului cerc se preciza doctrina socială a întregului ansamblu, membrii celorlalte cercuri fiind obligaţi la o ascultare oarbă. Numai conducerea superioară cunoştea caracterul egalitarist al proiectelor sociale ale societăţii. Legăturile între diferitele cercuri erau făcute de „diaconi" mobili, care ne amintesc de agenţii revoluţionari din timpul Conspiraţiei Egalilor. În fiecare ţară, „biserici naţionale" erau conduse de un „înţelept" şi supravegheate de un „diacon teritorial". Această societate, care reprezintă tipul clasic al unei societăţi secrete buonarrotiste, a funcţionat poate de la 1809 ; în orice caz, activitatea ei este certă după 1811 şi se desfăşoară pînă în 1823, dată la care şi-a încetat activitatea din cauza vastei represiuni dezlănţuite împotriva ei de toate poliţiile din Europa. Ulterior, sub alte forme, au apărut numeroase societăţi asemănătoare, în care Buonarroti, instalat de curînd la Bruxelles, a continuat să joace un rol esenţial. Energia, prestigioasa sa experienţă, precum şi devotamentul său nedezminţit făceau ca el să fie o personalitate indispensabilă în aceste societăţi. El a transmis tovarăşilor săi concepţia conspirativă a revoluţiei, pe care o moştenise din activitatea sa din 1796. Influenţa lui Buonarroti este tot timpul vizibilă în diferitele societăţi, ca „Lumea" (1828—1830), apoi în diversele formaţii ale „Carbonariei reînnoite" şi ale „Panadelfiei" şi se simte (1835) pînă şi după moartea sa. El a cunoscut în aceste adunări pe mulţi dintre oamenii care au fost conducătorii mişcării revoluţionare din prima jumătate a secolului al XIX-lea, şi, datorită lui, ideile babuviste au circulat în proiectul ambiţios al acestor precursori ai unei republici democratice şi sociale. La Bruxelles şi apoi, după 1832, la Paris, el i-a cunoscut şi i-a influenţat pe republicanii francezi C. Teste, Voyer d'Argençon, Godefroy-Cavaignac, pe tînărul Blanqui şi o seamă de radicali englezi, ca, de plidă, pe conducătorul mişcării cartiste, Bronterre O'Brien, care a fost editorul „Conspiraţiei pentru Egalitate" în limba engleză. În sfîrşit, republicanii italieni în exil şi revoluţionarii belgieni ca De Potter, deja citat, se aflau sub influenţa interpretărilor buonarrotiste ale revoluţiei. Tuturor Buonarroti le-a transmis concepţia sa, moştenită de la Babeuf, cu privire la o revoluţie înţeleasă ca o insurecţie dezlănţuită prin surprin-

Scanned with OKEN Scanner

dere şi victorioasă a unei minorităţi, sub conducerea unui grup de oameni devotaţi cauzei. Aceşti oameni trebuiau să stabilească după victorie o dictatură provizorie, care să asigure succesul „reformei" politice şi sociale :

> Reforma socială este o operă de înţelepciune şi de energie care nu poate fi înfăptuită decît cu sprijinul intim al celor mai virtuoşi. Acest sprijin nu poate fi realizat în mijlocul corupţiei actuale decît printr-o legătură ascunsă. O bună societate secretă este deci justă şi necesară... Este de cel mai mare interes ca conducătorii acestei societăţi să nu fie cunoscuţi de nimeni.

Acestea erau principiile propuse de Buonarroti pentru reînnoirea „Carbonariei" şi ele constituiau întregul său program revoluţionar.

Astfel, datorită ultimilor babuvişti, şi mai ales lui Buonarroti, concepţia babuvistă despre revoluţie a fost prototipul de la care s-au inspirat revoluţionarii premarxişti. Această concepţie îngustă transforma o minoritate în centrul nervos al revoluţiei şi al acţiunii revoluţionare victorioase, în supremul for al victoriei revoluţionare. Se poate, de altfel, ca Buonarroti, mai mult decît Babeuf, care în trecut fusese mai sensibil la contactul cu masele, să fi dat acestei noţiuni insurecţionale moştenite de la tribunul poporului o turnură din ce în ce mai sectară [1]. În orice caz, această concepţie vădeşte adînca slăbiciune a revoluţionarilor în respectiva perioadă. Conspiraţia ca metodă era legată de o anumită etapă a mişcării revoluţionare. Această etapă fusese depăşită, iar doctrina buonarrotistă era perimată atunci cînd mişcarea muncitorească, născută o dată cu marea industrie, a putut oferi doctrinelor socialiste acel sprijin de masă pe care-l găsim, de pildă, la mişcarea cartistă engleză înainte de 1850 şi mai mult încă la Comuna din 1871. Vom mai adăuga că ideile propagate de grupul conspirator, în măsura în care nu aveau ca prim obiectiv independenţa naţională, se reduceau cel mai adesea la revendicarea unei politici democratice,

[1] Printr-o proiectare a prezentului asupra trecutului, aşa cum apreciază Georges Lefebvre, el a accentuat în lucrarea sa caracterul strict conspirativ al mişcării babuviste.

Scanned with OKEN Scanner

care nu putea să suscite acelaşi entuziasm ca doctrinele socialiste ulterioare. Meritul ideilor lui Buonarroti a fost cel puţin acela de a asigura permanenţa gîndirii sociale revoluţionare şi de a o contopi cu marile principii afirmate în secolul luminilor şi în 1789.

După 1830 reînvie, într-o formă transformată, o nouă variantă a doctrinei socialiste a lui Babeuf. Saint-Simon socotise perimate doctrinele egalitare ca aceea a lui Babeuf, deoarece nu exprimau încrederea în progresul industrial ca factor capabil să asigure bunăstarea oamenilor. Iată însă că puternica dezvoltare a industriei în Franţa după 1830, departe de a ameliora soarta săracilor, a adus după sine o accentuare a mizeriei sociale care amintea de situaţia din 1796. Exemplul Angliei, angajată de multă vreme în revoluţia industrială, putea să dezamăgească pe cei mai optimişti susţinători ai binefacerilor acestei industrii, considerată de ei ca o categorie filozofică nelegată de problema socială a proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie. Munca extenuantă din fabrică, zilele de lucru interminabile, şomajul şi dezrădăcinarea, munca copiilor închişi în ateliere, spectacolul mizeriei fiziologice şi morale pe care-l ofereau pe atunci mahalalele oraşelor în curs de industrializare, toate acestea reaminteau şi depăşeau tabloul anilor III şi IV. De asemenea, specula (mai ales pe căile ferate), îmbogăţirea rapidă, luxul şi înmulţirea „privilegiilor" noi în rîndurile clasei bogaţilor opuneau din ce în ce mai mult la cei doi poli ai societăţii pe bogaţi celor dezmoşteniţi : pe *burghezi proletarilor*. Atunci a reapărut revendicarea populară a egalităţii şi comunismului şi s-au găsit oameni din mica burghezie şi din mediul intelectualilor care să se facă ecoul acestei revendicări. Cartea lui Buonarroti publicată la Bruxelles în 1828, repede difuzată şi cunoscută, a dat tuturora de gîndit. S-ar putea distinge uşor ideile de provenienţă babuvistă la oameni ca Blanqui, Fourrier, Louis Blanc şi alţii ; să reţinem numai că ei reluau ideea unei economii societare care excludea proprietatea privată. Alţii, mai înclinaţi spre un nihilism libertar, reţineau numai aspectul desperat al babuvismului, condamnînd în bloc marile oraşe, maşinismul şi statul. În ansamblu, cartea lui Buonarroti punea din nou în lumină teza egalităţii sociale tocmai cînd începuse să se simtă în lume apăsarea dominaţiei exclusive a

Scanned with OKEN Scanner

clasei burgheze, dinamică, întreprinzătoare, progresistă dacă ne limităm numai la aspectul economic al lucrurilor, dar tot atît de asupritoare ca și vechea aristocrație. Babuvismul a inspirat primilor „gropari" ai orînduirii burgheze idei noi, care se răspîndiră în ziarele opoziției, ca L'„Humanitaire" al lui Victor Charavay în 1841 [1].

A fost marele merit istoric al lui Marx și Engels acela că au pus capăt utopiilor, dînd proletariatului o armă științifică de luptă, socialismul științific. Preluînd de la economiștii clasici, din idealul progresiv al lui Saint-Simon și din tradiția egalitară și populară a revoluției franceze, de la Egali și de la discipolii lor ceea ce era mai bun din contribuția fiecăruia, Marx și Engels au demonstrat ceva care lui Babeuf i s-ar fi părut uimitor : că egalitatea socială era compatibilă cu abundența economică, iar desființarea însușirii private a mijloacelor de producție cu folosirea tuturor descoperirilor inteligenței omenești. Din acest punct de vedere, victoriile marxismului apar întrucîtva ca un răspuns la incertitudinile babuvismului.

Curînd, muncitorii n-au mai înțeles egalitarismul „grosolan" al lui Babeuf. Tot așa cum au părăsit sectele revoluționare pentru a înființa sindicate și partide muncitorești, ei au aderat la doctrine noi. Semnificativă pentru aceste schimbări este dezorientarea vechilor cadre muncitorești formate la școala izvorîtă din gîndirea revoluționară a lui Babeuf ; astfel, Joseph Benoît, care se afla la Lyon în 1831 în momentul revoltei muncitorilor mătăsari, a putut spune la un moment dat că înainte de 1848 cartea lui Buonarroti era evanghelia sa. Deputat în 1848, el a murit la cîțiva ani după lovitura de stat din 2 decembrie, dar oameni ca el, cu o formație ca a lui, nu au mai putut înțelege nimic din noile aspecte ale mișcării muncitorești după 1870 [2]. Aceasta deoarece între timp luase ființă prima Asociație Internațională a Muncitorilor, a cărei organizare și ideologie erau în mod simțitor noi.

[1] *Samuel Bernstein.* „Le Néo-babouvisme d'après la presse (1837—1848)", comunicare la colocviul de la Stockholm, în „Babeuf et les problèmes du babouvisme", op. cit., p. 247—281.

[2] *Moissonier.* „Le Communisme à Lyon avant 1848", „Cahiers internationaux" nr. 108.

Scanned with OKEN Scanner

Este greu de precizat în ce constă moştenirea concretă lăsată de babuvism mişcării revoluţionare contemporane, căci anumite idei, aparent moştenite din doctrinele vechi, diferă în fond de ceea ce fuseseră ele la origine. Un aspect negativ poate: o anumită tradiţie libertară, antiparlamentară şi egalitaristă care s-a concretizat în sindicalismul revoluţionar de la sfîrşitul secolului al XIX-lea (agenţii babuvişti vorbeau despre „deputăţimea convenţională", despre cei care au apucat să „guste puterea"); poate şi o anumită tradiţie individualistă şi anarhistă („Egalitatea... noi o voim în mijlocul nostru, sub acoperişul caselor noastre" — spunea Sylvain Maréchal); fără îndoială că s-a moştenit şi nihilismul, această formă a desperării care vrea să facă tabula rasa din toate.

Dar aspectul pozitiv al moştenirii triumfă. Babuvismul, preluînd ştafeta practicilor din anul II, a favorizat în Franţa, la numeroşi revoluţionari, devotamentul faţă de *principii*, dîndu-le fermitatea ideologică necesară pentru a respinge tentaţia reformismului. Din acest punct de vedere există o incontestabilă filiaţie de la Babeuf (să ne gîndim la polemica sa tactică cu Antonelle cu privire la paliative) la atitudinea lui Blanqui, care în 1848 a refuzat orice negociere, la Jules Guesde, care-l recunoştea pe Babeuf ca pe un precursor, şi, în sfîrşit, la concepţia şi fermitatea politică a Partidului Comunist Francez. Se pare însă că cea mai mare influenţă a lui Babeuf constă în faptul că el a sugerat revoluţiei populare ideea de a institui după victorie o *dictatură provizorie*. Rolul acestui guvern de tranziţie va fi de a asigura definitiv bazele noului regim social şi de a permite trecerea, în etape, la societatea fără clase, care va cunoaşte dispariţia statului.

Atunci *omul nou*, pe care l-au visat gînditorii secolului al XVIII-lea, creat de condiţiile noi pe care şi le va fi făurit chiar el, va putea să se bucure liber, în cadrul unei discipline fireşti, de toate binefacerile existenţei.

Nu se ştie dacă Lenin a citit „Conspiraţia pentru Egalitate", dar numeroasele sale referiri la iacobinii de prestigiu ai revoluţiei franceze ne arată cu prisosinţă că el a găsit în

Scanned with OKEN Scanner

istoria franceză de la 1789—1796 un prilej de a reflecta asupra problemei statului. Mai mult, se știe ce stimă îi acorda Lenin lui Blanqui, care a rămas un discipol credincios al lui Buonarroti. În plus, prin Marx și Engels, el moștenise ceea ce a reținut marxismul din babuvism și din formele sale reînviate de mai tîrziu. În adevăr, Marx a citit cartea lui Buonarroti în 1842. Dacă „Manifestul Partidului Comunist" din 1847 a considerat babuvismul ca „grosolan" și „incult", acest lucru era firesc în momentul apariției marxismului, cînd tot ceea ce i se mai opunea putea fi considerat ca retrograd. Dar dacă azi socotim că doctrina care a stat la baza Conspirației Egalilor a deschis calea spre revoluția care „va fi ultima" și a prevestit *societatea fără clase*, atunci este drept să-i aducem același omagiu la care au dreptul eroii din 1796.

Scanned with OKEN Scanner

SCURTĂ BIBLIOGRAFIE

Cea mai bună introducere în materie rămîne cartea lui Buonarroti : „Conspiration pour l'Egalité, dite de Babeuf". Ediţia originală : Librairie romantique, Bruxelles, 1828 ; ediţia cea mai comodă este aceea în două volume in-16° de 237 şi 248 de pagini, apărută la Editions sociales în 1957. Ediţia este îngrijită de A. Soboul, prefaţa este de G. Lefebvre, iar bibliografia de J. Dautry. Colecţia „Les Classiques du peuple".

Note bibliografice excelente, pe care le recomandăm spre lectură cititorului, au fost elaborate şi comentate de eminenţi cercetători şi de istorici calificaţi.

În franceză, cele mai accesibile sînt cele ale lui M. Dommanget : „Pages choisies de Babeuf", Armand Colin, 1935, in-8° ; Colecţia „Les Classiques de la Révolution française", bibliografie completă pînă în 1935 (p. 5—42) ;

J. DAUTRY : în „Conspiration pour l'Egalité, dite de Babeuf", lucrare deja citată, vol. II, p. 222—240, notă bibliografică critică foarte completă ;

J. GODECHOT : „Les travaux récents sur Babeuf et le babouvisme", A.H.R.F., 1960, nr. 4, p. 369—388. Enumerare critică a lucrărilor recent apărute.

CLAUDE MAZAURIC : „Babeuf, Buonarroti et les problèmes du babouvisme" în „Babeuf et les problèmes du babouvisme" (op. cit.), p. 285—310, cel mai recent studiu bibliografic (1963).

*

Orice încercare de a reflecta asupra condiţiilor în care a apărut doctrina lui Babeuf în anul II şi în anul IV presupune o luare de contact prealabilă cu următoarele lucrări generale :

A. MATHIEZ : „Le Directoire" (Revistă de cursuri şi conferinţe 1928—1929). Lucrare postumă publicată de J. Godechot la Armand Colin, Paris, 1934. A. Mathiez credea că în cadrul conspiraţiei, comunismul lui Babeuf era un fenomen secundar, fondul ei fiind robespierrist.

De asemenea, a se vedea : „Babeuf et Robespierre" (*Ann. Révol.*, mai 1917).

Scanned with OKEN Scanner

G. LEFEBVRE : „Les Thermidoriens“ şi „Le Directoire“, A. Colin, 1946 şi 1950. Deşi scurte, aceste lucrări sînt indispensabile pentru a stabili cadrul istoric al evenimentelor care ne preocupă.

K. TONNESSON : „La défaite des Sans-culottes. Mouvement populaire et réaction bourgeoise de l'an II“. Teză de doctorat, Oslo-Paris, 1959. Lucrarea acordă o mare atenţie modului cum au reacţionat la evenimente cartierele populare şi poziţiilor ideologice şi politice ale sanchiloţilor.

E. TARLE : „Germinal et Prairial“. Editura în limbi străine, Moscova, 1959. Autorul se străduieşte să studieze mecanismul reacţiei populare în anul III ; cartea sa însă, din punctul de vedere al metodei, merge mult mai departe prin analizarea caracterului burghez al reacţiunii thermidoriene.

M. REINHARD : „La France du Directoire“, C.D.U., Paris, 1956. Curs predat la Sorbona, foarte bogat documentat şi foarte precis asupra condiţiilor vieţii politice şi sociale din Franţa în anul IV.

*

Cititorul care se interesează de Babeuf nu poate să se lipsească de contactul direct cu înseşi scrierile lui Babeuf.

Corespondenţa cu Dubois de Fosseux înainte de 1787 a fost publicată parţial de Advielle în „Histoire de Gracchus Babeuf et du babouvisme d'après de nombreux documents inédits“. Două volume, din care cel de-al doilea conţine 38 de scrisori ale lui Babeuf şi 61 ale lui Dubois de Fosseux (apărută la autor, la Paris, în 1884). Tot aici poate fi găsit cuvîntul de apărare al lui Babeuf în faţa curţii din Vendôme. Această lucrare rarisimă, cu toate că este incompletă, rămîne o adevărată comoară de documente. Corespondenţa lui Babeuf cu Dubois de Fosseux, după arhivele castelului Fosseux (59 de scrisori ale lui Babeuf şi 65 ale lui Dubois de Fosseux) au fost publicate sub îngrijirea lui M. REINHARD : „Correspondance de Babeuf avec l'Académie d'Arras (1785—1788)“. Publicaţiile facultăţii de litere şi ştiinţe umaniste din Paris, P.U.F., 1961. Această lucrare înlocuieşte în mod definitiv culegerea lui Advielle. Esenţialul din scrierile lui Babeuf poate fi găsit în lucrarea lui M. Dommanget, deja citată. Această culegere critică, de foarte mare valoare, a fost mult folosită în prezenta lucrare.

Editions sociales au publicat, într-o formă mai accesibilă, în colecţia „Les Classiques du peuple“, extrasele cele mai caracteristice din gîndirea comunistă a Tribunului, cu note şi comentarii de G. şi C. Willard, 1951. Această culegere, azi epuizată, urmează să fie reeditată, dar sub o altă lumină şi cu texte adesea diferite, de Editions sociales, cu o introducere şi note de CLAUDE MAZAURIC (1964).

În legătură cu formarea ideilor lui Babeuf şi cu evoluţia sa, cercetarea este voluminoasă, iar publicaţiile abundă. Ne referim la indexul bibliografic general arătat mai înainte. Se cade totuşi să semnalăm lucrările şi articolele de revistă cel mai frecvent folosite de-a lungul lucrării sau nou apărute : M. Dommanget, în afară de publicarea paginilor alese din Babeuf, a scris, în 1922, o mică carte excelentă,

Scanned with OKEN Scanner

deși este depășită : „Babeuf et la Conjuration des Egaux". Colecția „Histoire des doctrines socialistes", Librăria „l'Humanité". Paris. 104 pagini in-16°.

G. LEFEBVRE : „Où, il est question de Babeuf". Articol reeditat în „Etudes sur la Révolution française". Paris, P.U.F., 1954, p. 298—304.

G. LEFEBVRE : „Les Origines du communisme de Babeuf", raport principal la Congresul al XIX-lea de științe istorice din 1950, apărut în „Etudes sur la Révolution française". Op. cit., p. 305—314. Cu privire la G. Lefebvre și la babuvism, J. DAUTRY întocmește bilanțul aportului marelui istoric la cunoașterea babuvismului în A.H.R.F. 1960 (număr special închinat memoriei lui G. Lefebvre, p. 47—56).

A. GALANTE GARRONE : „Buonarroti e Babeuf", Torino, Da Silva, 1948. Autorul a reînnoit interpretarea dată pînă atunci originilor comunismului lui Babeuf.

„Les Annales historiques de la Révolution française" ne oferă o documentație și studii de primă importanță. Dintre ele reținem ca fiind foarte sugestive sau foarte noi : în 1958 (nr. 1) V. Dalin : „Babeuf et Marat" (traducere a unui articol din „Voprosî Istorii"), p. 16—37.

Același autor a publicat „La Correspondance de Londres de Babeuf en octobre 1789" (A.H.R.F., 1958, nr. 2, p. 31—59).

Din A.H.R.F. nr. 4, din 1960, consacrat lui Babeuf, citățm :

V. DALIN : „Robespierre et Danton vus par Babeuf". (Studiile lui V. M. Dalin au fost traduse în germană și publicate în culegerea „Babeuf Studien", Berlin, Editura Academiei, 1961.)

R. LEGRAND : „Babeuf en Picardie" (acțiunea lui Babeuf în provincia sa din 1789 în 1792). A.H.R.F. 1960, nr. 4.

M. DOMMANGET : „Babeuf et l'éducation". Articol cu continuare, apărut în nr. 1 din 1961 (nr. 162—163 al revistei).

Cu ocazia congresului de științe istorice de la Stockholm (21 august 1960), întîlnirea dintre cercetători a avut ca urmare o aprofundare a cunoștințelor. Documentele respective au fost publicate în 1962, iar cu privire la Babeuf, V. Dalin a făcut acolo o comunicare despre „Ideile sociale ale lui Babeuf în ajunul revoluției", după un manuscris inedit al Institutului de marxism-leninism din Moscova (Fondul 223, cota nr. 654).

„Les Annales historiques de la Révolution française" publică comunicările făcute la adunarea generală a Societății de studii robespierriste, adunare consacrată bicentenarului lui Babeuf (noiembrie 1960).

J. DAUTRY : „Le Pessimisme économique de Babeuf et l'histoire des utopies", A.H.R.F. 1961, nr. 2, p. 215.

M. DOMMANGET : „Le Tempérament de Babeuf" în „Babeuf et les problèmes du babouvisme" (op. cit.).

*

Babuvismul a dat naștere la numeroase interpretări, iar profunzimea convingerii comuniste a Egalilor a fost fie subapreciată, fie exagerată, atribuindu-i-se cu anticipare trăsăturile socialismului de mai tîrziu.

Independent de lucrările deja citate vom găsi o expunere clară, deși desprinsă de realitățile sociale și economice, în :

Scanned with OKEN Scanner

— A. ESPINAS : „La Philosophie sociale du XVIII-e siècle et la Révolution". Paris, Alcan, 1898, in-8°. „Bibliothèque de philosophie contemporaine".

— MAXIME LEROY : „Histoire des ideés sociales en France", vol. II. „De Babeuf à Tocqueville", Paris, Gallimard, 1950, p. 55—91.

Totuşi, mai aproape de fapte şi de realităţile vii sînt studiile lui A. GALANTE GARRONE, op. cit., şi J. DAUTRY : „Le Pessimisme économique de Babeuf", op. cit. Articolul lui R.N.C. COE : „La théorie morellienne et la pratique babouviste", urmat de o discuţie între R.N.C. COE, JEAN DAUTRY şi A. SAITTA, A.H.R.F., 1958, nr. 1, p. 38—64, ne permite să sesizăm în amănunt filiaţiunea dintre socialismul utopic al secolului al XVIII-lea şi babuvismul în acţiune din anul IV.

K. TONNESSON repune babuvismul în conjunctura sa socială şi politică („L'An III dans la formation du babouvisme", A.H.R.F., 1960, nr. 4, p. 455).

•

MARX s-a ocupat de doctrina lui Babeuf în „Sfînta familie". (Vezi K. MARX şi F. ENGELS. Opere, vol. 2, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 134).

MARX şi ENGELS se referă la această doctrină în „Manifestul Partidului Comunist", iar Engels se referă la Babeuf în „Anti-Dühring". (Vezi „Anti-Dühring", Bucureşti, E.S.P.L.P. 1955, ed. a III-a, p. 25, 40, 380, 388.)

Astăzi, discuţii savante se duc în jurul problemei pătrunderii babuvismului în rîndurile conducătorilor, pe de o parte, şi printre activişti şi masele populare, pe de altă parte. Toţi autorii se ocupă de aceasta. Vom cita în mod special pe :

A. SAITTA : „Autour de la conjuration de Babeuf (discuţie asupra comunismului în 1796)", A.H.R.F., 1960, nr. 4, p. 426, care duce la concluzia că conducătorii conspiraţiei au aderat la doctrina lui Babeuf (şase dintre cei şapte, cu siguranţă).

În afara tezei sale de doctorat : „Les Sans-Culottes parisiens en l'an II", Paris, 1958, indispensabilă pentru înţelegerea mediului social-politic din timpul revoluţiei democratice, A. SOBOUL a schiţat în mod remarcabil cîteva trăsături profunde ale mişcării babuviste : „Personnel sectionnaire et personnel babouviste", A.H.R.F., 1960, nr. 4, p. 436.

★

Conspiraţia şi procesul de la Vendôme au fost frecvent povestite ; ne putem referi la lucrările generale deja arătate ale lui Dommanget şi Advielle sau la cele indicate în bibliografiile generale.

Pot fi semnalate ca foarte folositoare :

M. DOMMANGET : „La Structure et les méthodes de la Conspiration des Egaux", în „Annales révolutionnaires", vol. XIV, 1922, p. 177—196 şi 280—297, precum şi, de acelaşi autor : „Le Système de défense des Babouvistes", în curs de apariţie.

R. BOUIS : „Pierre-Nicolas Hésine, rédacteur de «L'Echo des Hommes vrais et sensibles», journal de la Haute-Cour de justice", A.H.R.F., nr. 4, 1960, p. 471. (Documente privind persoana lui Hésine sînt publicate în A.H.R.F., nr. 1, 1961, p 88.)

W. MARKOV : „L'affaire Babeuf vue de Hambourg", A.H.R.F. 1960, nr. 4, p. 507.

Trebuie să semnalăm că lucrarea lui G. WALTER : „Babeuf (1760—1797) et la conjuration des Egaux", Paris, Payot, 1937, a meritat critici severe şi că concluziile ei sînt azi de mult depăşite.

Ne putem adesea sprijini pe textul lui Buonarroti, a cărui cercetare n-a fost încă epuizată.

*

Sesizanta personalitate a lui Buonarroti, al cărui bicentenar de la naştere a fost sărbătorit în 1961, este direct legată de influenţa babuvismului şi de răsunetul Conspiraţiei Egalilor. Lucrările referitoare la om, la viaţa sa şi la rolul său capital în afirmarea doctrinelor sociale şi naţionale începînd din 1806 au adus o reînnoire a problemei prin : P. ROBIQUET : „Buonarroti et la secte des Egaux d'après les documents inédits". Paris, Hachette, 1910. Dar şi lucrarea lui SAMUEL BERNSTEIN : „Buonarroti". Paris, Editura „Hier et Aujourd'hui", 1949, in-8° (tradus din engleză) este încă excelentă. Totuşi trebuie să menţionăm, mai ales în italiană, lucrările fundamentale care au determinat progresul cercetărilor. Nu le vom cita decît pe cele mai importante.

În afară de „Buonarroti e Babeuf", op. cit., A. GALANTE GARRONE a mai publicat „F. Buonarroti e i rivoluzionari del ottocento", Einaudi, Torino, 1951, în care se arată tocmai legăturile lui Buonarroti cu democraţii conspiratori din primii patruzeci de ani din secolul al XIX-lea.

A. SAITTA : „Filippo Buonarroti, contributi alla storia della sua vita e del suo pensiero", Edizione di istoria e letteratura, Roma, vol. I, 1950, vol. II (documente), 1951.

Autorul studiază profunzimea comunismului lui Buonarroti şi influenţa revoluţionarului asupra luptelor naţionale şi sociale de la începutul secolului al XIX-lea.

Aceste lucrări sînt completate de articole de revistă, recenzate şi criticate de J. GODECHOT, op. cit.

ARTHUR LEHNING : „Buonarroti and his international secret societies", în „International Review of social history", 1956, vol. I, p. 112 şi „Buonarroti's ideas on communism and dictatorship", op. cit., 1957, vol. II.

Autorul arată cum, prin Buonarroti, anumite teme ale conspiraţiei şi ideea luării puterii ca o condiţie a instaurării unei dictaturi revoluţionare au fost transmise mişcării socialiste de mai tîrziu, pînă la Marx şi Lenin.

S. BERNSTEIN : „Le néo-babouvisme d'après la Presse (1837—48)" (op. cit.), (apărută în „Les Actes du colloque Babeuf de Stock-

Scanned with OKEN Scanner

holm"), arată cum societăţile secrete şi presa republicană au contribuit la renaşterea ideologiei babuviste în timpul monarhiei din iulie.

J. KUYPERS : „Les Egalitaires en Belgique. Buonarroti et ses sociétés secrètes d'après des documents inédits (1824—1836)". Bruxelles, 1960, in-8° ; el insistă asupra activităţii conspiratoare a lui Buonarroti în timpul exilului său la Bruxelles, pe care o studiază după documente inedite.

Asupra imensului rol al lui Buonarroti în timpul Conspiraţiei Egalilor se citeşte cu mare interes lucrarea : PIA ONNIS ROSA : „F. Buonarroti e i patrioti italiani del 1794 al 1796", „Rivista storica italiana", 1937, şi mai ales „F. Buonarroti, commissario revoluzionario a Oneglia". „Nuova rivista storica", 1939 ; J. GODECHOT : „Le Babouvisme et l'unité italienne", „Revue des études italiennes", 1939, p. 259—283. Punctul de vedere al lui J. Godechot asupra plecării ratate a lui Buonarroti în Italia a fost reluat şi precizat de A.SAITTA, op. cit., şi A. LEHNING în : „L'Arrestation de Buonarroti (21 floréal an IV) et sa mission à l'armée d'Italie", apărută în „Les Actes du colloque Babeuf de Stockholm".

Pentru ansamblul problemelor privitoare la Buonarroti există o bibliografie completă pînă în 1959 inclusă în : ELISABETH L. EISENSTEIN : „Filippo Michele Buonarroti", Cambridge (Massachussets) Harvard University Press, 1959, ale cărei referinţe sînt mai valoroase decît povestirea anacronică ce face din Buonarroti „primul revoluţionar de profesie".

*

Comunicările esenţiale ale Colocviului despre Babeuf şi problemele babuvismului (Stockholm, 21 august 1960) au fost publicate în 1963 de Editions sociales la Paris. Am putut lua cunoştinţă de manuscrise încă din 1962.

Maurice DOMMANGET, V. M. DALIN, Albert SOBOUL, Arthur LEHNING, Jean SURATTEAU, Walter MARKOV, Hilde KOPLENIG, Alessandro GALANTE GARRONE, Karl OBERMANN, Samuel BERNSTEIN, Madeleine BÉBÉRIOUX şi Claude MAZAURIC :

BABEUF ET LES PROBLÈMES DU BABOUVISME

Cuvînt înainte de Albert SOBOUL, Paris, Editions sociales, 1963 in-8°, 319 pag. şi index.

*

* *

Trebuie reamintit aici că cea mai remarcabilă contribuţie la cunoaşterea lui Babeuf de la 1962 a fost marea lucrare a lui V. M. DALIN : „Gracchus Babeuf (1760—1794)", Moscova, Editura Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S., 1963, in-8°, 615 pag. plus bibliografie şi index. Lucrarea se bazează pe o bogată documentaţie păstrată în fondurile Institutului de marxism-leninism. În lucrarea de faţă s-a ţinut însă seama de sensul cercetărilor lui V. M. Dalin, cunoscut prin numeroasele sale articole.

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

Cuvînt înainte.

PRINCIPIUL EGALITAR ŞI REVOLUŢIA FRANCEZĂ . . 5

Capitolul I.

DE LA ÎNFRÎNGEREA SANCHILOŢILOR LA CONSPIRAŢIA EGALILOR 13

I. Mişcarea populară şi reacţiunea burgheză 15
Evoluţia lui Babeuf 19

II. Situaţia economică şi socială a maselor populare în ajunul Conspiraţiei Egalilor 26
Efectele crizei la Paris şi în departamente 30

III. Mişcarea populară de la 13 germinal (2 aprilie) şi 1 prairial anul III (20 mai 1795). Învăţămintele înfrîngerii . 39
Insurecţie şi mişcare populară . . . . . —
Despre conducerea mişcării populare 42
Aprecierea democraţilor asupra regimului Directoratului (începutul anului IV — toamna anului 1795) . . . 49

Capitolul al II-lea.

FORMAREA OAMENILOR 55

I. Gracchus Babeuf . . . . . —
Picard, specialist în drept feudal şi filozof: Babeuf înainte de 1789 . . . . . —
Militant şi partizan al revoluţiei sociale: Babeuf în timpul revoluţiei 72

II. Filippo Buonarroti 91
De la filozofia iluministă la lupta revoluţionară . . . 92
Primul bilanţ 98
De la proconsulatul din Oneglia la originile Conspiraţiei Egalilor 104

Scanned with OKEN Scanner

III. Cîteva figuri ale Conspiraţiei Egalilor 109
Antonelle, p. 109 ; Bertrand, p. 110 ; Darthe, p. 111 ; Debon, Germain, p. 112 ; Lepeletier, p. 113 ; Sylvain Maréchal, p. 114 ; Bodson, Drouet, p. 116.

Capitolul al III-lea.

CONSPIRAŢIA 118

I. Din închisori în libertate (brumar anul IV — octombrie 1795) . . . . . —

II. Agitaţia democratică de la începutul anului IV (toamna-iarna anului IV — 1795—1796) 122
Campania ziarului „Tribunul poporului" şi închiderea Clubului Panthéonului 129

III. Organizarea Conspiraţiei 136

Capitolul al IV-lea.

BABUVISMUL 148

I. Realitatea comunismului Egalilor . . . . . —

II. Economia în cetatea egalitară şi egalitatea socială . . 152

III. Viaţa socială şi statul în societatea babuvistă . . . 167

IV. Trecerea la comunism 176

Capitolul al V-lea.

MIŞCAREA BABUVISTĂ ŞI ÎNFRÎNGEREA EI 183

I. Activul babuvist şi masele populare 185

II. Propaganda Egalilor 193

III. Eşecul Conspiraţiei (germinal-floréal anul IV — martie-aprilie 1796) 201

IV. Represiunea şi procesul de la Vendôme (floréal anul IV/ mai 1796/ — prairial anul V/ mai 1797/) 210

Filozofia unei înfrîngeri 226

Încheiere.

INFLUENŢA ŞI PRESTIGIUL CONSPIRAŢIEI EGALILOR . 233

SCURTĂ BIBLIOGRAFIE 246

Scanned with OKEN Scanner

Redactor responsabil : SANDA MIHĂESCU
Tehnoredactor : POPA OLIMPIU
Coperta : MOTORA GHEORGHE

Dat la cules 25.09.1964. Bun de tipar 23.10.1964. Apărut 1964. Hîrtie scris II A de 63 g/m², 540×840/16. Coli editoriale 14,42. Coli de tipar 16. A. 14.648. C.Z. pentru biblioteci 9(44)«1871»=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 5851/40.739 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București — R.P.R.

Scanned with OKEN Scanner